

Cezar TITĂ, Mariana CIOCOIU
Gheorghe VINTILĂ, Costică VOICU,
Anton RĂȘCANU

TEORIA GENERALĂ A DREPTULUI

Curs în tehnologie ID/IFR

UNIVERSITATEA *SPIRU HARET*
FACULTATEA DE DREPT ȘI ADMINISTRAȚIE PUBLICĂ

Cezar TITĂ, Mariana CIOCOIU
Gheorghe VINTILĂ, Costică VOICU,
Anton RĂȘCANU

TEORIA GENERALĂ A DREPTULUI.

– Curs în tehnologie ID/IFR –

CUPRINS

INTRODUCERE	3
--------------------------	---

Unitatea de învățare 1

LOCUL ȘTIINȚEI DREPTULUI ÎN SISTEMUL ȘTIINȚELOR SOCIALE

1.1. Introducere.....	5
1.2. Obiectivele și competențele unității de învățare.....	5
1.3. Conținutul unității de învățare:.....	6
1.3.1. Considerații generale privind noțiunea de știință.....	6
1.3.2. Locul științei dreptului în cadrul științelor sociale. Clasificarea științelor juridice.....	6
1.4. Îndrumar pentru verificare/autoverificare.....	8

Unitatea de învățare 2

METODELE CERCETĂRII ȘTIINȚIFICE A DREPTULUI

2.1. Introducere.....	12
2.2. Obiectivele și competențele unității de învățare	12
2.3. Conținutul unității de învățare:.....	13
2.3.1. Metoda de cercetare. Considerații generale.....	13
2.3.2. Metodologia juridică.....	13
2.3.3. Metodele cercetării juridice.....	14
2.4. Îndrumar pentru verificare/autoverificare.....	18

Unitatea de învățare 3

CONCEPTUL DREPTULUI

3.1. Introducere.....	22
3.2. Obiectivele și competențele unității de învățare.....	22
3.3. Conținutul unității de învățare.....	23
3.3.1. Accepțiunile noțiunii de „drept”.....	23
3.3.2. Originea și apariția dreptului.....	28
3.3.3. Primele legiuri.....	31
3.3.4. Dimensiunea socială a dreptului.....	31
3.3.5. Factorii de configurare a dreptului.....	33
3.3.6. Esența, conținutul și forma dreptului.....	37
3.3.7. Tipologia dreptului.....	39
3.3.8. Sistemul dreptului.....	48
3.3.9. Definiția dreptului.....	52
3.4. Îndrumar pentru verificare/autoverificare.....	54

Unitatea de învățare 4

DREPTUL ȘI STATUL

4.1. Introducere.....	58
4.2. Obiectivele și competențele unității de învățare.....	59
4.3. Conținutul unității de învățare	59
4.3.1. Noțiunea de stat.....	59

4.3.2. Apariția statului.....	60
4.3.3. Elementele constitutive ale statului.....	63
4.3.4. Suveranitatea în condițiile integrării europene.....	64
4.3.5. Statul la începutul Mileniului III.....	65
4.3.6. Funcțiile statului.....	67
4.3.7. Forma statului.....	67
4.3.8. Structura de stat.....	68
4.3.9. Regimul politic.....	68
4.3.10. Corelația între ideologie, doctrină, politică, stat și drept.....	69
4.4. Îndrumar pentru verificare/autoverificare.....	70

Unitatea de învățare 5

PRINCIPIILE DREPTULUI

5.1. Introducere.....	74
5.2. Obiectivele și competențele unității de învățare.....	74
5.3. Conținutul unității de învățare:.....	75
5.3.1. Noțiunea și delimitarea principiilor dreptului.....	75
5.3.2. Originea și importanța teoretică și practică a principiilor dreptului.....	78
5.3.3. Clasificarea principiilor generale ale dreptului.....	79
5.4. Îndrumar pentru verificare/autoverificare.....	85

Unitatea de învățare 6

FUNCȚIILE DREPTULUI

6.1 Introducere.....	88
6.2 Obiectivele și competențele unității de învățare.....	88
6.3 Conținutul unității de învățare.....	89
6.3.1. Noțiunea funcțiilor dreptului.....	89
6.4. Îndrumar pentru verificare/autoverificare.....	95

Unitatea de învățare 7

DREPTUL ÎN SISTEMUL NORMATIV SOCIAL

7.1. Introducere.....	99
7.2. Obiectivele și competențele unității de învățare.....	99
7.3. Conținutul unității de învățare:.....	100
7.3.1. Considerații generale despre realitatea socială și conduita umană în contextul acesteia....	100
7.3.2. Sistemul normelor sociale.....	104
7.3.3. Dreptul și religia.....	110
7.4. Îndrumar pentru verificare/autoverificare.....	112

Unitatea de învățare 8

NORMA JURIDICĂ

8.1. Introducere.....	115
8.2. Obiectivele și competențele unității de învățare.....	115
8.3. Conținutul unității de învățare.....	116
8.3.1. Definiția normei juridice.....	116
8.3.2. Scopul normei juridice.....	116
8.3.3. Trăsăturile caracteristice ale normei juridice.....	116
8.3.4. Structura normei juridice.....	119
8.3.5. Clasificarea normelor juridice.....	123
8.3.6. Acțiunea normei juridice.....	126
8.4. Îndrumar pentru verificare/autoverificare.....	134

Unitatea de învățare 9
IZVOARELE DREPTULUI

9.1. Introducere.....	138
9.2. Obiectivele și competențele unității de învățare.....	138
9.3. Conținutul unității de învățare	139
9.3.1. Noțiunea de izvor de drept.....	139
9.3.2. Izvoarele de drept în sens material.....	140
9.3.3. Izvoarele de drept în sens formal.....	140
9.3.4. Izvoarele dreptului comunitar.....	149
9.4. Îndrumar pentru verificare/autoverificare.....	149

Unitatea de învățare 10
TEHNICA ELABORĂRII ACTELOR NORMATIVE

10.1. Introducere.....	153
10.2. Obiectivele și competențele unității de învățare.....	154
10.3. Conținutul unității de învățare	154
10.3.1. Considerații introductive.....	154
10.3.2. Noțiunea tehnicii juridice.....	155
10.3.3. Tehnica legislativă.....	155
10.3.4. Etapele elaborării actelor normative.....	161
10.3.5. Părțile constitutive ale actului normativ.....	163
10.3.6. Structura actului normativ.....	165
10.3.7. Tehnica sistematizării actelor normative.....	165
10.3.8. Probleme actuale ale tehnicii legislative în Europa.....	168
10.3.9. Despre vocabularul juridic și limbajul juridic.....	169
10.4. Îndrumar pentru verificare/autoverificare.....	192

Unitatea de învățare 11
REALIZAREA DREPTULUI

11.1 Introducere.....	176
11.2 Obiectivele și competențele unității de învățare.....	176
11.3 Conținutul unității de învățare.....	177
11.3.1. Noțiunea, criteriile și diviziunea dreptului.....	177
11.3.2. Conceptul și formele realizării dreptului.....	179
11.4. Îndrumar pentru verificare/autoverificare.....	185

Unitatea de învățare 12
INTERPRETAREA NORMELOR JURIDICE

12.1. Introducere.....	188
12.2. Obiectivele și competențele unității de învățare.....	189
12.3. Conținutul unității de învățare	189
12.3.1. Noțiuni introductive.....	189
12.3.2. Necesitatea interpretării.....	192
12.3.3. Scopul interpretării.....	194
12.3.4. Formele interpretării normelor juridice.....	195
12.3.5. Metodele interpretării normelor juridice.....	197
12.3.6. Rezultatele interpretării normelor juridice.....	201

12.3.7. Interpretarea normelor juridice specifice unor ramuri de drept.....	202
12.4. Îndrumar pentru verificare/autoverificare.....	204

Unitatea de învățare 13

RAPORTUL JURIDIC

13.1 Introducere.....	208
13.2 Obiectivele și competențele unității de învățare.....	208
13.3 Conținutul unității de învățare.....	209
13.3.1. Premisele și trăsăturile raportului juridic.....	209
13.3.2. Subiectele, conținutul și obiectul raportului juridic.....	212
13.4. Îndrumar pentru verificare/autoverificare.....	215

Unitatea de învățare 14

RĂSPUNDEREA JURIDICĂ

14.1. Introducere.....	218
14.2. Obiectivele și competențele unității de învățare.....	218
14.3. Conținutul unității de învățare	219
14.3.1. Noțiunea de răspundere juridică.....	219
14.3.2. Delimitarea între răspundere și responsabilitate.....	220
14.3.3. Condițiile răspunderii juridice.....	221
14.3.4. Forme specifice ale răspunderii juridice.....	226
14.4. Îndrumar pentru verificare/autoverificare.....	229

Anexe.....	232
-------------------	------------

Răspunsuri la testele de evaluare/autoevaluare.....	262
--	------------

INTRODUCERE

Teoria generală a dreptului este o disciplină esențială în formarea profesională, nu numai a viitorilor juriști, ci și a altor specialiști, indiferent de specialitatea căreia aparțin.

Diferitele necesități sociale determină și impun informarea și însușirea noțiunilor generale ale dreptului pentru mai bună înțelegere și rezolvare a problemelor sociale de orice natură, care au ca și soluție de rezolvare utilizarea corespunzătoare a normelor de drept.

Obiectivele cursului

Cursul de *Teoria generală a dreptului* își propune drept **obiective principale** să dezbată noțiuni, concepte, teorii, criterii și principii ce privesc noțiunile generale și fundamentale ale dreptului precum: sistemul dreptului și știința dreptului, metodele cercetării științifice a fenomenului juridic, conceptul dreptului, dreptul și statul, principiile dreptului, funcțiile dreptului, dreptul în sistemul normativ social, norma juridică, izvoarele dreptului, tehnica elaborării actelor normative, sistemul și realizarea dreptului, interpretarea normelor juridice, raportul juridic și răspunderea juridică.

Competențe conferite

După parcurgerea acestui curs, studentul va avea cunoștințe și abilități privind:

- definirea și utilizarea adecvată a noțiunilor specifice disciplinei de *Teoria generală a dreptului*;
- explicarea și interpretarea conceptelor, ideilor, conținuturilor teoretice și practice ale disciplinei;
- utilizarea dezbaterilor și a studiului de caz în evaluarea contribuțiilor diferitelor materiale de specialitate la evoluția dreptului;
- manifestarea unei atitudini pozitive, deschise față de diversele materiale referitoare la disciplină;
- cunoașterea caracteristicilor și elementelor importante ale materiei;
- înțelegerea conținutului și particularităților în vederea depășirii dificultăților în confundarea anumitor elemente;
- cunoașterea unor variante de înțelegere și stăpânire corectă a conceptelor, cerințelor, principiilor de drept.

Resurse și mijloace de lucru

Cursul dispune de un manual scris, supus studiului individual al studenților, precum și de material publicat pe Internet sub formă de sinteze și teste de autoevaluare, necesare întregirii cunoștințelor în domeniul studiat. În timpul convocărilor, în prezentarea cursului sunt folosite echipamente audio-vizuale, metode interactive și *participative de antrenare a studenților pentru conceptualizarea și vizualizarea practică a noțiunilor predate*. Activități tutoriale se pot desfășura după următorul plan tematic, prin dialog la distanță, pe Internet, dezbateri în forum, răspunsuri *online* la întrebările studenților în timpul e-consultatiilor:

1. Metodele cercetării științifice a dreptului și analiza metodologiei juridice (4 ore);
2. Izvoarele dreptului în sens formal și izvoarele dreptului comunitar (4 ore);

Structura cursului în tehnologie IFR

Cursul este compus din 7 unități de învățare:

Unitatea de învățare 1.	LOCUL ȘTIINȚEI DREPTULUI ÎN SISTEMUL ȘTIINȚELOR SOCIALE (2 ore)
Unitatea de învățare 2.	METODELE CERCETĂRII ȘTIINȚEFICE A DREPTULUI (2 ore)
Unitatea de învățare 3.	CONCEPTUL DREPTULUI (2 ore)
Unitatea de învățare 4.	DREPTUL ȘI STATUL (2 ore)
Unitatea de învățare 5.	PRINCIPIILE DREPTULUI (2 ore)
Unitatea de învățare 6.	FUNCȚIILE DREPTULUI (2 ore)
Unitatea de învățare 7.	DREPTUL ÎN SISTEMUL NORMATIV SOCIAL (2 ore)
Unitatea de învățare 8.	NORMA JURIDICĂ (2 ore)
Unitatea de învățare 9.	IZVOARELE DREPTULUI (2 ore)
Unitatea de învățare 10.	TEHNICA ELABORĂRII ACTELOR NORMATIVE (2 ore)
Unitatea de învățare 11.	REALIZAREA DREPTULUI (2 ore)
Unitatea de învățare 12.	INTERPRETAREA NORMELOR JURIDICE (2 ore)
Unitatea de învățare 13.	RAPORTUL JURIDIC (2 ore)
Unitatea de învățare 14.	RĂSPUNDEREA JURIDICĂ (2 ore)

Teme de control (TC)

Desfășurarea seminariilor va fi structurată astfel: în prima parte a seminarului vor fi prezentări și dezbateri pe unitatea de învățare programată, iar în a doua parte, discutarea de spețe, studii de caz, simulări de teste/teme de control după tematica de mai jos:

1. Identificați și analizați etapele elaborării actelor normative având în vedere părțile constitutive și structura actului normativ. (10 ore)
2. Realizați și analizați delimitarea dintre răspundere și responsabilitate juridică. (10 ore)

Bibliografie:

- Tită, Cezar, Voicu, Costică, Rășcanu, Anton, Ciocoiu, Mariana, Savu, Iuliana, *Teoria generală a dreptului. Caiet de seminar*. Editura Didactică și Pedagogică, București, 2010.
- Ciocoiu, Mariana, *Elemente de teoria statului și dreptului*, Editura Sitech, Craiova, 2010.
- Tită, Cezar, Voicu, Costică, Rășcanu, Anton, Ciocoiu, Mariana, Savu, Iuliana, *Teoria generală a dreptului*, Editura Fundației de Măine, București, 2011
- D. Ciobanu, *Introducere în studiul dreptului*, București, 1991.
- N. Popa, *Teoria Generală a DREPTULUI*, Ed. Actomi, București, 1996.
- I. Dogaru, C. Dănișor, Ghe. Dănișor, *Teoria generală a dreptului*, Ed. Științifică, București, 1999.
- Iuliana Savu, *Introducere în Drept*, Ed. Fundația România de Măine, București, 2007.
- N. Popa, M. C-tin Eremia, S. Cristea, *Teoria generală a dreptului*, Ed. All, Beck, București, 2005.

Metoda de evaluare:

Examenul final se susține sub formă electronică, pe bază de grile, ținându-se cont de activitatea și evaluarea pe parcurs la seminar/proiect a studentului.

Unitatea de învățare 1

LOCUL ȘTIINȚEI DREPTULUI ÎN SISTEMUL ȘTIINȚELOR SOCIALE

Cuprins:

- 1.1. Introducere
- 1.2. Obiectivele și competențele unității de învățare
- 1.3. Conținutul unității de învățare
 - 1.3.1. Considerații generale privind noțiunea de știință
 - 1.3.2. Locul științei dreptului în cadrul științelor sociale. Clasificarea științelor juridice
- 1.4. Îndrumar pentru verificare/autoverificare

1.1. *Introducere*

Sistemul dreptului și știința dreptului are ca scop însușirea noțiunilor generale privitoare la știința dreptului și la relațiile și raporturile sociale realizate prin intermediul cunoașterii și înțelegerii sistemului dreptului. Cursul urmărește să construiască cadrul teoretic și metodologic al științei dreptului. Prin noțiunile exprimate în cuprinsul cursului se are în vedere extinderea, cunoașterea și înțelegerea dreptului prin explorarea unei problematice contemporane. Sistemul științei dreptului ocupă un loc important în sistemul științelor sociale deoarece știința este un sistem de cunoștințe despre natură, societate și gândire, cunoștințe obținute prin metode corespunzătoare și exprimate în concepte, categorii, principii și noțiuni.

1.2. *Obiectivele și competențele unității de învățare*

Obiectivele unității de învățare:

- înțelegerea conceptelor privind știința dreptului și sistemul dreptului;
- cunoașterea obiectivelor importante din sistemul dreptului și locul științei dreptului în sistemul științelor sociale;
- identificarea elementelor de bază privind știința dreptului și sistemul dreptului și clasificarea științelor juridice.

Competențele unității de învățare:

- studenții se vor familiariza cu conceptele științei dreptului și ale sistemului dreptului;
- dezvoltarea unor abilități de înțelegere și cunoaștere a științei

dreptului și locul științei dreptului în cadrul științelor sociale;

- dezvoltarea unor abilități de identificare și cunoaștere a teoriilor referitoare la știința dreptului și sistemul dreptului.

Timpul alocat unității: 2 ore

1.3. Conținutul unității de învățare

1.3.1. Considerații generale privind noțiunea de știință

Toate cunoștințele umane despre natură, societate, rațiune, dobândite prin diferite metode corespunzătoare și exprimate în concepte, reprezintă știința.

În cadrul sistemului științei, se poate realiza o clasificare trihotomică astfel: științe ale naturii, științe despre societate și științe despre gândire.

La rândul lor, științele sociale pot fi clasificate în:

- **științe de tip nomotetic** (au ca obiect activitățile umane și își propun să stabilească legile și relațiile funcționale corespunzătoare – psihologia, sociologia, politologia, lingvistica);

- **științele istorice** (au ca obiect reconstituirea și interpretarea trecutului);

- **științele al căror rol este de a delimita lumea dominată de norme, obligații și atribuții**, studiind aspectele normative ale activității umane – științele juridice, etica.

Știința dreptului aparține categoriei științelor despre societate, al căror scop este acela „de a cunoaște legile generale ale existenței și ale dezvoltării societății, de a studia formele de organizare socială și modalitățile specifice de manifestare a diverselor componente ale realității social-umane (politice, etice, juridice etc.)”.

1.3.2. Locul științei dreptului în cadrul științelor sociale. Clasificarea științelor juridice

Știința dreptului are ca obiect de studiu dreptul, în privința caracterelor sale particulare, respectiv „deosebitele sisteme considerate separat la fiecare popor într-un moment dat, spre exemplu: drept roman, italian, german etc. Mai mult, o știință juridică nu cuprinde propriu-zis un sistem întreg, ci procedează prin distincțiuni și specificațiuni succesive, luând în considerare o singură parte din acel sistem (drept public sau privat; apoi în mod mai special ca ramuri ale dreptului public: drept constituțional, administrativ, penal, procesual, financiar, internațional, eclesiastic; ca ramuri ale dreptului privat: dreptul civil și comercial)”.

Știința dreptului, din acest punct de vedere, nu poate să

spună ce este dreptul, ci doar ce este dreptul la un anumit moment, pe un teritoriu determinat.

Obiectul de studiu al științei dreptului îl reprezintă existența și dezvoltarea statului și dreptului, instituțiile politice și juridice, fiecare cu formele sale concrete de manifestare, relațiile stabilite între acestea, modul în care societatea este influențată de ele.

Știința dreptului nu poate să răspundă la întrebarea *quid jus?* (ce este dreptul?), ci doar la întrebarea *quid juris?* (ce prevede dreptul, un anumit sistem de drept?).

Ca știință umanistă, știința dreptului analizează modul în care oamenii, văzuți ca titulari de drepturi și obligații, participă la comerțul juridic, analizează modul în care oamenii cooperează și cum dreptul intervine în reglementarea relațiilor create între aceștia, prin impunerea unor reguli, prin promovarea unor modele, prin limitarea câmpului de acțiune al fiecăruia, în scopul prevenirii unor atingeri a drepturilor și intereselor celorlalți.

Știința dreptului nu studiază doar norma juridică (regula impusă de stat prin organele specializate), jurisprudența (modul concret de interpretare și aplicare a dreptului realizat de judecător), contactul (izvor al raporturilor juridice), ci, în cadrul unui amplu proces explicativ, realizează o sinteză a modului în care apar și se aplică normele de drept, cum își realizează aplicabilitatea instituțiile juridice, totul îngemănându-se cu trimiteri la celelalte științe sociale: istoria, sociologia, statistica, economia politică ș.a.

Cunoașterea dreptului, realizată prin intermediul științei dreptului, se realizează prin intermediul unui sistem al științelor juridice:

- Teoria generală a dreptului;
- Științele juridice de ramură;
- Științele juridice istorice;
- Științele juridice ajutătoare (participative).

În ceea ce privește **Teoria generală a dreptului**, aceasta studiază constantele fenomenului juridic în universalitatea lor, iar în sens restrâns are ca obiect de studiu constantele fenomenului juridic într-o anumită societate dată. Teoria generală a dreptului, denumită și enciclopedia dreptului, este acea știință „care studiază articulația însăși a gândirii juridice, căutând să determine în felul acesta ce este esențial dreptului și se regăsește în toate ramurile și manifestațiile lui; ea distinge astfel dreptul de celelalte discipline științifice”.

Obiectul de studiu al Teoriei generale a dreptului îl reprezintă constantele dreptului, permanențele juridice ale acestuia, respectiv acele elemente care nu pot lipsi dintr-o relație juridică, care determină realitatea juridică în esența ei.

Ca urmare a dezvoltării reglementărilor juridice, a apariției normelor de drept care regularizează cele mai variate domenii ale societății, au apărut și **științe juridice de ramură**, al căror obiect de studiu în constituie fenomenele juridice particulare, specifice unui ansamblu de norme – ramura de drept.

În această categorie se includ știința dreptului constituțional, știința dreptului civil, știința dreptului penal, știința dreptului administrativ ș.a., „criteriul lor de departajare și organizare fiind dat de obiectul reglementării juridice și metoda specifică de reglementare”.

Fiecare ramură de drept este formată dintr-un grup de norme juridice, care au ca obiect de reglementare o anumită categorie de relații sociale, în baza unei metode și unor principii comune. În procesul de studiere și învățare, chiar dacă o anumită ramură de drept (cum ar fi de pildă Dreptul civil) se regăsește în planurile de învățământ ale mai multor ani, studiul acesteia se realizează unitar, ca o singură ramură, știința dreptului civil fiind, la rândul ei, una singulară și unitară. Același lucru este valabil și în cazul altor ramuri de drept (penal, administrativ ș.a.).

Înțelegerea fenomenului juridic nu ar fi posibilă doar prin raportarea la realitatea prezentă, în procesul amplu de analiză a dreptului având un loc important și **științele juridice istorice**, care cercetează istoria dreptului într-o anumită țară, într-un anumit bazin de civilizație, într-o anumită perioadă istorică sau chiar evoluția generală a fenomenului juridic.

În categoria științelor juridice istorice intră și istoria ideilor (doctrinelor juridice), prin intermediul căreia sunt studiate marile școli și curente, care și-au pus amprenta pe fenomenul dreptului. Această istorie a gândirii juridice este cea care „studiază ideile, concepțiile, doctrinele care se referă la drept, la esența și rolul dreptului, al modul de organizare și reglementare a relațiilor sociale prin intermediul dreptului”.

În strânsă legătură cu științele juridice se află un grup de discipline, al căror studiu este realizat de către **științele ajutătoare (participative)**, cum ar fi: criminalistica, medicina legală, logica juridică, informatica juridică, statistica juridică. Aceste discipline, „fără a face parte propriu-zis din sistemul științei dreptului, sunt, în numeroase cazuri, indispensabile cunoașterii unor fenomene de drept sau bunei aplicări a normelor juridice. În investigația unor realități de drept ele utilizează mijloace științifice specifice altor științe (chimice, fizice, medicale, matematice etc.)”.

1.4. Îndrumar pentru verificare/autoverificare

Sinteza unității de învățare 1

Știința este un sistem de cunoștințe despre natură, societate și gândire, cunoștințe obținute prin metode corespunzătoare și exprimate în categorii, principii și noțiuni. Conceptul, lato sensu, reprezintă un instrument al gândirii care permite efectuarea operațiilor de generalizare și abstractizare. În ansamblul științelor sociale, dreptul ocupă un loc distinct datorită obiectului său de cercetare specific denumit și realitate juridică cât și datorită autonomiei metodologice.

Știința dreptului studiază juridicul în toate formele sale de manifestare, dar în primul rând,

ca dimensiune inalienabilă a existenței umane, în condiții social-istorice determinate. Științele juridice studiază legile existenței statului și dreptului, instituțiile politice juridice și formele lor concret-istorice, corelația cu celelalte componente ale sistemului social și modul în care instituțiile politico-juridice influențează și suportă influența socială. Știința dreptului formulează principiile generale în baza cărora dreptul își structurează un mecanism adecvat de influențarea comportamentului oamenilor, în temeiul unor cerințe valorice.

Ca știință explicativă, știința dreptului studiază următoarele:

- natura juridicului
- caracteristicile structurale
- raporturile cu alte științe
- legăturile interne ale sistemului juridic.

Dreptul cunoaște o dezvoltare și o afirmare crescândă în domenii dintre cele mai variate ale societății, evoluție datorată multiplicării fără precedent a contactelor inter și intrasociale.

Sistemul științei dreptului este o complexitate a fenomenului social juridic și determină o structurare a eforturilor de cercetare a acestuia. Astfel, dreptul este studiat din perspectivă globală ca și sistem unitar cu regularități caracteristice; din perspectivă structurală ca și domeniu cu multiple determinații calitative cu elemente componente aflate în interferență; din perspectivă istorică ca fenomen ce-și conservă anumite permanențe de-a lungul dezvoltării sociale.

Sistemul științei dreptului este alcătuit din următoarele părți:

- teoria generală a dreptului;
- științele juridice de ramură;
- științe juridice-istorice;
- științe ajutătoare-participative.

Științele juridice istorice cercetează istoria dreptului dintr-o anumită țară și istoria generală a dreptului. Cercetarea dreptului prezintă o importanță deosebită deoarece dovedește că structura studiată sincron și diacronic are anumite antecedente și legături statornicite din punct de vedere istoric și scoate la iveală existența unor legi ale apariției, ale devenirii sau ale dispariției unor forme de drept.

Științele juridice de ramură studiază fenomenele juridice particulare, adică ramurile dreptului (de exemplu: Știința dreptului constituțional, știința dreptului civil, știința dreptului penal etc.).

Științele ajutătoare-participative sunt indispensabile cunoașterii unor fenomene de drept sau a unei bune aplicări a normelor juridice și utilizează mijloace științifice specifice din cadrul altor științe: chimice, fizice, medicale, matematice (de exemplu: criminalistica, medicina legală, statistica juridică, logica juridică).

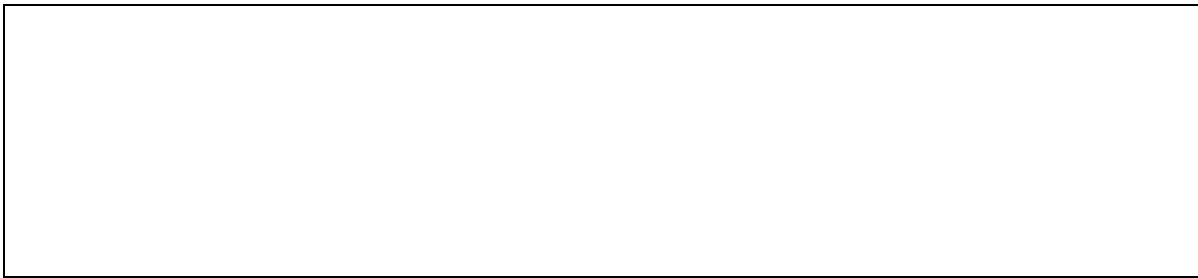
Teoria generală a dreptului ocupă un rol important în sistemul științei dreptului și are scopul de a îmbogăți cunoașterea și practica dreptului.

Concepte și termeni de reținut

Definiția științei, Științe juridice istorice, Științe ajutătoare (participative), Științe juridice de ramură, Terminologia juridică

Întrebări de control și teme de dezbatere

1. Prezentati și analizați care sunt rolul și locul Teoriei generale a dreptului în sistemul științelor juridice;
2. Care este relația dintre Teoria generală a dreptului și științele juridice de ramură;
3. Care este relația dintre Teoria generală a dreptului și științele ajutătoare (participative).

Teste de evaluare/autoevaluare

A) Ce cuprinde sistemul științelor?

- 1 Latura statică și latura dinamică
- 2 Științe ale naturii, științe despre societate, științe despre gândire
- 3 Totalitatea conceptelor, ideilor, principiilor și legităților fenomenului juridic
- 4 Științele exacte și științele sociale;
- 5 Științe care au ca obiect de studiu activitățile umane și ca finalitate stabilirea legilor și relațiilor funcționale ale acestora.

B) Care sunt părțile din care este alcătuit sistemul științei dreptului?

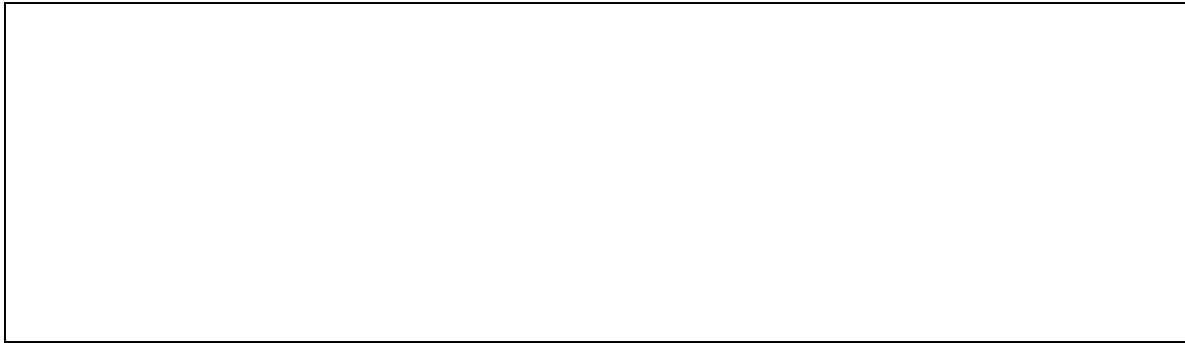
- 1 Drept civil, drept penal, drept administrativ, drept constituțional, dreptul muncii, drept procesual civil;
- 2 Partea generală și partea specială;
- 3 Elemente și secvențe bine determinate care se aplică în stare de interferență;
- 4 Drept public și drept privat;
- 5 Științe predominant teoretice, științe juridico-istorice, științe juridice de ramură, științe juridice participative.

C) Care este definiția Teoriei Generale a Dreptului?

- 1 Este disciplina care oferă dreptului concluzii valoroase și obiective cu privire la dimensiunile fenomenului criminalistic, tendințele de evoluție ale acestuia, domeniile noi în care acestea se manifestă;
- 2 Este știința juridică, care cercetează instituțiile politico-juridice în dinamica și evoluția lor de la origini până în prezent, explicând și argumentând factorii care au determinat actuala configurație și substanța a acestora;
- 3 Este știința care studiază relațiile sociale ce apar și se dezvoltă în procesul exercitării puterii de stat;
- 4 Este disciplina ce studiază ansamblul dreptului, respectiv determinarea, articulațiile și esența, alcătuirea și structurarea lui și care elaborează instrumentele esențiale și conceptele fundamentale prin care dreptul este gândit;
- 5 Este o disciplină logică relevantă pentru studiul problematicii dreptului și pentru activitatea juridică în general, mai exact ca disciplină ale cărei rezultate sunt semnificative în elaborarea, interpretarea și aplicarea dreptului.

D) Care este obiectul specific Teoriei Generale a Dreptului?

- 1 Studiarea evoluției generale a fenomenului juridic;
- 2 Studiarea și cercetarea fenomenelor juridice particulare;
- 3 Observarea și cercetarea fenomenului juridic, a legilor generale ale vieții juridice și a categoriilor și noțiunilor generale, valabile pentru întreaga știință juridică
- 4 Studiarea doctrinelor juridice (curente, scoli) în evoluția lor, rolul acestora în formarea și consolidarea unor sisteme de drept;
- 5 Studiarea naturii, societății și gândirii.

Bibliografie obligatorie

- Tită, Cezar, Voicu, Costică, Rășcanu, Anton, Ciocoiu, Mariana, Savu, Iuliana, *Teoria generală a dreptului. Caiet de seminar*. Editura Didactică și Pedagogică, București, 2010.
- Ciocoiu, Mariana, *Elemente de teoria statului și dreptului*, Editura Sitech, Craiova, 2010.
- Tită, Cezar, Voicu, Costică, Rășcanu, Anton, Ciocoiu, Mariana, Savu, Iuliana, *Teoria generală a dreptului*, Editura Fundației de Măine, București, 2011.
- Popa, Nicolae, *Teoria generală a dreptului*, Ediția 3, Editura C.H. Beck, București, 2008.
- Vecchio, del, G., *Lecții de filosofie juridică*, Editura Europa Nova.
- Djuvara, M., *Teoria generală a dreptului. Drept rațional, izvoare și drept pozitiv*, Editura AllBeck, București, 1999.
- Voicu, C., *Teoria generală a dreptului*, Editura Universul Juridic, București, 2009.

Unitatea de învățare 2

METODELE CERCETĂRII ȘTIINȚIFICE A DREPTULUI

Cuprins:

- 2.1. Introducere
- 2.2. Obiectivele și competențele unității de învățare
- 2.3. Conținutul unității de învățare
 - 2.3.1. Metoda de cercetare. Considerații generale
 - 2.3.2. Metodologia juridică
 - 2.3.3. Metodele cercetării juridice
- 2.3. Îndrumar pentru verificare/autoverificare

2.1. *Introducere*

Cercetarea științifică a dreptului utilizează anumite metode care sunt proprii investigării fenomenului juridic. Dacă natura acționează spontan, gândirea, în special cea științifică, acționează pe bază metodică și astfel metoda apare ca un mijloc eficace al gândirii. Dreptul ocupă un loc distinct, atât prin specificitatea obiectului său de cercetare, realitatea juridică, parte componentă a realității sociale, cât și prin relativa sa autonomie metodologică. Metodele cercetării științifice a fenomenului juridic constituind cel mai eficient mijloc de reproducere al redării procesului realității. Cercetarea științifică a dreptului utilizează anumite metode care sunt proprii investigării fenomenului juridic. Întrucât metodele diferă ca grad de abstractizare, ca arie de aplicare, ca nivel de precizie, se justifică dezvoltarea unei metodologii juridice, ca un ansamblu de norme de selecționare, de cooperare și apreciere a avantajelor și dezavantajelor a aplicării diverselor metode.

2.2. *Obiectivele și competențele unității de învățare*

Obiectivele unității de învățare:

- înțelegerea conceptelor privind metodele cercetării științifice juridice și metodologia juridică;

- cunoașterea obiectivelor importante privind metodele cercetării științifice juridice și precizări terminologice;
- identificarea elementelor de bază privind metodele cercetării științifice juridice și clasificarea acestora.

Competențele unității de învățare:

- studenții se vor familiariza cu conceptele privind însușirea elementelor de bază pentru înțelegerea metodelor cercetării științifice juridice;
- dezvoltarea unor abilități de înțelegere și cunoaștere referitoare la metodele cercetării științifice juridice și metodologia juridică;
- dezvoltarea unor abilități de identificare și cunoaștere a teoriilor referitoare la metodele cercetării științifice juridice.

Timpul alocat unității: 2 ore

2.3. Conținutul unității de învățare

2.3.1. Metoda de cercetare. Considerații generale

Cuvântul „metodă” vine de la grecescul *methodos* – cale, drum, mod de expunere, știința despre metodă purtând numele de metodologie (*methodos + logos*). Metodologia reprezintă sistemul principiilor generale de investigație, deduse din sistemul celor mai generale legi obiective. O metodă trebuie să corespundă legilor obiectului cercetării, să fie determinată de acesta.

2.3.2. Metodologia juridică

O definiție a metodologiei juridice, având la bază elementele contemporane care compun, este dată de prof. Nicolae Popa: „Acel sistem al unor factori de relativă invarianță într-un număr suficient de mare de metode, factori ce au ca obiect raporturile, legăturile, relațiile care se stabilesc între diferite metode, în procesul cunoașterii fenomenului juridic”.

Ca regulă generală, științele folosesc câteva metode, adecvate domeniului fiecăreia: observația, experimentul, modelarea, metoda istorică, fiecare din acestea angajând raționamente, sub aspectul gândirii asupra domeniului respectiv. „Orice analiză utilizează procedeul abstractizării. Abstractizarea (*ab-strago* – a scoate din ...) servește să reținem pe plan mintal esențialul, repetabilul, stabilul din entitatea descompusă, lăsând deoparte ce este neesențial, întâmplător, instabil”.

Dacă scopul cercetării este adecvat, metodologia dreptului nu poate nega niciuna din metodele cercetării sociale, al căror număr este deosebit de ridicat, acoperind cele mai variate fațete ale vieții sociale. Ca orice altă metodologie și cea juridică va cuprinde în conținutul său reguli, principii, criterii, toate impuse de creșterea complexității relațiilor sociale.

2.3. 3. Metodele cercetării juridice

Metoda logică

Având în vedere că dreptul este o știință eminentamente deductivă, necesitatea argumentării reprezintă o cerință *sine qua non*, „cunoașterea pe cale deductivă plecând și în drept de la premisa că nu se poate dovedi deductiv nimic decât pornind de la principii anterioare”. „Ca logică aplicată, logica juridică vizează analiza modului specific în care logica formală, schemele și calculele logicii simbolice, logicile polivalente sau alte tipuri de logică se aplică în procesul complex al gândirii juridice”.

Știința dreptului analizează fenomenul juridic dintr-o perspectivă logică, în așa fel încât să confere coerență și sistematizare întregului ansamblu, înlăturând orice contradicții interne ori aproximații – noțiuni insuficient clarificate.

Metoda logică reclamă și în cercetarea juridică conexiunea cu alte tipuri de raționalitate complementare și integrative, care nu ignoră valoarea demersului logic, dar nici nu reduc cunoașterea, în special în sfera științelor sociale, la acest demers, viziune reciproc profitabilă, pentru diverse „centre” și „tipuri” de cunoaștere.

Metoda logică de analiză a dreptului folosește câteva principii logice, printre care:

- principiul identității [„Fiecare lucru este ceea ce este (...) A este A, B este B” (Leibnitz)];

- principiul noncontradicției [„Este peste putință ca unuia și aceluiași obiect să i se potrivească și totodată să nu i se potrivească sub același raport unul și același predicat” (Aristotel)];

- principiul tertului exclus [„Dar nu e cu putință nici să existe un termen mijlociu între cele două membre extreme ale unei contradicții, ci despre orice obiect trebuie neapărat sau să fie negat fiecare predicat ori să fie afirmat (...) Orice afirmație și orice negație este sau nu adevărată sau falsă” (Aristotel)];

- principiul rațiunii suficiente [„Nici un fapt nu poate fi adevărat sau real, nicio propoziție veridică fără să existe un temei, o rațiune suficientă pentru care lucrurile sunt așa și nu altfel, deși temeiurile acestea de cele mai multe ori nu pot fi cunoscute” (Leibnitz)].

Metoda comparativă

Din punct de vedere al logicii, comparația este o operațiune realizată de cercetător sau analist, care are ca scop constatarea unor elemente identice sau diferite la două fenomene. În domeniul dreptului se poate realiza compararea sistemelor de drept ale diferitelor state, ramurile unui sistem de drept dat între ele, instituțiile unei ramuri de drept unele cu altele, ori normele juridice una cu alta.

Nevoia comparării dreptului unui stat cu dreptul altui stat

s-a simțit încă din Antichitate, izvoarele istorice oferindu-ne date despre interesul manifestat pentru cunoașterea acestora de către juriști, filosofi, conducători de stat. La ora actuală, această necesitate de cunoaștere a altor sisteme de drept, ori reguli, a impus chiar o ramură științifică – dreptul comparat – introdusă în unele sisteme de învățământ juridic.

Scopurile specifice metodei comparative sunt determinate de raporturile existente între proprietățile obiective ale categoriilor comparate. Alături de comparație se mai utilizează în mod necesar și alte instrumente ale logicii: clasificări (tipologii clasificatoare), diviziuni, definiții, analogii.

Știința dreptului comparat a fixat deja anumite reguli care prezidează utilizarea metodei comparative în drept. Observarea riguroasă a acestor reguli asigură succesul metodei, conferindu-i caracterul științific indispensabil.

Cele patru reguli ale comparației sunt:

a) a se compara numai ceea ce este comparabil – cercetătorul trebuie să stabilească mai întâi dacă elementele comparate aparțin aceluiași tip istoric sau unor sisteme de drept diferite.

b) niciodată comparația între două instituții juridice să nu se facă izolat, în afara contextului legal din care fac parte – termenii comparației trebuie să fie luați în considerare în conexiunile lor reale, în contextul social, politic, economic și cultural care i-au generat.

c) norma juridică trebuie cercetată în contextul izvoarelor de drept ale sistemului din care face parte – deoarece izvoarele dreptului oferă imaginea poziției diferitelor forme de exprimare a dreptului (legi, obiceiuri, precedente judiciare) în diferite sisteme de drept.

d) în procesul de comparare trebuie să se țină seama și de evoluția istorică a normei, nu numai de forma sa actuală – în procesul istoric, forma normei poate evolua într-atât încât forma inițială să fie diferită total de forma actuală.

Comparația ajută esențial la construirea tipologiilor juridice și a clasificărilor. În procesul de legiferare, metoda comparativă are, de asemenea, o importanță majoră, ea furnizând informații prețioase legiuitorului, în legătură cu reglementările cuprinse în alte sisteme de drept sau în documente juridice internaționale.

Metoda istorică

Deoarece dreptul urmează sensul evoluției societății umane, el conține toate elementele privitoare la dezvoltarea economică, culturală și politică pentru diferite momente. Pentru jurist, pentru cel care realizează analiza dreptului, este foarte important să cunoască sensul unor evenimente din trecut, succesiunea acestora, starea moravurilor, necesitățile vieții la un moment dat. Fenomenele realității trebuie privite în ansamblu, vizând succesiunea acestora, condițiile istorice care le-au generat, efectele la care au dat naștere.

În ceea ce privește dreptul, cunoașterea unor legiuri, a diferitelor tipuri de drept, a normelor care reglementau felurite aspecte ale vieții, reprezintă o necesitate, deoarece, prin intermediul acestora se pot realiza interpretări și propune soluții în contemporaneitate.

Cercetarea prin intermediul metodei istorice relevă legăturile dintre sistemele de drept ale diferitelor popoare, contribuind la identificarea elementelor asemănătoare sau diferite, dovedind că „ideile și concepțiile juridice se propagă de la o etapă la alta, de la un popor la altul. Este în fapt un proces istoric, un proces extrem de actual, definit de către specialiști CONTAMINARE JURIDICĂ”.

Apelând la istorie, dreptul își află condițiile care îi pot descifra ascendența; cunoscând fenomenele suprapuse de drept, istoria își procură statornice modalități de atestare documentară. Teoria generală a dreptului și științele particulare (științele juridice de ramură) abordează de fiecare dată dimensiunea istorică a conceptelor și categoriilor cu care operează. Originea și apariția statului și dreptului nu pot fi studiate fără să se pornească de la punctele de vedere afirmate de istorie. Uneori, pe baza unor date istorice, se realizează reconstituirea fizionomiei unor instituții ale dreptului, acțiune ce permite o analiză retrospectivă cu largi implicații în înțelegerea respectivelor instituții în dreptul actual.

Metoda sociologică

Deoarece dreptul și existența acestuia sunt strâns legate de viața socială, metoda sociologică reprezintă o direcție de cercetare care prezintă numeroase avantaje în direcția cunoașterii realității juridice.

Sociologia juridică este acea disciplină care face legătura între știința generală a societății – sociologia – și o știință particulară – știința dreptului.

Termenul de „sociologie” a fost inventat de către Auguste Comte, pentru a semnala existența unei științe a societății, de sine stătătoare, prin intermediul căreia să se poată realiza un studiu sistematic, pozitiv asupra societății. În România cea mai valoroasă contribuție în acest domeniu a avut-o Dimitrie Gusti, prin „Școala sociologică de la București”, sistemul propriu și metoda monografică de cercetare promovate constituind bazele sociologiei juridice românești.

Noțiunea de „sociologie juridică” este atribuită lui Dionisio Anzilotti, autorul lucrării „La filosofia del diritto e la sociologia” (Florența, 1892), dar cel care fundamentează cercetarea sociologică în drept este Eugen Erlich, în lucrarea „Bazele sociologiei dreptului” (1913). Preocupări în acest domeniu întâlnim încă din Antichitate, oamenii de știință încercând să stabilească legăturile dreptului cu mediul înconjurător; Aristotel, Platon, Cicero, Hugo Grotius, Hobbes, Leibnitz au încercat să determine corespondența juridicului cu lumea înconjurătoare.

Cercetarea sociologică juridică îmbrățișează fără discriminări ambele forme de cuprindere a elementelor de juridicitate în fenomenele vieții sociale”.

Metodele de cercetare folosite de sociologia juridică sunt:

- **observația** (empirică, științifică, directă, indirectă, externă, coparticipativă), definită ca produs al unor activități privite de la simplu la complex, respectiv de la observația spontană, insuficient controlată critic, până la observația pregătită și înfăptuită de specialiști;

- **analiza documentelor sociale și juridice**, respectiv a documentelor oficiale, neoficiale, publice, private, statistice,

biografice, jurnalistice, memorialistice, reprezintă o metodă utilizată în studiul fenomenelor sociale și juridice. Documentul juridic (sentințe judecătorești, acte notariale, texte de lege, comentarii pe marginea unei legi, pledoariile avocaților, examene teoretice și practice ale unor dispoziții legale etc.) trebuie privit de către cercetător ca o dovadă a realității juridice în contextul istoric dat;

- **ancheta sociologică** reprezintă metoda care permite cercetătorului să culegă un volum important de informații și date dintr-o multitudine de domenii ale realității sociale și juridice;

- **chestionarul sociologic** este o tehnică specifică anchetei sociologice, care poate cuprinde întrebări de opinie, întrebări de cunoștințe, întrebări de motivație etc.

În prezent, datele oferite de sociologia juridică stau la baza adoptării actelor normative, cea mai mare parte a măsurilor legislative ale diferitelor state fiind fundamentate pe concluzii ale studiilor, investigațiilor și cercetărilor sociologice. Deoarece dreptul este o realitate socială, iar regulile sale au implicații asupra destinului social și individual al omului, juristul trebuie să se plaseze în centrul vieții sociale, aspectele sociologice ale dreptului fiind unele din cele mai importante.

Metodele cantitative

În afara metodelor cercetării juridice indicate mai sus, la ora actuală cercetarea juridică apelează tot mai mult la metode cantitative, cu o din ce în ce mai largă aplicabilitate în teoria și practica dreptului. Ipotezele științifice se cer a fi verificate în cadrul unor strategii ale dezvoltării fenomenului juridic, în intimă corelație cu scenariile dezvoltării economico-sociale. Complexitatea crescândă a fenomenului social, cu implicații directe asupra fenomenului juridic cere ca cercetătorul jurist să apeleze la mijloacele puse la îndemână de informatică, dând naștere astfel la informatica juridică.

În lume, informatica este folosită pentru elaborarea și sistematizarea legislației, evidența jurisprudenței, a precedentelor judecătorești, stocarea și sistematizarea informației provenită din cercetarea științifică, evidențe criminologice, activitatea în domeniul criminalisticii.

Este evident că, în condițiile dezvoltării actuale, computerul nu poate înlocui judecătorul în pronunțarea unei hotărâri, pentru că acesta nu înseamnă aplicarea mecanică a legii la o cauză determinată, ci înseamnă analiza detaliată și unică unui raport juridic, care nu este identic cu alt raport juridic. Judecătorul trebuie să analizeze speța concretă, sub toate aspectele, interpretând și aplicând dreptul. Cu toate acestea, rolul computerului în actul de justiție nu poate fi negat, informația legislativă, doctrinară, asupra jurisprudenței scutind mult timp, care poate fi alocat soluționării litigiilor deduse judecății.

2.4. *Îndrumar pentru verificare/autoverificare*

Sinteza unității de învățare 2

Cercetarea științifică a dreptului utilizează anumite metode care sunt proprii investigării fenomenului juridic. Metodologia reprezintă sistemul principiilor generale de investigație, deduse din sistemul celor mai generale legi obiective iar metoda privește fie un anumit principiu metodologic (metoda particulară), fie un procedeu tehnic oarecare (metodă individuală). Orice metodă trebuie să fie determinată de însuși obiectul cercetării științifice iar între diversele trepte metodologice se stabilesc legăturile dintre general și particular, dintre parte și întreg. Metodologia juridică este sistemul de relativă invarianță dedus dintr-un număr suficient de mare de metode, sistem de factori care au ca obiect raporturile, legăturile, relațiile care se stabilesc între diferite metode, în procesul cunoașterii fenomenului juridic.

În cadrul metodologiei juridice, deosebind metode generale de cercetare, care sunt aplicate tuturor științelor din domeniul juridic, metode de cercetare individuale care sunt aplicate unui grup de științe pe criteriul specificității și metode de cercetare particulare, aplicate într-un domeniu strict specializat (de exemplu: interpretarea juridică).

Metodele cercetării științifice juridice cuprind următoarele metode importante:

- metoda logică,
- metoda comparativă,
- metoda istorică,
- metoda sociologică,
- metodele cantitative.

Datorită faptului că dreptul este o știință sistematică și o știință eminentemente deductivă se pleacă de la premisa că nu se poate dovedi deductiv nimic dacă nu se pornește de la principii anterioare cum ar fi inducția și experiența. De asemenea, dreptul este considerat o matematică a științelor sociale deoarece obiectul lor, adică al matematicii și al dreptului, au puncte comune privind forma, decurgând din faptul că pentru a proba ceva este obligatoriu să dovedească și astfel, să stabilească anumite reguli și tehnici. Într-un sens restrâns logica juridică privește logica normelor iar într-un sens larg are în vedere elementele constructive de argumentare juridică.

Metoda comparativă este o metodă care urmărește constatarea unor elemente identice sau divergente la două fenomene. Compararea sistemelor de drept ale diverselor state, a ramurilor, instituțiilor și normelor acestora, toate fiind deosebit de importante în procesul metodologic, de studierea fenomenului juridic. Acest lucru a determinat în decursul timpului apariția și recunoașterea unei noi ramuri științifice denumită știința dreptului comparat.

Metoda istorică - pentru juriști este deosebit de importantă dezvoltarea sensului evenimentelor trecute, a regularităților ce prezidează în succesiunea acestora, determinând modificări în conținutul reglementărilor și fizionomii specifice instituțiilor juridice. Dreptul urmează astfel firul evoluției sociale, în el reflectându-se nivelul dezvoltării culturale ale unei societăți. Ideile juridice se pot propaga de la o etapă istorică la alta, de la un popor la altul determinând un proces de continuare juridică și astfel, se pot analiza în anumite etape ale evoluției societății anumite zone, regiuni, provincii având anumite culturi și anumite civilizații juridice.

Metoda sociologică - existența acestei metode este strict legată de viața socială în care toate fenomenele juridice sunt fenomene sociale. Dreptul este întotdeauna fondat pe recunoașterea colectivă, fără de care nu s-ar putea stabili acea corespondență între obligațiile unora și pretențiile altora și, din acest punct de vedere, dreptul este social prin vocație și conținut. În acest sens, se apelează la sociologie cercetându-se mediul social care condiționează dreptul deoarece, sociologia aduce o viziune nouă asupra dreptului, definindu-l ca un fapt social, care aduce și primește influență

din partea societății.

Sociologia juridică îmbrățișează următoarele domenii: domeniul creerii dreptului; cunoașterii legilor de către cetățeni; cercetării cauzelor concrete ale încălcării dreptului; stabilii limitelor reglementării juridice, și a limitelor dintre sfera reglementărilor juridice și extrajuridice.

Metodele cantitative se găsesc în intimă corelație cu dezvoltarea economico-socială și ajută la descifrarea, explicarea și propunerea unor decizii și elaborarea unor prognoze bazate pe aprecieri teoretice și argumentate prin experiențele dobândite din studiul cauzelor singulare. Astfel, informatica juridică îmbunătățește procesul decizional prin rapiditatea efectuării diferitelor operațiuni, în special a celor repetitive din domeniul administrativ, cercetările de informatică juridică fiind orientate în următoarele direcții:

- elaborarea și sistematizarea legislației;
- evidența legistică;
- evidența deciziilor de practică judecătorească;
- stocarea și sistematizarea informației științifice juridice;
- evidențe criminologice etc.

Cibernetica juridică s-a impus, de asemenea, în ultima perioadă datorită faptului că s-a acceptat situația prin care dreptul este un proces complex de comunicații în care și-a găsit loc aplicarea logicii simbolice și a metodelor științifice de măsurare. Informatica juridică conține atât informatică juridică de documentare, cât și informatică juridică de cercetare și școlarizare.

Concepte și termeni de reținut

Metodologia în general, Logică juridică, Metodele cercetării științifice juridice, Metoda logică, Metoda comparativă

Întrebări de control și teme de dezbatere

1. Identificați și analizați diferențele dintre logica juridică și logica judiciară;
2. Ce reprezintă logica juridică în sens restrâns și în sens larg;
3. Analizați regulile comparației;
4. Care este rolul metodei istorice în analiza dreptului;
5. Analizați evoluția metodei sociologice în cadrul științei dreptului;
6. Care este rolul sociologiei juridice față de știința dreptului.
7. Analizați relația dintre știința dreptului și informatica juridică;

Teste de evaluare/autoevaluare

A) Ce reprezintă metodologia juridică?

1. Acel sistem al unor factori de relativă invarianță într-un număr suficient de mare de metode, factori ce au ca obiect raporturile, legăturile, relațiile care se stabilesc între diferite metode, în procesul cunoașterii fenomenului juridic;
2. Știința despre metodele de elaborare a normelor juridice;
3. Acel sistem al unor factori de relativă invarianță într-un număr suficient de mare de metode, factori ce au ca obiect raporturile, legăturile, relațiile care se stabilesc între diferite ramuri de drept, în procesul cunoașterii fenomenului juridic;
4. Știința care cercetează metodele de investigare a infracțiunilor și descoperirea persoanelor vinovate de comiterea acestora;
5. O categorie a dreptului civil.

B) Metoda logică:

1. Reclamă și în cercetarea juridică conexiunea cu alte tipuri de raționalitate complementare și integrative;
2. Reprezintă o operațiune realizată de cercetător sau analist, care are ca scop constatarea unor elemente identice sau diferite la două fenomene;
3. Nu poate fi folosită în drept, date fiind particularitățile acestuia;
4. Este folosită doar în câteva ramuri de drept, din sfera dreptului public;
5. Are la bază principiul potrivit căruia se poate compara doar ce este comparabil.

C) În domeniul juridic, se poate aplica metoda comparativă:

1. Pentru compararea sistemelor de drept ale diferitelor state, ramurile unui sistem de drept dat între ele, instituțiile unei ramuri de drept unele cu altele, ori normele juridice una cu alta;
2. Această metodă nu poate fi aplicată, neexistând elemente de comparat în drept;
3. Doar folosindu-se cele două principii ale comparației: terțul exclus și reducerea la absurd;
4. Neaplicându-se, totuși, principiul potrivit căruia niciodată comparația între două instituții juridice să nu se facă izolat, în afara contextului legal din care fac parte;
5. în procesul de comparare trebuind să se țină seama numai de forma actuală a normei juridice.

D) Metoda istorică de cercetare:

1. relevă faptul că dreptul conține, indiferent de epoca istorică analizată, anumite constante – instituții juridice care își mențin existența de-a lungul tuturor perioadelor istorice;
2. se bazează pe date statistice, oferite de mijloacele moderne (computere);
3. nu poate fi folosită în studiul dreptului, având în vedere specificul acestui fenomen social;

Bibliografie obligatorie

- Tită, Cezar, Voicu, Costică, Rășcanu, Anton, Ciocoiu, Mariana, Savu, Iuliana, *Teoria generală a dreptului. Caiet de seminar*. Editura Didactică și Pedagogică, București, 2010.
- Ciocoiu, Mariana, *Elemente de teoria statului și dreptului*, Editura Sitech, Craiova, 2010.
- Tită, Cezar, Voicu, Costică, Rășcanu, Anton, Ciocoiu, Mariana, Savu, Iuliana, *Teoria generală a dreptului*, Editura Fundației de Mâine, București, 2011.
- Mihai, C., G., *Teoria dreptului*, Ediția 2, Editura All Beck, București, 2004.
- Craiovan, I., *Tratat de teoria generală a dreptului*, Editura Universul Juridic, București, 2009.

Unitatea de învățare 3

CONCEPTUL DREPTULUI

Cuprins

- 3.1. Introducere
- 3.2. Obiectivele și competențele unității de învățare
- 3.3. Conținutul unității de învățare
 - 3.3.1. Accepțiunile noțiunii de „drept”
 - 3.3.2. Originea și apariția dreptului
 - 3.3.3. Primele legiuri
 - 3.3.4. Dimensiunea socială a dreptului
 - 3.3.5. Factorii de configurare a dreptului
 - 3.3.6. Esența, conținutul și forma dreptului
 - 3.3.7. Tipologia dreptului
 - 3.3.8. Sistemul dreptului
 - 3.3.9. Definiția dreptului
- 3.4. Îndrumar pentru verificare/autoverificare

3.1. *Introducere*

Importanța cunoașterii distincției dintre limbaj și terminologia juridică este fundamentală prin limbajul comun înțelegând că este vorba despre o instituție publică (prefectura). Terminologia juridică ne obligă la o limită în sensul referirii la un organ al administrației publice și la a o diferenția de instituția juridică. Acest curs își propune să clarifice în amănunt accepțiunea termenului de drept cu dimensiunile lui, precum și să facă o analiză a factorilor de configurare a dreptului. De asemenea, este tratată și problematica esenței, a conținutului și a formei dreptului. Analiza faptelor și fenomenelor juridice implică stabilirea accepțiunilor, a sensurilor și semnificațiilor termenilor utilizați care determină înțelegerea și cunoașterea terminologiei juridice având în vedere importanța transmiterii elementelor fundamentale și a cunoașterii înțelesului și sensului corect al limbajului utilizat.

3.2. *Obiectivele și competențele unității de învățare*

Obiectivele unității de învățare:

- înțelegerea complexității și diversității fenomenelor juridice care determină utilizarea mai multor accepțiuni ale cuvântului drept (știința dreptului, drept obiectiv, drept natural etc);

- importanța cunoașterii distincției dintre limbaj și terminologia juridică precum și originea și apariția dreptului;

- identificarea și analizarea faptelor și fenomenelor juridice care implică stabilitatea accepțiunilor, a sensurilor și semnificațiilor termenilor utilizați precum și dimensiunea socială a dreptului și a factorilor de configurare a dreptului.

Competențele unității de învățare:

- studenții se vor familiariza cu conceptele, accepțiunile, sensurile și semnificațiile termenilor juridici;

- dezvoltarea unor abilități de înțelegere și cunoaștere a conceptelor dreptului, a factorilor de configurare a dreptului precum și a esenței, conținutului și formei dreptului;

- dezvoltarea unor abilități de identificare și cunoaștere a primelor legiuri, factorilor de configurare a dreptului, tipologiei dreptului, sistemului dreptului.

Timpul alocat unității: 2 ore

3.3. Conținutul unității de învățare

3.3.1. Accepțiunile noțiunii de „drept”

Cuvântul „drept” poate fi folosit, în funcție de context, în mai multe accepțiuni. Originea sa se află în latinescul *directus* – de la *dirigo* = drept, în sensul de orizontal sau vertical, direcție, linie dreaptă. Latinii foloseau cuvântul *jus* pentru a denumi ansamblul regulilor statale (dreptul în sens juridic, legile).

A. Într-un prim sens, drept denumește **știința dreptului** – ansamblul de idei, noțiuni, concepte și principii care explică dreptul și prin intermediul cărora dreptul poate fi gândit (...) Dreptul nu este numai știință, el este în egală măsură tehnică și artă. Dreptul, ca ansamblu de norme care organizează viața în comun, este o tehnică a conviețuirii umane, destinată să disciplineze comerțul uman și să apere societatea de excese.

B. Ansamblul normelor elaborate de stat în scopul desfășurării unei vieți normale în societate reprezintă **dreptul obiectiv**, acesta fiind cel de-al doilea sens al cuvântului „drept”. Dreptul, ca ansamblu de reguli edictate de stat, este cel care asigură coeziunea socială, normele conținute de acesta având un caracter general (se adresează fie tuturor subiecților de drept, fie anumitor subiecte determinate) și constituind premisa coexistenței libertăților

tuturor.

Toate sistemele juridice, ale tuturor popoarelor, au elemente comune, de natură să le apropie. Aristotel și apoi juriștii romani au stabilit că o parte a dreptului decurge din natură, existând astfel o sursă comună și primară a acestuia, la toate popoarele, din această concepție derivând ideea de *jus gentium*.

Accepțiunea „drept obiectiv” desemnează ansamblul de norme juridice care organizează societatea în totalitatea ei, asigură funcționarea statului și a diferitelor organisme statale sau nestatale și oferă cadrul în care se realizează valorificarea unor interese, asigurând participarea indivizilor la comerțul juridic.

Manifestarea reală a dreptului, forma pe care acesta o îmbracă, sunt izvoarele formale ale sale. Referindu-se la acestea, François Geny le identifica cu „construitul” prin opoziție cu „dat”-ul, cel care este preexistent. În prim planul acestei categorii de izvoare se află legea, actul normativ, care este „izvorul de drept creat de organe ale autorității publice, investite cu competență normativă”. Aceasta are o poziție predominantă datorită forței sale și necesității asigurării securității și stabilității comerțului juridic. Între actele normative, primul loc îl ocupă legile constituționale, ele cuprinzând principiile generale și fundamentale care asigură realizarea raporturilor în stat.

Alături de lege, în sfera izvoarelor formale se găsesc obiceiul juridic, practica judecătorească, doctrina.

Calificarea de „obiectiv” dată dreptului nu înseamnă că acesta ar avea o existență independentă de voința, interesul sau conștiința colectivității, ci, dimpotrivă, el le exprimă și le obiectivizează prin intermediul normelor juridice.

Noțiunea de „drept” nu se referă decât la fapte, la acțiuni. Acestea din urmă fiind fenomene atribuite unui subiect și caracterizându-se printr-un aspect volițional. Orice acțiune are două elemente: unul extrinsec (manifestarea obiectivă) și altul intrinsec (intenția, manifestarea psihică).

După Giorgio Del Vecchio (*Lecții de filozofie juridică*) dreptul, văzut în sens obiectiv, are următoarele caracteristici:

- **bilateralitatea** (care reprezintă corelația dintre a cere și a realiza; facultatea juridică înseamnă facultatea de a cere ceva altora, posibilitatea cererii existând pentru o parte deoarece cealaltă are datoria de a da sau a nu împiedica);

- **generalitatea** (caracteristica de a fixa tipuri, prin abstractizare; dreptul obiectiv se referă la o clasă de cazuri, nu la persoane determinate, având în vedere ceea ce se repetă mai des în viață);

- **imperativitatea** (presupune un comandament pozitiv sau negativ, punând față în față două subiecte, unul având o facultate de a cere, iar celălalt datoria de a da sau a face);

- **coercibilitatea** (care înseamnă impunerea cu forța, în caz de neexecutare; lipsind constrângerea, lipsește și dreptul, cele două concepte fiind inseparabile).

Dreptul, în mod obiectiv, este constituit dintr-o serie de imperative putând apărea ca o negație sau limitare a libertății. Dar acest lucru e numai aparență, căci în afara lui nu există libertate. Simpla posibilitate de acțiune fără vreun impediment nu este

libertate ci „facultate neregulată și fără nici o valoare”. Libertatea începe atunci când posibilitatea naturală de acțiune este însoțită de garanția respectului, imperativele juridice având ca efect asigurarea și garantarea tuturor posibilităților pe care nu le exclud.

În cadrul dreptului obiectiv, în concordanță cu întreaga cunoaștere umană, se regăsesc două fațete: principiile și aplicațiile, determinând existența a două feluri de drept: drept pur și drept aplicat. Primul este unul ideal, „dat”, fondat pe atributele constante ale naturii umane și pe toate faptele generale ale societății, având ca obiect distincția dintre just și injust, fără diferențieri legate de epocă sau de mediul social. Acesta este dreptul natural. Cel de-al doilea se elaborează și se aplică pentru a rezolva aceeași problemă, dar într-un anumit spațiu și timp determinate; el este scris, „construit”, actual și furnizează soluții pentru chestiunile vieții practice. Este dreptul pozitiv.

C. Această noțiune – **drept pozitiv** – reprezintă cea de-a treia accepțiune a noțiunii de „drept” și constituie totalitatea normelor juridice aplicabile într-un stat (teritoriu) la un moment dat. El este „aplicabil imediat și continuu, obligatoriu și susceptibil de a fi dus la îndeplinire printr-o forță exterioară (coerciție statală) ca o îndreptățire legitimă a unor instituții sociale special abilitate”.

Dreptul pozitiv are o eficiență reală în viața socială datorită pozitivității, care este atributul unei norme a cărei impunere și aplicare efective se realizează prin intermediul statului. Dreptul pozitiv poate să existe oriunde un grup social reușește să-i confere eficacitate însă este evident că are o putere mai mare și o autoritate superioară într-un stat organizat.

Fundamentul dreptului pozitiv îl constituie adeziunea la acesta, adeziune care nu este una de ordin psihologic individual inconștientă, ci este rațională, obiectivă și necesară, adăugându-se relațiilor sociale organizate.

Dreptul pozitiv nu este produsul arbitrar al forței guvernanților, ci exprimă esența unor principii obiective ale justiției, care îl explică în întregul său și care trebuie să se impună tuturor. Legea, în sens pozitiv în general, nu face decât să pună în operă anumite idei și reguli sociale, fără de care ar fi de neînțeles. Ideile de normă, act juridic, responsabilitate, proprietate nu sunt decât categorii ale gândirii sociale aplicabile prin intermediul regulilor juridice. Legea nu face decât să constate și să organizeze aceste idei, asigurându-le anumite limite și conferindu-le garanția la care se reduce pozitivitatea juridică.

Adeziunea indivizilor care compun o societate la dreptul pozitiv aplicabil este un fenomen social, având originea și explicația în contractul social, care reprezintă o aderare subînțeleasă, implicită și obligatorie, rezultând din faptul că fiecare trăiește în societate. Între membri comunității există o solidaritate socială care este garantată de solidaritatea juridică impusă de dreptul pozitiv.

D. În sensul fizic al cuvântului, **dreptul natural** (a patra accepție a cuvântului „drept”) este ansamblul legilor ce guvernează natura animală, universală, care este compus din legile naturale ale științelor fizice; în sensul rațional și moral, dreptul natural este cel ce guvernează spiritul. Toată arta juridică a politicii umane constă în a uni armonios aceste două categorii pentru a

asigura supremația rațiunii umane asupra fizicului, asigurând preponderanța moralei asupra plăcerilor.

O astfel de doctrină, având la bază o stare naturală și un contract pur original putea cădea în dizgrație în epoci îndoielnice ale istoriei, așa cum s-a întâmplat cu guvernele țărilor totalitare care au nesocotit libertățile individuale. Teoria contractului social se dezvoltă în epoca modernă și contemporană sub forma dreptului natural renăscut, încercându-se explicarea necesității apărării unor drepturi esențiale ale omului în societate. Aceste drepturi sunt proclamate în unele documente internaționale, fără a fi calificate explicit ca drepturi naturale. Spre exemplu „Declarația Universală a Drepturilor Omului” consacră egalitatea tuturor ființelor umane, care se nasc libere, dotate cu rațiune, trebuind să acționeze unele față de altele într-un spirit de fraternitate. Ideea contemporană principală este că statul este creat pentru a asigura fericirea individului, nu pentru ca individul să-i servească (această din urma concepție fiind manifestată în Europa sub forma fascismului, național-socialismului și bolșevismului).

Dreptul natural posedă o superioritate etică și morală, fondată pe trei principii: libertatea, proprietatea și responsabilitatea. Dreptul natural este libertatea de a face tot ceea ce vrei atât timp cât cel de lângă tine își conservă deplina sa libertate, această libertate de acțiune corespunzând dreptului de a dispune de corpul și spiritul tău, până acolo unde se întind. De asemenea, dreptul natural implică noțiunea de responsabilitate individuală, deoarece omul este rațional, este o ființă responsabilă pentru actele sale. Responsabilitatea relaționează cu libertatea căci indivizii trebuie să își asume actele și faptele proprii, ca și urmările acestora.

Dreptul natural nu este incompatibil cu ideea de evoluție, dar trebuie să renunțe la a susține idei absolute și definitive. Ceea ce nu se schimbă este faptul că există o justiție ce trebuie realizată, sentimentul că trebuie să fie respectate drepturile tuturor în măsura justiției și ordinii sociale. Orice lucru depinde de faptele sociale cu care intra în contact, acestea fiind cele care se schimbă, evoluează, se transformă.

Concepția despre dreptul natural a fost criticată, s-a negat realitatea și valoarea sa, s-a spus că nu există reguli juridice ideale, universale și imuabile, că grupurile sociale sunt diverse și variabile. Dar a nega dreptul natural înseamnă a interzice critica legilor pozitive, promulgate de cei ce dețin puterea, în numele unui ideal.

Acceptarea conceptului de „drept natural” prezintă avantaje și dezavantaje în interiorul statului; afirmația că el este un drept are consecințe în opoziție cu legislația pozitivă. Refuzul individului de a se supune, rezistența contra autorităților s-ar justifica și ar putea exista disidenți care să pretindă că opoziția lor e fondată pe dreptul natural. De aceea, teologii Evului Mediu au justificat refuzul de a se supune puterii în cazul în care aceasta încalcă legile divine. Cât despre încălcarea ordinii naturale, dacă dreptul pozitiv face acest lucru, nerespectarea legii este permisă doar dacă acest lucru nu duce la scandal sau anarhie, conform Sf. Toma d'Aquino. Rezistența la opresiune este acceptată, ca drept al omului atunci când guvernul unui anumit stat încalcă sfera juridică

acelui individ. În plus, acceptarea dreptului natural are avantajul de a furniza un cadru, termen de comparat pentru legislația pozitivă, arătându-i ceea ce trebuie să fie și să aibă ca scop.

În dreptul internațional, de vreme ce nu există o autoritate deasupra statelor, este un real avantaj în acceptarea conceptului de „drept natural”. Se afirmă că sunt reguli principiile asupra cărora s-au pus de acord juriștii din diferite țări, iar statele au acceptat să se supună.

În general, între „drept natural” și „drept ideal” există o sinonimie, ambele desemnând normele abstracte, supraordonate dreptului aplicabil. Au existat însă unele păreri conform cărora ele nu ar desemna același lucru. Făcându-se o distincție mai mult semantică, s-a arătat că dreptul natural este cel care trebuie să guverneze, iar dreptul ideal cel care ar putea să facă.

Dacă dreptul natural este supraordonat dreptului pozitiv este pentru că el are ca scop libertatea umană, legitimitatea primului ținând, din punct de vedere moral, de lupta sa pentru eliberarea din orice formă de barbarie. Dreptul pozitiv pierde legitimitatea sa în fața dreptului natural, care se înalță în numele omului – subiect moral și subiect de drept.

Dreptul natural este redus în ceea ce privește obiectul său, dar superior prin poziția pe care o ocupă, relativ la legislațiile omenești, care sunt inspirate și dominate de acesta. Creatorii dreptului pozitiv, cu toate că sunt diferiți unul de celălalt, se conformează preceptelor dreptului natural, deoarece acesta, în mijlocul atâtor diversități, realizează unitatea. El este simplu și imuabil, principiile sale fiind în număr mic, reducându-se aproape la câteva chestiuni elementare, care vizează asigurarea vieții și libertății oamenilor, protecția muncii și bunurilor acestora, reprimarea acțiunilor periculoase pentru ordinea socială și morală.

E. Într-un alt sens, al cincilea, **dreptul subiectiv** semnifică facultatea unui subiect de a-și valorifica sau de a-și apăra împotriva terților un anumit interes, legalmente protejat. În diverse declarații ale drepturilor omului se are în vedere o asemenea accepțiune a drepturilor individuale. Drepturile subiective sunt infinite ca număr, sunt legate intrinsec de o persoană, iar esența prerogativelor pe care le conțin este de a pretinde ceva de la altă/alte persoane. „Dreptul, în sens subiectiv, reprezintă aplicarea regulii abstracte la dreptul concret al unui individ”

În momentul de față este imposibil să analizăm dreptul privat, fără a recurge la conceptul de drept subiectiv, a cărui putere izvorăște din factori sociologici și psihologici, dar și din anumite evenimente istorice. Toate declarațiile care consacră drepturile omului, fac trimitere la calități umane inerente ca dorința de a trăi, de a se dezvolta, de a-și exprima personalitatea ș.a.

Unele limbi conțin noțiuni diferite pentru categorii diferite ale dreptului: în limba engleză *law* desemnează dreptul obiectiv, iar *right* pe ce subiectiv; în limba germană pentru dreptul subiectiv se folosește termenul de *Berechtigung*; în limba franceză, dreptul obiectiv este scris *Droit* (cu majusculă), iar dreptul/drepturile subiective cu literă mică (*droit/droits*). În limba română și în vorbirea curentă, „drept” are de cele mai multe ori sensul de drept subiectiv (dreptul la muncă, dreptul la concediu,

dreptul de vot, dreptul de a solicita restituirea unui împrumut ș.a.).

Între noțiunile de drept obiectiv și drept subiectiv există o legătură logică, în sensul că drepturile subiective pot exista și pot fi exercitate numai dacă sunt consacrate și reglementate de dreptul obiectiv. Din această perspectivă, dreptul subiectiv poate fi definit ca „prerogativa atribuită indivizilor sau grupurilor de indivizi, recunoscută și protejată de dreptul obiectiv, și care conferă puteri ce le permit să-și apere interesele lor într-un domeniu rezervat și care impune altuia obligația de a-i respecta dreptul respectiv”.

F. În alte accepțiuni, „drept” poate fi întâlnit ca **drept național** (dreptul unui stat anume), **drept internațional** (totalitatea normelor juridice cuprinse în tratatele internaționale – acorduri de voință ale statelor, prin care se reglementează o anumită sferă a relațiilor dintre ele), **drept comunitar european** (reprezentând normele cuprinse în tratatele Comunității Europene și în celelalte acte fundamentale care reglementează diferite domenii ale statelor membre).

G. Nu în ultimul rând, dreptul este și o **artă**, „adică un ansamblu de mijloace pe care le întrebunțează organele care creează dreptul. *Legiuitorul* trebuie să știe să selecteze din ansamblul trebuințelor sociale pe cele care răspund unor nevoi reale, *judcătorul* trebuie să posede arta de a aplica legea în conformitate cu litera și spiritul său și potrivit cu multitudinea condițiilor de timp, spațiu și persoane în care se derulează aspectele de viață; la fel *procurorul, avocatul sau organul administrativ*”.

H. Totodată, cuvântul „drept” poate fi folosit și cu sensul de adjectiv, în diferite aprecieri de natură morală: om/lege/sentință drept/dreaptă. În afara noțiunii de „drept” mai este folosită și cea de „juridic” (normă juridică, raport juridic civil/penal ș.a.), *juridicul* fiind un fenomen complex care funcționează obiectiv pe un fundal social, constituind unul din modurile de reflectare pe plan social a existenței umane.

3.3.2. Originea și apariția dreptului

Începuturile civilizației sunt legate indisolubil de confecționarea primei unelte din piatră, cu consecința păstrării acesteia și a repetării activității.

Orice comunitate umană, din cele mai vechi timpuri, a simțit nevoia unor reguli de comportare în interiorul ei, reguli fără de care conviețuirea nu ar fi fost posibilă. Datorită acestei necesități s-au format diferite reguli sau norme a căror respectare era obligatorie. Odată cu evoluția societății s-au constituit diferite forme organizatorice pentru elaborarea, aplicarea și asigurarea respectării lor și, în final, pentru realizarea dreptului.

Primele comunități umane se conduceau cu ajutorul unor comandamente ce exprimau nevoile elementare ale vieții în comun. După o practică îndelungată a acestora au apărut unele tabu-uri care vizau cele mai diverse domenii ale vieții comunității. Aceste norme sociale s-au schimbat odată cu modificările intervenite în viața celor cărora li se aplicau. În această fază de dezvoltare istorică, ele erau de natură obștească, religioasă sau morală, deoarece nu exista un aparat care să le asigure obligativitatea, impunându-le astfel un caracter juridic. Sancțiunile, în cazul nerespectării, erau

aplicate de întreaga comunitate, putând fi alungarea din trib sau răzbunarea sângelui (*Legea Talionului*).

Scindarea societății în categorii cu poziții diferite în viața productivă a dus la apariția unor situații noi (privind prizonierii de război transformați în sclavi, datornicii, moștenirile). Cerințele considerate de clasele privilegiate ca esențiale nu mai erau ale întregii societăți, ci trebuia să fie impuse la nevoie printr-o forță de constrângere, care era cea a statului. Această enormă putere de constrângere „(...) trebuie să fie țărnută de anumite principii: echitatea, asigurarea drepturilor fundamentale ale omului, dreptatea socială, progresul social”.

O legătură puternică există între stat și drept, statul fiind o formă de organizare a societății, o modalitate prin care grupurile sociale își promovează interesele comune. Fiind purtătorul suveranităților indivizilor care îl compun, statul edictează normele juridice sau atribuie juridicitatea normelor sociale care aspiră la consacrarea prin drept. În concepția romană despre drept, acesta avea un caracter veșnic, fiind legat indisolubil de societate – *Ubi societas, ibi jus* – neputând concepe o societate fără norme.

Inițial oamenii erau adunați în *cete* sau *hoarde*, care nu pot constitui modalități de organizare, deoarece nu aveau la baza un criteriu conștient ori de altă natură, fiind doar rezultatul apropierii bazată pe identitatea rasei și pe instinctul de apărare (mai mulți indivizi pot face față cu mai mult succes unui atac, pot supraviețui mai ușor). Prima formă de organizare, având la bază un criteriu conștientizat, este *ginta* – alăturarea indivizilor făcându-se fie pe criteriul sângelui (rudenia). În cadrul acestei forme de organizare, apărută ca urmare a evoluției (descoperirea focului, a roții, domesticirea animalelor, prelucrarea metalelor, cultivarea pământului), oamenii cunoșteau diviziunea muncii, dar a apărut și acumularea, element care a determinat scindarea societății în clase.

Conducerea ginții era asigurată de un membru al acesteia, ales de comunitate. Mai multe ginți formau *Fratrîi* sau *Triburi*, conduse de sfat, alcătuit din conducătorii ginților.

În timp de război, la vechii greci, tribul avea un conducător militar – *Basileus* – care era șef peste oamenii liberi.

Inițial ginta era matriarhală, în sensul că legătura dintre membri se realiza ținând seama de mama fiecăruia și înrudirea prin aceasta, pe de o parte, iar pe de altă parte, datorită poziției proeminente a femeii, care se ocupa de procurarea mijloacelor de subzistență. Căsătoria se realiza în mod exogam – bărbatul fiind din afara ginții femeii, dar, datorită faptului că raporturile sexuale erau libere, paternitatea era imposibil de stabilit, descendența stabilindu-se pe linie maternă.

După o perioadă de timp în care elementul matriarhal a dominat, se realizează trecerea la ginta patriarhală, ca efect al dezvoltării unor noi idei religioase, dar și ca efect al trecerii la monogamie și pentru cauze sociale și economice: dezvoltarea agriculturii, a creșterii animalelor a meșteșugurilor și a comerțului.

Hegel consideră că introducerea și dezvoltarea agriculturii constituie momentul apariției statului, alături de introducerea căsătoriei: prelucrarea solului aduce cu sine proprietatea privată exclusivă, limitând necesitatea căutării hranei

zilnice, iar introducerea căsătoriei consacra crearea unei legături durabile a bărbatului și femeii, conducând și la nașterea ideii de avere a familiei.

În această treaptă primitivă a evoluției omului, colectivitatea se conducea după anumite reguli, ce exprimau nevoile pentru realizarea trebuințelor elementare ale membrilor ei. Aceste reguli, după o îndelungată practică, au condus la apariția totemismului de clan. Acest sistem de reguli, baza pe totemuri, era apărut printr-un sistem de tabu-uri cu aplicabilitate în cele mai variate domenii ale vieții, tabu-uri care vădesc o uimitoare similitudine cu normele penale de mai târziu.

Atât totemismul de clan, cât și tabu-urile se dezvoltă pe măsură ce colectivitatea evoluează, pe măsură ce apar schimbări sociale, începând să devină un sistem coerent de reguli și practici, evoluând spre un așa-numit drept al societății primitive. Bineînțeles că dreptului nu i se poate stabili o dată precisă a apariției, iar în stadiul de dezvoltare analizat normele încă sunt difuze, amestecate cu superstiții, practici magice, religioase etc.

Stabilirea cu exactitate a momentului apariției dreptului nu se poate realiza, ceea ce poate fi înfăptuit fiind un răspuns la această întrebare dat din diferite perspective teoretice. Astfel, profesorul francez Maurice Duverger arată că dreptul apare când oamenii dintr-un grup social încearcă să regleze raporturile dintre ei printr-un echilibru între avantaje și dezavantaje pe care le trage fiecare din aceste raporturi, echilibru între produsele de schimb, între daune și reparații, între răul pricinuit colectivității și sancțiunea aplicată autorului; dreptul se definește prin natura sancțiunilor aplicate în caz de violare a normelor.

Dintr-o altă perspectivă, cea religioasă, dreptul apare ca manifestare a voinței divine, care ghidează lumea către Împărăția cerurilor. Dumnezeu, respectând libertatea umană, i-a dat omului posibilitatea de a-și valorifica potențialul rațiunii în vederea formării unor rânduieli de viață echilibrată pentru sine și semenii săi, omul, aproape neconștient de ceea ce face devenind, astfel, o prelungire a legii divine.

Odată cu trecerea timpului, societatea gentilico-tribală cunoaște schimbări profunde în structură, cu consecințe asupra modului de funcționare a puterii sociale și a normelor ce asigură funcționarea și eficiența acestei puteri. Încet, se constată o desprindere de populație a clasei conducătoare, în special a clasei militare (datorită multitudinii conflictelor armate din acea perioadă), totul conducând la distrugerea organizării gentilice, bazată pe legături de sânge, și apariția legăturilor teritoriale între cetățeni. Apariția unor trebuințe multiple, care trebuia să fie realizate, a condus la apariția statului, care a preluat unele reguli din cele preexistente acestuia, dar a edictat și unele reguli noi, adaptate realităților. Societatea a continuat să creeze reguli sociale (morale, religioase, obiceiuri ș.a.) care coexistă cu regulile juridice, dreptul neînălăturând celelalte norme sociale, ci el alăturându-se acestora, coexistând cu ele.

După faza constituirii statului și scindarea societății, nevoile și interesele clasei conducătoare nu mai erau deopotrivă cu cele ale restului societății, regulile noi fiind nevoie să fie introduse

și impuse, la nevoie, prin intermediul puterii de stat, prin forța de constrângere a acestuia.

3.3.3. Primele legiuri

Apariția dreptului, ca produs al puterii de stat, este localizată în Orientul antic, primele legiuri fiind: Codul lui Hamurabi (Babilon), Legile lui Manu (India), Codul lui Mu (China).

a) **Codul lui Hamurabi** realizat cu 2000 de ani înainte de Christos, conține nu numai norme cu caracter juridic, ci și norme morale, religioase, legiuitorul statuând că legea trebuie să aducă binele poporului și să oprească vătămarea celui slab de cel mai tare. Codul sancționează o stare a economiei și o structurare socială și politică în care exista o inegalitate vădită.

b) **Legile lui Manu** cuprind 5370 versuri și au fost realizate de brahmani, ca urmare a unei îndelungate contribuții colective. Legile lui Manu, redactate între secolul II î. Ch., și secolul II d. Ch., reunesc laolaltă norme de drept public, drept privat, civil, penal, obiceiuri, norme religioase, obligații diverse, regimul castelor. Casta reprezenta o grupare închisă a unor oameni cu aceeași origine, ocupație, tip de profesie, cu drepturi și obligații bine precizate, cu tradiții și ideologii bine conturate.

c) **Codul lui Mu**, ca întreaga legislație chineză, viza reprimarea crimelor, pedepsele fiind extinse asupra întregii familii a vinovatului și chiar asupra vecinilor săi, având la bază ideea de solidaritate și responsabilitate comună pe care se baza și familia chineză. Pedepsa era cu atât mai gravă cu cât cel vinovat era mai apropiat (ca rudenie) cu victima.

În **Europa**, primele legiuri sunt în Grecia antică, cele ale lui Lycurg în Sparta (secolele X și IX î. Ch.), ale lui Dracon și Solon în Atena (secolele VI și V î. Ch.), Legea celor XII Table la romani (secolul V î. Ch.), Legea salică la franci (secolele V și VI î. Ch.). „Strălucitoarea cultură antică greacă, cu titani ai gândirii precum Socrate, Platon, Aristotel, a marcat puternic fundamentele și evoluția gândirii juridice, numeroase concepții științifice, politice, morale, filosofice, religioase, artistice de mai târziu aducând o contribuție de prim rang la patrimoniul culturii și civilizației universale”.

Concepția marilor gânditori greci se regăsește în opera legislativă romană, dar fără a se umbri originalitatea și genialitatea dreptului roman, ale cărui multe construcții și instituții se regăsesc în sisteme de drept contemporane: dreptul este stabilit pentru toți, justiția este statornică și general valabilă, fiecăruia i se va da ceea ce este al său, toți oamenii sunt egali, iar puterea legii constă în a porunci, a opri, a permite și a pedepsi.

Istoria Dreptului se pierde în timpuri dincolo de istorie, el fiind unul din produsele minții și rațiunii umane cu o mare putere de rezistență în timp, cu o misiune civilizatoare și de ocrotire a individului uman. Dreptul se bucură de prestigiu și autoritate, scopul său fiind binele tuturor și înlăturarea oricărei forme de acțiune arbitrară și subiectivă.

3.3.4. Dimensiunea socială a dreptului

Alături de dimensiunea istorică, analizată anterior, dreptul poate fi analizat și din perspectivă socială, prin prisma locului acestuia în societate și prin prisma legăturilor sale cu celelalte componente ale societății. Dreptul, prin regulile sale, intervine în toate activitățile și procesele ce se desfășoară în societate. Anticii spuneau „Ubi societas, ibi jus” (unde există societate, există justiție), iar acest dicton nu se referă la stat, ci la comunitate umană.

Omul, ca ființă rațională și socială, se află pe deplin liber doar dacă nu îi stânjenește pe ceilalți; libertatea sa se întinde până acolo unde întâlnește libertatea celui de lângă el. „Drepturile omului nu pot prinde contur, nu pot deveni realități decât în cadrul unei interacțiuni bazate pe coexistența libertăților și a unor interese personale”. Din această perspectivă, dreptul este expresia tensiunilor interne ale societății și, totodată, este remediul pentru dezamorsarea acestora.

Existența societății, a comunității oamenilor, este confirmată pe deplin deoarece, făcând apel la istorie, vom vedea întotdeauna că oamenii au trăit în comun și că indivizii izolați nu au realizat nimic. Trăind în comunitate, oamenii au putut să realizeze că există o legătură indisolubilă între drepturi și obligații, că realizarea justiției este posibilă doar cu referire la societate, că fiecare individ se simte atras de semenii săi, pentru că el are drept condiție a propriei existențe, existența societății.

Analiza dimensiunii sociale a dreptului implică, totodată, și analiza legăturilor dreptului cu celelalte elemente ale societății și locul dreptului între acestea. Parte a realității sociale, înconjurătoare, realitatea juridică reprezintă un element inalienabil, relația între acestea fiind întreg-parte. Juridicul sau realitatea juridică reprezintă un tot, care cuprinde dreptul (văzut ca fenomen normativ – dreptul pozitiv –) și celelalte componente: conștiința juridică și relațiile juridice.

I. Înainte de a fi o realitate normativă – regulă scrisă – dreptul se plasează la nivelul **conștiinței juridice**. Aceasta joacă rolul unui receptor, care identifică nevoile societății și ale indivizilor, le analizează, le valorizează și apoi, pe cele considerate necesare, le trimite spre organele statului specializate – legiuitor – pentru a deveni regulă scrisă – drept. Din această perspectivă, este evident rolul de receptor și, în același timp, tampon, pe care îl are conștiința juridică în societate. Aceasta este receptor „pentru că primește stimulii pe care-i emite societatea, îi ordonează și-i supune unui examen axiologic”, iar tampon „pentru că se impune între acești stimuli (care se înfățișează de cele mai multe ori ca adevărate comandamente, presiuni din partea forțelor sociologice creatoare ale dreptului) și realitatea normativă (car-și are regularitățile sale, ritmul său, o dinamică proprie ce nu-i permit să urmeze „orbește” aceste presiuni”.

Rezultatul traducerii în practică (prin norme juridice) a cerințelor societății reprezintă o formulă educativă, având un rol hotărâtor în formarea unei atitudini pozitive a individului față de cerințele pe care norma de drept le conține.

II. Cea de-a doua componentă a realității juridice o constituie cea instituțională – **dreptul**, văzut ca sistem de norme și

grupuri de norme (instituții). Dreptul reprezintă nucleul juridicului, cadrul său substanțial de referință, componenta sa palpabilă, materială. Dreptul este compus din reguli juridice, ramuri și subramuri, instituții de drept în cadrul ramurilor. „Dreptul, ca fenomen normativ, dă expresie cerințelor structurilor sociale – conducătoare sau conduse – de mai bună organizare a raporturilor umane, în vederea obținerii aceluși echilibru social indispensabil pentru asigurarea climatului în care liberului arbitru și voinței subiective să i se poată opune eficient anumite standarde oficiale de comportament și în care să poată fi înlăturată tensiunea între cei care acceptă aceste standarde și cei care se abat. Norma juridică, la rândul ei, ca reflectare conștientă a conținutului raporturilor sociale, nu este decât o sinteză între ceea ce este (*sein*) și ceea ce trebuie să fie (*sollen*), între necesitate și libertate, între real și ideal”.

III. Cea de-a treia componentă a realității juridice – **relațiile juridice** – reprezintă raporturile, elementele relaționale, sociologice, cele care fac dovada eficienței dreptului. Raporturile juridice se stabilesc între oameni (cei care, la rândul lor, compun societatea) și care devin astfel subiecte de drept, care își valorifică sau își apără drepturile și interesele stabilite și ocrotite prin normele juridice. Această componentă a realității juridice mai este denumită și ordine de drept, fiind rezultatul desfășurării raporturilor juridice în conformitate cu prevederile legale. Privit din această perspectivă, dreptul apare ca un mod de existență a ordinii publice, un factor real de calmare a conflictelor și de menținere în limite de ordine a ciocnirilor de interes. „Ordinea implică existența unor reguli de conduită, care să arate fiecăruia cum trebuie să se poarte, ce conduită trebuie să aibă în cadrul vieții sale. Înfăptuirea ordinii sociale se face cu ajutorul regulilor de conduită. În această înfăptuire a ordinii sociale au concurat, de-a lungul veacurilor, obiceiurile, prescripțiile religioase, morale, rânduiețile dreptului (ordinea juridică, dreptul).

Omul trăiește în comunitate, iar a intra în raporturi cu semenii săi este inerent, aceste relații constituind fundamentul ontologic al dreptului. Dimensiunea socială a dreptului este evidentă și esențială, acesta suportând numeroase influențe din partea altor componente ale realității sociale (economie, politică, morală), dar și din partea altor factori, cum ar fi mediul înconjurător și factorul uman.

3.3.5. Factorii de configurare a dreptului

Asupra evoluției instituțiilor juridice, asupra dreptului în general, își exercită influența o serie de elemente exterioare acestuia, prin intermediul cărora se realizează corelația dintre om și mediul în care trăiește.

Dreptul pozitiv evoluează sub imperiul a două acțiuni: una externă, reprezentată de activitatea mediului natural, istoric, politic, economic ș.a. și una internă, dată de interacțiunea dintre ramurile, instituțiile și normele sale. Elementele care exercită o influență asupra evoluției instituțiilor juridice sunt toți factorii mediului social și fizic. Conformația și situația geografică, fertilitatea solului, densitatea populației joacă un rol în evoluția instituțiilor sociale. Alte instituții se adaptează unui popor cu altă

situație fizică.

Potrivit unei concepții despre factorii de configurare a dreptului, care s-a impus, aceștia se pot grupa în mai multe categorii: cadrul natural, cadrul social-politic și factorul uman.

a) **cadrul natural**, prin toate componentele sale (mediul geografic, factorii biologici, fiziologici, demografici) exercită o influență puternică asupra dreptului, dar nu numai asupra acestuia, ci și asupra vieții sociale, economice, politice, cu implicații ulterioare asupra juridicului. Mediul geografic influențează societatea în ansamblul ei, dând elemente specifice fiecăreia și dând naștere la direcții de dezvoltare specifice. Din cele mai vechi timpuri, omul s-a raportat la natură, s-a luptat cu aceasta, și-a adaptat comportamentul la ea, a încercat să o modifice, să o umanizeze.

Totuși, în momentele și în țările unde s-a dat o prea mare importanță acestui factor de configurare a dreptului s-a ajuns la dispoziții juridice aberante sau chiar rasiste. Este evident că dreptul nu poate să nu fie influențat de mediul înconjurător: legiuitorul trebuie să se îngrijească de limitarea sau combaterea poluării, de stabilirea unui regim juridic specific pentru diferitele categorii de terenuri, pentru spațiul aerian, pentru marea teritorială.

Legiuitorul trebuie să țină seama în procesul de creare a normei juridice de diferitele calități ale bunurilor, pentru a le oferi un tratament juridic diferențiat: clasificarea în bunuri mobile și bunuri imobile, în fungibile și nefungibile, în principale și accesorii determină regim juridic diferențiat, cu efecte juridice specifice în diferite ramuri de drept (drept succesoral, drept comercial, civil).

Factorul demografic, populația, ca parte a cadrului natural, exercită și el o influență considerabilă asupra dreptului, fiind vizibil, mai ales, în țările suprapopulate sau în cele subpopulate, în care sunt introduse norme juridice de limitare sau, din contră, de încurajare a sporului demografic.

De asemenea, așa cum arătam anterior, diverse împrejurări care nu țin de voința omului – evenimente – pot produce efecte juridice, prin voința legiuitorului transpusă în lege, dând naștere, modificând sau stingând raporturi juridice concrete.

Dreptul nu evoluează prin salturi mari și bruște, ci într-o măsură importantă numai paralel cu concepția juridică a societății respective, acțiunea factorului cadru natural fiind corelată tot timpul intereselor sociale generale.

b) **cadrul economic, social și politic** influențează dreptul, acțiunea sa fiind una specifică, deoarece dreptul, ca produs al omului se află în permanentă legătură cu societatea, cu toate structurile acesteia. Acest factor de configurare este compus din domeniile economic, social, politic, ideologic, cultural.

Activitatea și acțiunea sa asupra dreptului sunt determinate, în ceea ce privește acest factor de configurare, de nivelul economic al statului, de clasele sociale și structura societății, relativ la acestea, de categoriile profesionale care activează într-o societate dată. Totodată, dreptul trebuie să reglementeze concurența și să sancționeze încălcarea normelor care o privesc, deoarece

concurența reprezintă motorul progresului societății, într-o comunitate bazată pe cerere și ofertă.

De asemenea, cadrul politic exercită o influență de luat în seamă asupra dreptului, fiind de netăgăduit că schimbarea unui regim politic aduce după sine o modificare a dreptului constituțional, care precede schimbări în toate ramurile de drept. Sistemul politic reprezintă un ansamblu format din stat, partide politice și alte organisme, iar exercitarea puterii politice nu este posibilă decât prin emiterea unor norme juridice care să reglementeze organizarea și funcționarea autorităților publice și raporturile juridice dintre subiectele de drept. Toate regimurile politice au creat și folosit dreptul obiectiv în atingerea propriilor scopuri; când zăngănitul armelor nu mai are eficiență, cântecul de sirenă al dreptului dă roade foarte bune.

Strâns legat de factorul politic este cel ideologic, deoarece ideologia își construiește o viață proprie și, împreună cu politicul, ajunge să dea configurația dorită dreptului.

Asupra sistemului de drept al unui stat acționează și unele elemente structurale organizatorice ale societății, altele decât structurile politice oficiale (statul, partidele politice), cum ar fi grupurile de interes și grupurile de presiune.

Grupul de interes este „orice structură grupală care, pe baza uneia sau a mai multor atitudini comune, transmite anumite scopuri celorlalte grupuri din societate în vederea stabilirii, a menținerii sau a intensificării formelor de comportament care sunt implicate în atitudinile comune”. Aceste structuri elaborează platforme cadru, cu obiective majore urmărite, își fac publice cauzele pe care le sprijină, dezbat și promovează proiecte de legi, sprijină sau resping candidaturi la orice nivel.

Grupurile de presiune acționează în societate alături de partidele politice, influențând, cu o forță din ce în ce mai sporită, cadrul politic. Cu toate că, prin statute ori alte acte de organizare, grupurile de presiune afirmă că nu doresc puterea politică, ci vor doar să exercite o influență asupra acesteia, sunt, la ora actuală o prezență tot mai activă în zona în care se iau decizii.

În ceea ce privește modul de constituire, grupurile de presiune pot fi asociații categoriale (formate din persoane grupate după diviziunea muncii – profesie, sector de activitate ș.a.) sau asociații transcategoriale (formate din persoane aflate în diferite sectoare de activitate, dar unite printr-un element comun – consumul, feminitatea, vârsta, diverse orientări).

Ca mijloace de acțiune specifice, aceste grupuri pot cunoaște mijloace propagandistice, jocuri de influență, acțiuni directe (blocarea unor căi de comunicație, greve).

Partidele politice sunt „asociații libere ale cetățenilor prin care se urmărește, pe baza unui program, definirea și exprimarea voinței libere a cetățenilor, asociați care au, și-și afirmă clar și precis, vocația și aptitudinea guvernării”. În principal partidele aflate la guvernare sunt cele care influențează sistemul de drept, deoarece acestea sunt cele care dețin pârghiile necesare, impunându-și voința în realizarea normelor juridice. Totuși, partidele politice parlamentare, care nu se află la putere, pot influența legile, pot propune proiecte legislative, capacitatea lor de

influență fiind totuși scăzută.

Societatea civilă poate fi definită ca „ansamblul formelor organizatorice nestatale, apolitice, fundamentate pe dreptul la libera asociere consfințit de Constituție, prin intermediul cărora sunt exprimate public interesele specifice (economice, sociale, spirituale, profesionale etc.) ale opiniei publice”. Societatea civilă se delimitează atât de domeniul public, care este organizat și funcționează potrivit regulilor impuse de puterea politică, cât și de domeniul privat, a cărui organizare și funcționare au la bază profitul și principiile în vvasitotalitate lor comerciale.

Societatea civilă are mai multe funcții: monitorizare și supraveghere a puterii politice; sancționare a puterii politice, funcție educativă, având în vedere preocuparea pentru formarea și consolidarea culturii politice, juridice și civile a cetățenilor.

c) **factorul uman** reprezintă zona de interes cea mai importantă pentru legiuitor, deoarece dreptul se raportează permanent la om și la societate. Normele juridice, în afara funcției lor de reglementare, de regularizare și o funcție de apropiere interumană, de socializare și de stimulare a comportamentului uman în sensul conștientizării valorilor apărute de norma juridică.

Omul parcurge în întreaga sa viață un proces complex de devenire, de socializare, de apropiere a deprinderilor comportamentale specifice unor situații date, de formare a unui sistem de răspuns la diversele cerințe ale comunității.

Omul poate să nu se supună dreptului, iar această nesupunere poate avea la bază motive variate. Pentru a ajunge să respecte legea și să se supună acesteia, legea trebuie să fie conștientizată de individ, să pătrundă în interiorul său. „Pentru a se bucura de eficacitate, normele de drept trebuie să evoce în conștiința individului imagini concrete, trebuie, cu alte cuvinte, să se încorporeze în patrimoniul psihologic al omului. Pentru aceasta dreptul trebuie să *înlăture incertitudinile* (fapt ce ține de elementele sale tehnice, de tehnică juridică), să ofere omului *variante pozitive* pentru stabilirea sensului existenței sale (fapt ce ține de latura normativă a conținutului dreptului). Eficiența acțiunii dreptului este deci legată de funcționarea unor mecanisme psihosociale complexe, cărora legiuitorul le dă satisfacție, prefigurând, prin normele de drept, variante de comportament considerate utile, atât din punct de vedere social, cât și individual”.

La ora actuală, dreptul modern, național ori internațional, are la bază conceptul de drepturi fundamentale și respectul acestora, impunând acest lucru cu stringență statelor. Respectarea acestor drepturi și sancționarea manifestărilor contrare lor, prin care li se aduce atingere, este apanajul unor instituții supranaționale, asupra existenței și competențelor cărora statele au fost de acord prin încheierea unor tratate sau aderarea la acestea.

Acest factor de configurare a dreptului prezintă o importanță deosebită, deoarece destinatarul normei juridice este omul, cel care o poate încălca este tot omul, cel care va suporta consecințele acestei încălcări prin aplicarea sancțiunii fiind tot el.

În concluzie, factorii de configurare a dreptului reprezintă surse naturale importante pentru existența și forma

dreptului, pentru reglementările acestuia, furnizând, totodată, acestuia obiectul, conținutul, scopul și, uneori, forma. Acestea elemente ale realității nu pot fi ignorate în analiza unui sistem de drept, deoarece stau la baza acestuia, reprezentând surse ale sale.

3.3.6. Esența, conținutul și forma dreptului

Determinarea conceptului dreptului nu poate fi realizată fără analiza categoriilor filosofice de esență, conținut și formă, implicând, totodată, determinarea trăsăturilor dreptului și a modalităților concrete de organizare a acestuia. Potrivit lui E. Jorion dreptul, ca model cultural, are o „cauză eficientă” (trebuințele indivizilor), un fond (sistemul social), o formă (prin intermediul căreia, cu ajutorul tehnicii juridice, necesitățile sociale se exprimă în termeni juridici) și o „cauză finală” (instaurarea justiției și moralității).

Având în vedere că esența unui fenomen reprezintă unirea laturilor, trăsăturilor și raporturilor interne ale acestuia, rezultă că „a cerceta esența dreptului presupune pătrunderea înlăuntrul său, sesizarea legăturilor intime care-i conferă relativa stabilitate, identificarea calităților interne”, unde calitatea desemnează ceea ce deosebește corpurile între ele – deosebirea substanței – conform lui Aristotel.

Dintre multiplele calități ale dreptului, cea mai importantă o constituie determinarea lui internă, respectiv calitatea juridică a voinței și a interesului. „Astfel, principala calitate o reprezintă calitatea juridică a voinței exprimate în drept și calitatea interesului care conduc la elaborarea și adoptarea normelor juridice. Această calitate fundamentală rămâne neschimbată oricât de multe și profunde modificări ar cunoaște un sistem juridic”. Relația dintre voință și interes este cea care asigură echilibrul atât de necesar desfășurării raporturilor juridice, iar această relație va rămâne neschimbată oricâte modificări ar cunoaște un sistem de drept.

Ceea ce este de subliniat este că rolul voinței în drept are o dublă valență: mai întâi vorbim despre o voință generală – a societății în ansamblul ei – și apoi despre o voință particulară, individuală, aceasta din urmă manifestându-se în procesul de aplicare a dreptului.

Voința este o categorie psihologică, reprezentând un proces psihic prin intermediul căruia se înfrâng anumite obstacole, utilizându-se acțiuni în vederea obținerii unui anumit scop, propus în mod conștient. Efortul astfel realizat este unul voluntar, confruntându-se astfel posibilitățile individului cu condițiile subiective și obiective date.

Totodată, trebuie să ținem seama și de faptul că voința generală nu reprezintă suma voințelor individuale, ci ea exprimă poziția și interesele generale ale grupurilor și structurilor sociale. Hegel considera că voința generală, ca voință a statului, este superioară voinței individuale și mai puternică decât ea. Voința generală este o formă a libertății și o treaptă superioară a spiritului.

Ideea de voință generală este proprie teoriilor contractualiste, concepției contractualismului. Potrivit acestei concepții, oamenii, înainte de starea socială, au trăit într-o stare de natură, care era cea mai fericită (*homo homini deus*), după

Rousseau, sau cea mai rea (*homo homini lupus*), după Th. Hobbes. Potrivit teoriei contractualiste, la un moment dat voințele și forțele individuale ale oamenilor nu au mai fost suficiente și a fost necesară depășirea stării de natură, proprie Vârstei de Aur, și intrarea în starea de societate, care cunoaște o nouă organizare. Deoarece nu se putea crea o forță nouă, oamenilor nu le-a rămas decât să pună în comun forța și voința fiecăruia în vederea creării unei structuri supraindividuale menită să asigure rezistența necesară conservării fiecărui individ.

Deși nu-i aparține, ideea de contract social este asociată cel mai adesea cu Rousseau, care arată că, în vederea realizării acestei convenții, care stă la baza ordinii sociale, „fiecare dintre noi pune în comun persoana și toată puterea lui sub conducerea supremă a voinței generale; și primim în corpore pe fiecare membru ca parte indivizibilă a întregului”. Acest contract social, potrivit concepției lui Rousseau, este actul fondator nu numai al suveranității, ci și al societății, care este identică cu națiunea.

Realizându-se punerea în comun, de către toți oamenii, a puterilor și voințelor individuale, se creează statul, iar voința generală este singura care îl poate coordona, în vederea realizării scopului acestuia – binele comun. Dar voința generală nu reprezintă suma voințelor individuale, ci numai a celor care concordă în vederea atingerii scopului asocierii. Potrivit concepției acestui mare filosof, voința generală cunoaște trei caracteristici determinante:

- este inalienabilă
- infailibilă
- absolută

Voința generală, oficializată prin acte normative, constituie esența dreptului, fiind una din componentele conștiinței juridice. Omul viețuiește într-un anumit mediu social și natural, unde voința generală, transpusă în norme juridice fixează limitele libertății, în așa măsură încât activitatea individului să nu stânjenească activitatea celui de lângă el.

Această prerogativă a dreptului reprezintă substanța fenomenului și este întâlnită în orice sistem juridic, fixând acestuia, totodată, un loc anume între celelalte fenomene sociale, în conținutul cărora intră concepte diferite de voință.

Potrivit lui Kant, dreptul există în dependență cu morala, numai astfel putând să coexiste voința individuală a unui individ cu voințele libere ale tuturor celorlalți indivizi care compun societatea.

Dreptul însă nu va rămâne doar voință, fie ea chiar generală, ci va căpăta trăsături de eficiență mai pronunțate, comparativ cu alte fenomene care conțin prevederi normative (morale, religioase, cutumiere ș.a.), acest lucru realizându-se prin elementele de conținut al dreptului.

Noțiunea de conținut este o categorie filosofică, aplicabilă oricărui domeniu al cunoașterii. În domeniul nostru de interes – al dreptului – conținutul acestuia „îl constituie ansamblul elementelor, al laturilor și al conexiunilor care dau expresie concretă (contur) voinței și intereselor sociale ce reclamă oficializarea și garantarea pe cale etatică. Din această perspectivă, conținutul dreptului implică esența sa, dar nu se reduce la ea”.

Sistemele de drept se schimbă, de la o țară la alta și de la o epocă la alta, dar, undeva în interiorul fiecăreia rămâne o idee permanentă, neschimbată: ideea de obligație, tendința ideală spre sancțiunea juridică, subiectele și obiectul raportului juridic.

Conținutul dreptului este o categorie care evoluează, iar evoluția și transformarea acestuia sunt legate de realitatea juridică, sunt determinate de conștiința juridică și se dezvoltă sub imperiul factorilor de configurare a dreptului, fapt care ne permite să identificăm în acest conținut aspecte social-politice, ideologice, economice ș.a. „Dreptul are un conținut normativ dar acesta nu este stabil, ci este încărcat de socialitate, ca atare dreptul nu poate fi doar și numai un sistem de norme”.

Elementul component dominant al conținutului dreptului îl constituie sistemul normelor juridice, orice sistem de drept realizându-și funcțiile prin intermediul acțiunii legii, conduita prescrisă de aceasta determinând o influență asupra relațiilor sociale, prescripția normei pătrunzând în interiorul „țesăturii” raporturilor dintre oameni.

În afara normei juridice, conținutul dreptului mai cuprinde și alte elemente – voliționale, sociale, economice, politice ș.a. – astfel că dreptul, ca fenomen social, trebuie privit în ansamblul său, fără a absolutiza elementul normativ și fără a ignora celelalte elemente care îl alcătuiesc. Din această perspectivă, concepția normativă reprezentantă de „șeful școlii vieneze”, Hans Kelsen, cu a sa „doctrină pură a dreptului”, apare ca nesustenabilă. Pretinzând că dreptul este doar un sistem de norme a căror valabilitate își găsește garanții în interiorul sistemului, fără a se sprijini pe relații exterioare, Kelsen admite o singură relație a dreptului, aceea cu statul.

Forma dreptului poate fi analizată atât ca formă internă (grupare normelor pe instituții, ramuri, diviziuni) și formă externă, adică modalitățile de exprimare a voinței legiuitorului (izvoarele dreptului), modalitățile de sistematizare a legislației (încorporare, codificare), modalitățile concrete de înfățișare a normelor juridice (legi, decrete, ordonanțe, hotărâri ș.a.).

Forma dreptului cuprinde și procedeele specifice tehnicii juridice (concepte, procedee de conceptualizare, clasificări, tipologii ș.a.), dar „dreptul nu are formă geometrică, pentru că nu e macro-corp, nu are formă chimică, pentru că nu e substanță, nu are formă biologică, pentru că nu este viață, nu are formă afectivă, pentru că nu e sentiment.

La ora actuală, importanța tot mai mare pe care o are studiul formei dreptului denotă recunoașterea importanței acesteia pentru înțelegerea modului concret în care dreptul influențează conduita indivizilor și ocrotește valorile sociale majore.

3.3.7. Tipologia dreptului

Dreptul se află într-o continuă transformare, el are o viață proprie, o devenire, care implică schimbări în planul normativ, al instituțiilor și ramurilor de drept, schimbări determinate de o serie de factori: economici, politici, sociali, doctrine, modele culturale.

Ideea de evoluție a dreptului, care la ora aceasta nu poate fi pusă la îndoială, a apărut în secolul XVIII, ulterior fiind

preluată de mai mulți gânditori. Dreptul s-a modificat și s-a transformat nu numai printr-un proces interior, ci și ca urmare a contactului pe care diferite civilizații l-au avut.

Ca urmare a prefacerilor economice și sociale, dreptul se află într-o continuă prefacere, legiuitorul fiind chemat din ce în ce mai des să înlăture fie vidul legislativ, fie să aducă modificări unor prevederi legale inaplicabile anumitor raporturi juridice. Potrivit concepțiilor sociologice, „evoluția juridică a societăților moderne se face în sensul unei raționalizări crescânde, atât în privința tehnicii de redactare a materialului normativ, cât și în privința parametrilor sociali ai legii. Socialul, în care legea își produce efectele, este, după Max Weber, o relație între indivizi, relație înzestrată cu un înțeles”.

Pentru a putea determina tipologia dreptului, este necesar să facem apel la metoda tipologică, de natură a ne furniza clasificări și tipologii, acestea din urmă fiind instrumente în procesul de cercetare.

Tipologiile juridice sunt larg și îndelung folosite, fiind realizate „prin considerarea elementelor și a relațiilor reale din viața juridică pentru a putea cunoaște mai precis ce mecanisme sau relații structurale au fost stabilite într-o arie de probleme juridice”.

În vederea realizării unei clasificări a tipurilor de drept trebuie să ținem seama de o serie de criterii, cum ar fi sistemul de organizare socială, apartenența la un bazin de civilizație ș.a.

I. Din perspectivă istorică, clasificarea dreptului se face în: drept sclavagist, drept medieval, drept burghez, drept socialist, etc., fiecare din aceste sisteme de drept prezentând caracteristici definitorii, în acord cu sistemul politic, evoluția societății, izvoarele sale ș.a. Cu toate că s-au dezvoltat în același interval temporar, sisteme de drept aparținând unor state diferite vor avea caracteristici proprii, determinate de cultura diferită, religie, nivel de dezvoltare economică și socială.

În funcție de aceste moduri de organizare, dreptul a cuprins diferite instituții juridice, unele dispărând, altele apărând, în funcție de necesitățile concrete ale societății.

Folosind ca referință criteriul evoluției istorice a dreptului, se pot distinge următoarele tipuri istorice de drept: dreptul incipient (spre sfârșitul comunei primitive); dreptul antic; dreptul medieval; dreptul modern; dreptul contemporan, acesta din urmă tinzând să aibă unele trăsături comune în toate statele. Totuși, trebuie să avem în vedere specificul fiecărui stat și astfel putem clasifica și dreptul contemporan în drept al societăților democratice și dreptul țărilor aflate în curs de dezvoltare.

Pe măsură ce societatea a cunoscut noi trepte de dezvoltare, iar modul de organizare statală s-a modificat, dreptul s-a transformat, la rândul său, apărând noi reglementări, instituții de drept, chiar ramuri care în trecut nu existaseră.

II. În ceea ce privește clasificarea dreptului în funcție de apartenența la un bazin de civilizație juridică, apare categoria familiei de drept. În cadrul fiecărei ramuri de drept există un specific, care este caracteristic unei anumite familii de drept.

După primul război mondial, ca urmare a apariției mai multor state, a apărut necesitatea clasificării tipurilor de drept, realizându-se, pe baza mai multor criterii, tipologii ale dreptului,

unele din acestea nemaiprezentând la acest moment importanță, deoarece fie au fost infirmate de studiile științifice (cum ar fi clasificarea în funcție de criteriul rasei sau al gradului de evoluție al populației).

René David analizează următoarele familii de drept: romano-germanică; anglo-saxonă (*common law*); drept socialist; drept musulman; drept hindus; drept chinez; drept japonez; dreptul Africii și al Madagascarului, diferențele dintre aceste familii plasându-se la nivel ideologic-juridic (limbaj, concepte, considerente filosofice ș.a.). Această clasificare, folosită de majoritatea doctrinarilor, este una care prezintă interes și valoare practică la acest moment.

a) *Sistemele juridice de tradiție romanică (dreptul romano-germanic)* sunt rodul receptării și asimilării dreptului roman în Europa și în alte zone geografice, acestea reușind să se adapteze la situații economico-sociale profund diferite. Această mare familie de drept înglobează sistemul juridic francez, italian, spaniol, portughez, belgian, românesc, german și al unor țări din America de Sud.

Componenta principală a acestui tip de drept o reprezintă dreptul roman, apariția sa fiind plasată în sec. XIII „prin recepționarea dreptului roman și prin fundamentarea unor principii, deduse pe cale de interpretare științifică în marile centre universitare din Europa”. „Prin stratificarea obiceiurilor și desuetudinilor, dreptul roman se autogenează cu o minimă intervenție statală, reprezentată de către *leges*, care, în schimb, se limitează la a integra dreptul deja existent”.

Readucerea în atenție a preceptelor dreptului roman s-a realizat prin intermediul Școlii glosatorilor și a postglosatorilor. Glosatorii erau cei care dădeau explicații prin note (glose) asupra digestelor, fiind preocupați exclusiv de litera textului. Postglosatorii foloseau metoda dogmatică, deducând anumite principii generale din textele gloselor și aplicându-le la soluționarea conflictelor din viața de zi cu zi.

Cea de-a doua componentă a acestei familii de drept – dreptul germanic – este un drept importat de la populațiile barbare (*leges barbarorum*), populații care au provocat căderea Romei. Aceste populații au adus cu ele un sistem de drept, cu anumite caracteristici: autonomie, dreptul nefiind dictat de zei sau de conducător, ci se naște singur (consuetudinar) din comportamentul popular; drept nescris, transmis oral de către „pronunțatorii dreptului”, care trebuiau să găsească formule ușor de memorat; grupul mai multor familii era organizat în comunitate, dar în interiorul familiei exista o ierarhie, sub autoritatea paternă; legăturile între indivizi erau de sânge, pe linie maternă.

Alături de dreptul roman și de cel germanic, o influență puternică asupra familiei romano-germanice de drept a avut-o și dreptul canonic catolic, „cu partea sa de <<drept canonic uman>> având ca sursă principală <<Opus juris canonicii>>, elaborat în secolul al XVI-lea și format din reunirea mai multor acte normative fundamentale ale Bisericii catolice, precum Decretul lui Grațian din anul 1150, <<Decretaliile>> papei Grigore al IX-lea ș.a.”

Închegarea marelui sistem romano-germanic s-a

înfăptuit astfel în decursul multor secole, timp în care s-a desăvârșit sudura unor fonduri normative diferite. Dreptul roman, cutumele „barbare” și dreptul canonic – dar îndeosebi cel dintâi – au reprezentat în acest proces sursele cele mai însemnate și mai bogate de principii și de norme. Sistemul rezultat nu se poate reduce la niciunul din acestea. Sinteza care s-a produs a condus la apariția unui drept nou, modern, care a știut să se dezbare de toate regulile medievale care ar fi reprezentat frâne în calea dezvoltării societății.

Sintetizând, familia dreptului romano-germanic se distinge prin câteva caracteristici definitorii: este un drept scris; este bazat pe un sistem ierarhic al izvoarelor de drept; este codificat; se bazează pe diviziunea în drept public și drept privat; această diviziune prezintă drept consecință structurarea sa pe ramuri și instituții.

În interiorul familiei de drept romano-germanică se pot distinge trei mari diviziuni: dreptul francez, dreptul germano-helveto-italian și dreptul țărilor nordice, fiecare din aceste trei categorii distingându-se prin trăsături definitorii proprii.

Dreptul francez poate fi împărțit în trei perioade: „*ancien droit*” (dreptul vechi) cuprinde perioada de la origini și până la 17 iunie 1789 (formarea Adunării constituante); a doua perioadă – „dreptul intermediar” –, a revoluției franceze, durează până la începutul perioadei codificărilor napoleoniene; ultima perioadă începe odată cu codurile elaborate de Napoleon și continuă până în zilele noastre.

În perioada „*ancien droit*” își găseau aplicarea pe teritoriul Franței numeroase cutume, al căror caracter fragmentar a determinat redactarea lor, apărând culegeri („*Marele cutumier al Normandiei*”, sec. XIII; „*Foarte vechea cutumă din Bretania*”, sec. XIV ș.a.). În anul 1454, regele Charles al VII-lea a emis ordonanța din Montil les Tours, stabilind obligația de redactare a cutumelor, cu consecința stabilizării acestora. În afara cutumelor, în Franța acelei perioade se aplicau și o serie de acte normative emanând de la rege (edictate declarații; scrisori patente). Totodată, ori de câte ori cutumele nu prevedeau o soluție în speță, se aplica *Corpus iuris civilis* al lui Justinian, ca un fel de drept comun.

Odată cu Revoluția franceză, statul feudal a fost înlăturat, punându-se bazele statului modern, conturându-se cadrul juridic pentru dezvoltarea raporturilor capitaliste. Normele juridice adoptate în perioada intermediară a dreptului francez au fost de natură să elimine rămășițele dreptului canonic și să introducă instituții juridice noi, cum ar fi egalitatea tuturor moștenitorilor, și reprezentarea succesorală contractul de împrumut cu dobândă ș.a.

Un moment de referință atât pentru dreptul francez, dar și pentru familia de drept romano-germanic în constituie elaborarea și adoptarea Codului civil napoleonian, în anul 1804, la 21 martie. Napoleon, după realizarea acestei creații juridice, s-a exprimat: „Adevărata mea glorie nu constă în a fi câștigat 40 de bătălii, Waterloo va șterge amintirea atâtor biruințe. Ceea ce va trăi veșnic este Codul meu civil”. La Codul civil se adaugă, în aceeași perioadă, Codul comercial (1806), Codul de procedură civilă (1807), conturându-se astfel dreptul privat francez, receptat ulterior de populații de pe mai multe teritorii, uneori prin forța armelor.

Înfrângerea lui Napoleon nu a însemnat și abrogarea legislației impusă de armatele sale în teritoriile ocupate (Belgia, Luxemburg, o parte a Elveției, Germania și Italia).

În alte țări, dreptul francez s-a impus ca urmare a calităților sale și ascendenței culturale franceze (România, Spania, Portugalia, Egipt) sau ca urmare a receptării directe (situația coloniilor franceze, unde dreptul a rămas în vigoare și după dobândirea independenței).

Dreptul german, care reprezintă cel de-al doilea pilon al familiei de drept romano-germanic, a avut la origine cutumele din secolele XII și XIII, care s-au consolidat prin colecțiile de cutume numite „oglinzi”: „Oglinda saxonă” (*Saxenspiegel*) și „Oglinda șvabă” (*Schwabenspiegel*). Sistemul de drept german are la origine, în afara cutumelor, și dreptul roman, receptat ca și în dreptul francez. Dreptul roman a început să fie aplicat începând cu secolul al XV-lea, suprapunându-se peste dreptul cutumiar tradițional, suprapunerea facilitată și de faptul că Sfântul Imperiu Roman de origine germană se socotea continuatorul Imperiului Roman, iar aplicarea dreptului roman era înțeleasă de la sine.

Prima codificare în sistemul de drept german este realizată în anul 1794 în Prusia, Codul general adoptat cuprinzând 17.000 de paragrafe, împărțite în drept constituțional, civil, penal, administrativ și drept canonic. Inițiativa codificării a aparținut împăratului Frederic cel Mare, fiind finalizată prin adoptarea *Allgemeines Landrecht* (ALR).

Secolul XIX aduce cu el marea înflorire a dreptului german, fiind adoptate în această perioadă: Codul civil (*Bürgerliches Gesetzbuch* – B.G.B.); Codul civil general austriac (*Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch* – A.B.G.B.), fărâmițarea fostului imperiu neaducând cu sine și dispariția dreptului privat, ci continuarea existenței acestuia sub denumirea de „drept comun”.

Tot în această perioadă apare Școala istorică a dreptului (cu marii săi exponenți Savigny, Einhorn, Pufendorf, Demburg), ale cărei concepții arătau că în dreptul german se pot distinge „dreptul pandectelor” sau „dreptul roman actual” și „dreptul privat roman”, cu instituții dezvoltate în afara influenței dreptului roman. Codul civil german ilustrează ruptura între Școala legală germană, dominată de pandectiști și Școala franceză, bazată pe studiul codului civil, acesta „reprezentând unul dintre cele mai importante și originale monumente legislative ale marelui sistem juridic romano-germanic prin elementele sale inedite, limbajul tehnicist pe care îl promovează, definirea unor concepte de bază, structura sa originală”. Totodată, această operă juridică „poartă amprenta timpului său, fruct al școlii pandectiste și al conceptualismului juridic german din secolul al XIX-lea, el duce abstracția la extrem și se exprimă într-un limbaj în același timp riguros și de neînțeles pentru profani”. Alături de Codul civil, a fost adoptat și Codul comercial, urmat de reglementări juridice ale societăților comerciale (cu răspundere limitată și pe acțiuni).

Sistemul de drept german a influențat puternic sistemele juridice ale mai multor state, printre care amintim Grecia, Austria, Elveția, Ungaria, Japonia, Danemarca, Norvegia ș.a.

Codul civil elvețian a intrat în vigoare în anul 1912 și

reprezintă una din cele mai reușite codificări ale Europei Occidentale; acesta a înlocuit o serie de coduri aplicabile în diferite cantoane (dintre care unele reproduceau Codul civil francez, altele Codul civil austriac, iar altele Codul civil german). Textul Codului, cu un limbaj simplu și accesibil destinatarilor, care sintetizează instituții juridice atât din dreptul francez, cât și din dreptul german, este redactat în limba germană, dar există traduceri în limbile franceză și italiană, având în vedere multilingvismul Elveției.

Analiza **sistemului de drept al țărilor nordice** relevă aceleași caracteristici de bază ale sistemului romano-germanic: drept preponderent scris, inexistența regulii precedentului judiciar și importanța scăzută a cutumei, totul având la bază dreptul roman tradițional. Sistemele de drept ale țărilor scandinave au la bază câteva acte normative (Codul danez din 1683; Codul norvegian din 1687; Codul suedez din 1734), prin intermediul cărora s-a reușit ruperea de tradiții și modernizarea dreptului, după anul 1879 realizându-se prima uniformizare legislativă în acest spațiu european.

Dreptul românesc face parte, la rândul său, din familia mare dreptului romano-germanic, având la bază dreptul roman, dar și unele elemente ale dreptului dac. În perioada feudală timpurie, moștenirea juridică dacă și dreptul roman au fost sintetizate și s-au pus bazele unui sistem care, ulterior, s-a cristalizat în sistemul de drept actual. În perioada timpurie, s-a dezvoltat un sistem de drept consuetudinar, format din norme juridice obișnuiești, numit „Legea țării”, în paralel existând și un drept scris, sub forma praxilelor bisericești și laice ori a unor codificări.

Din secolul al XIV-lea începe un proces de receptare a dreptului bizantin, apărând apoi primele pravile românești: „Cartea românească de învățătură” în Moldova (1646) sau „Îndreptarea legii” în Țara Românească (1652).

Până la adoptarea Codului civil, de inspirație franceză, în anul 1865, au existat alte acte normative importante („Pravilniceasca condică” 1780, „Legiuirea Caragea” 1818, „Codul Calimach” în Moldova, elaborat după modelul Codului civil austriac, Regulamentele organice), care au dat structura instituțională Principatelor, fundamentată pe dreptul francez. După anul 1865, sistemul de drept românesc și-a urmat cursul firesc al evoluției, în cadrul mari familii a dreptului romano-germanic, iar după dispariția sistemului de drept socialist, care l-a deturnat de la această evoluție, s-a reluat viața firească în cadrul acestui sistem.

b) *Sistemul de drept anglo-saxon (Common law)* își are originea în Anglia, fiind adoptat ulterior de mai multe state: Australia, Noua Zeelandă, Statele Unite ale Americii, Țara Galilor. Acest sistem, opus dreptului romano-germanic, își are originea în cutumele dinaintea cuceririi Angliei de către normanzi. Izolarea insulelor britanice a făcut ca, timp de secole, să se nască și să se elaboreze două sisteme de drept diferite, care nu au interacționat.

Termenul „Common law” își are originea în sintagma „*comune ley*” – legea comună, desemnând ansamblul cutumelor aplicabile raporturilor juridice pe teritoriul Angliei, în perioada timpurie, acesta fiind „sistemul juridic al unei societăți feudale în tiparele căruia a fost turnat conținutul unui drept burghez, un drept

prin excelență al precedentelor în care <<the judge made law>> - << judecătorul a făcut legea >>.

În interiorul sistemului de drept anglo-saxon coexistă trei ramuri principale: *Common law*, *Equity* și *Statutory law*, care sunt autonome și reglementează, uneori diferit sau contradictoriu, raporturile juridice.

Common law este ansamblul regulilor stabilite de judecător, prin hotărâri, care devin obligatorii instanțelor inferioare, în pricini similare. *Equity* „este alcătuit din reguli de drept pronunțate anterior unificării jurisdicțiilor engleze, de către curți speciale, pentru atenuarea asperităților regulilor de *common law*. *Equity* impune anumite reguli, cum ar fi executarea în natură a contractului”. *Statutory law* constituie ramura de drept alcătuită din reguli izvorâte din diferite statute.

În materia constituțională, Anglia nu are o constituție în sensul de act fundamental unic, în cuprinsul căruia să se regăsească norme care să reglementeze organizarea politică, ci există mai multe norme juridice, cuprinse în *Statutory law*, *Common law* sau în obiceiul constituțional, nescris: „Magna Charta Libertatum”, „Habeas Corpus”, Bilul drepturilor, sau norme mai noi cum ar fi: Actul despre Parlament, Statutul de la Westminster.

Sistemul de drept anglo-saxon cunoaște, prin specificul său, o serie de avantaje (caracter practic, adaptare permanentă la cerințele societății, corectitudine în ceea ce privește soluționarea litigiilor similare), dar și dezavantaje (rigiditate, volum și complexitate care fac dificilă cunoașterea normelor aplicabile, apariția unor distincții nelogice, în situații pentru care nu au fost create).

În concluzie, familia dreptului anglo-saxon prezintă o serie de caracteristici (față de dreptul romano-germanic): are o structură aparte (*Common law*, *Statutory law*, *Equity*), cunoaște un sistem diferit al izvoarelor, procedeele de conceptualizare, limbajului juridic, nu există diviziunea în drept public și drept privat, dreptul nu se creează de un corp specializat, cu o activitate guvernată de principii de tehnică legislativă, nu există coduri, după modelul continental european.

Dreptul Statelor Unite ale Americii face parte din familia *Common Law* și are ca sursă primordială dreptul englez, dar cu rădăcini și în dreptul roman, filosofia Greciei antice, morala creștină, care au contribuit decisiv și la formarea dreptului Europei Occidentale. Cu toate că face parte din familia de drept anglo-saxon, dreptul Statelor Unite ale Americii cunoaște anumite caracteristici, datorate structurii federale a statului, a influenței puternice a dreptului francez și a specificului perioadei coloniale.

Cu toate că și dreptul Statelor Unite ale Americii este un drept al precedentelor, acesta recunoaște importanța actelor normative, a Constituției, legea, alături de *Common law* și *Equity*, fiind considerate principalele izvoare de drept. Constituția Statelor Unite ale Americii a fost adoptată la 17 septembrie 1787 și reprezintă instrumentul central al sistemului de guvernământ. Aceasta este cea mai veche constituție a lumii și este așezată pe principii puternice, cum ar fi: separația puterilor în stat, supremația Constituției, egalitatea în fața legii, garantarea drepturilor

fundamentale ale omului ș.a.

În ceea ce privește Common law, acesta nu există la nivel federal, ci la nivelul fiecărui stat component, cunoscându-se și posibilitatea revirimentului de jurisprudență, spre deosebire de dreptul englez. Equity are un rol important, având în vedere faptul că în Statele Unite ale Americii nu există instanțe ecleziastice și dreptul canonic nu este recunoscut, acesta fiind utilizat pentru soluționarea acțiunilor de dreptul familiei (divorțul sau anularea căsătoriei).

La ora actuală, dreptul Statelor Unite ale Americii cunoaște un proces de restructurare și sistematizare, unele state încercând să adopte coduri, care însă sunt percepute ca o încercare de consolidare a practicii în materie și nu ca un adevărat act normativ.

c) *Familia dreptului musulman (islamic)* reprezintă al treilea mare sistem de drept la nivel global. Caracteristica sa principală o reprezintă faptul că acesta este „rezultatul suprapunerii dintre o doctrină religioasă relativ avansată și cutumele unei societăți tribale relativ primitive (aceea a Egiptului), dar deja expusă influențelor culturale și, prin urmare, și juridice ale perșilor, evreilor și creștinilor”.

Fiind foarte strâns legat de un text sacru – Coranul – dreptul islamic este subordonat ritualului religios, consecința fiind că și știința dreptului este strâns legată de teologie.

Sursa materială a dreptului musulman o constituie fondul cutumiar mesopotamian, sirian și hadjizian (cutumele din Medina), sursa formală o reprezintă doctrina, iar sursa istorică – Coranul, Sunna, Idjma și Idjitihad.

Sunna reprezintă tot ceea ce a fost atribuit de către tradiție (hadith) Profetului Mahomed (atât fapte, cât și cuvinte). „O tradiție (hadith) trebuie să fie o povestire transmisă printr-un lanț neîntrerupt de naratori demni de luat în seamă și având ca obiect un comportament al lui Mahomed, al cărui mod de a acționa este inspirat de Dumnezeu”.

Idjma reprezintă consensul la care au ajuns învățații (juriștii cu cea mai mare autoritate și prestigiu), prin precepte și analize ale Coranului și Sunn-ei.

Idjitihad înseamnă jurisprudența, totalitatea hotărârilor pronunțate.

Complexul de norme religioase, juridice și sociale, formate direct pe doctrina Coranului, poartă numele de sharia, iar aceasta cuprinde reguli teologice, morale, de rit, de drept privat, fiscale, penale, procesuale și de dreptul războiului. Sharia semnifică „legea divină”, dar și „calea de urmat”. „Născut dintr-o predică îndreptată la început către cetățeanul comerciant și după aceea către beduinul războinic al unui Profet care a trăit prea puțin, subordonat preceptelor religioase și, precum acestea, imuabil, răspândit în timp scurt pe un teritoriu ce se întindea din Indonezia până în Spania și din Balcani până în Nigeria de Nord, dreptul islamic prezintă o problemă insolubilă în ceea ce privește adaptarea acestuia la vremuri și societăți noi, incompatibile cu intangibilitatea acestuia”.

d) *dreptul hindus*, care este unul din cele mai conservatoare sisteme de drept (alături de cel islamic), reprezintă

totalitatea normelor juridice aplicabile comunității care aderă la hinduism.

Caracteristica dreptului hindus este că fiecărei caste i se aplică reguli specifice, iar litigiile dintre membrii unei caste se soluționează de către adunarea generală a acesteia (panceaite), care aplică sancțiuni, cea mai drastică fiind excluderea din casta respectivă (echivalentul morții civile).

Dreptul hindus își are sursa juridică în cutumele populației care trăiește potrivit preceptelor cuprinse în cărțile sacre. La ora actuală, se încearcă redefinirea sistemului de drept, existând o ierarhie judiciară, cu o Curte Supremă a Indiei și câte o Înalță Curte de Justiție în fiecare stat component, aceste instanțe acționând în vederea eliminării soluțiilor eronate din jurisprudență și restabilirii unor principii ale dreptului hindus care să răspundă cerințelor lumii prezentului.

e) *dreptul comunitar european* a apărut ca urmare a integrării economice vest-europene, la ora actuală fiind un sistem juridic individualizat printr-o serie de trăsături și funcții specifice.

Dreptul comunitar european poate fi considerat un sistem juridic unitar, specific sistemului de organizare socială europeană, cu tendințe obiective de integrare complexă (economică, politică și juridică).

Procesul de reconstrucție și integrare europeană a fost unul sinuos și complex, primul jalon constituindu-l adoptarea Tratatului privind Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului (C.E.C.O.) la 18 aprilie 1951 (intrat în vigoare la 25 iulie 1952). Alături de acesta, Tratatul privind Comunitatea Economică Europeană și Tratatul privind instituirea Comunității Europene a Energiei Atomice (semnate la Roma, la 25 martie 1957) au constituit cadrul legislativ fundamental al integrării economice europene.

Ulterior, prin semnarea Tratatului de la Maastricht (7 februarie 1992), s-au pus bazele unei noi Europe având la bază cele trei mari elemente ale suveranității statale: moneda; siguranța internă și justiția; politica externă și apărarea. Uniunea Europeană dispune de un cadru instituțional unic, constituit, în principal, din Consiliul European, Parlamentul European, Consiliul Uniunii Europene (Consiliul de Miniștri), Comisia Europeană și Curtea de Justiție a Comunităților Europene, Curtea Europeană de Conturi, Mediatorul European, Controlorul European pentru protecția datelor.

Sistemul juridic comunitar are la bază o voință autonomă, care comandă procesul decizional juridic, iar această voință nu reprezintă suma aritmetică a voințelor statelor componente. „În acest proces, statele se angajează să se supună unei voințe juridice distincte de a lor. Uniunea Europeană îmbină, într-o dialectică specifică, supranaționalul cu naționalul în cadrul unei ordini cu determinații calitative noi”. În afara acestei voințe autonome, la baza sistemului juridic stau și prescripții fundamentale și principii generale, care comandă direcțiile esențiale ale constituirii și dezvoltării ordinii juridice comunitare.

Din punct de vedere al voinței generale, dreptul comunitar se împarte în drept originar și drept derivat.

Dreptul comunitar originar își are rădăcina în tratatele constitutive, acordurile care le-au modificat sau adaptat și în protocoalele și convențiile (considerate ca având forță imperativă de către Curtea de Justiție).

Dreptul comunitar derivat este format din actele unilaterale ale instituțiilor comunitare.

Normele juridice care compun sistemul de drept comunitar european au la bază principii comune, consecința fiind consecvența normativă față de ideile conducătoare. Principiile fundamentale ale dreptului comunitar sunt: solidaritatea între statele membre; echilibrul instituțional; nediscriminarea și egalitatea de tratament; proporționalitatea și preferința comunitară.

Dreptul comunitar european este un drept autonom, această caracteristică a sa fiind relevantă în decizii ale Curții de Justiție, normele acestuia având un caracter imediat executoriu și preeminență asupra sistemelor de drept naționale.

În ceea ce privește izvoarele, dreptul comunitar european cunoaște mai multe categorii:

- izvoare primare (tratatele de constituire ale Comunităților Europene, Actul unic european și Tratatul de fuziune din 1967, deciziile și tratatele de aderare, Tratatul de la Maastricht);

- izvoare secundare (actele adoptate de instituțiile comunitare în scopul aplicării prevederilor Tratatului, regulamente, decizii);

- izvoare terțiare (regulamente, directive, decizii, care dobândesc forță juridică din regulile de drept secundar);

- principiile generale ale dreptului;

- jurisprudența Curții de Justiție;

- regulile dreptului internațional;

- dreptul național, care, uneori, poate constitui izvor al dreptului comunitar, prin referiri exprese sau implicite.

Ordinea juridică comunitară se integrează în ordinele juridice naționale, iar dispozițiile sale creează în mod direct drepturi și obligații pentru particulari, judecătorii naționali trebuind să le garanteze respectarea.

Ca realitate tipologică contemporană, dreptul Uniunii Europene cunoaște deci o dinamică accentuată, mutații calitative, dificultăți diverse de la etapă la etapă, în funcție de realitățile social istorice, de voința politică a statelor membre și a cetățenilor acestora, de obiectivele propuse.

3.3.8. Sistemul dreptului

Dreptul este un ansamblu care, în concurență cu alte ansambluri, are ca scop asigurarea coeziunii și menținerii acesteia într-o comunitate umană, contribuind, în egală măsură, atât la crearea structurilor comunității, cât și la buna funcționare a acestora. Ceea ce deosebește dreptul de alte ansambluri care operează în societate, sunt normele juridice care îl compun, norme având forță obligatorie și care sunt puse în operă, la nevoie, prin forța de constrângere a statului.

Normele juridice care compun dreptul sunt strâns legate între ele și alcătuiesc un tot unitar – sistemul dreptului – care implică o rețea de relații între acestea, rețea care are la bază principii

și finalități comune. În societatea modernă, activitatea normativă cunoaște o amplificare fără precedent, „(...) zigzagurile imprevizibile, de la o zi la alta, ale sistemului politic complică mult sarcina legislației și a administrației și produce o supraambalare a mecanismului de reglementare juridică. Numărul mare de acte normative impune organizarea lor, ordonarea lor, în raport de anumite criterii”.

Dreptul nu poate exista doar prin simpla alăturare a normelor juridice, ci există ca sistem, cu o ierarhizare precisă a componentelor, fiind un ansamblu organizat și logic. La ora actuală, conceptul de „sistem” cunoaște un reviriment extraordinar, putându-se spune că totul este un sistem: vorbim despre sistemul ideilor, sisteme cognitive, sisteme sociale ș.a., toate fiind elemente ale realității, ale căror componente sunt organizate și funcționează în așa fel încât formează un „sistem”.

Sistemul dreptului stă la baza activității legiuitorului, care va adopta sau modifica norme juridice studiind acest sistem, cunoașterea sa având înrâurire și asupra procesului de interpretare și aplicare a dreptului, atrăgând atenția asupra relațiilor existente între norme și instituții juridice.

Noțiunea sistemului dreptului trebuie să fie analizată din mai multe perspective: fie ca sistem juridic (reprezentând o parte componentă a realității sociale), fie ca sistem al legislației (totalitatea normelor juridice), fie ca sistem al dreptului (reprezentând organizarea dreptului, pe ramuri și instituții juridice).

Sistemul legislației reprezintă modul de organizare a normelor juridice (pe ramuri și instituții juridice), prin voința legiuitorului, având la bază mai multe criterii. Din această perspectivă, norma juridică reprezintă elementul de bază al sistemului dreptului, sistemul juridic elementar. Normele juridice „sunt cele care asigură funcția reguloare a sistemului dreptului, fie prin efectele directe pe care le produc asupra destinatarilor (în mod imediat, asupra subiecților de drept, în mod mediat, prin efectul cuplajului structural, asupra persoanelor care constituie suportul lor), fie când acționează prin (sub-)sistemul de decizie”.

Norma juridică reprezintă individualul, în raport cu sistemul dreptului care reprezintă generalul, între elementele sistemului dreptului existând legături bine definite, un element al său neputând exista izolat, ci numai în relație cu celelalte elemente. „Sistemul dreptului este cel care își definește regulile proprii produceri și puneri în operă, produsul său (normele sale), propriile proceduri, propriile structuri, propriile limite: deci, ansamblul propriilor componente”. Aceste componente nu se confundă cu niciunul din componentele altui sistem sau subsistem social, producerea normelor juridice fiind organizată într-un ciclu autoreferențial: acestea sunt produse și puse în operă prin reguli și proceduri proprii.

Subiecții de drept (destinatarii normelor juridice) sunt, la rândul lor, o construcție a ordinii juridice, ele fac parte din sistemul dreptului. Pe cale de consecință, putem afirma că sistemul creează entități, chiar entități juridice, cărora li se adresează. „În același timp când impune, interzice sau permite anumite comportamente, creează situații juridice (majoritate, capacitate

juridică, domiciliu), acordă drepturi (subiective) sau impune obligații sau pune la dispoziție mecanisme care permit particularilor să creeze între ei rețele de drepturi și obligații, sistemul creează entitățile cărora aceste obligații, aceste interdicții, aceste permisiuni, acestea drepturi și obligații (juridic) le sunt imputabile”.

Din punct de vedere al structurii, sistemul dreptului se împarte în ramuri și instituții juridice.

Împărțirea pe *ramuri de drept* pornește atât de la obiectul reglementării juridice, respectiv de la relațiile sociale dintr-un anumit domeniu sau sector de activitate (fiind necesar ca relațiile între particulari să fie reglementate de anumite norme juridice, grupate într-o ramură distinctă sau activitatea represivă a statului, care este reglementată de o altă ramură), cât și de la principiile comune. Ținând seama de aceste criterii (obiectul de reglementare și principiile comune), ramura de drept „stabilește forme specifice de legătură între normele juridice care o compun, legături ce determină trăsăturile de trăinicie și unitate a ramurii, asigurându-i durabilitatea în timp. Nu oricăror relații sociale le corespunde o ramură de drept. Ramura de drept se constituie în baza specificului calitativ al unei grupări de relații sociale care impun un complex de norme cu caracter asemănător, dar și cu note caracteristice”.

Obiectul reglementării și principiile comune ale unei ramuri de drept constituie criteriile obiective ale construcției acesteia, iar metoda de reglementare (ansamblul modalităților prin care se dirijează conduita umană) constituie criteriul subiectiv. Astfel în ramura dreptului civil, obiect de reglementare îl reprezintă relațiile sociale, patrimoniale sau nepatrimoniale; relațiile sociale cu conținut patrimonial cad și sub incidența reglementării altor ramuri de drept (administrativ, fiscal ș.a.) și, în aceste condiții, criteriul obiectului reglementării (obiect fiind raporturile sociale patrimoniale) se va completa cu criteriul metodei de reglementare juridică. Dreptul civil cunoaște metoda echivalenței (egalitatea părților), pe când în alte ramuri de drept (administrativ sau fiscal) metoda de reglementare este cea a subordonării unei din părți celeilalte.

Instituția juridică, celălalt element al sistemului dreptului, „cuprinde normele juridice care reglementează o anumită grupă unitară de relații sociale, instaurând astfel o categorie aparte de raporturi juridice”. Astfel, în cadrul ramurii de drept civil, există mai multe instituții juridice, cum ar fi: instituția prescripției, instituția moștenirii, a familiei; în cadrul dreptului penal există instituția infracțiunii, a tentativei ș.a.

Totodată, trebuie să ținem seama de complexitatea raporturilor juridice existente, care determină uneori apariția unor subramuri de drept, ca efect al grupării mai multor instituții juridice (de exemplu apariția dreptului maritim, ca subramură a dreptului civil, având ca izvor Codul maritim).

Complexitatea relațiilor sociale care reclamă o reglementare juridică determină apariția ramurilor de drept și a instituțiilor juridice, legiuitorul fiind nevoit să țină seama de trăsăturile legăturilor sociale atunci când procedează la elaborarea normei juridice. Toate relațiile sociale sunt corelate, ceea ce conduce la legături necesare între diferite ramuri de drept, în

vederea asigurării unei coeziuni normative (instituția juridică a proprietății, de exemplu, cunoaște reglementări atât în dreptul civil, cât și în dreptul fiscal, comercial sau administrativ).

Diviziunea dreptului în drept public și drept privat

Statul este cel care organizează întreaga viață și activitate a indivizilor, pe un teritoriu dat, puterea sa întinzându-se în timp și spațiu într-atât încât nu există o putere mai mare decât a sa. Consecința acestei puteri este și faptul că statul organizează dreptul pe teritoriul său, drept care, în funcție de interesul ocrotit, poate fi public sau privat.

Încă din perioada Romei antice dreptul a cunoscut diviziunea în *jus publicum* și *jus privatum* (alături de acestea existând și *jus naturae* sau *jus gentium*). Totodată, statul, prin puterea pe care o posedă, mai edictează și altfel de norme, respectiv aplicabile în relațiile dintre state (drept internațional public), opus dreptului intern.

În afara acestor clasificări, se poate distinge, în funcție de scopul normei juridice, dreptul determinant (care determină ce să facă persoanele) și dreptul sancționator (prin intermediul căruia se aplică pedepse celor care nu respectă norma juridică).

Cea mai importantă diviziune a dreptului este cea în drept public și drept privat, această împărțire găsindu-și formularea în celebrul adagiu din Digeste, atribuit lui Ulpian: „*Publicum jus est quod ad statum rei romanae spectat, privatum quod ad singulorum utilitatem pertinet*”. Conform acestei definiții, utilitatea este criteriul de distincție între cele două mari diviziuni ale dreptului. „După cum interesul normei privește pe un particular sau pe stat, supă cum scopul urmărit de o dispoziție legală este acela de a satisface o nevoie a statului sau una a particularilor, ne-am afla în fața unei norme de drept privat sau în fața unei norme de drept public. Organizarea puterilor publice sau a serviciilor publice ar interesa mai ales statul, pe când normele referitoare la familie, la contracte și la responsabilitatea obișnuită între particulari ar fi de drept privat”.

Din sfera dreptului public fac parte dreptul constituțional, dreptul administrativ, dreptul fiscal, dreptul penal, dreptul procesual penal, iar în sfera dreptului privat intră dreptul civil, dreptul familiei, dreptul comercial, dreptul muncii, dreptul internațional privat.

În teoria juridică modernă, criteriile în baza cărora s-a realizat diviziunea drept public – drept privat sunt completate, având în vedere amestecul tot mai mare al statului în treburile private, posibilitatea instanței de judecată de a modifica un contract între privați, diferite reglementări statale în ceea ce privește prețurile sau concurența ș.a. La acest moment, granița dintre dreptul public și dreptul privat nu mai este atât de clară, cele mai numeroase raporturi de drept privat privind și interesul general. Pe de altă parte, dreptul privat și normele sale contribuie la ordinea publică, respectarea acestora ducând la pace socială. Orice nedreptate s-ar comite contra unui particular, oricât de mică ar fi, va avea consecințe față de întreaga societate, iar atunci când cineva luptă pentru dreptul său, luptă pentru paza ordinii legale.

Niciun cetățean nu poate face abstracție de normele de drept public, deoarece interesul privat nu poate contraveni celui

general, al întregii societăți, lezarea acestuia din urmă întorcându-se împotriva celui care a realizat această atingere.

La ora actuală, diferența dintre drept public și drept privat tinde să preia înțelesul unei contradicții dintre drept și putere nejuridică sau cel puțin nu în întregime juridică, și în mod special dintre drept și stat (...). Absolutizarea opoziției dintre drept public și drept privat duce la ideea că doar în domeniul dreptului public, adică mai ales al dreptului constituțional și administrativ ar exista o dominație politică, aceasta fiind în totalitate exclusă din domeniul dreptului privat.

O tendință din ce în ce mai pregnantă în evoluția sistemului dreptului o reprezintă apariția unor ramuri noi de drept. Apariția acestor noi ramuri de drept dovedește că dreptul este dependent de evoluția tehnicii și științei, de evoluția societății în general. Mai mult decât atât, tot ca rezultat al acestei evoluții este și dezvoltarea unor ramuri noi ale dreptului, care au la bază un contract special (exemplu dreptul asigurărilor sau dreptul transporturilor).

De asemenea, diviziunea clasică în drept public și drept privat este contrazisă la acest moment și de apariția unor ramuri mixte de drept, cum ar fi dreptul comercial sau legislația rutieră (acestea constituind un drept mixt concret, adică ansamblul de reguli și instituții publice sau private grupate în funcție de o profesie) sau dreptul penal sau dreptul procesual penal (care constituie un drept mixt abstract, ce include normele de drept ce sancționează comiterea unor infracțiuni în diferite domenii).

În prezent, datorită mobilității pe care transformările societății o cer dreptului, acesta este nevoit să dea naștere la norme, concepte, ramuri și instituții noi, numai în acest fel juridicul putând să răspundă realităților socio-economice și politice. Totuși, în doctrina juridică actuală, se simte nevoia menținerii diviziunii dreptului în public și privat, fundamentul acestei împărțiri neconstând atât în interesul general sau particular apărât, ci „în forma juridică, modul în care se asigură apărarea drepturilor subiective, ce se adaugă la criteriul organic, după care dreptul public se referă la guvernanți, iar cel privat la guvernați. Organele de stat asigură apărarea drepturilor consfințite în legi, fie *ex officio*, fie la intervenția și cererea părților interesate. În primul rând ar fi vorba de dreptul public, în al doilea de dreptul privat”.

3.3.9. Definiția dreptului

Ultimul demers în ceea ce privește analiza conceptului de „drept” îl reprezintă definirea acestuia, ținând seama și de faptul că, în decursul timpului au existat numeroase încercări în acest sens.

Juriștii romani au definit dreptul ca fiind „*ars boni et aequi*” (arta binelui și a echității), definiție ce ținea de realitățile vremii, când dreptul nu era încă delimitat de morală, iar scopul acestuia era realizarea binelui moral. În Instituțiile lui Iustinian, regulile dreptului erau: „*honeste vivere, alterum non laedere, suum cuique tribuere*” (a trăi în mod cinstit, a nu vătăma pe altul, a da fiecăruia ce i se cuvine).

În concepția juriștilor romani, dreptul era cel dat de natură tuturor – dreptul natural – „lege adevărată, dreapta rațiune,

conformă cu natura, răspândită la toți, constantă, eternă” (Cicero, *De Republica* III, 17). Ideea dreptului natural este reluată și dezvoltată atât de scriitorii patristici (Sf. Augustin, Sf. Toma din Aquino), cât, mai ales, de Școala dreptului natural și apoi cuprinsă în Codul civil francez („*Il est un droit universel et immuable, source de toutes les lois positives*”).

Juriștii germani, respectiv Școala istorică germană, susține un alt punct de vedere, respectiv că dreptul este un produs istoric, explicându-se astfel diversitatea conceptelor și fenomenelor specifice fiecărui popor. Dacă s-ar aplica întocmai concepțiile jusnaturaliste, ar însemna că pentru fiecare activitate umană trebuie să existe o reglementare, care ar trebui căutată și normativizată. Adepții Școlii istorice a dreptului (Savigny, Puchta) concepeau dreptul ca pe un lucru care a luat naștere și s-a dezvoltat asemenea limbii, în funcție de fiecare popor în parte și realitățile concrete specifice acestuia. Dreptul apare în sânul fiecărui popor, el este asimilat și conștientizat, fiind viu în conștiința colectivă a națiunii, putându-se astfel numi „drept popular” („*Volkgeist*”).

Cu toate că au influențat puternic concepția asupra dreptului, ideile Școlii istorice a dreptului nu au putut anihila ideea de drept natural, care a reapărut în atenție, dar sub forma unui drept rațional, alcătuit din ideile conducătoare generale desprinse din rațiunile impuse de justiție, echitate și bun simț.

În evoluția studiului dreptului, trebuie luate în seamă și concepțiile de natură materialist-dialectică, potrivit cărora dreptul are la bază factori materiali, el nefiind altceva decât forma pe care o îmbracă economicul, formă subordonată economicului și politicului.

Pe de altă parte, dreptul poate fi definit și ca un dispozitiv care, în paralel cu alte dispozitive, are ca funcție asigurarea și menținerea coeziunii unui grup uman relativ stabilizat, contribuind la determinarea structurilor sale și la reglarea funcționării acestuia; dar, spre deosebire de alte dispozitive, dreptul operează cu ajutorul normelor având forță obligatorie și a căror punere în operă poate, la nevoie, să fie impusă.

Din multitudinea de definiții ale dreptului, am ales următoarea: „*Dreptul este ansamblul regulilor asigurate și garantate de către stat, care au ca scop organizarea și disciplinarea comportamentului uman în principalele relații din societate, într-un climat specific manifestării coexistenței libertăților, al apărării drepturilor esențiale ale omului și al statornicirii spiritului de dreptate*”.

3.4. *Îndrumar pentru verificare/autoverificare*

Sinteza unității de învățare 3

Analiza faptelor și fenomenelor juridice implică satbilitatea accepțiunilor, a sensurilor și semnificațiilor termenilor utilizați însă, terminologia juridică nu suportă termen de comparație, adică, limbajul juridic este propriu juriștilor, numai aceștia având abilitățile de a-l utiliza. Complexitatea și diversitatea fenomenelor juridice determină utilizarea mai multor accepțiuni ale cuvântului drept, dintre acestea cele mai importante fiind următoarele: știința dreptului; drept obiectiv; drept pozitiv; drept subiectiv; drept natural. Semnificația cuvântului drept, cea mai utilizată fiind aceea de știința dreptului, adică un ansamblu de idei, noțiuni, concepte și principii care explică dreptul și prin intermediul cărora dreptul poate fi gândit.

O altă accepțiune a cuvântului drept este cea de drept obiectiv adică, ansamblul ormelor legale aflat în vigoare.

Dreptul pozitiv se află într-o relație de la parte la întreg cu dreptul obiectiv, respectiv accepțiunea prin care sunt construite toate regulile sau normele care implică rațiunea, deoarece pozitivitatea este un rezultat numai al rațiunii și este un efect al perceperii și prelucrării informațiilor obținute din mediul înconjurător.

Dreptul subiectiv, adică facultatea unui subiect de drept de a-și valorifica sau de a-și apăra împotriva terților un anumit interes, legalmente protejat.

Dreptul natural reprezintă accepțiunea care indică natura, mai precis natura umană, astfel liberatea și egalitatea își au originea și esența în starea de natură fără intervenția forței și a altor reguli de constrângere.

În privința aflării și stabilirii originii și apariției dreptului, precum și realizarea dimensiunii istorice a dreptului este cunoscut faptul că imnstituția dreptului derivă de la societate și își găsește suportul în relațiile reciproce dintre oameni, pentru că dreptul este absolut legat de evoluția generală a societății, de particularitățile societății în diferitele sale stadii de dezvoltare istorică. Dreptul este echivalent oricărei reguli de conduită și apare nediferențiat de orice alte reguli de conduită încă din momentul apariției primelor forme de organizare socială. În evoluția sa dreptul a parcurs mai multe etape de dezvoltare având reguli sociale specifice fiecărei forme de organizare socială, reguli simple și de comportament îmbinate cu reguli necesare și de condiție alcătuind în timp adevărate seturi de norme sociale care au format dreptul societăților primitive. Vechile norme ale comunităților gentilice se bazau pe obiceiuri și tradiții iar dintre primele legiuiri, cele mai importante pentru drept au fost: Codul lui Hamurabi - Babilon, Codul lui Mu - China, Legile lui Lzcurg - Spania, Legile lui Dracon și Solon - Atena, Legea celor XII Table - la romani și Legea salică la franci. În ceea ce privește dimensiunea socială a dreptului s-a constatat faptul că dreptul este un produs complex al societății ale cărui norme intervin în vederea reglementării actului zilnic al oamenilor. Științele sociale privind societatea ca pe un sistem dinamic evolutiv capabil să parcurgă stări diverse pun în lumină stzstructura și legitatea structurală a vieții sociale precum și influențele complexe dintre aceste componente. Realitatea juridică este o dimensiune inalienabilă a realității sociale în condiții istorice determinate. Componentele juridicului, adică ale realității juridice sunt următoarele: conștiința juridică, dreptul ca sistem normativ și relațiile juridice, adică ordinea de drept.

Factorii de configurare ai dreptului sunt următorii: Cadrul natural, cadrul social-politic și factorul uman.

Cadrul natural ca și factor de configurare a dreptului cuprinzând mediul geografic, factorii biologici, fiziologici, demografici influențează viața socială, dezvoltarea economică și posibilitățile dezvoltării politice. Factorii demografici pot determina măsuri legislative de limitare a creșterii

demografice sau de stimulare și astfel determină stabilirea unor tipare de comportament. Acțiunea factorilor de configurare a dreptului este întotdeauna corelată cu un interes social care determină realizarea unor reguli și norme necesare și eficiente. Cadrul social politic este un factor de configurare a dreptului cu acțiune specifică unde dreptul este obligat să-și plaseze acțiunea pe terenuri în care criteriile justiției sunt înlocuite adesea cu criteriul eficacității practice. În acest sens, economicul, poiliticul, ideologicul și culturalul au o influență conjugată asupra dreptului.

Factorul uman reprezintă zona centrală de interes pentru orice legiuitor deoarece dreptul se raportează permanent la prezența omului în societate, la capacitatea sa de a influența și de a transforma socialul. În procesul de adaptare, dreptul are: o cauză eficientă, un fond, o formă și o cauză finală.

Esența, conținutul și forma dreptului sunt analizate și studiate pentru importanța stabilirii și determinării modalităților specifice de organizare internă și externă a conținutului. Esența dreptului asigură fundamentul sistemului de drept și este exprimată de voința juridică și de interesul juridic. Conținutul dreptului este concretizat și cristalizat de normele de drept adică, îl identificăm ca drept obiecti constituit în seturi de drepturi și obligații corelative realizabile (posibile). Forma dreptului semnifică exprimarea organizării interne a structurii conținutului - aspectul exterior al conținutului.

Forma internă a dreptului reprezintă interacțiunea ramurilor dreptului, gruparea normelor juridice pe instituții și ramuri.

Forma externă cuprinde:

- izvoarele dreptului, adică modalități de exprimare ale voinței legiuitorului;
- codificări încorporări, adică modalități de sistematizare a legislației;
- legi, decrete, hotărâri etc., adică modalități de exprimare a normelor de drept în diverse feluri ale organelor de stat.

Dreptul comunitar european este o ramură nou apărută în sistemul de drept cu principii și norme proprii privind integrarea economică europeană și având ordine juridică comunitară necesară și eficientă. Ordinea juridică comunitară se structurează în:

- drept comunitar originar - tratatele constitutive, tratatele și acordurile care modifică pe cele constitutive, protocoalele și convențiile pe care Curtea de Justiție le denumește ca având forță imperativă;
- dreptul comunitar derivat - actele unilaterale ale instituțiilor comunitare, regulamente, directive, decizii, recomandări, avize.

Concepte și termeni de reținut

Metoda juridică, Realitatea juridică, Accepțiunile noțiunii de drept, Originea și apariția dreptului, Factorii de configurare a dreptului

Întrebări de control și teme de dezbateră

- 1 Prezențați accepțiunile noțiunii de „drept”.
- 2 Care este momentul apariției dreptului? Argumentați.
- 3 Cadrul natural – factor de configurare a dreptului. Rolul său în elaborarea normelor juridice.
- 4 Care este rolul factorului uman în configurarea dreptului.
- 5 Conținutul și forma dreptului – deosebiri.
- 6 Cum se realizează structurarea sistemului de drept?
- 7 Diviziunea dreptului în drept public și drept privat.

Teste de evaluare/autoevaluare

A) În ce constă conținutul dreptului?

- 1 Totalitatea elementelor, laturilor și conexiunilor care exprimă în mod concret voința intereselor sociale care reclamă oficializarea și garantarea lor de către stat;
- 2 Conștiința juridică, dreptul, ordinea de drept;
- 3 Dreptul național, dreptul internațional, dreptul comunitar;
- 4 Drept constituțional, drept civil, drept penal, drept administrativ, dreptul familiei, dreptul muncii, dreptul procesual civil sau penal;
- 5 Drept public, drept privat.

B) Ce este dreptul, în esența sa?

- 1 Dreptul privit ca sistem de reglementări și instituții;
- 2 Dreptul privit ca instrument în substanța căruia se întâlnesc drepturi și îndatoriri ale oamenilor;
- 3 Dreptul privit ca rezultat al desfășurării raporturilor juridice în conformitate cu prevederile legale;
- 4 Dreptul privit ca stare de conștiință;
- 5 Voința generală oficializată, devenită voință juridică, exprimată în legi și apărată de stat;

C) Cum este definită realitatea juridică?

- 1 totalitatea relațiilor care se nasc și se dezvoltă între participanții la circuitul juridic;
- 2 suma fenomenelor, evenimentelor, stărilor de lucruri ce se produc și se manifestă într-o societate;
- 3 totalitatea normelor juridice elaborate sau acceptate de către stat în scopul dirijării comportamentelor oamenilor în societate;
- 4 totalitatea normelor ce guvernează o societate;
- 5 totalitatea realităților economice, politice, cultural-spirituale, juridice guvernate de norme specifice care au menirea de a asigura o ordine specifică.

D) Care sunt componentele conținutului dreptului?

- 1 voința și interesul;
- 2 forma internă și forma externă;
- 3 statistica și dinamica;
- 4 ordinea juridică și ordinea socială;
- 5 forma dreptului și esența dreptului.

E) Care sunt marile sisteme de drept?

- 1 Sistemul francez, sistemul german, sistemul scandinav;
- 2 Sistemul de drept național, internațional, comunitar;
- 3 Sistemul de drept romano-germanic, anglo-saxon și sisteme de drept tradiționale și religioase, sistemul de drept al comunității europene;
- 4 Sistemul common law, equity, statutory law;
- 5 Drept public, drept privat.

F) Care sunt factorii de configurare a dreptului?

- 1 norma juridică, instituția de drept, ramura dreptului, sistemul dreptului;
- 2 sistemul romano-germanic, sistemul anglo-saxon, sistemul de drept musulman, sistemul de drept hindus, sistemul de drept comunitar;
- 3 teritoriul, populația, puterea publică;

4 cadrul natural, cadrul economic, social și politic național și internațional, factorul uman;
5 conștiința juridică, dreptul natural, ordinea de drept.

G) Care sunt caracteristicile dreptului comunitar?

- 1 este expresia juridică a relațiilor economiei de piață;
- 2 consacră principiile de libertate, egalitate, echitate;
- 3 consfințește dreptul de proprietate, dreptul de liberă circulație în spațiul U.E.;
- 4 aplicabilitate imediată, aplicabilitate directă, prioritate;
- 5 este imuabil, extern, scris.

Bibliografie obligatorie

- Tită, Cezar, Voicu, Costică, Rășcanu, Anton, Ciocoiu, Mariana, Savu, Iuliana, *Teoria generală a dreptului. Caiet de seminar*. Editura Didactică și Pedagogică, București, 2010.
- Ciocoiu, Mariana, *Elemente de teoria statului și dreptului*, Editura Sitech, Craiova, 2010.
- Tită, Cezar, Voicu, Costică, Rășcanu, Anton, Ciocoiu, Mariana, Savu, Iuliana, *Teoria generală a dreptului*, Editura Fundației de Măine, București, 2011.
- Popa, I., I., *Substanța morală a dreptului*, Editura Universul Juridic, București, 2009.
- Muraru, I. *Drept constituțional și instituții politice*, Editura C.H. Beck, București.
- Losano, M., G., *Marile sisteme juridice. Introducere în dreptul european și extraeuropean*, Editura All Beck, București, 2005.
- Zlătescu, V., D., *Panorama marilor sisteme contemporane de drept*, Editura Continent XXI, București, 1994.
- *Instituțiile lui Iustinian*, Editura Universul Juridic, București, 2009, (*Dreptul public se referă la organizarea statului roman; cel privat privește interesele private*).

Unitatea de învățare 4

DREPTUL ȘI STATUL

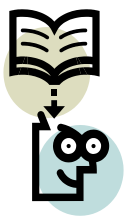
Cuprins:

- 4.1. Introducere
- 4.2. Obiectivele și competențele unității de învățare
- 4.3. Conținutul unității de învățare
 - 4.3.1. Noțiunea de stat
 - 4.3.2. Apariția statului
 - 4.3.3. Elementele constitutive ale statului
 - 4.3.4. Suveranitatea în condițiile integrării europene
 - 4.3.5. Statul la începutul Mileniului III
 - 4.3.6. Funcțiile statului
 - 4.3.7. Forma statului
 - 4.3.8. Structura de stat
 - 4.3.9. Regimul politic
 - 4.3.10. Corelația între ideologie, doctrină, politică, stat și drept
- 4.4. Îndrumar pentru verificare/autoverificare

4.1. *Introducere*

Abordarea analitică a rolului și locului statului în organizarea și conducerea societății a scos în relief natura istorică a statului, dependența formelor sale de transformările social istorice deoarece dreptul și statul sunt produse ale vieții sociale. Odată cu apariția statului, relațiile sociale se pot dezvolta la adăpostul unei forțe speciale de constrângere pe care o deține statul și pe care o poate utiliza împotriva celor care se opun. De asemenea, tema își propune însușirea problematicii statului (definiție, forme etc.), problematică relevantă pentru relația existentă între stat și drept. De asemenea, importanța însușirii și cunoașterii funcțiilor dreptului și recunoașterea și înțelegerea aspectului aplicativ al studiului dreptului. Analizele realizate în privința societății din perspectivele necesității organizării acesteia, modului de organizare, a competențelor de organizare și a formei organizării, conduc la identificarea principalelor instituții cu ajutorul cărora se realizează organizarea privind dreptul și statul.

4.2. *Obiectivele și competențele unității de învățare*

Obiectivele unității de învățare:

- înțelegerea conceptelor privind dreptul și statul;
- cunoașterea obiectivelor privind analiza realității societății din perspectivele necesității organizării acesteia, apariția statului, elementele constitutive ale statului, suveranitatea în condițiile integrării europene;
- identificarea elementelor principale privind corelația între instituțiile juridice și mecanismele statale, statul la începutul mileniului III, funcțiile statului, forma statului, structura de stat și regimul politic.

Competențele unității de învățare:

- studenții se vor familiariza cu conceptele fundamentale privind dreptul și statul;
- dezvoltarea unor abilități de înțelegere și cunoaștere a principalelor mecanisme ale statului, a formei statului, a structurii de stat, a regimului politic;
- dezvoltarea unor abilități de identificare și cunoaștere a teoriilor referitoare la conceptul, conținutul și scopul dreptului în organizarea statului și a corelației între ideologie, doctrină, politică, stat și drept.

Timpul alocat unității: 2 ore

4.3. *Conținutul unității de învățare*

4.3.1. Noțiunea de stat

Dacă în unitatea de învățare tratată în precedent, am văzut care sunt accepțiunile date noțiunii de „drept”, precum și care sunt marile „opere”, „monumente legislative” din istoria dreptului, cu precizarea factorilor principali de configurare a evoluției instituțiilor juridice, în unitatea de față vom afla cum se înfățișează relația dintre drept și stat.

Statul reprezintă principala instituție politică a societății, care exercită puterea suverană, asigurând organizarea și conducerea societății prin prerogativa pe care o are de a elabora și aplica dreptul, a cărui respectare o poate garanta prin forța sa de constrângere.

Termenul de stat a cunoscut următoarele accepțiuni:
statul reprezintă puterea centrală, în opoziție cu comunitățile locale(regiuni, departamente, orașe, comune);
statul este ansamblul autorităților publice care asigură guvernarea unei societăți;
statul reprezintă o modalitate istorică de organizare socială prin care grupurile sociale și-au promovat interesele comune.
statul desemnează o societate politică organizată(statul român, statul francez, statul german etc.).

Giorgio del Vecchio definește statul ca fiind „subiectul ordinii juridice, în care se realizează comunitatea de viață a unui popor, coloana vertebrală a societății, osatura în jurul căreia se dispun diversele țesuturi sociale, expresia potențială a societății”.

4.3.2. *Apariția statului*

Statul a apărut pe o anumită treaptă de dezvoltare a societății, istoria statului fără să coincidă cu istoria societății umane.

Apariția statului a fost precedată de o foarte prelungită perioadă de dezvoltare lentă a forțelor de producție în epoca comunei primitive, în care principalele forme de organizare cunoscute au fost : ginta, fratria, tribul, uniunea de triburi.

Cu late cuvinte, statul a apărut ca răspuns la anumite cerințe într-un anumit moment al evoluției sociale.

Însă cea mai importantă formă de organizare socială, premergătoare apariției statului, a fost democrația militară, care corespundea organizării militare a vieții comunităților în care purtarea războaielor devenise o preocupare permanentă.

În acest stadiu al organizării comunităților apare și se consolidează proprietatea privată, care generează diferențele sociale în clase. Întregul complex al vieții materiale reclamă cu necesitate o formă superioară de organizare socială, adică statul, formă de organizare care adoptă drept criteriu fundamental teritoriul. Astfel, au apărut primele organizări statale constituite în Orientul antic, în Egipt, Babilon, China, India, Persia, în urmă cu aproape 6000 de ani. O definiție a statului, rămasă celebră până în epoca modernă, atribuită lui **Marcus Tullius Cicero**(106 – 43îHr.), este în sensul că statul este **res populi** adică este cauza poporului(o grupare de oameni asociați unii cu alții prin adeziunea lor la aceleași legi și printr-o comunitate de interese).

Apoi, un alt moment important în istoria gândirii politice îl reprezintă concepția lui **Platon**(427 – 347îHr.), acesta descriind un model ideal de stat, statul etern, creat de demiurg, în care sunt recunoscute trei clase sociale: filosofii sau conducătorii, gardienii sau războinicii care păzeau statul, și meșteșugarii, agricultorii chemați să producă bunurile materiale necesare întreținerii celor două clase sociale dominante, aceștia din urmă fără a avea dreptul de a participa la viața de stat.

Aristotel(384 – 322îHr.), un gigant al culturii antice, filosof de geniu al Greciei, a construit și el o concepție modernă despre stat și drept, potrivit căreia scopul statului este acela de a-i face pe oameni virtuoși și fericiți. Tot el a afirmat că cel mai bun stat este acela bazat pe suveranitatea poporului, insistând asupra necesității existenței unei clase de mijloc, în contrapondere cu săracii și bogații,

clasă mai potrivită să guverneze întrucât putea reconcilia tendințele extreme.

Un alt moment important în contextul origini și apariției statului, îl constituie **răspândirea creștinismului**, acesta transformând învățăturile lui **Hristos** și ale apostolilor săi schimbând în profunzime societatea ultimului Imperiu Roman, premergător evului mediu. Aceste idei creștine erau în sensul că cel care conduce, fie că este sau nu rege, nu este decât un loțiitor al lui Dumnezeu, iar legea divină era considerată superioară oricărei legi elaborate de om.

Învățăturile lui Hristos recomandă omului supunere față de puterea instituită. În **epistola către romani**, sfântul apostol Pavel, afirmă că „orice persoană trebuie să fie supusă suveranilor pentru că nu există autoritate care să nu vină de la Dumnezeu”, glorificând astfel supunerea față de autoritățile civile, cât și ascultarea, nesupunerea față de acestea echivalând cu înfruntarea lui Dumnezeu, care le-a stabilit.

După crizele politice din prima jumătate a secolului a XVII-lea, gândirea politică din Franța și Spania este preocupată de justificarea monarhiei absolute, considerată forma de conducere preferabilă tuturor celorlalte, mai ales pe motivul unicității deținătorului puterii. Absolutismul va cunoaște forma sa deplină în Franța, începând cu Henric al IV-lea(1589 - 1610) și terminând cu modelul impus de Ludovic al XIV-lea(1643 - 1715), supranumit „Regele soare”, pentru acesta suveranitatea absolută a regelui trebuia să se manifeste în domeniile legislativ, executiv, judiciar dar și religios.

Un alt moment de referință în dezvoltarea doctrinelor politice se produce odată cu apariția lucrării lui **Montesquieu**, în anul 1748, intitulată „Spiritul Legilor”, în care acesta, inspirat din opera lui Aristotel referitoare la clasificarea regimurilor politice, pledează pentru regimul monarhic, specific statelor moderne, cu o opțiune declarată pentru monarhia britanică, pe care Montesquieu o consideră ideală, întrucât exercitarea puterii este moderată printr-un echilibru ce decurge din repartizarea echilibrată a puterii .

Potrivit concepției lui Montesquieu separația puterilor în stat garantează libertatea oamenilor, separație privită în sensul că puterea executivă trebuie încredințată regelui, puterea legislativă atribuită adunărilor naționale, iar cea judecătorească magistraților de profesie.

În epoca modernă, **Jean Jaques Rousseau**, la nivelul anului 1762, în lucrarea sa „Contractul Social”, dezvoltă concepția potrivit căreia statul, ca instituție centrală a societății, a luat naștere odată cu apariția proprietății private, adică datorită unui fenomen economic, și nu datorită divinității.

Mai mult, în această viziune, statul a luat naștere în urma contractului încheiat între indivizi și societate, în virtutea căruia indivizii sunt apărați de lege în ce privește libertatea și proprietatea lor. Pe acest fundament este afirmată teza suveranității poporului, a respectării legii, posibilă atât pentru indivizi cât și pentru suveran. J.J. Rousseau face o distincție clară între voința generală(voința comunității), și voința individuală a cetățenilor, voința generală fiind însăși suveranitatea care nu poate avea interese contrare, doar cetățenii particulari având interese contrare.

De asemenea, autorul **Contractului Social**, susține că voința

societății(suveranitatea) nu poate fi înstrăinată și nici divizată, iar legile existente în societate trebuie să fie expresia voinței generale, adică a întregului popor. În istoria apariției și dezvoltării statelor, J.J. Rousseau distinge trei forme de guvernământ: democrația, aristocrație și monarhia.

Curentul liberalismului clasic plasează cetățeanul în centru preocupărilor statului, scopul acestuia fiind acela de a face legi bune și de a respecta principiul nevinovăției în treburile private.

Potrivit concepțiilor liberale clasice, statul trebuie să se plaseze deasupra grupurilor sociale, cu sarcina de a aplana conflictele și contradicțiile dintre acestea. Totodată, liberalismul afirmă și susține teza potrivit căreia orice putere trebuie limitată, iar fiecare stat trebuie condus pe baza unei Constituții care să consfințească libertățile individuale, dar și limitarea autorității suveranului și a administrației.

Materialismul dialectic și istoric(de inspirație marxistă), a plasat problematica statului în contextul nemijlocit al luptei de clasă, statul fiind conceput ca un instrument de dominație a unei clase asupra alteia.

În concepția marxistă, istoria omenirii demonstrează opoziția dintre proletariat și burghezie, această din urmă clasă exploatând economic și politic proletariatul, fără a fi dispusă să renunțe la această dublă putere.

Prin urmare, a fost fundamentată necesitatea unei revoluții proletare care să asigure răsturnarea burgheziei de la putere, urmată de o perioadă tranzitorie a dictaturii proletariatului în cursul căreia să se realizeze exproprierea colectivă a mijloacelor de producție iar burghezia să dispară ca și clasă socială.

Societatea comunistă, fiind etapa următoare, în cadrul acestei doctrine caracterizată, din punctul de vedere al situației economice prin planificare, muncă liberă și voluntară, politica reducându-se la o disciplină socială liber acceptată de cetățeni. În această etapă, ultimă de dezvoltare, societatea comunistă, proprietatea particulară urma să fie desființată, iar lupta de clasă este privită ca inexistentă.

Fascismul, doctrină politică totalitară, dezvoltată de Benito Mussolini în Italia, se opune principiului separației puterilor în stat, libertăților individuale, și proclamă statul totalitar, conceput a fi condus de un partid unic. Statul trebuie să controleze toate domeniile: politic, educațional, religios și economic, autoritatea supremă fiind Ducele, acompaniat de Marele Consiliu Fascist.

Nazismul, altă doctrină politică totalitaristă, dezvoltată de Adolf Hitler în lucrarea sa „**Mein Kampf**”(„Lupta mea”), în Germania, a instituit și amplificat conceptul de rasă umană, a clasificat rasele în inferioare și superioare. Din această concepție rasială decurgea natura statului nazist: poporul era reprezentat de statul condus de fuhrer care nu trebuie ales din moment ce el corespunde unei chemări, unei necesități interioare a poporului. Statul german trebuia să îndeplinească idealul purității rasei, prin eliminarea ființelor inferioare, a bolnavilor, prin interzicerea căsătoriilor mixte dintre arieni și nearieni, iar în politica externă același stat german trebuia să dobândească „spațiul vital” prin război.

4.3.3. *Elementele constitutive ale statului*

Statul se identifică și se remarcă prin trei elemente fundamentale, absolut necesare pentru a putea vorbi de stat în înțelesul deplin și modern al cuvântului.

a) **Elementul personal – reprezentat de populație**, denumită generic colectivitate umană, socială, cea asupra căreia acționează statul. Între populație determinată generic, fiecare membru al acesteia și instituțiile statului există o legătură juridică (cetățenie), morală și, uneori, tradiționalist-religioasă.

Populația, indiferent că se constituie ca națiune sau numai ca popor, se raportează la un anumit teritoriu pe care este așezată, față de care are anumite drepturi și obligații, dar și interese.

b) **Elementul material (teritoriul)**, acesta reprezintă un criteriu politic în baza căruia statul își stabilește legăturile cu cetățenii, își construiește o structură specială a aparatului de conducere și se conștientizează conceptul de suveranitate.

Giorgio del Vecchio, referindu-se la teritoriu spunea că acesta este „o suprafață de pământ bună de locuit în raport permanent cu populația” .

Teritoriul uni stat este reprezentat de spațiul geografic alcătuit de suprafața de pământ, de subsol, ape și coloana de aer de deasupra acestora, asupra cărora statul își exercită suveranitatea.

Cu alte cuvinte, teritoriul unui stat este compus din: partea terestră; partea acvatică, formată din apele interioare și teritoriale; subsolul părților terestră și acvatică; spațiul aerian de deasupra părților terestră și acvatică, până la limita superioară a atmosferei.

Dreptul statului asupra întregului teritoriu este un aspect al suveranității sale.

c) **Forța publică(puterea de stat)**. Statul își creează un aparat din ce în ce mai complex pe care îl utilizează, potrivit ordinii juridice, pentru apărarea ordinii în societatea respectivă. Acest element – puterea de stat, devine cel mai caracteristic criteriu al statului, o componentă esențială a conținutului statului, care poate fi definită ca o formă istoricește determinată și variabilă de autoritate(în societate existând următoarele forme de autoritate: morală, politică, religioasă, juridică).

Puterea de stat se deosebește de celelalte categorii sau forme de autoritate prin următoarele trăsături: are caracter politic, are o sferă generală de aplicabilitate, dispune de structuri specializate care o realizează(la nevoie, prin mijloace violente) **și este suverană**. Aceste caracteristici sunt cu atât mai importante în epoca actuală când conceptul de stat național face obiectul unor analize și abordări în contradicție cu doctrina clasică.

Așa cum a rezultat de mai sus, puterea de stat este suverană, **suveranitatea** desemnând prerogativa(dreptul) statului de a organiza și conduce societatea și de a stabili raporturi cu alte state, prerogativă care este privită atât sub aspectul laturii sale interne, cât și sub aspectul unei laturi externe.

Astfel, **latura internă** a suveranității statului este cea care se referă la puterea acestuia de a conduce societatea, de a comanda în ultimă instanță, prerogativă ce se materializează în elaborarea normelor juridice și în urmărirea aplicării acestora în practică, pentru realizarea idealului său, acela al ordinii de drept.

Mai mult, fiecare stat își organizează „treburile interne”, potrivit ideologiei pe care o promovează și filosofiei pe care o dezvoltă în numele acesteia. În consecință, statul, prin intermediul dreptului, stabilește modul de organizare și mecanismul de funcționare a puterilor publice, statutul juridic al cetățenilor, regimul proprietății, organizarea partidelor politice, cadrul general al obiectivelor economice de importanță strategică.

Sub aspectul **laturii sale externe**, suveranitatea reprezintă ansamblul activităților ce alcătuiesc comportamentul statului în raporturile cu celelalte state, demersurile sale concrete în vastul teritoriu de acțiune al societății națiunilor. Această latură a suveranității este denumită și independența puterii sau neatârarea acesteia.

Statul își stabilește singur, fără amestecul vreunui alt stat, politica sa internă și externă, manifestându-și astfel independența în domeniul relațiilor internaționale, fiind obligat în același timp să respecte normele dreptului internațional, precum și drepturile suverane ale altor state.

4.3.4. Suveranitatea în condițiile integrării europene.

Ideea de unitate a Europei este foarte veche, astfel că, după unele opinii, originea acesteia se plasează în perioada Antichității, pentru ca la începutul secolului XX să apară primele manifestări doctrinare ale ideii de unitate europeană, concretizate într-un proiect – „Statele Unite Europene”.

Nicolae Titulescu, a fost un promotor al cooperării, al lărgirii și integrării europene a fost, pentru care Europa era dorită a fi unită din punct de vedere politic, economic, militar, religios, etnic, lingvistic. Însă al doilea război mondial a avut drept consecințe fărâmițarea ei, declinul ei politic și economic. În aceste condiții, statele Europei occidentale au devenit conștiente de necesitatea coalizării, pe de o parte, pentru a face față expansiunii sovietice, iar, pe de altă parte, pentru a contracara o întărire prea mare a influenței în zona europeană.

În primele încercări de cooperare economică și militară între statele Europei occidentale s-a pornit de la ideea unei cooperări în cadrul căreia fiecare stat își păstrează suveranitatea, fără a se propune un transfer de competențe, abordări care nu s-au dovedit a fi eficiente. S-a simțit astfel nevoia unei construcții supranatale cu personalitate juridică distinctă în favoarea căreia statele să „renunțe” la unele elemente ale suveranității, dar, în același timp, în fiecare stat membru să existe mecanismele guvernamentale necesare pentru administrarea legilor naționale.

Uniunea Europeană, de exemplu, nu reprezintă un stat deasupra celorlalte state membre, ci este o organizație supranațională, compusă din state care au înțeles să formeze o familie democrată și care și-a creat propriile instituții prin care să funcționeze autonom.

Ordinea juridică europeană este una specifică, distinctă de ordinea juridică internațională și de cea națională a statelor membre, iar între ordinea juridică națională și ordinea comunitară trebuie să existe o armonie deplină. Acest din urmă principiu străbate Constituțiile statelor membre ale UE.

Unele țări foste comuniste, cu Constituții adoptate după 1990, între care și România, au fost nevoite să recurgă la revizuire constituțională în baza căreia s-a procedat la cedarea unei părți din suveranitate, atribuit al statului, proces de „alinare” pe care legea noastră fundamentală l-a parcurs în anul 2003, când a fost revizuită Constituția din 1991.

Indiferent însă de forma în care se regăsesc exprimate raporturile U.E. cu fiecare stat membru, mai exact cele referitoare la exercitarea suveranității, în toate legile fundamentale ale țărilor membre a fost subliniată ideea limitării suveranității, așa cum era definită în dreptul constituțional, făcând posibile integrarea și continuarea acestui proces ireversibil.

Transferul de suveranitate dinspre statele membre spre instituțiile U.E. este ireversibil, deoarece costurile reversibilității ar fi de nesuportat, iar prăbușirea construcției unionale ar echivala cu prăbușirea Europei, fapt de care este conștient fiecare stat membru.

Soluția pentru o bună funcționare a relației U.E. – stat membru este partajarea suveranității, care nu înseamnă pierderea totală a suveranității interne, ci o revigorare a capacității „statelor veștejite” de a gestiona problemele economice și politice interne.

Cât privește suveranitatea politică-economică, aceasta în mare măsură a fost influențată de globalizare, situație care a condus statul spre scoaterea de sub controlul său a unor sectoare ca finanțele, producția, comerțul. Migrația internațională a făcut ca statul să nu mai poată exercita suveranitatea privind teritoriul și populația, privită în sens clasic, puterea acestuia, de control și influență, scăzând vizibil. Prin urmare, realitățile actuale impun o redefinire a rolului și funcțiilor statului.

Suveranitatea juridică este, așadar, reconsiderată, nu în sensul unei pierderi a acesteia ca urmare a efectului direct al dreptului comunitar, ci al unei completări în vederea atingerii idealului comunitar.

4.3.5. Statul la începutul Mileniului III

Intrarea în mileniul III a coincis cu o perioadă de profunde transformări la nivelul întregii societăți, constituindu-se într-o mare provocare pentru fiecare stat din Europa și din lume. Istoria a pus statele lumii într-o nouă postură, ele fiind chemate să depășească șocurile primite în „corpul social” și să găsească un nou echilibru, necesar conturării vieții în armonie socială.

În esența sa, statul a rămas ca „putere”, ca „autoritate” recunoscută și acceptată de membrii societății. El este, în același timp, „aparat de constrângere socială”, „garantul ordinii și legalității, al drepturilor și libertăților omului”, confundându-se cu voința colectivă.

Realitatea geopolitică determină însă statul să-și reconsidere unele obiective și competențe, situație ce a generat dezbateri aprige despre „actuala criză a statului și dreptului”.

Desigur, teoria unei astfel de crize nu este lipsită de teme, criza dreptului manifestându-se vizibil prin existența unui „balast normativ”, a unor eforturi greu finalizabile de înnoire a zestrei normative, care să reglementeze situațiile noi ivite în societate și care impun trecerea lor prin tiparul normativ, și, de asemenea, prin

lipsa de unitate pe verticală și pe orizontală a actelor normative.

Criza normativă implică și criza de legitimitate a legilor, a instituțiilor, a agenților economici, a liderilor politici, iar criza statului, care apare ca „șubrezit, golit de sens, detronat sau îngropat”, este permanent alimentată de decalajul dintre „dorință” și „putință”, între regulile pure de funcționare și realitățile sociale atât de profund modificate de istorie.

Statul a fost obligat de relațiile sociale să-și restrângă semnificativ rolul, mai întâi sub aspect ideologic; nefiind în stare să convingă asupra necesității menținerii puterii sale, el a cedat în favoarea creșterii rolului pieței, care diminuează rolul de control al statului asupra societății. A urmat, inevitabil, criza funcțională a statului, care s-a văzut în situația de a-și asuma prea multe sarcini în lipsa unor mijloace concrete de rezolvare, criza aceasta adâncindu-se în epoca globalizării.

Sub influența crescândă a organizațiilor supranaționale (Banca Mondială, Fondul Monetar Internațional, NATO, Organizația Națiunilor Unite ș.a.), statul național adoptă politicile dictate sau recomandate de acestea, fiind doar un acceptant sau executant al deciziilor luate în sfera înaltă, dincolo de frontierele sale.

Teoriile cristalizate în efortul de a contura mai exact statul la începutul mileniului III, se încadrează în neoliberalismul de extracție anglo-americană și în social-democrația de inspirație europeană.

În concepția neoliberală, ideea de bază este aceea a protecției individului împotriva măsurilor discreționare ale puterii, în timp ce curentul social-democrat recomandă statul, care oferă soluții pentru ștergerea inegalităților.

Complexitatea unor fenomene de genul regionalizării, globalizării nu intră în contradicție cu statul, cu existența acestuia. Afirmarea apartenenței la o anumită comunitate nu desființează statul ca entitate socială, politică și teritorială, ci îl invită la asociere de scopuri – benefic orientate, la colaborare, la eforturi comune la un viitor comun. Acceptarea unei astfel de invitații impune statului o viziune nouă asupra conceptului de suveranitate, asupra conceptului de națiune, asupra noțiunii de teritoriu delimitată de frontiere.

Ce reprezintă pentru statul român schimbarea sensului clasic al conceptului de suveranitate? Înseamnă acesta că statul trebuie să înceteze a fi suveran? Răspunsul corect este negativ, întrucât autoritatea nu poate fi concepută în absența suveranității care trebuie doar redefinită, în sensul de a primi un nou conținut.

Pentru statul român la începutul mileniului III, toate acestea implică imperativul de adaptare la o lume aflată în febra integrării, schimbării interne radicale, capacitatea de racordare la structuri noi, reconsiderarea noțiunii de putere și a exercițiului acesteia, aspecte luate în calcul de România care, în anul 2001, a devenit stat membru al Uniunii Europene, înțelegând astfel că suveranitatea partajată nu presupune pierderea totală a unor atribute ale suveranității interne, ci dezvoltă capacități noi de a reglementa aspecte economice și politice, într-o manieră mai coerentă și mai eficientă.

În fine, se poate susține că suveranitatea nu dispare decât odată cu națiunea, deviza Uniunii Europene fiind „unitate în diversitate”. Așadar, nu se urmărește o desființare a națiunii și a ceea

ce este național, Europa Unită continuând să fie o „Europă a patriilor”, în care fiecare stat membru continuă să-și afirme identitatea culturală, lingvistică, religioasă, morală, materială.

4.3.6. Funcțiile statului

Statul are următoare funcții, astfel: funcția legislativă, funcția executivă și administrativă, funcția jurisdicțională și funcția externă.

a) **Funcția legislativă** – stabilește dreptul, normele generale și obligatorii de conduită;

b) **Funcția executivă** – prin care se organizează aplicarea legilor, punerea lor în aplicare în cazuri concrete;

c) **Funcția judecătorească** – sancționează încălcarea legilor și soluționează litigiile juridice;

d) **Funcția economică** – organizează activitatea economică;

e) **Funcția socială** – organizează un sistem de protecție socială, asigurări sociale și de sănătate;

f) **Funcția culturală** – asigurarea unor condiții corespunzătoare de instruire și educare a tuturor cetățenilor.

4.3.7. Forma statului

Forma statului este un concept complex care exprimă modul de organizare a conținutului puterii, structura internă și externă a acestui conținut.

Laturile componente ale formei de stat sunt : **forma de guvernământ, structura de stat și regimul politic**

a) **Forma de guvernământ** – desemnează modul în care sunt constituite și funcționează organele supreme ale statului, iar din acest punct de vedere, cele mai întâlnite forme de guvernământ au fost și sunt **monarhia și republica**.

Monarhia se caracterizează prin aceea că șeful statului este un monarh(rege, domn, împărat, prinț, emir) ereditar sau desemnat, potrivit unor proceduri specifice, în funcție de tradițiile regimului constituțional. Cele mai cunoscute tipuri de monarhii sunt: **monarhiile constituționale**(caracterizate prin limitarea puterilor monarhului de către legea fundamentală a statului, pe care monarhul nu o poate modifica, însă acesta poate dizolva Parlamentul, poate organiza noi alegeri, având dreptul de a respinge legile votate de parlament) și **monarhiile parlamentare**(caracterizate printr-o autoritate redusă a monarhului, Parlamentul fiind, în fapt, abilitat să formeze guvernul pe baza majorității parlamentare, formă de guvernământ care există astăzi în Anglia, Belgia, Suedia, Norvegia, Danemarca, Olanda).

Republica este forma de guvernământ în care cetățenii aleg un șef de stat denumit, de regulă, președinte, iar în cadrul acesteia guvernarea se realizează prin reprezentanții aleși după proceduri electorale stabilite prin lege. Președintele poate fi ales direct prin vot universal sau de către parlament. Cele mai cunoscute forme de republică sunt republicile parlamentare și republicile prezidențiale. **Republicile parlamentare** sunt caracterizate prin aceea că șeful statului este ales de către parlament, în fața căruia răspunde, iar ca urmare, poziția acestuia este inferioară parlamentului. Astfel de forme de guvernământ întâlnim în prezent în Germania, Austria,

Italia, Finlanda, Ungaria. **Republicile prezidențiale** sunt caracterizate prin alegerea șefului statului fie direct, prin vot universal, egal, secret și liber exprimat de către cetățeni, fie indirect, prin intermediul colegiilor electorale sau al electorilor (cazul alegerii președintelui SUA). În cadrul acestor forme de guvernământ, prerogativele președintelui sunt puternice (în SUA, președintele este și șeful Guvernului).

4.3.8. *Structura de stat*

Structura de stat desemnează organizarea de ansamblu a puterii în raport cu teritoriul, criteriu în funcție de care statele se clasifică în state unitare (simple) și state compuse (federale).

Statul unitar sau simplu se caracterizează prin existența unei formațiuni statale unice și a unui singur rând de organe centrale de stat (un singur legiuitor, un singur guvern, un singur organ judecătoresc suprem). Sunt state unitare: România, Bulgaria, Italia, Suedia, Ungaria, Franța

Statul federativ (compus sau unional), este format din două sau mai multe state membre, din unirea cărora se creează un stat nou – federația, ca subiect unitar de drept. În aceste state există două rânduri de organe de stat centrale: organele federației (Parlament, Guvern, organ suprem de justiție) și organele statelor membre, în sensul că fiecare stat are un Parlament, un Guvern și un organ de justiție suprem propriu. Parlamentul federal este, de regulă, bicameral. Sunt state federative: Statele Unite ale Americii, Mexicul, Canada, Argentina, Brazilia, India, Germania, Australia, Elveția.

4.3.9. *Regimul politic*

Ca latură componentă a formei statului, regimul politic reprezintă modalitățile practice prin care puterea politică este organizată într-o țară determinată.

Din punct de vedere al regimului politic, statele se clasifică în: state democratice, state oligarhice și state monocratice (despotice).

Statele democratice se caracterizează prin faptul că autoritatea publică se întemeiază pe voința poporului exprimată prin alegeri libere și corecte, autoritate care proclamă și garantează libertățile publice, sistemul pluralist, responsabilitatea guvernanților, exercitarea imparțială a justiției, separarea puterilor în stat, respectarea ființei umane și a statului de drept.

Statele oligarhice se caracterizează prin aceea că autoritatea publică este deținută și exercitată de o categorie restrânsă de persoane, de o minoritate, aceștia din urmă nedeținând puterea în baza unui mandat acordat de popor, ci pe baza unor criterii prestabilite ca, de exemplu: vârstă (geontocrația), avere (plutocrația), naștere (aristocrația).

Statele monocratice se caracterizează prin faptul că autoritatea publică, puterea în expresia ei directă, este exercitată de o singură persoană (rege, împărat, prinț, conducător, președinte). Monocrația a dus, în cele din urmă, la totalitarism, la tiranie și despotism (exemplu: Germania, sub conducerea lui Hitler; Italia, sub conducerea lui Mussolini; URSS, sub conducerea lui Stalin; România, sub dictatura lui Ceaușescu).

Ce fel de stat este România?

Așa cum rezultă din cuprinsul articolului 1 din Constituție, România este stat național, suveran, independent, unitar și indivizibil, **stat de drept**, democratic și social.

Statul de drept este acela în care domnia legii este evidentă, în care sunt proclamate, garantate și valorificate drepturile și libertățile cetățenești în care se realizează echilibrul colaborarea și controlul reciproc al puterilor publice, în care este garantat și se realizează accesul liber la justiție.

În statul de drept se stabilesc competențe clare pentru fiecare autoritate publică, astfel încât substituirea unei autorități în locul alteia să fie exclusă din punct de vedere legal.

Orice autoritate publică are obligația de a-și duce la îndeplinire sarcinile și prerogativele cu care a fost investită

România este și un **stat social** pentru că trebuie să imprime tuturor acțiunilor economice și politice un conținut social pregnant, fundamentat pe valori etice și umane, care să permită exprimarea deplină a drepturilor și libertăților cetățenilor, valorificarea egală a șanselor.

4.3.10. Corelația între ideologie, doctrină, politică, stat și drept

În cadrul științelor sociale, cel mai derutant concept este cel al ideologiei.

Dicționarele definesc **ideologia** ca „totalitatea ideilor și concepțiilor filosofice, morale, religioase etc. care reflectă, într-o formă teoretică, interesele și aspirațiile unor categorii sociale, într-o anumită epocă. Știința care are ca obiect de cercetare studiul ideilor, al legilor și originilor lor”.

Termenul de **doctrină** desemnează „totalitatea principiilor unui sistem politic, științific, religios etc.”

Doctrinile politice au caracterizat și caracterizează sistemele politice din societate, fiecare partid sau structură politică elaborându-și propria doctrină, o doctrină globală, cu componentele: politică, economică și religioasă.

Pe baza doctrinei globale promovate, partidul cucerește, prin forme și mecanisme democratice sau antidemocratice, puterea politică.

Primul și cel mai important domeniu care trebuie transformat și modelat potrivit doctrinei este statul, pe care politicienii îl definesc ca principală instituție politică a societății, capabilă să exercite puterea suverană. Statul reprezintă sistemul nervos central al societății, motiv pentru care puterea politică instalată va acționa astfel încât statul să fie în măsură a implementa conceptele doctrinei respective. Puterea politică ghidată de o forță proprie este cea care comandă în societate. Important este faptul că **dreptul** se află în slujba obiectivelor stabilite de puterea politică. Teoretic vorbind, dreptul ar trebui să aibă capacitatea de a cenzura comenzile statului, de a domoli nervozitatea ori nerăbdarea puterii politice, asigurând reglementarea sub forma normelor juridice a celor mai importante domenii ale vieții economice, politice și sociale, plecând de la protecția valorilor juridice, a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, a democrației reale în general.

4.4. *Îndrumar pentru verificare/ autoverificare*

Sinteza unității de învățare 4

Analizele realizate în privința societății din perspectivele necesității organizării acesteia, modulii de organizare, a competențelor de organizare și a formei organizării, conduc la identificarea principalelor instituții cu ajutorul cărora se realizează organizarea dreptului și statului.

Statul este principala instituție a societății, fiind instrumentul conducerii sociale. Dreptul și statul sunt produse ale vieții sociale pentru faptul că odată cu apariția statului, relațiile sociale se pot dezvolta la adăpostul unor forțe speciale de constrângere pe care o deține statul. Statul este o modalitate social-istorică de organizare socială prin care grupurile sociale își promovează interesele și în care își găsesc expresia concentrată a întregii societăți. Statul și societatea civilă sunt într-o permanentă legătură deoarece societatea civilă este alcătuită din membrii și mecanismele de acțiune ale statului dar se delimitează de stat prin obiective și metode de acțiune.

Conținutul și scopul statului este determinat încă de la apariția lui de rezultatul unor prefaceri social-istorice. Un criteriu esențial al statului este criteriul teritorial care capătă semnificația unui criteriu politic și care alături de elementul esențial al statului, populația, care se raportează la stat prin legătura de cetățenie determină o legătură juridică ce fixează drepturi și obligații reciproce. Alături de teritoriu și populație, al treilea element esențial al statului este forța publică, iar scopul statului este apărarea interesului general și binele cetățenilor.

Puterea de stat este o formă istoricește determinată și variabilă de autoritate care constă în dreptul și obligația de a conduce societatea. Statul prin organele sale exercită autoritatea publică, înțelegându-se ca administrare a vieții cotidiene, ca rezolvare a treburilor publice. Cea mai importantă trăsătură a puterii de stat este suveranitatea, adică dreptul statului de a conduce societatea și de a stabili legături cu alte state.

Latura internă a suveranității privește puterea sa de comandă în interior și se caracterizează prin elaborarea unor norme cu caracter general obligatoriu și urmărirea aplicării lor în practica internă:

- puterea de stat dispune de modul de organizare internă;
- stabilește regimul de funcționare a puterilor publice;
- statutul juridic al cetățeanului;
- organizează cadrul legal al activității agenților economici.

Latura internă a suveranității mai este denumită și supremația puterii de stat, adică în interiorul unui stat nici o altă putere nu este superioară puterii statului.

Latura externă a suveranității privește raporturile statului cu celelalte state adică, independența puterii și în baza suveranității sale statul își organizează relațiile internaționale fără nici un amestec din exterior.

Puterea de stat este exercitată de instituții specializate înzestrate prin lege cu acele competențe necesare realizării funcțiilor statului, funcții generate de puterea publică și de funcțiile acesteia. Organul de stat este acea parte componentă a aparatului de stat, investit cu competențe și putere ai cărui membrii au o calitate specifică - parlamentari, funcționari sau magistrați. Din acest punct de vedere există organe ale puterii legislative, executive și judecătorești iar activitatea lor este reglată prin norme care stabilesc competențe materiale, competențe teritoriale, competențe personale.

Forma statului este cea care prin conținutul puterii de stat se caracterizează și care constă într-un anumit mod al organizării conținutului puterii, al structurării competențelor în teritoriu și într-un

anumit fel al exercitării puterii.

Laturile componente ale formei de stat sunt:

- forma de guvernământ,
- structura de stat,
- regimul politic.

Forma de guvernământ reprezintă modul de constituire a organelor centrale ale statului, exercitarea puterii prin intermediul acestor organe și împărțirea competenței între ele.

Structura de stat înseamnă împărțirea internă a statului în unități administrativ-teritoriale sau în părți politice autonome și raporturile dintre stat și părțile sale componente.

Regimul politic reprezintă ansamblul metodelor și mijloacelor de conducere ale societății, cu referire imediată la raporturile dintre stat și individ și la modul concret în care un stat asigură și garantează drepturile subiective.

Concepte și termeni de reținut

Puterea de stat, Structura de stat, Statul și societatea civilă, Conținutul și scopul statului, Exercitarea puterii de stat

Întrebări de control și teme de dezbatere

1. Care sunt elementele statului?
2. Analizați noțiunile de stat și de putere de stat.
3. Care sunt trăsăturile puterii de stat?
4. Prezentați Teoria separației puterilor.
5. Ce reprezintă forma statului.
5. Analizați cel puțin două forme de guvernământ.
6. Realizați o comparație între statele federale și cele simple.

Teste de evaluare/autoevaluare

A) Ce exprimă conceptul de „formă a statului”:

1 este un atribut caracteristic statului ce se deosebește de celelalte categorii de autoritate prin faptul că are caracter politic, are sferă generală de aplicabilitate, dispune de structuri specializate care o realizează;

2 exprimă prerogativa statului de a organiza și conduce societatea și de a stabili raportul cu alte state;

3 exprimă modul de organizare a conținutului puterii, structura internă și externă a acestui conținut;

4 exprimă un criteriu politic în baza căruia statul își construiește o structură specială a aparatului de conducere și se conștientizează conceptul de suveranitate;

5 exprimă organizarea de ansamblu a puterii în raport cu teritoriul, criterii în funcție de care statele se clasifică în state unitare și state supuse (federale).

B) Prin ce se caracterizează puterea de stat:

1 are posibilitatea de monitorizare și supraveghere a puterii publice privitor la modul concret în care sunt gestionate treburile țării;

2 are sferă generală de aplicativitate, are caracter public, dispune de drepturi de structuri specializate care o realizează și este suverană;

3 impune reglementarea juridică a domeniilor incluse în programele politice ale partidelor aflate la guvernare;

4 are rol de receptor pentru semnalele emise de societate, pe care le sistematizează, are rol valorizator, are rol normativ și de conducere;

5 este compusă din teritoriu, populație, suveranitate.

C) Cum se clasifică statele în funcție de structura de stat:

1 state monocratice, state oligarhice, state democratice;

2 state unitare sau simple și state federale, supuse sau unionale;

3 monarhice și republici;

4 state capitaliste, state socialiste, state totalitare;

5 state de liberale, state social-democrate, state conservatoare.

D) Ce reprezintă teritoriul pentru stat:

1 un criteriu politic în baza căruia statul își construiește o structură specială a aparatului de conducere și se conștientizează conceptul de suveranitate;

2 un atribut caracteristic statului ce se deosebește de celelalte categorii de autoritate prin faptul că are caracter politic, are sferă generală de aplicabilitate, dispune de structuri specializate care o realizează;

3 modul de organizare a conținutului puterii, structura internă și externă a acestui conținut;

4 o modalitate de organizare a puterii în raport cu suprafața delimitată de granițe

stabilită prin lege organică, criterii în funcție de care statele se clasifică în state unitare și state federale;

5 un sistem de instituții care sunt expresia concretă a autorităților publice, respectiv a autorității legislative, executive și judecătorești.

E) Care sunt laturile componente ale formei de stat?

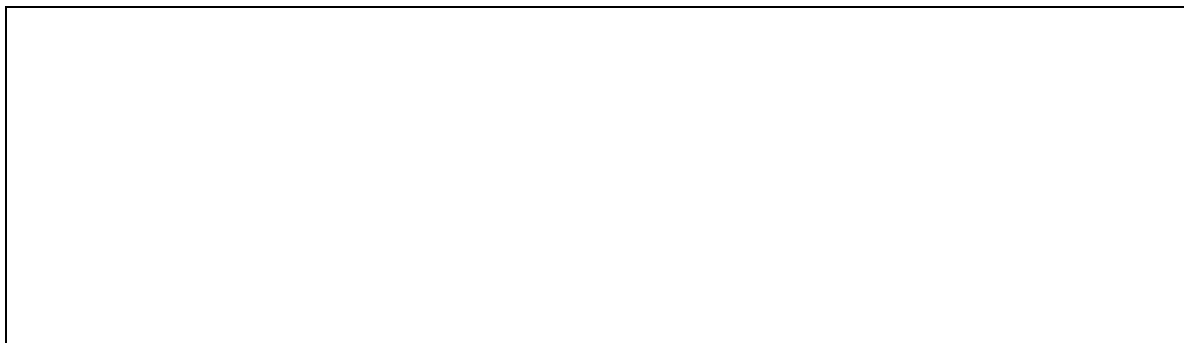
1 Forma de guvernământ, structura de stat, regimul politic;

2 Teritoriul, populația, puterea publică;

3 State unitare, state federative

4 Monarhia și republica

5 Executivă, legislativă, jurisdicțională, externă.

Bibliografie obligatorie

- Tită, Cezar, Voicu, Costică, Rășcanu, Anton, Ciocoiu, Mariana, Savu, Iuliana, *Teoria generală a dreptului. Caiet de seminar*. Editura Didactică și Pedagogică, București, 2010.
- Ciocoiu, Mariana, *Elemente de teoria statului și dreptului*, Editura Sitech, Craiova, 2010.
- Tită, Cezar, Voicu, Costică, Rășcanu, Anton, Ciocoiu, Mariana, Savu, Iuliana, *Teoria generală a dreptului*, Editura Fundației de Mâine, București, 2011.
- Savu, Iuliana, *Introducere în drept*, Editura Fundației România de Mâine, București, 2007.
- Melinești, I.M.F., *Teoria generală a dreptului*, Editura Universitatea Hiperion, București, 2011.

Unitatea de învățare 5

PRINCIPIILE DREPTULUI

Cuprins:

- 5.1. Introducere
- 5.2. Obiectivele și competențele unității de învățare
- 5.3. Conținutul unității de învățare
 - 5.3.1. Noțiunea și delimitarea principiilor dreptului
 - 5.3.2. Originea și importanța teoretică și practică a principiilor dreptului
 - 5.3.3. Clasificarea principiilor generale ale dreptului
- 5.4. Îndrumar pentru verificare/autoverificare

5.1. *Introducere*

Principiile de drept sunt ideile conducătoare ale conținutului tuturor normelor juridice și ele au un rol constructiv și valorizator pentru sistemul de drept, în sensul că ele cuprind cerințele obiective ale societății specifice procesului de constituire a dreptului și în procesul de valorizare a acestuia. Principiile dreptului asigură sistemului de drept fundamental omogenitatea, echilibrul, coerența și capacitatea dezvoltării unei forțe asociative. Rolul principiilor este subliniat mai întâi în relația specifică procesului de creație legislativă, legiuitorul având în vedere principiile generale în momentul în care construiește soluții legislative. În acest sens este necesară studierea delimitării principiilor dreptului, originea și importanța teoretică și practică, clasificarea și identificarea principiilor dreptului.

5.2. *Obiectivele și competențele unității de învățare*

Obiectivele unității de învățare:

- înțelegerea conceptelor privind principiile generale ale dreptului;
- cunoașterea obiectivelor importante din perspectiva înțelegerii și analizei a noțiunii și delimitării principiilor dreptului;
- identificarea elementelor de bază privind principiile generale ale dreptului, originea și importanța teoretică și practică a principiilor dreptului.

Competențele unității de învățare:

- studenții se vor familiariza cu conceptele principiilor dreptului, originea și importanța teoretică și practică a principiilor dreptului;
- dezvoltarea unor abilități de înțelegere și cunoaștere a principiilor generale ale dreptului și clasificarea principiilor generale ale dreptului;
- dezvoltarea unor abilități de identificare și cunoaștere a corelației dintre principiile dreptului și categoriile și conceptele juridice care servesc drept mijloace pentru principiile fundamentale ale dreptului.

Timpul alocat unității: 2 ore

5.3. Conținutul unității de învățare

5.3.1. Noțiunea și delimitarea principiilor dreptului

Din cele mai îndepărtate timpuri ale formării conceptelor de drept în accepțiunile gândirii politico-juridice s-a încercat definirea liniilor directoare, a principiilor care să explice funcționarea dreptului, rațiunea de a fi și specificul acestuia. Originea cuvântului „principiu” vine de la denumirea grecească „arhe”, pe care românii au tradus-o cu „principium”, care înseamnă „început”, și are semnificația de element *fundamental, conducător, de căpătâi*, și din aceste elemente de bază s-a ajuns la sensul juridic pe care îl are „principiul”, de - *idee de bază, idee conducătoare*.

Rolul constructiv al principiilor dreptului este dat de relația specifică momentului creării dreptului iar acest moment este marcat de influența *tradiției și a inovației*.

Rolul principiilor de drept este subliniat mai întâi în relația specifică procesului de creația legislativă, legiuitorul având întotdeauna în vedere principiile generale în momentul în care construiește soluții juridice care să satisfacă necesitățile de viață. Principiile de drept contribuie în mod hotărâtor la cunoașterea sistemului juridic.

Un principiu general de drept este rezultatul unei experiențe sociale și o reflectare a unor cerințe obiective ale evoluției societății, ale conviețuirii sociale, ale asigurării acelu echilibru necesar între drepturile unora și obligațiile altora.

În decursul timpului, toate civilizațiile a căror istorie este total sau parțial cunoscută s-au bazat pe anumite principii

morale, religioase sau juridice iar definirea termenului de principiu a cunoscut nenumărate forme, esența în toate fiind aceeași.

Este cunoscut faptul că principiile dreptului nu sunt create nici de legiuitori, nici de filozofi și nici de practicieni ci ele sunt doar descoperite și formulate de aceștia, pentru că așa cum am mai spus principiile sunt acele idei călăuzitoare sau conducătoare ale conținutului tuturor normelor juridice și astfel ele sunt produsul nevoilor societății.

Principiile dreptului se caracterizează în primul rând prin mobilitate deoarece ele provin din acele norme juridice care reglementează relațiile sociale cele mai importante din societate, iar acest fapt le conferă o deosebită importanță practică pentru faptul că:

- ele sunt respectate în activitatea de elaborare a actelor normative;
- au un rol important în actul de realizare a dreptului;
- în ele sunt oglindite valorile fundamentale (libertatea și demnitatea omului);
- ele garantează afirmarea și protecția drepturilor fundamentale ale omului.

Cunoscând faptul că în terminologia statelor lumii principiul este definit ca o „sursă”, ca o cauză primară, ca o lege generală care se referă la un ansamblu de fenomene și care verifică prin exactitatea consecințelor lor comportamentul social devenind ca o regulă generală care călăuzește conduita oamenilor din punct de vedere juridic, *sensul cel mai utilizat este de început și în uzul curent se folosește ca element fundamental, idee de bază pe care se întemeiază o teorie științifică, un sistem politic, o lege fundamentală a unei științe, a unei arte, a unei discipline.*

Așa cum am mai precizat, în domeniul juridic al dreptului, termenul „principiu” desemnează o idee de bază, un fundament al regulilor sociale și cu precădere al celor juridice, găsindu-și explicarea în axiome doctrinare.

Sunt utilizate în anumite situații expresii uzuale cum ar fi: *aforismele, axiomele și maximele*. Aceste expresii vin să completeze conținutul pentru o mai bună înțelegere a structurii și a fundamentului juridic exprimat.

Aforism provine din cuvântul grecesc „aphorismos” care înseamnă definiție, judecată, cugetare, sentință, etc. Toate aceste elemente având caracter moral, etic și cu finalitate socială, existente într-o formă concisă exprimând o părere despre viață, și existând ca o lege, ca o definiție.

Axioma provine din grecescul „axioma” care în înțelesul său înseamnă „opinie” precum și din cuvântul „axiox” care înseamnă „adevăr”.

Regulile desprinse din axiome își au originea în obiceiurile cutumiare ale omenirii și timpul le-a confirmat ca postulate de sine stătătoare, iar apartenența lor la domeniul juridic este de prim ordin și aici și-au găsit consacarea prin jurisconsultii romani care le-au ridicat la rangul de principii fundamentale dintre care putem aminti: *„Sublata causa, tollitur effectus”* adică „suprimată cauza, dispare efectul sau nu există efect fără cauză” ceea ce demonstrează existența și importanța cauzei și efectului, a raportului de cauzalitate în cadrul raportului juridic unde cauza-efect

are o sferă foarte largă de cuprindere și o deosebită importanță.

Maxima (maxime) este asemănătoare aforismului cu precizarea că exprimarea sa este mai concisă și este definită ca o gândire formulată în mod mai puțin ermetic, exprimând un principiu sau o normă de conduită. De exemplu în Roma antică se folosea frecvent maxima „*Salus populi suprema lex esto*” - adică „salvarea poporului să fie legea supremă”.

Aforismele, axiomele și maximele juridice au un grad de generalitate mai puțin accentuat decât principiile și fac referire la anumite aspecte ale conținutului juridic întregind ansamblul acestuia alături de principiile de drept. Ele își au un rol important deoarece conturează și completează principiile de drept dându-le consistența necesară și definind mai clar, mai sugestiv fenomenele de strictă specialitate din domeniul raporturilor juridice.

Principiile dreptului au forța și semnificația unor norme superioare atunci când ele sunt formulate în textele actelor normative, în special în legea fundamentală a oricărui stat democratic iar dacă nu se regăsesc în formularea expresă a acestora ele pot fi deduse din perspectiva valorilor sociale pe care le apără și le reglementează.

Principiile de drept care stau la baza construirii unor sisteme de drept în raport cu organizarea statală poartă denumirea de principii ontologice pornind de la existența și esența sistemului de stat și de drept respectiv.

Există o anumită corelație între principiile fundamentale ale dreptului (care se constituie în spiritul ideii de justiție și care exprimă elementele de conținut cele mai importante ale dreptului) și categoriile și conceptele juridice. Această corelație duce la concluzia existenței unor elemente de mijlocire între conceptele și categoriile juridice care servesc ca elemente de mijlocire pentru principiile fundamentale ale dreptului, iar acestea, la rândul lor, dau conținut concret categoriilor juridice.

Principiile trebuie întemeiate pe concepte. Aceste concepte, dacă trebuie să devină subiectiv practice, nu trebuie să se oprească la legile obiective ale moralității, ci trebuie să reflecte reprezentarea lor în legătură cu omul, cu individul.

În general, normele sociale sunt principiile cele mai simple care reglementează relațiile dintre oameni. Normele juridice se raportează la principiile dreptului cel puțin în două sensuri:

a) un prim sens se referă la faptul că normele conțin, descriu, statuează cele mai multe din principiile dreptului;

b) un al doilea sens se referă la faptul că funcționarea principiilor se realizează apoi prin aplicarea în practică a conduitei prescrisă de norme.

Principiile generale se deosebesc de axiomele, maximele și aforismele juridice prin faptul că axiomele, maximele și aforismele juridice, reprezintă mici sinteze, cu un grad de cuprindere mult mai mic decât principiile generale și cu un rol limitat în interpretarea fenomenului juridic. Ele rezultă din experiență și din tradiție. Sediul lor se află în dreptul roman, fiind rezultatul unor procedee de tehnică de elaborare a legii care au oferit soluții aspectelor cele mai variate ale relațiilor sociale.

5.3.2. Originea și importanța teoretică și practică a principiilor dreptului

Explicarea originii principiilor dreptului a constituit o preocupare permanentă pentru școlile și curentele de gândire juridică. De cele mai multe ori, cu prilejul explicării și interpretării fenomenului juridic ca atare, al descifrării poziției sale în sistemul legăturilor dintre oameni apar în conștiința oamenilor ca adevărate porunci divine impuse formațiunilor sociale.

Principiile generale de drept sunt prescripțiile fundamentale care canalizează crearea dreptului și aplicarea sa. Ele sunt străbătute de o dublă dialectică:

- dialectica externă
- dialectica internă

Dialectica externă privește dependența principiilor de ansamblul condițiilor sociale, de structura societății în ansamblu.

Dialectica internă a principiilor dreptului privește ansamblul legăturilor interne caracteristice sistemului juridic, și interferențele părților sale componente.

În privința utilității practice a studiului principiilor generale ale dreptului, putem să analizăm acest fapt din două perspective:

1. Perspectiva prin care principiile dreptului trasează linia directoare pentru sistemul juridic și fără ele dreptul n-ar putea fi conceput. În acest sens, principiile de drept exercită o acțiune constructivă, ele orientează activitatea legiuitorului.

2. Perspectiva prin care principiile generale au rol și în administrarea justiției iar cei însărcinați cu aplicarea dreptului, trebuie să cunoască nu numai „litera” legii, ci și „spiritul său”, iar principiile de drept alcătuiesc chiar „spiritul legii”.

Așa cum am mai spus principiile generale de drept sunt prescripțiile fundamentale care canalizează crearea dreptului și aplicarea sa. Ele fiind străbătute de o dublă dialectică - externă și internă.

Dialectica externă privește dependența principiilor de ansamblul condițiilor sociale, de structura societății în ansamblu. Aruncând o privire generală asupra evoluției sistemelor de drept și a principiilor conducătoare ne indică faptul că ritmul transformării acestora este, în general, lent.

Dialectica internă a principiilor dreptului privind ansamblul legăturilor interne caracteristice sistemului juridic, interferențele părților sale componente.

Atât dialectica internă cât și cea externă dau importanță *utilității practice* în privința cunoașterii, înțelegerii și studierii dreptului.

Omul de drept trebuie să constate nu numai „pozitivitatea” legii, el trebuie să-și explice și rațiunea existenței sale sociale, suportul social al dreptului, legătura sa cu valorile sociale și cu idealul juridic.

Astfel, în cazuri determinate, principiile de drept țin loc de normă de reglementare, atunci când, într-o cauză civilă sau comercială, legea tace, judecătorul soluționând cauza în temeiul principiilor generale de drept și *în concluzie*, acțiunea principiilor dreptului are ca rezultat conferirea *certitudinii dreptului* și a

coerenței sistemului legislativ.

5.3.3. Clasificarea principiilor generale ale dreptului

Principiile de drept sunt extrase din dispozițiile constituționale sau sunt deduse pe cale de interpretare iar clasificarea lor este modalitatea de a răspunde prin conținutul necesității soluționării cauzelor sociale ce se impun în mod esențial legiuitorului. Cele mai importante principii generale ale dreptului sunt următoarele:

1. Asigurarea bazelor legale de funcționare a statului
2. Principiul libertății și egalității
3. Principiul responsabilității
4. Principiu echității și justiției

Asigurarea bazelor legale de funcționare a statului.

Acest principiu, prin acțiunea sa, constituie premisa existenței statului de drept. Caracteristica fundamentală a statului de drept o constituie, în această lămină, cucerirea pe cale legală a puterii, și apoi exercitarea sa în conform cu cerințele legalității, ceea ce implică și simțul compromisului, adică recunoașterea legitimității parțiale a argumentelor celorlalți.

În statul de drept întinderea puterii trebuie să fie compensată de scurtimea duratei sale iar izvorul oricărei puteri politice sau civile trebuie să fie voința suverană a poporului, iar aceasta trebuie să-și găsească formule juridice potrivite de exprimare în așa fel încât puterea poporului să poată funcționa în mod real ca o democrație.

Principiul *asigurării bazelor legale de funcționare a statului*, prin acțiunea lui, constituie premisa existenței statului de drept. Caracteristica fundamentală a statului de drept o constituie, în această lămină, cucerirea pe cale legală a puterii și apoi exercitarea sa în conformitate cu cerințele legalității, ceea ce implică și simțul compromisului, adică recunoașterea legitimității parțiale a argumentelor celorlalți. Într-un asemenea stat, dreptul îndeplinește misiunea sa de intermediar între idealurile morale, filosofice și forțele reale, sociologice, între ordine și viață.

Funcționarea acestui principiu garantează că orice putere este instaurată pe cale legală, fiind expresia voinței suverane a poporului, putere care trebuie să se exercite în conformitate cu cerințele legalității.

Acest principiu (al legalității) se referă la două aspecte esențiale:

- activitatea tuturor organelor statului, în exercitarea atribuțiilor ce le revin, trebuie să se desfășoare în strictă conformitate cu legile și reglementările ce le privesc;

- activitățile și componentele subiectelor de drept (persoane fizice și persoane juridice) trebuie să fie circumscrise drepturilor și obligațiilor prevăzute de lege. Aceste două aspecte esențiale sunt precizate în Art. 16 alin. 2 din Constituția României care precizează că „nimeni nu este mai presus de lege”.

Astfel, statul de drept își asigură, în virtutea acestui principiu, bazele legale care îi permit să excludă comportamentele

abuzive ale structurilor sale și ale cetățenilor, construind astfel un climat în care omul să-și valorifice drepturile și libertățile într-o ordine juridică activă.

Principiul libertății și egalității

Într-o societate democratică, statul – organismul politic care dispune de forță și decide cu privire la îmbunătățirea ei garantează juridic și efectiv libertatea și egalitatea indivizilor. Dimensiunile, demersurile în care omul poate să se miște după bunul său plac sunt fixate de către puterile publice în conformitate cu scopurile pe care ele însele și le-au propus să le atingă într-un anumit sistem politic.

Libertatea constituie substanța și determinarea dreptului, iar sistemul dreptului este domeniu libertății îndeplinite. În Declarația universală a drepturilor omului este precizat faptul că „Fiecare individ are dreptul la viață, la libertate și la siguranța personală”.

Ca fundamente ale vieții sociale, libertatea și egalitatea trebuie să-și găsească expresia juridică iar aceste concepte, din acest motiv, devin principii generale ale dreptului.

Egalitatea privește echilibrul vieții, iar libertatea privește capacitatea oamenilor de a acționa fără opreliști, principiul general al dreptului; când face referire la libertate are în vedere atât forma libertății individuale cât și forma libertății colective și căile de manifestare ale libertății care pot fi numeroase cum ar fi: libertatea religioasă, libertatea cuvântului, libertatea presei etc.

Libertatea trebuie să fie înțeleasă de fiecare individ ca o necesitate și o condiție pentru ca fiecare să-și poată construi în funcție de dorința și alegerea sa o personalitate proprie.

Demersurile în care omul poate să se miște după bunul său plac sunt fixate de către puterile publice, în conformitate cu scopurile pe care ele însele și-au propus să le atingă, într-un sistem politic pluralist. Așa cum arăta Hegel, ideea dreptului este libertatea și, pentru ca ea să fie într-adevăr sesizată, trebuie să fie cunoscută atât în conceptul ei, cât și în existența în fapt a acesteia; libertatea constituie substanța și determinarea dreptului, iar sistemul dreptului este domeniul libertății îndeplinite. „Fiecare individ are dreptul la viață, la libertate și la siguranța personală”, stipulează art. 3 din Declarația universală a drepturilor omului.

Ca element esențial în analiza dreptului prin ideea de just de drept, libertatea trebuie înțeleasă prin prismă socială, întrucât dreptul în general, este un fenomen social și înseamnă că astfel avem în vedere libertatea socială și nu pe cea naturală. Kant definea dreptul ca pe un concept generat de condițiile în care facultatea de a se dezvolta a fiecăruia se armonizează cu facultatea de a se dezvolta a aproapelui și acestea în baza unei legi universale a libertății. În această definiție Kant are în vedere în cea mai mare măsură aspectul legalității în drept dar și al libertății.

În secolul al XIX-lea și secolul al XX-lea cele mai multe analize, studii și definiții ale dreptului sunt bazate pe elementele principiului de libertate și egalitate. Toate curentele și școlile gândirii juridice din această perioadă din Franța, Germania, Austria, Italia etc. (școala dreptului natural, școala pozitivistă, școala

sociologică, curentul realist în S.U.A.), au definit dreptul pe baza ideii de just, de dreptate asociindu-l cu principiile libertății și egalității.

Actele normative interne au fost completate și adaptate la cerințele internaționale și în conformitate cu nevoile sociale astfel au căpătat o deosebită importanță și valoare, teoretică și practică pentru cercetătorii și specialiștii din domeniul dreptului, precum și pentru întreaga societate civilă.

Convenția Consiliului Europei pentru apărarea dreptului omului și a libertăților fundamentale, adoptată la 31 decembrie 1997 și prevede:

- în Art. 1 – dreptul la viață al oricărei persoane este protejat prin lege;

- în Art. 5 – orice persoană are dreptul la libertate și siguranță și astfel nimeni nu poate fi lipsit de libertatea sa, cu excepția cazurilor expres menționate în Convenție și potrivit căilor legale;

- în Art. 9 – orice persoană are dreptul la libertate de gândire, de conștiință și de religie;

- în Art. 10 – orice persoană are dreptul la libertatea de exprimare.

În societatea democratică, statul, ca organism politic ce dispune de forța de constrângere, garantează juridic și efectiv libertatea și egalitatea tuturor persoanelor.

Cunoscând faptul că libertatea și egalitatea reprezintă valorile fundamentale ale vieții sociale ele trebuie prezentate astfel încât a avea expresie juridică.

Libertatea este prerogativa omului de a acționa fără nici un fel de constrângeri.

Egalitatea reflectă echilibrul vieții, absența oricăror practici sau decizii arbitrare care să aducă sau să plaseze oamenii pe poziții de inegalitate.

Libertatea nu poate exista decât între oamenii care sunt recunoscuți juridic egali, iar egalitatea nu poate fi concepută decât între oamenii liberi.

Având în vedere principiul libertăților generale și individuale Montesquieu spunea că „libertatea este dreptul de a face tot ce ceea îngăduie legile”.

Constituția României spune că: „cetățenii sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără privilegii și fără discriminări”.

În Protocolul nr. 4 al Consiliului Europei sunt recunoscute anumite drepturi și libertăți altele decât cele din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale din 1997 unde sunt prevăzute următoarele:

- oricine se găsește în mod legal pe teritoriul unui stat are dreptul să circule în mod liber și să-și aleagă în mod liber reședința;

- orice persoană este liberă să părăsească orice țară inclusiv pe a sa;

- nimeni nu poate fi expulzat printr-o măsură individuală sau colectivă, de pe teritoriul statului al cărui cetățean este.

Constituția României garantează drepturile și libertățile cetățenilor, libera dezvoltare a personalității umane, libertatea individuală, libertatea conștiinței, libertatea de exprimare, libertatea întrunirilor, drepturi la asociere liberă, libertatea economică.

Aceste precizări confirmă importanța principiul fundamental al dreptului, acela al libertății și egalității, chemat să mențină echilibrul atât de necesar în oricare din societățile moderne contemporane, în care libertatea nu poate fi confundată cu liberul arbitru.

Principiul responsabilității

Responsabilitatea este un fenomen social; ea exprimă un act de angajare a individului în procesul integrării sociale. Responsabilitatea este o asumare a răspunderii față de rezultatele acțiunii sociale a omului.

Nivelul și măsura responsabilității sunt apreciate în funcție de gradul și conținutul procesului de transpunere conștientă în practică a prevederilor normelor sociale.

Dobândind dimensiunea responsabilității, individul nu se află în situația de subordonare și supunere neînțeleasă față de norma de drept, ci în situația de factor care se raportează la normele și valorile unei societăți în mod activ și conștient.

Responsabilitatea însoțește libertatea. Trebuie operată o demarcație netă între libertate și liberul-arbitru. Pentru a nu răpi omului orice adevăr, valoare și demnitate, nu trebuie exclusă din actele sale gândirea și nu trebuie făcut principiu din barbarie și din ceea ce este lipsit de gândire.

Responsabilitatea este un fenomen social și din acest punct ea exprimă un act de angajare a individului în procesul integrării sociale.

Libertatea omului se înfățișează dintr-un întreg punct de vedere: libertatea în raport cu natura, libertatea în raport cu societatea și libertatea omului în raport cu sine însuși.

În ordinea de idei care ne interesează, aceea a libertății ca fundament ontologic al responsabilității avem în vedere sensul libertății sociale a omului (cunoaștere, decizie, acțiune). Concepând responsabilitatea ca o asumare a răspunderii față de rezultatele acțiunii sociale a omului, se admite faptul că acțiunea socială este cadrul nemijlocit de manifestare a responsabilității, pe de o parte, iar, pe de altă parte, că libertatea este o condiție fundamentală a responsabilității. Fiind strâns legată de acțiunea omului, responsabilitatea apare ca fiind intim corelată cu sistemul normativ.

Trebuie știut faptul că unul din principiile fundamentale ale dreptului nu poate fi analizat detașat, rupt de celelalte principii.

Astfel principiul responsabilității este analizat și înțeles prin prisma analizei și legăturilor structurale cu celelalte principii.

Având în vedere aceste elemente, principiul responsabilității poate fi analizat astfel:

- responsabilitatea însoțește constant libertatea;
- responsabilitatea este o dimensiune a dreptului, deoarece exprimă actul de angajare a individului prin care își asumă consecințele acțiunii sau inacțiunii sale, act care este judecat (analizat și apreciat) în funcție de gradul și conținutul procesului de

transpunere conștientă în practică a normelor sociale;

- responsabilitatea juridică nu se confundă cu răspunderea juridică deoarece răspunderea reprezintă un raport juridic impus din afara individului, pe când responsabilitatea reprezintă actul personal, pe care individul îl face în raport cu propria conștiință, raportându-se la normele și valorile societății;

- responsabilitatea este un fenomen social întrucât exprimă angajarea indivizilor în procesul integrărilor sociale.

Pentru a se analiza această angajare, indivizii trebuie să se bucure de libertatea pe care individul trebuie să o aibă într-un raport întreit așa cum am mai spus:

- libertatea de a se angaja în raport cu natura;
- libertatea de a se angaja în raport cu societatea;
- libertatea de a se angaja în raport cu sine însuși.

Putem spune că responsabilitatea socială implică subordonarea conștientă a intereselor persoanelor acelor interese generale și ea apare și se dezvoltă sub semnul concordanței dintre ideile, sentimentele, atitudinile individului și cerințele exprese ale normativității sociale, în toată diversitatea și complexitatea lor.

Cele mai importante forme ale responsabilității sociale sunt:

- responsabilitatea civică;
- responsabilitatea juridică;
- responsabilitatea morală;
- responsabilitatea politică.

Principiul dreptății, echității și justiției

Acest principiu al echității și justiției are drept scop de a da siguranță vieții sociale. Cuvântul echitate vine de la latinescul *aequitas*, care înseamnă: potrivire, dreptate, cumpătare, nepărtinire. Acțiunea principiului echității privește atât activitatea legiuitorului, cât și activitatea de interpretare și aplicare a dreptului.

Justiția, reprezintă acea stare generală ideală a societății, realizabilă prin asigurarea pentru fiecare individ în parte și pentru toți împreună a satisfacerii drepturilor și intereselor lor legitime.

În concepția lui Platon justiția se realizează prin îndeplinirea de către fiecare clasă socială a ceea ce îi era destinat prin naștere – să conducă, să muncească, să se lupte, să se supună fără proteste.

Aristotel concepe justiția fie sub forma sa comutativă, fie sub forma distributivă unde justiția comutativă privește raporturile dintre particulari; de esența sa este egalitatea, stabilirea unei reciprocități prin care fiecare trebuie să vizeze contravaloarea a ceea ce a oferit și justiția distributivă are în vedere raporturile dintre colectivitate și indivizi și se adresează autorității care fixează compensația ce trebuie conferită stabilirii echilibrului.

La romani, justiția se fonda pe principiul moral al dreptății, ei așezând la baza justiției modul cinstit de a trăi. Morala creștină influențează conținutul ideii de justiție unde au existat numeroase opinii printre care ale lui Platon, Grotius ș.a., care susțin că preceptele justiției se impun rațiunii ca și adevărurile matematice.

Ideea de ordine și echilibru determinată de justiție o evidențiază și alți cercetători ai timpului cum ar fi Montesquieu și

Geny, care susțin că necesitatea ordinii și echilibrului armonic, moral în substanța sa, dar extrem prin manifestările sale este întemeiată pe condițiile efective ale vieții omului în societate.

Principiile generale constituie, în acest sens fundamentul principiilor de ramură. Plecând de la principiile generale, științele juridice de ramură formulează o seamă de principii specifice, cum ar fi, de exemplu:

- în dreptul *civil*: principiul reparării prejudiciului cauzat;

- în dreptul *penal*: principiul legalității încriminării;

- în dreptul *procedural*: principiu ascultării și a celeilalte părți;

- în dreptul *internațional public*: principiul respectării tratatelor.

Ațiunea principiului echității privește atât activitatea legiuitorului, cât și activitatea de interpretare și aplicare a dreptului.

În *concluzie*, această enumerare și analiză a principiilor generale ale dreptului subliniază faptul că o bună cunoaștere a unui sistem juridic nu poate să nu pornească de la examinarea modului în care ideile conducătoare (principiile) sunt reflectate în acel sistem. Aceasta este explicația faptului că în epoca noastră, atât practicienii, cât și teoreticienii dreptului manifestă un interes crescut pentru principiile de drept. Acest interes este remarcat atât în ce privește normele și instituțiile dreptului intern, cât și în domeniul dreptului internațional contemporan.

În limba română cuvântul echitate este definit prin „dreptate, nepărtinire”, iar justiția ca: „dreptate, echitate”, iar în limba latină echitate (*aequitas*) înseamnă: dreptate, potrivire, cumpătare.

Dreptatea este analizată având la bază întotdeauna „principiul moral și juridic care spune să se dea fiecăruia ceea ce i se cuvine și să i se respecte drepturile”.

Analizând și cunoscând bine structura principiului dreptății putem spune că în acest principiu sunt practic înmănunchiate și cuprinse toate celelalte principii prezentate și analizate: principiul asigurării bazelor legale de funcționare a statului, principiul libertății și egalității, principiul responsabilității și că el este principiul care asigură unitatea, omogenitatea, echilibrul și forța unui sistem de drept.

Pe baza principiului dreptății, echității și justiției se fundamentează justiția concretă, pragmatică, adică ceea ce se realizează în opera de construcție și aplicare a dreptului.

Ideea de dreptate este întotdeauna produsul unei îndelungate gândiri sociale și religioase, care s-a impus puternic în sistemele juridice și filozofice.

În concepția lui Platon, justiția-dreptate este expresia unor relații armonioase care există între diferitele părți ale unui întreg și prin care fiecare parte dintr-un asemenea întreg trebuie să-și îndeplinească sarcinile care îi revin în raport comun, cel al servirii statului.

Justiția ca instituție de aplicare a legii urmărește înfăptuirea dreptății, face în așa fel încât să traseze oamenii, excluzând orice formă de subiectivism și dovedind o corectă

imparțialitate.

Dreptatea ca idee și principiul fundamental se regăsește în fiecare lege, dar nu se confundă cu aceasta, ci ea se ridică deasupra tuturor și veghează la construcția corectă la aplicarea dreaptă a tuturor legilor.

Cele patru principii fundamentale ale dreptului prezentate - principiul asigurării bazelor legale de funcționare a statului, principiul libertății și egalității, principiul responsabilității, principiu echității și justiției guvernează sistemele moderne de drept și le găsim și astăzi în legile fundamentale ale statelor – constituțiile lor, în codurile juridice, în legile organice, în tratatele și convențiile internaționale, existând formulate uneori diferit dar având aceeași esență, același mesaj aceeași finalitate.

5.4. *Îndrumar pentru autoverificare*

Sinteza unității de învățare 5

Principiile de drept sunt ideile conducătoare ale conținutului tuturor normelor juridice. Ele au un rol constructiv pentru sistemul de drept deoarece cuprind cerințele obiective ale societății specifice procesului de constituire a dreptului. Rolul constructiv al principiilor dreptului este dat de tradiție și inovație. Tradiția presupune vechile modele adică rezultatul unui proces de acumulare în timp iar inovația impune modele noi adaptate și determinate la noile necesități de reglementare.

Principiile generale ale sistemului dreptului constituie ansamblulm propozițiilor directoare cărora le sunt subordonate atât structura cât și dezvoltarea sistemului și care se referă la început, obârșie, element fundamental.

Există o corelație între principiile dreptului și categoriile conceptelor juridice deoarece și categoriile și conceptele servesc ca element de mijlocire pentru principiile fundamentale, iar principiile dau conținut concret categoriilor juridice.

Rolul principiilor generale ale dreptului este acela de a pune de acord sistemul juridic cu schimbările sociale, proces în cadrul căruia categoriile și conceptele dau principiilor conținut concret și le asigură funcționalitatea.

Delimitarea principiilor de normele pozitive se raportează sub două aspecte:

- normele statuează cele mai multe din principiile dreptului;
- funcționarea principiilor se realizează prin aplicarea în practică a conduitei prescrise de norme.

În ceea ce privește originea principiilor dreptului a rămas în conștiința primelor formațiuni sociale cum că normele apar ca porunci divine impuse oamenilor, cum că nimeni nu știe de unde vin dar ele sunt veșnice.

Importanța teoretică și practică a principiilor dreptului este dată de utilitatea practică pe care ele o au dată de următoarele două situații:

- principiile dreptului trasează linia directoare pentru sistemul juridic;
- principiile dreptului au un rol în administrarea justiției.

Principiile de drept țin loc de normă de reglementare, deoarece atunci când într-o cauză civilă sau comercială legea trece, judecătorul trebuind să soluționeze cauza în baza rolului său activ.

Prezentarea analitică a principiilor generale ale dreptului:

1. Asigurarea bazelor legale de funcționare a statului - constituie premisa existenței statului de drept a cărei caracteristică fundamentală este cucerirea pe cale legală a puterii și apoi exercitarea sa în conformitate cu cerințele legalității.

2. Principiul libertății și egalității - este principiul prin care se exprimă faptul că există legalitate între oameni liberi iar egalitatea privește și determină echilibrul vieții și libertatea privește capacitatea oamenilor de a acționa fără opreliști.

3. Principiul responsabilității - responsabilitatea însoțește libertatea, responsabilitatea fiind un fenomen social care exprimă un act de angajare a individului în procesul integrării sociale, având în vedere că responsabilitatea este intim corelată cu sistemul normativ.

4. Principiul egalității și justiției - expresia juridică a raporturilor fundamentale din societate determină ideea de justiție ca fiind produsul unei gândiri sociale bazate pe echitate care înseamnă potrivire, dreptate, cumpătare și care reprezintă acea stare generală ideală a societății realizabilă prin asigurarea pentru fiecare individ în parte și pentru toți împreună a satisfacerii drepturilor și intereselor lor legitime.

Principiile generale ale dreptului constituie fundamentul principiilor de ramură:

- în dreptul civil - principiul reparării prejudiciului cauzat;
- în dreptul penal - principiul legalității incriminării;
- în dreptul procedural - principiul acumulării celeilalte părți;
- în dreptul internațional public - principiul respectării tratatelor.

Concepte și termeni de reținut

Noțiunea principiilor fundamentale ale dreptului, Delimitarea principiilor dreptului, Originea principiilor dreptului, Importanța teoretică și practică a studierii principiilor dreptului, Prezentarea analitică a principiilor generale ale dreptului

Întrebări de control și teme de dezbatere

1. Identificați și definiți principiile dreptului.
2. Principiile dreptului sunt identice cu conceptele sau cu normele juridice?
3. Care este importanța principiilor dreptului pentru societate?
4. Analizați, la alegere, unul din principiile dreptului.

Teste de evaluare/autoevaluare

A) Ce sunt principiile dreptului?

- 1 Reguli de conduită generale, obligatorii, impersonale, instituite de către stat cu scopul menținerii ordinii sociale
- 2 Totalitatea mijloacelor, metodelor și procedurilor ce stau la baza elaborării dreptului;
- 3 Realități exterioare care exercită o influență asupra dreptului, făcându-l să aibă o anumită înfățișare;
- 4 Acele activități concrete pe care le execută dreptul pentru a-și realiza scopul său fundamental, acela de a regla conduita oamenilor;
- 5 Acele idei generale, diriguitoare care stau la baza elaborării și aplicării dreptului.

B) Care sunt principiile generale ale dreptului?

- 1 Principiul asigurării bazelor legale de funcționare a statului, principiul libertății, principiul egalității, principiul responsabilității, principiul dreptății, principiul echității și justiției;
- 2 Principiile dreptului civil, principiile dreptului penal, principiile dreptului familiei, principiile dreptului internațional, principiile dreptului comunitar;
- 3 Principiul fundamentării științifice a activității de elaborare a normelor juridice, principiul echilibrului;
- 4 Principiul accesibilității și al economiei de mijloace, principiul corelării;
- 5 Principiul prezumției de nevinovăție, principiul egalității părților, principiul celerității, principiul răspunderii personale.

C) Organizarea instituțiilor judiciare și a justiției are la bază următoarele principii:

- 1 principiul separației, principiul ierarhiei jurisdicțiilor, principiul independenței și al imparțialității, principiul colegialității;
- 2 principiul egalității în fața legii, principiul separației, principiul ocrotirii proprietății;
- 3 principiul separației, principiul ierarhiei jurisdicțiilor, principiul independenței.

D) Care sunt caracteristicile principiilor fundamentale ale dreptului:

- 1 principiilor fundamentale li se subordonează întreaga arhitectură juridică a unui stat;
- 2 reglementează toate normele juridice care compun o ramură de drept;
- 3 sunt edictate de Parlament, în procesul legiferării;
- 4 pot fi modificate de către Președintele României, prin decret.

Bibliografie obligatorie

- Djuvara, M., *Teoria Generală a Dreptului*, vol. I, București, 1930.
- Speranția, E., *Introducerea în filosofia dreptului*, Cluj, 1940.
- Kant, *Critica rațiunii practice*, București, Editura Științifică, 1972.
- Tită, Cezar, Voicu, Costică, Rășcanu, Anton, Ciocoiu, Mariana, Savu, Iuliana, *Teoria generală a dreptului. Caiet de seminar*. Editura Didactică și Pedagogică, București, 2010.
- Ciocoiu, Mariana, *Elemente de teoria statului și dreptului*, Editura Sitech, Craiova, 2010.
- Tită, Cezar, Voicu, Costică, Rășcanu, Anton, Ciocoiu, Mariana, Savu, Iuliana, *Teoria generală a dreptului*, Editura Fundației de Măine, București, 2011.

Unitatea de învățare 6

FUNCȚIILE DREPTULUI

Cuprins:

- 6.1. Introducere
- 6.2. Obiectivele și competențele unității de învățare
- 6.3. Conținutul unității de învățare
 - 6.3.1. Noțiunea funcțiilor dreptului
- 6.3. Îndrumar pentru verificare/autoverificare

6.1. *Introducere*

Identificarea existenței normelor de drept în societate necesită evidențierea funcțiilor pe care acestea le îndeplinesc, toate funcțiile fiind cuprinse în ideea că dreptul este remediul necesar contra anarhiei, prin rmonizarea acțiunilor individuale și activitățile din societate. Funcțiile dreptului sunt acele direcții, orientări fundamentale ale acțiunii mecanismului juridic, la îndeplinirea cărora participă întregul sistem al dreptului. Acest capitol arată relațiile dintre drept și stat, precum și esențialele funcții ale dreptului. Este de asemenea importantă cunoașterea problematicii funcțiilor dreptului sub aspectul aplicativ al studiului dreptului. Funcțiile dreptului evocă atât integrarea individului în societate și realizarea efortului de socializare, cât și posibilitatea manifestării acestuia în sensul libertății (cu toate formele și în toate domeniile pe care le implică aceasta).

6.2. *Obiectivele și competențele unității de învățare*

Obiectivele unității de învățare:

- înțelegerea conceptelor privind funcțiile dreptului;
- cunoașterea obiectivelor importante referitoare la abordarea problematicii, rolului și a funcțiilor sistemului juridic;
- identificarea elementelor de bază privind prezentarea analitică a funcțiilor dreptului.

Competențele unității de învățare:

- studenții se vor familiariza cu conceptele privind rolul existenței funcțiilor dreptului;
- dezvoltarea unor abilități de înțelegere și cunoaștere a funcțiilor dreptului în privința necesității integrării individului în societate;
- dezvoltarea unor abilități de identificare și cunoaștere a elementelor principale privind funcțiile dreptului.

Timpul alocat unității: 2 ore

6.3. Conținutul unității de învățare

6.3.1. Noțiunea funcțiilor dreptului

Funcțiile dreptului sunt acele direcții (orientări) fundamentale ale acțiunii mecanismului juridic, la îndeplinirea cărora participă întregul sistem al dreptului (ramurile, instituțiile, normele dreptului) precum și instanțele sociale special abilitate, cu atribuții în domeniul realizării dreptului.

Ele indică sensul major al activității, determinată de scop și întotdeauna în legătură cu rolul dreptului într-o societate, la un timp dat și, de asemeni indică exigențe conforme tendințelor de dezvoltare a societății.

Etimologic, cuvântul derivă din latinescul *functio-onis*, cu semnificația inițială de muncă, deprindere, fiind folosit și cu sensul de aducere la îndeplinire. Noțiunea este preluată și utilizată însă și de științele sociale cu sensul de consecință pe care un anumit element, o anumită activitate o au pentru un sistem dat, satisfăcând cerințele acestuia.

În examinarea funcțiilor dreptului, conceptul dreptului trebuie luat în considerare în complexitatea sa, ca sistem juridic, discutând nu numai latura normativă a conținutului său, dar și aspectele caracteristice ale creării dreptului, viața normelor legale și realizarea acestora, în corelație cu împrejurările sociale în care apar și se dezvoltă raporturile de drept și care determină condiția socială a legii.

a. Funcția de instituționalizare sau formalizare juridică a organizării sociale

În orice tip de societate, statul constituie forța publică organizată a puterii politice prin care subiectul guvernării își exercită prerogativele în limite teritoriale.

Cel mai important însă dintre mijloacele utilizate de puterea politică în realizarea dezideratelor sale îl constituie sistemul de drept. Prin intermediul normelor juridice este constituit cadrul instituțional care va avea în atribuții exercitarea prerogativelor esențiale ale statului.

Dreptul, în special constituția și legile organice, asigură cadrul de funcționare legală a întregului sistem de organizare socială.

Constituția, ca act fundamental pe care se întemeiază organizarea societății, stabilește sistemul organelor statului, cât și rolul și importanța acestora în realizarea funcțiilor statului.

Sunt reglementate astfel autoritățile publice: Parlamentul, Președintele României, Guvernul, Administrația Publică, Autoritatea Judecătorească, precizându-se atribuțiile constituționale ale acestora.

Astfel, organizarea și funcționarea puterilor publice, precum și a instituțiilor politice fundamentale sunt concepute în manieră juridică, iar mecanismul raporturilor care se nasc în procesul conducerii politice a societății este reglat prin intermediul dreptului.

Dreptul cuprinde în sfera sa un domeniu vast, domeniul organizării sociale și are în vedere acest domeniu în ansamblu său, ca funcție a sistemului social global.

b. Funcția de conservare, apărare și garantare a valorilor fundamentale ale societății

În diferența scopurilor și acțiunilor noastre există o tablă de valori care are lucruri comune: în timpul războiului Shakespeare e valabil la Berlin și Goethe la Londra; ce ne desparte?

Constatarea are valoare general umană cu aplicabilitate și în lumea dreptului.

A judeca dacă o acțiune a unei persoane este sau nu dreaptă, dacă are sau nu dreptul de a face, ne duce la simple constatări, la aprecieri despre ceea ce trebuie și ce nu trebuie să facem conform cu rațiunea noastră. Valoarea juridică este deci o valoare normativă dintr-un punct de vedere special, cel al dreptății unei acțiuni. Orice judecată juridică este normativă, orice cunoștință care nu are un obiect de acest gen, nu poate fi cunoștință juridică.

Idealul intră în ecuația valorii. El satisface nevoia de orientare în timp, într-un timp viitor; condiția esențială a valorii este însă obiectivitatea care presupune, pe de o parte, din perspectiva subiectului – conștiința în forma ei pură, cu un pur interior, iar pe de altă parte, realitatea în forma ei pură.

Idealul ca ideal este o valoare; definit ca esență, ca ansamblu de valori – nu cuprinde numai valorile efectiv obiectivate, ci și normele idealurile care orientează acel sistem ca un subsistem virtual. El este un moment în circuitul dintre lucruri și valori, circuit mediat prin conștiință și activitate; este un universal pur și este asociat cu un conținut pozitiv și dezirabil, deci valoros. În forma sa rațională este un ideal realizabil; subiectul trebuie să-și cunoască interesul sau setul de interese: la această autocunoaștere îndeamnă imperativul socratic; el presupune un element motivațional în desfășurarea acțiunii; se poate realiza doar prin intermediul

scopurilor.

Valorile raționale juridice sunt valori ultime: justiția se impune prin propria-i autoritate – ea trebuie ascultată pentru sine și în sine, fără referință la vreun scop, căci nu poate exista scop superior ei. În realitate însă acordul asupra aprecierii juridice a situațiilor de fapt cu rațiunea nu poate fi unanim din cauza originalității mai mult sau mai puțin accentuată a oricărui individ. Se stabilește însă o medie de înțelegere juridică a oamenilor în societate și pe această medie se alcătuiește dreptul pozitiv, cu autoritatea sa socială.

Tendința spre progres a dreptului constă tocmai în ridicarea acestei medii de înțelegere prin intermediul elitelor; dacă însă toată lumea ar fi convinsă și nu s-ar putea naște discuții de nici un fel, dreptul pozitiv s-ar confunda cu cel rațional. Dreptul este astfel un complex unitar de cunoștințe practice în înțelesul kantian, deci raționale și prin urmare obiective și necesare; în nici un caz însă, el nu se poate reduce la o cunoștință teoretică.

Știința dreptului se ocupă de faptele dreptului, adică de fapt în calitate de obiect al unei judecăți de valoare, iar judecata trebuie să fie generală pentru societatea la care se aplică; problemă: care este fundamentul acestei judecăți?

Filosofia juridică stabilește ca valoare absolută dreptatea, valoare rațională, apriorică, formală care trebuie realizată de către dreptul pozitiv, iar fundamentul dreptului pozitiv e dat de valoarea absolută stabilită de filosofia dreptului. Această valoare absolută se prezintă concretizată imediat sub forme diferite între care una o reprezintă constituția unui stat, - fundamentul dreptului pozitiv. Însăși legea este o aplicare a constituției, iar o acțiune se judecă după concordanța ei cu legea. În ansamblul și diversitatea lor, aceste norme, prin modul lor specific de funcționare în variate contexte de viață creează așa – numita ordine normativă a unei societăți, în temeiul căreia apare reglementată desfășurarea rațională a vieții sociale; ordinea prin excelență normativă este însă ordinea juridică.

Norma juridică, în unitatea trăsăturilor sale definitorii se află în relații complexe cu valoarea. Însuși procesul de constituire a normei juridice implică o dimensiune valorică inerentă, deoarece aceasta se raportează la plenumul posibilității și al virtualității, reținându-se selectiv ceva din sfera posibilității, voința raportându-se la ceea ce nu este încă, la un ideal spre care trebuie să tindă o realitate.

Astfel, selecția împrejurărilor evocate de ipoteza normei juridice are un temei valoric, nefiind o simplă prezentare a unor elemente factuale, dispoziția se dă în numele unor valori, care o legitimează, iar sancțiunea este și ea indisolubil legată de rațiuni axiologice.

În opera de legiferare sunt analizate chiar valorile care au fundamentat construcția normelor anterioare și necesitatea schimbării lor. Dacă sunt propuse noi criterii valorice sau o nouă experiență socială impune o nouă perspectivă axiologică, atunci sistemul normelor juridice cunoaște transformări care să întruchipeze juridic mutațiile produse.

La nivelul conștiinței individuale, opțiunea axiologică

se exteriorizează prin conduita juridică a subiectului care valorizează – destinat al normelor juridice. Responsabilitatea juridică este, implicit, o responsabilitate pentru aprecierea faptelor, pentru decizii axiologice motivate, reprezentând mobilul acțiunii individuale producătoare de efecte juridice. Recunoașterea valorii juridice conținută de o normă de drept și realizarea prescripțiilor acesteia întărește autoritatea normei de drept, confirmând concordanța voinței legiuitorului și individului care respectă norma juridică în cadrul aceleiași atitudini valorice. Normele juridice reprezintă în acest caz o modalitate specifică de transmitere și conservare a valorilor.

Normele pot fi concepute astfel ca modele abstracte și generale de intervenție în relațiile interindividuale și de grup, încât să se obțină coordonarea conduitelor individuale cu aspirațiile valorice obiective estimate și totodată să fie satisfăcute și interesele materiale și spirituale ale majorității indivizilor din comunitate.

În particular, norma juridică poate fi definită ca „o regulă generală și obligatorie de conduită al cărei scop este acela de a asigura ordinea socială, regulă ce poate fi adusă la îndeplinire pe cale statală, în caz de nevoie, prin constrângere”

Dreptul, el însuși un fapt social (E. Durkheim) nu preia în mod mecanic faptele. Așa cum remarca M. Djuvara; una este faptul pe care îl constatăm și care nu comportă nici un fel de apreciere și alta este dreptul care este, prin esență – însăși aprecierea.

Numai examenul valoric poate preîntâmpina sau atenua consecințele unor situații în care normativitatea juridică nu apreciază faptele sociale la justa lor valoare, deci în ce măsură corespund unor nevoi, interese, aspirații umane ale unui timp istoric. Astfel, dreptul poate să atribuie faptelor sociale o semnificație și, adeseori, consecințe juridice în afara proporțiilor reale. Dreptul care a pierdut caracterul de contemporan nu va putea controla realitatea; revolta faptelor contra dreptului răstoarnă, din când în când instituțiile care nu se adaptează noii situații a societății. Evoluția dreptului sub acțiunea faptelor sociale este un imperativ inerent, iar discordanța legii față de fapte conduce la dispariția legii; ordinea juridică depinde de compatibilitatea sa cu faptele sociale.

Conform lui Giorgio Del Vecchio, conceptul dreptului aparține categoriei valorilor, nu se confundă nici cu faptul nici cu existența fizică ce îi este subordonată. A fi conform dreptului înseamnă ceva mai mult și mai diferit decât a exista, sau puțința de a exista fizicește: criteriul juridic este un criteriu superexistențial.

Desfășurarea unei acțiuni dovedește numai că ea este posibilă fizic, dar lasă neatinsă problema posibilității juridice a acțiunii însăși. Faptul, în mod logic este subordonat dreptului, iar dreptul schițează o ierarhie de valori (s.n.).

c. Funcția de conducere a societății

Dreptul este principalul instrument formal de conducere a societății. Actul normativ juridic este un act de conducere socială. În forma ei cea mai generală, legea este forma universală de exprimare a dezideratelor sociale majore.

Dreptul se circumscrie conceptului de practică socială și aparține acestui domeniu, din cel puțin două perspective:

- mobilurile care pun în mișcare activitatea legiuitorului sunt esențialmente legate de nevoile reale ale societății, de practica raporturilor inter-umane; în acest sens, spunem că dreptul este determinat de scopuri ce se impun acțiunii;

- ca efect a aplicării normei de drept se produce o modificare a realității sociale prin aceea că dreptul oferă o formă specifică de manifestare a raporturilor sociale – forma raporturilor juridice, cu toate consecințele ce derivă de aici; dreptul este o tentativă de regularizare a raporturilor inter – și intra – sociale; el aspiră să stabilească, în diferențe de interese o medie de acceptare în virtutea ideii de valoare.

Fiind o îmbinare pe baze obiective a unor acte de gândire, de voință și de experiență socială, actul normativ juridic, ca act de decizie și de conducere, concentrează cerințele esențiale ale vieții în comun.

d. Funcția normativă

Este rezultanta obiectivă a celorlalte trei funcții.

Normativitatea juridică este însă o parte a normativității sociale. Au, de asemenea, caracter normativ preceptele morale ori cele religioase. În raport cu aceste precepte însă, normele de drept se particularizează prin specificul normării.

În domeniul normelor divine, spre exemplu, existența sancțiunii are ca particularitate faptul că aceasta este neconcretizată: este definită ca încălcare a unei reguli preexistente, fără să-i fie cunoscut însă conținutul sancțiunii, despre care se știe doar că este inherent.

Discuția vizând existența unei sancțiuni, cu toate particularitățile acesteia, este specifică domeniului moralei.

Particularitatea normării în drept este dată, tocmai de faptul că, norma juridică prevede sancțiunea pe care o și concretizează, iar în cazul nerespectării dispoziției din norma juridică, există ca modalitate de realizare a acesteia coerciția etatică.

Funcția normativă a dreptului este dată de specificul poziției dreptului în viața socială, de calitatea sa de a fi și un mijloc eficient de organizare și conducere socială.

În materie de normativism, Hans Kelsen este considerat întemeietorul științei pure a dreptului.

Autorul doctrinei înțelege prin aceasta că teoria dreptului trebuie epurată de întreaga ideologie politică și de toate elementele care țin de științele naturii.

Conform gândirii kelseniene știința dreptului are ca obiect al cunoașterii dreptul ca exterioritate și pe baza acestei cunoașteri, să-l descrie și să-l analizeze așa încât, în timp ce organele juridice creează dreptul, știința dreptului îl cunoaște și îl descrie.

O a doua delimitare constă în faptul că știința juridică trebuie să aibă individualitatea sa bine determinată și precisă. Pentru a ajunge la individualitatea proprie științei juridice, este necesar afirmă Kelsen, să o delimităm de ideologia politică, de morală și, în general, de orice imixtiune de natură metafizică.

Teoria kelseniană se numește teorie pură a dreptului pentru că ea ar vrea să debaraseze știința dreptului de toate elementele care îi sunt străine. Acesta este principiul său metodologic fundamental.

Kelsen conchide că, cu toate că normele juridice ca prescripții, fondează valori, funcția științei dreptului nu este în nici un sens aceea de a aprecia obiectul său sau de a-l evalua; ea este numai aceea de a-l descrie, independent de orice judecată de valoare. Juristul științific nu se identifică cu nici o valoare juridică și mai ales cu acelea pe care el le descrie.

Conceptul de validitate ocupă un loc central în fundamentarea teoriei pure a dreptului. Asigurarea validității sistemice a ordinii normative și validitatea normei juridice în funcție de conformitatea sa cu o normă juridică superioară sunt elemente pe care se fundamentează, de fapt, normativismul kelsenian. Kelsen afirmă că prin validitate desemnăm modul de existență specifică al normelor, care nu se confundă cu actul de voință ce constituie semnificația sa. Această neidentitate între normă și actul de voință își găsește întemeierea în neidentitatea dintre Sollen și Sein, menționată anterior.

Potrivit respectivei teorii, validitatea nu poate fi identificată cu eficacitatea. O normă care nu este aplicată, nici urmată nicăieri și niciodată, adică o normă care, așa cum ne exprimăm în mod obișnuit nu beneficiază de un minim de eficacitate, nu este recunoscută drept o normă juridică obiectiv valabilă. Un minim de eficacitate este deci o condiție a validității normelor juridice.

În concepția sa eficacitatea ordinii juridice în întregul său este condiția validității sale; la fel, eficacitatea unei norme juridice în particular este condiția validității sale. De aici nu rezultă însă că eficacitatea este fundamentul validității. Fundamentul ordinii juridice, a normei în particular, nu se găsește nici în actul creației sale.

Acest fundament al validității, cu alte cuvinte elementul care dă răspunsul la întrebarea de a ști pentru ce normele ordinii juridice trebuie să fie ascultate și aplicate, este norma fundamentală presupusă, după care trebuie să se conformeze unei constituții care este în mare și în formă generală eficace.

Dacă Legea fundamentală – Constituția – și ordinea juridică ce se întemeiază pe ea își pierd eficacitatea în întregime, ordinea juridică luată global și fiecare normă în particular, își pierd valabilitatea.

Critica teoriei kelseniene semnaleză contradicțiile acestei teorii din care autorii semnaleză sintetic:

- normativismul a încercat să elimine orice contradicție care ar putea să apară între edictarea normelor și aplicarea acestora, proclamând, intensiv și extensiv absolutismul normativ; acest lucru nu este posibil pentru că aplicarea normei de către judecător este o adevărată operă de recreare a acesteia în funcție de necesitățile concrete;

- nivelul de abstractizare al normei rămâne la bunul plac al legislativului;

- perfecționismul normativist al statului de drept

permite acestuia de a regla normativ excepțiile în propriile sale principii, pentru că și excepțiile sunt tot norme; ceea ce cetățeanul nu permite ca om, el acceptă sub formă normativă; tehnica normativă este un surrogat al libertății;

- legislativul, cel care normează, face schimbări normative, nepermițând executivului să conducă detaliile; imperativul juridic care emană de la legislativ, aparent sub formă generală, va fi în realitate tot timpul mai detaliat, mai aproape de cazul concret.

O altă obiecție principală adusă teoriei kelseniene este aceea care vizează aplicarea la ordinea juridică a unei logici formale de tip matematic; dreptul pozitiv, după Kelsen, trebuie să se ferească de orice contact ideologic pentru a rămâne liber și pur și a-și păstra, astfel, un pronunțat caracter antiideologic; golind de conținut norma juridică Kelsen va accentua caracterul formal al dreptului.

Critica teoriei kelseniene s-a axat și pe încercarea lui Kelsen de a fundamenta o teorie a dreptului, dincolo de valori. Formalismul logic l-a împins pe Kelsen să afirme că norma se poate fundamenta prin ea însăși, fără a se recurge la conținuturi de morală, ideologice sau metafizice.

Realitatea concepției sale sub acest aspect este dată de însăși teza, realistă, potrivit căreia dreptul constituie o *minima moralia* și că în consecință el se fundamentează pe morală, iar în cazurile în care, dreptului îi lipsește acest suport, nu se poate vorbi de un drept în sens obiectiv.

6.4. *Îndrumar pentru verificare/ autoverificare*

Sinteza unității de învățare 6

Funcțiile dreptului evocă atât necesitatea integrării individului în societate cât și realizarea efortului de socializare și posibilitatea manifestării acestuia în sensul libertății.

Funcțiile dreptului sunt acele direcții sau orientări fundamentale ale acțiunii mecanismului juridic la îndeplinirea cărora participă întregul sistem al dreptului, adică ramurile, instituțiile, normele dreptului precum și instanțele special abilitate cu atribuții în domeniul realizării dreptului.

Funcțiile dreptului sunt moduri de activitate ale mecanismelor juridice stabilite conform structurilor de drept construite și unor criterii adecvate pentru asigurarea eficienței ori eficacității comandamentelor conținută de normele juridice cu scopul afirmării valorilor juridice și realizării idealurilor de justiție și echitate în organizarea societății.

Din punct de vedere analitic, funcțiile dreptului se prezintă astfel:

1. Funcția de instituționalizare sau formalizarea juridică a organizării social-politice - această funcție asigură construirea acelor mecanisme și structuri statale care să asigure cadrul organizat de manifestare a libertăților individuale.

2. Funcția de conservare, apărare și garantare a valorilor fundamentale ale societății - datorită acestei funcții dreptul devine un principiu de direcție și de coeziune socială având menirea de a identifica și consacra acele valori care sunt reprezentative pentru societate și pentru organizarea

acesteia, deoarece justiția, echitatea, dreptatea, adevărul și cinstea sunt valori care fundamentează orice activitate în societate. Prin această funcție aceste valori sunt exprimate de precepte și de axiome formulate în istoria societății și consacrate de morală, religie și drept.

3. Funcția de conducere a societății - prin această funcție, dreptul exercită un rol important în conducerea societății el fiind mijlocul cel mai eficace pentru realizarea scopurilor social politice.

4. Funcția normativă - este funcția de sinteză a celorlalte funcții ale dreptului prin ea asigurându-se subordonarea acțiunilor individuale unei conduite tip.

Eficiența dreptului este expresia funcției normative, respectiv a faptului că dreptul a formulat acel program de acțiune ce corespunde aspirațiilor individuale și idealurilor societății.

Concepte și termeni de reținut

Funcție normativă, Funcție a dreptului, Funcție de conducere a societății, Funcția de conservare

Întrebări de control și teme de dezbateri

1. Analizați noțiunea de funcții ale dreptului?
2. Prezentați analitic fiecare din funcțiile dreptului.
3. Din ce derivă funcția normativă?

Teste de evaluare/autoevaluare

- A) Ce sunt funcțiile dreptului?

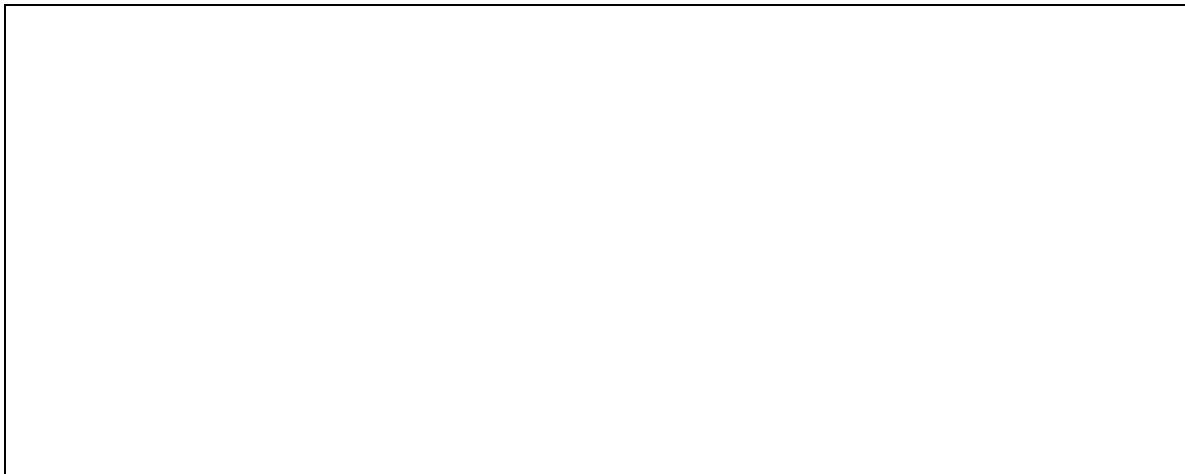
- 1 Acele activități pe care le desfășoară statul în scopul îndeplinirii atributelor de legiferare, executare, jurisdicționale și externe;
- 2 Acele activități concrete pe care le execută dreptul pentru a-și realiza scopul său concret, fundamental, acela de a asigura ordinea în societate, potrivit voinței generale;
- 3 Activitățile desfășurate de organele competente în procesul de realizare și înlăptuire a drepturilor și obligațiilor persoanelor participante la viața juridică;
- 4 Acele idei generale, dirigitoare care stau la baza elaborării și aplicării dreptului;
- 5 Totalitatea strategiilor și scopurilor unui legiuitor precum și instrumentele conceptuale de realizare a acestora.

B) Care sunt funcțiile dreptului?

- 1 Funcția legislativă, executivă, jurisdicțională, externă;
- 2 Funcțiile dreptului penal, funcțiile dreptului procesual penal, funcțiile dreptului civil, funcțiile dreptului procesual civil;
- 3 Funcția de instituționalizare sau formalizare juridică a societății, funcția de conservare și garantare a valorilor fundamentale ale societății, funcția de conducere a societății;
- 4 Funcția de apărare a societății împotriva infracțiunilor, funcția de stabilire a organelor competente să participe la realizarea procesului penal, funcția de stabilire și delimitare a drepturilor și obligațiilor organelor participante la procesul penal;
- 5 Funcția de stabilire și explicare a condițiilor și efectelor actelor juridice civile, funcția de stabilire a cadrului legal în care acționează persoana fizică și persoana juridică.

C) Funcțiile dreptului sunt:

- 1 Funcția de instituționalizare sau formalizare juridică a organizării social-politice; funcția de conservare, apărare și garantare a valorilor fundamentale ale societății; funcția de conducere a societății; funcția normativă;
- 2 Funcția represivă; funcția de conservare, apărare și garantare a valorilor fundamentale ale societății; funcția de conducere a societății;
- 3 Funcția de conservare, apărare și garantare a valorilor fundamentale ale societății; funcția de conducere a societății; funcția de egalizare în fața legii.

Bibliografie obligatorie

- Popa, Nicolae, *Teoria generală a dreptului*, Ediția 3, Editura C.H. Beck, București, 2008.
- Tită, Cezar, Voicu, Costică, Rășcanu, Anton, Ciocoiu, Mariana, Savu, Iuliana, *Teoria generală a dreptului. Caiet de seminar*. Editura Didactică și Pedagogică, București, 2010.
- Ciocoiu, Mariana, *Elemente de teoria statului și dreptului*, Editura Sitech, Craiova, 2010.
- Tită, Cezar, Voicu, Costică, Rășcanu, Anton, Ciocoiu, Mariana, Savu, Iuliana, *Teoria generală a dreptului*, Editura Fundației de Mâine, București, 2011.

Unitatea de învățare 7

DREPTUL ÎN SISTEMUL NORMATIV SOCIAL

Cuprins:

- 7.1. Introducere
- 7.2. Obiectivele și competențele unității de învățare
- 7.3. Conținutul unității de învățare
 - 7.3.1. Considerații generale despre realitatea socială și conduita umană în contextul acesteia
 - 7.3.2. Sistemul normelor sociale
 - 7.3.3. Dreptul și religia
- 7.4. Îndrumar pentru verificare/autoverificare

7.1. Introducere

Interacțiunea indivizilor și a colectivităților formează viața socială în cadrul căreia se consideră existența unor legături permanente prin care indivizii își satisfac necesitățile materiale și spirituale de viață. Tema clarifică problematica legată de relația dintre drept și sistemul normativ social punându-se un accent aparte pe relația drept-morală. De asemenea, este importantă cunoașterea modului de aplicare și de corelare a informațiilor dobândite cu privire la sistemul normativ, social în chestiuni practice. Acțiunea indivizilor înzestrați cu conștiință și voință, în vederea realizării propriilor interese, realizează dinamica societății, societate care este organizată prin dimensiunea normativă, cea care impune un model comportamental-etic-politic-juridic determinând anumite praguri și legături în privința armonizării relațiilor sociale.

7.2. Obiectivele și competențele unității de învățare

Obiectivele unității de învățare:

- înțelegerea conceptelor privind dreptul în sistemul normativ social și corelația dintre realitatea socială și conduita umană;
- cunoașterea obiectivelor importante din sistemul normativ social referitoare la dreptul și politica, dreptul și economia, morala și dreptul;
- identificarea elementelor de bază privind corelația normelor

juridice cu celelalte norme.

Competențele unității de învățare:

- studenții se vor familiariza cu conceptele sistemului normelor sociale;
- dezvoltarea unor abilități de înțelegere a conduitei umane, corelația normelor juridice cu normele obiceiului, cu normele tehnice, cu norme specifice organizațiilor neguvernamentale;
- dezvoltarea unor abilități de identificare și cunoaștere a sistemului normativ social și cu privire la noțiuni generale despre drept și religie.

Timpul alocat unității: 2 ore

7.3. Conținutul unității de învățare

7.3.1. Considerații generale despre realitatea socială și conduita umană în contextul acesteia

Societatea ni se înfățișează ca un sistem complex de structuri și relații interumane, în care figura centrală este omul.

Omul se află permanent în contact cu semenii săi. Este vorba de acea interacțiune reciprocă a indivizilor și a comunităților umane care formează viața socială.

Pe baza intereselor sale, individul își stabilește un plan de acțiune, în care se regăsesc legăturile sociale la care acesta devine participant. Activitatea umană este proiectată și se realizează concret într-un cadru complex: social, natural, economic, politic, cultural, ideologic. Relațiile dintre individ și societate sunt, astăzi, extrem de complexe și diversificate.

Dreptul este chemat să analizeze poziția omului, atitudinea și comportamentul acestuia față de normele juridice care îi impun o variantă de comportament, determinându-l să se conformeze regulilor cuprinse în normele juridice. Aceste reguli vizează omul în cele trei ipostaze: că trebuie să facă ceva sau nu; că trebuie să se abțină a face ceva.

În intimitatea sa, în gândul său, omul poate să nu fie de acord cu prescripțiile unor norme juridice. El poate respinge normele, le poate contesta, dar este obligat să se conformeze acestora, pentru că norma juridică reprezintă voința majorității.

Normarea activității umane se impune ca o cerință fundamentală în orice formă de conviețuire (în familie, în colectivele de muncă, în comunitățile de elevi și studenți, în comunități rurale și urbane etc.).

Această cerință fundamentală capătă nuanțe și particularități în condițiile contemporane, ce se caracterizează printr-o mare diversitate de raporturi interumane și sociale. Societatea umană la începutul mileniului trei este marcată de schimbări profunde, determinate de revoluția informațională, de criza alimentară, de dezechilibrele majore apărute în zone și regiuni geografice, de fenomene de înstrăinare a individului, de criza guvernării statelor, de formidabila presiune a fenomenului de șomaj, analfabetism, criminalitate și sărăcie.

Într-un asemenea context, acțiunea umană trebuie normată, ea însăși impunând reglarea prin norme a conduitelor și comportamentelor.

Norma socială este cea care reglementează conduita umană.

Privire generală asupra realității sociale

Fiecare ființă umană este poziționată, de la naștere până la moarte, într-o realitate socială, pe care o definim ca suma fenomenelor, evenimentelor, stărilor de lucruri și chestiunilor curente ce se produc și se manifestă într-o societate.

Realitatea socială este un mozaic, în care fiecare componentă are o genă, o dezvoltare și o evoluție distinctă, care se interferează, spre a se constitui într-un tot unitar, cu o dinamică și într-o combustie aparte.

Componentele principale ale realității sociale sunt:

- realitatea economică;
- realitatea politică;
- realitatea culturală, morală, spirituală;
- realitatea demografică;
- realitatea juridică.

Potrivit **localizării sale**, realitatea socială cuprinde:

- realitatea națională (specifică statului național);
- realitatea regională (specifică unei regiuni geografice, economice);
- realitatea continentală (europeană, africană, nord-americană, sud-americană etc.);
- realitatea internațională.

Din punct de vedere al **evoluției istorice**, realitatea socială a cunoscut următoarele etape:

- realitatea comunei primitive,
- a societăților sclavagiste;
- a epocii medievale;
- a societății capitaliste;
- a societății de tip comunist;
- a societății moderne actuale.

Fiecare componentă a realității sociale (economică, politică, cultural-spirituală, demografică și juridică) este guvernată de norme specifice care au menirea de a asigura o ordine specifică.

Astfel, realitatea economică este guvernată de norme economice care garantează o ordine economică.

Realitatea juridică este definită ca totalitatea relațiilor care se nasc și se dezvoltă între participanții la circuitul juridic. Ea este guvernată de normele juridice apte să garanteze ordinea juridică în societate.

În orice societate, în orice tip de realitate socială, există următoarele categorii de capital:

- capital fix-productiv - mijloace de producție;
- capital uman - oamenii;
- capital social - suma valorilor promovate și respectate într-o societate;
- capital normativ - suma normelor sociale ce guvernează o societate.

Capitalul social este definit „ca fiind un set de valori informale împărtășite de membrii unui grup și care le permite să colaboreze între ei”.

Cine creează acest capital social?

În toate tipurile de societate **familia** a constituit o importantă sursă de capital social. Familia a promovat încrederea, spiritul de cooperare, respectul valorilor morale, toleranța și solidaritatea.

Între familie și stat se află **societatea civilă**, adică suma grupurilor și asociațiilor, care generează un important capital social.

Cât de mult capital social generează familia și societatea civilă? Sunt, familia și societatea civilă, numai generatoare de capital social sau sunt și factori de decapitalizare socială?

Sintetizând concluziile formulate în foarte multe lucrări de specialitate, vom prezenta următoarele constatări, îmbrățișate de quasitotalitatea autorilor:

În primul rând: cele mai dramatice schimbări, cea mai evidentă decapitalizare socială, se produce în **FAMILIE**.

Instituția căsătoriei este marcată de opoziția dintre familisti și individualiști; se înregistrează scăderea fertilității, diminuarea numărului de căsătorii, creșterea natalității din afara căsătoriei, creșterea numărului familiilor monoparentale.

Numărul copiilor din familiile monoparentale este în creștere datorită, în principal, următorilor factori:

- rata mare a nașterilor nelegitime;
- numărul ridicat al concubinajelor;
- rata ridicată a divorțialității.

În al doilea rând, decapitalizarea socială este provocată de **sărăcie și inegalitate**.

În al treilea rând, criza capitalului social este întreținută de o vastă schimbare culturală care exacerbează individualismul, nonconformismul, sexualitatea, promovează obscenitățile, întrețin cultul banului.

În al patrulea rând, declinul general al **încrederii**, atât în instituții, cât și în semeni, a generat o puternică decapitalizare socială. Accentuarea individualismului și atrofierea spiritului și vieții de comunitate sunt, astăzi, realități pe care le întâlnim practic în toate tipurile de societate.

În al cincilea rând, criminalitatea este **cauză**, dar și **efect** al decapitalizării sociale.

Cele prezentate mai sus au pus în evidență factorii de erodare a capitalului social, elementele care subminează ordinea socială.

Dreptul și politica

Puterea politică se sprijină pe ideea de legitimitate, adică pe regulile dreptului. Prima funcție politică a dreptului este aceea de a instituționaliza și de a reglementa lupta în urma căreia i se acordă învingătorului puterea politică. Puterea obținută potrivit regulilor de drept instituite în legislația specifică, devine legitimă și se exercită în interesul colectivității, a societății. Puterea guvernanților nu este legitimă decât dacă aceștia conduc societatea spre realizarea scopului social comun, exprimat prin ordinea juridică.

Politica care guvernează o țară trebuie să se aplece serios pentru o riguroasă reglementare juridică a chestiunilor ce se circumscriu problemelor privind familia, educația, respectul față de intimitatea persoanei, pentru drepturile și libertățile fundamentale ale omului.

Dreptul și economia

Relația între drept și economie este una foarte complexă și extrem de dinamică.

Dreptul este chemat să satisfacă simultan două categorii de cerințe ce par contradictorii:

- funcționarea economiei de piață;
- solidaritate și protecție socială a cetățenilor.

Dreptul, prin normele juridice elaborate, trebuie să asigure libertatea și transparența economiei de piață, echitatea tranzacțiilor, unicitatea și stabilitatea mijloacelor monetare de schimb, respectarea proprietății asupra bunurilor, sancționând orice abatere de la conduita stabilită.

Pentru a-și organiza producția, serviciile și schimbul de mărfuri **economia de piață trebuie să-și adapteze legile proprii la legea juridică**. Dreptul are vocația de a furniza economiei regula jocului. Economia de piață nu poate să se dezvolte decât dacă este bazată pe principiul liberei concurențe, care este protejată de un ansamblu de norme juridice intitulat „dreptul concurenței”.

Dreptul economic, adică totalitatea normelor și instituțiilor juridice care reglementează economia unei țări, stabilește regulile obligatorii ale vieții economice, până la cele mai mici detalii, în strânsă corelație cu evoluția economiilor regionale și a economiei mondiale.

Legile pieței reglementează producția și consumul de bunuri și servicii, dar legea juridică (dreptul) poate să-i constrângă pe actorii vieții economice să țină cont de exigențele solidarității și ale protecției sociale. Dreptul muncii și al securității sociale are misiunea de a elabora norme juridice menite a-l proteja pe salariat de efectele de criză, de instabilitatea locului de muncă, de șomaj sau concediere.

Se recunoaște faptul că cea mai mare rată a schimbării din țările avansate este înregistrată de zona afacerilor (companii, societăți comerciale, întreprinderi), adevăratul motor al tuturor transformărilor din restul societății.

Dreptul economic se mișcă prea lent față de ritmul alert al economiei.

Este deja cunoscut faptul că economia fiecărei țări din lume este influențată substanțial, fie direct, fie indirect, de

globalizare. Societatea civilă internațională (organizații interguvernamentale și neguvernamentale) stabilește reguli pentru economia transfrontalieră.

7.3.2. Sistemul normelor sociale

Am subliniat faptul că relațiile sociale cunosc o mare diversitate și dobândesc un caracter complex și dinamic, corespunzător societății în care acestea se manifestă.

Marea diversitate a relațiilor sociale determină existența unei multitudini de **norme sociale** care urmăresc influențarea comportamentului oamenilor.

Ne aflăm, așadar, în prezența unei **normativități sociale**, care cuprinde:

a) o normativitate juridică (cuprinde normele juridice);

- o normativitate nejuridică (cuprinde normele morale, religioase, obișnuielnice, politice, de conviețuire socială, de deontologie profesională).

Astfel, schematizat, vom arăta:

- realitate socială → ordine socială → normativitate socială (norme juridice și nejuridice)

- realitate economică → ordine economică → norme economice (juridice și nejuridice)

- realitate demografică → ordine demografică → norme demografice (juridice și nejuridice)

1. realitate spirituală → ordine spirituală → norme spirituale (juridice și nejuridice)

- realitate juridică → ordine juridică → norme juridice și norme nejuridice (de etică și deontologie profesională)

În cele ce urmează vom analiza corelația normelor juridice cu celelalte categorii de norme sociale.

a) Corelația normelor juridice cu normele etice (morale)

Analiza procesului de apariție a dreptului evidențiază faptul că acesta s-a format și a dobândit personalitate prin desprinderea treptată din normele de morală și din obiceiuri. Vom spune, cu alte cuvinte, că morala precede dreptul și că ambele au evoluat într-o strânsă interdependență, constituind teme de analiză și reflexie pentru filozofi și juriști.

Există o **morală personală** definită ca echilibru al dorințelor interioare și al nevoilor exterioare, alături de o **morală socială**, înțeleasă ca echilibru între propriile dorințe și dorințele altora.

Există o **morală pozitivă** (morala binelui care ne spune ce trebuie să facem) și o **morală negativă** (morala răului care ne spune ce nu trebuie să facem, să ne abținem a face).

Există o **morală minoră**, a lucrurilor mărunte (maniere alese, politețe, morală estetică) alături de o **morală majoră** sau a lucrurilor importante care se confundă, în concepția autorului citat, cu dreptul.

Există o morală **religioasă** și una **laică**, după cum, din punct de vedere al extensiunii sale, există o morală **familială**, o morală **de grup**, o morală **națională** și o morală **internațională**.

Moralitatea, preciza Ștefan Odobleja, este suma virtuților sociale (justiție, altruism, caritate, bunătate, milă, generozitate, iubire, devotament, adevăr, sinceritate, modestie, respectul pentru altul etc.), este concordanța dintre tendințele și comportamentele proprii și tendințele și comportamentele altora.

Imoralitatea este opusul moralității, suma viciilor sociale (egoism, răutate, ură, orgoliu, minciună, ipocrizie, dispreț etc.), este starea de dezechilibru în favoarea drepturilor și pe socoteala îndatoririlor individului.

Imoralitatea dăunează vieții sociale, fiind cea care contrazice interesul general al majorității.

Amoralitatea este o stare neutră intermediară sau nehotărâtă între moralitate și imoralitate. Ea desemnează gradul cel mai mic de moralitate și, în același timp, cel mai mic grad de imoralitate. Ea înseamnă izolare, individualism, indiferență socială.

În literatura juridică de specialitate aprecierea raportului dintre drept și morală a evoluat pe două direcții importante:

2. concepția potrivit căreia dreptul conține un minimum de morală (Justiția prin drept și morală) - concepția moralistă;

3. concepția potrivit căreia dreptul are un singur temei: statul (Ordinea de drept fără morală) - concepția pozitivismului juridic.

Potrivit **concepțiilor moraliste** despre drept, morala are ca obiect aprecierea faptelor interne de conștiință a intențiilor omenești, pe când dreptul are ca obiect aprecierea faptelor externe ale persoanelor, în relațiile lor cu alte persoane.

Influența moralei asupra dreptului se manifestă atât în procesul creării dreptului, cât și în procesul de aplicare a acestuia.

Adepții concepției moraliste susțin că dreptul reprezintă în fond acțiunea moralității, în așa fel încât fiecare personalitate să-și poată desfășura activitatea nestânjenită și în condițiile cele mai prielnice în societate, fără să încalce însă libertățile celorlalți. Orice lege juridică are la bază o necesitate morală a societății.

Dreptul este considerat ca un instrument de educare morală a oamenilor pentru că în el sunt încorporate reguli morale pe care le promovează, le ocrotește și le garantează.

Se afirmă chiar că dreptul reprezintă morala legiferată, etatizată.

Potrivit **concepției pozitivismului juridic**, statul este singurul temei al dreptului. Dreptul nu poate fi conceput în lipsa statului.

Se apreciază că morala este prea subiectivă, prea fluctuantă și prea lipsită de virtute coercitivă, de precizie și realism pentru a permite o organizare satisfăcătoare a raporturilor sociale și pentru a realiza securitatea juridică reclamată de viața întregii societăți.

Spre deosebire de normele de drept, **normele morale nu sunt unitare**. Ceea ce este moral în Europa sau America, poate fi imoral în Arabia sau India.

Dreptul, prin natura sa, este și trebuie să fie unitar, asigurând o ordine juridică unică într-o societate anume.

Între cele două concepții prezentate mai sus, se plasează **concepțiile sociologice**, potrivit cărora dreptul se afirmă în viața

societății ca urmare a presiunii unor factori social-politici și ideologic. În procesul de creare a dreptului, legiuitorul are în vedere conștiința socială și sentimentul solidarității sociale.

În **opinia noastră**, între normele juridice și normele morale, există o strânsă corelație, o legătură de tip specific care face ca cele două categorii de norme să se întrepătrundă, să se completeze reciproc, să împrumute una de la cealaltă elementele cele mai realiste și valoroase.

Morala este adevăratul martor al dreptului; ea reprezintă o permanentă sursă de inspirație pentru drept.

Dreptul nu poate fi confundat cu morala, dreptul nu poate fi conceput ca morală legiferată, etatizată, din următoarele considerente:

4. **normele morale** privesc intimitatea individului pe când normele juridice privesc exterioritatea individului. Aceasta înseamnă că, din punct de vedere moral, individul se obligă față de sine, pe când din punct de vedere juridic este obligat față de alt individ, față de colectivitate;

5. **normele juridice** sunt elaborate de organe special abilitate, potrivit unor proceduri și metodologii specifice, pe când normele morale apar și se manifestă într-o comunitate, în chip spontan și neformal;

6. **normele morale** cuprind în esența lor ideea de „*ceea ce este bine și ceea ce este rău*” într-o conduită socială; normele juridice reglementează relațiile sociale sub aspectul de „*ceea ce este licit și ceea ce este ilicit*”;

7. **garantul realizării** celor două categorii de norme diferă în chip esențial: aplicarea normelor juridice este asigurată prin sancțiunile prevăzute de lege care sunt date în competență de aplicare unor organe speciale ale puterii. Imperativul moral, cerința normei morale, sunt asigurate în măsura în care individul își asumă valorile comunității în care trăiește;

8. **normele juridice** acționează în scopul restabilirii situației anterioare încălcării lor, reparării prejudiciilor materiale sau morale produse. Încălcarea, nesocotirea normelor morale, atrag după ele acțiunea, reacția comunității față de individul în cauză: oprobiul public, dezaprobarea comportamentului etc.;

- **normele juridice au un caracter unitar și neechivoc:** ele sunt interpretate, atunci când este cazul, pe cale oficială de către legiuitor. Normele și principiile morale sunt foarte dificil de interpretat unitar, având în vedere particularitățile grupurilor, categoriile socioprofesionale, politice și economice.

Valori morale încorporate în Constituția României

9. **solidaritatea** umană ca valoare morală o găsim în textul art. 4, alin. 1 „statul are ca fundament unitatea poporului român și **solidaritatea** cetățenilor săi”;

10. **spiritul de toleranță** îl regăsim formulat în alin. 2 al art. 29 „libertatea conștiinței este garantată; ea trebuie să se manifeste în **spirit de toleranță și de respect reciproc**”;

11. **spiritul de concordie, de bună înțelegere, de respect reciproc** este prezent în reglementarea alin. 7 al art. 30 „sunt interzise... îndemnul la război de agresiune, la ură națională, rasială, de clasă sau religioasă... la violență publică, precum și manifestări

obscene, contrare bunurilor moravuri”;

12. **spiritul de întraajutorare și egalitate** între oameni sunt reglementate în art. 48, alin. 3 „copiii din afara căsătoriei sunt egali în fața legii cu cei din căsătorie” și în art. 50 „persoanele cu handicap se bucură de protecție socială”;

13. **spiritul de fidelitate față de țară** este reglementat în art. 54, alin. 1 „fidelitatea față de țară este sacră”.

Morala și Dreptul în epoca globalizării

Lumea în care trăim este complexă și contradictorie, care se confruntă cu fenomene sociale fără precedent în istorie. Cu toții asistăm la mutații de fond în cadrul civilizației, a căror înțelegere este vitală pentru viața socială, morală și economică a societăților. Este dificil să găsim echilibrul corect între valorile noastre concurente, adică între valorile morale, sociale și economice.

Expansiunea năucitoare a noilor tehnologii, amplificarea sărăciei și a fenomenului de marginalizare socială, creșterea pericolelor ecologice, amputarea și ignorarea normelor morale, criza educațională, vulgarizarea culturii, promovarea exacerbată a materialismului facil și a satisfacției imediate, a sexualității și violenței, au adus societățile moderne într-o stare gravă nu numai din punct de vedere social și cultural, ci mai ales ontologic și existențial.

În această lume globalizată, în care banii reprezintă fluidul vital al politicii marilor puteri economice, statele au devenit simpli administratori aflate în imposibilitatea de a exercita controlul asupra piețelor și a instituțiilor financiare.

Religia în sine se află într-o profundă disoluție, într-un evident declin; religiile au devenit instrumente politice și economice, centrate excesiv pe fericirea individuală, pe un egoism exacerbant care generează dispreț față de comunitate și față de om.

Astăzi, nu mai există o disciplină a libertății. Societatea modernă este condamnată atunci când încearcă să limiteze libertatea individuală care amenință să aducă prejudicii altora.

Toată lumea este de acord cu faptul că religia, prin moralitatea pe care o susține, poate sprijini progresul societății, orientând-o spre principiile clasice și asigurând rolul de mediator social, promovând respectul față de lege și de normele sociale.

b) Corelația normelor juridice cu normele de conviețuire socială

În cadrul sistemului de norme sociale, un subsistem important îl constituie acela al normelor de conviețuire socială, cunoscute și ca norme de bună/cuviință.

În toate sistemele de drept sunt reglementate normele de conviețuire socială specifice.

În dreptul nostru, Legea nr. 61/1991 sancționează faptele de încălcare a unor norme de conviețuire socială, a ordinii și liniștii publice, precizând în cuprinsul art. 1 „pentru asigurarea climatului de ordine și liniște publică necesar desfășurării normale a activității economice și social-culturale și promovarea unor relații civilizate în viața cotidiană, cetățenii sunt obligați să aibă un comportament civic, moral și responsabil, în spiritul legilor țării și al normelor de conviețuire socială”.

Observăm, la prima analiză a textului, faptul că legiuitorul distinge între normele morale, normele juridice și normele de conviețuire socială.

Normele de conviețuire socială sunt foarte diversificate, acoperind o zonă vastă a relațiilor interumane, a comportamentului pe care legea le reglementează în scopul „*promovării unor relații civilizate în viața cotidiană*”.

Suntem în prezența unor norme de conduită elementară, definite și reglementate de lege, încălcarea acestora fiind sancționată corespunzător pericolului social, pe care acesta îl generează. **Aceste norme au un caracter special:** nu sunt norme morale în accepțiunea clasică a acestora și nici nu au substanța și încărcătura normelor juridice cuprinse în ramurile de drept penal, civil etc. Ele împrumută numeroase elemente morale pe care le fixează în norme de sancționare speciale, obligând cetățenii să aibă un comportament civic, moral și responsabil.

e) Corelația normelor juridice cu normele obișnuielnice (normele obiceiului)

Obiceiurile reprezintă o categorie largă de reguli sociale apărute în zorii societății umane, când au constituit primele reglementări de conduită în cadrul colectivităților.

Dreptul (normele juridice) se găsește într-o corelație specială cu obiceiul pentru faptul că obiceiul este el însuși o formă de exprimare a dreptului, ocupând un loc aparte în sistemul izvoarelor dreptului. Obiceiul este definit ca o regulă de conduită care se formează și apare în mod spontan, ca urmare a aplicării repetate și prelungite a unei conduite pe care oamenii o respectă din obișnuință, ca o deprindere de viață.

În societățile arhaice și mai apoi în statele sclavagiste și feudale, obiceiul reglementa un teritoriu foarte larg de relații sociale, începând cu viața de familie, rudenia, obiceiuri vestimentare și privitoare la alimentație și terminând cu ducerea războaielor, cu producția și comercializarea bunurilor.

Obiceiul devine norma juridică numai în situația în care este recunoscut și acceptat de puterea publică, de către stat: în acel moment obiceiul devine obligatoriu, iar nesocotirea lui este sancționată de forța coercitivă a statului.

Considerăm util să precizăm în continuare câteva **elemente ce diferențiază obiceiul de alte categorii: obișnuințe, uzuri, datini, mode.**

Obișnuințele sunt considerate modalități de conduită statornicite pentru cazuri și situații determinate care nu provoacă reacții negative și adversități din partea mediului social înconjurător.

Uzurile reprezintă comportamente convenite între două sau mai multe persoane cu privire la probleme diverse, așa cum rezultă ele dintr-o practică dovedită (de exemplu: uzurile comerciale). Privitor la valoarea juridică a uzurilor, la tratamentul juridic al acestora, menționăm că ele trebuie dovedite în fața instanțelor de judecată datorită caracterului lor convențional, spre deosebire de obiceiurile juridice care pot fi invocate direct în sentință, ca drept pozitiv.

d) Corelația normelor juridice cu normele tehnice

În sens larg, normele tehnice sunt norme sociale, create de oameni, care reglementează relațiile dintre oameni în procesul complex de participare a acestora la viața economică și social culturală.

Normele tehnice au apărut ca expresie a nevoilor oamenilor de a conduce și controla procesul productiv de bunuri materiale și spirituale.

Evoluția mijloacelor de producție, a tehnicilor și tehnologiilor utilizate de om în producerea unei imense varietăți de bunuri a determinat adoptarea regulilor specifice apte să asigure finalitatea corespunzătoare a acestora.

Este cunoscut faptul că nerespectarea normelor tehnice determină consecințe juridice, dintre cele mai importante, motiv pentru care fiecare domeniu al activității de producție este riguros reglementat prin norme tehnice. Orice nouă tehnologie, introdusă și aplicată în sfera producției de bunuri și servicii, trebuie să se sprijine pe un set complet de norme tehnice, astfel încât, prin aplicarea acestora să se țină sub control tehnologiile din ce în ce mai sofisticate, să se elimine erorile în utilizarea acestora, să se asigure protecția lor și să se prevină exploatarea lor frauduloasă.

Normele tehnice nu mai pot fi analizate detașat de normele juridice: sunt norme de tehnică contabilă, norme de protecția muncii, norme de protecție a mediului, norme de protecție a băncilor și sistemelor de date pe calculator, norme tehnice de exploatare a centralelor atomice etc.

Dreptul însuși operează în cadrul tehnologiei sale proprii cu norme de tehnică juridică: norme speciale privind elaborarea actelor normative, norme de procedură, norme de tehnică a interpretării dreptului etc.

e) Corelația normelor juridice cu normele de deontologie profesională

Deontologia profesională desemnează totalitatea normelor de conduită, în care se evidențiază „*minima moralia*” cu privire la exercitarea unei profesii (de medic, avocat, procuror, judecător, polițist, comerciant, militar, cadru didactic etc.)

Normele de deontologie profesională sintetizează experiența unei profesii și prescriu reguli cu privire la exercitarea profesiei respective în societate. Aceste norme se regăsesc în instrucțiuni, statute, coduri etc., adoptate de autoritățile internaționale și naționale abilitate.

f) Corelația normelor juridice cu norme specifice organizațiilor neguvernamentale (nestatale)

În toate țările funcționează astăzi o multitudine de organizații neguvernamentale (O.N.G.) care se călăuzesc potrivit unor norme nejuridice specifice, creație proprie a unor organisme și asociații, fundații sociale, economice, politice, religioase, contabile, de învățământ etc., prin care sunt stabilite: cadrul de organizare și funcționare, raporturile interne dintre membri, reguli specifice care le guvernează activitatea etc.

Aceste organizații nestatale sunt o replică la imobilismul și rigiditatea statului și dreptului, o formă prin care indivizii își valorifică direct drepturi și calități, își manifestă și materializează spiritul de sociabilitate și nevoia de a găsi soluții la problemele pe care statul și dreptul nu i le poate oferi. Ele reprezintă, sau mai bine zis, definesc conceptul de societate civilă, adică tot ceea ce există organizat în afara statului și a rigorilor dreptului.

Normele elaborate de aceste organizații nestatale (neguvernamentale) reglementează drepturile și obligațiile membrilor lor, sancțiunile ce se aplică în situația nerespectării regulilor stabilite, fiind asemănătoare sau foarte apropiate de normele juridice.

Precizăm însă faptul că toate aceste organizații nestatale se înființează și funcționează potrivit unor dispoziții cuprinse în legi sau alte acte normative emise de organele competente ale statului, precum și faptul că activitățile desfășurate de acestea nu trebuie să contravină legilor țării și nu pot afecta ordinea de drept existentă.

Încheiem aceste scurte referiri la normele organizațiilor nestatale și la activitatea acestora cu precizarea faptului că într-o societate modernă nimeni nu este mai presus de lege.

7.3.3. Dreptul și religia

Religia și fenomenul religios constituie obiect de studiu, analiză și cercetare pentru **sociologie** (religia este un fenomen social ca și politica și economia, care exprimă o formă de coeziune socială), **etică** (religia este expresia îndeplinirii datoriei), **psihologie** (fenomenul religios este o componentă a psihicului), **filozofie** (rolul și semnificațiile religiei în evoluția societății, modul în care diferitele civilizații și-au exprimat prin simboluri religioase percepția destinului lor).

Dreptul se apleacă asupra religiei și fenomenului religios pentru a descifra modul în care acestea au influențat apariția și dezvoltarea sa.

În Evul Mediu și chiar în timpurile moderne, dreptul public și dreptul privat s-au sprijinit pe religie. Astfel, dreptul familiei a fost, vreme îndelungată, un domeniu rezervat religiei.

Raporturile dintre drept și religie continuă să genereze discuții și dispute în plan teoretic.

Întrebarea care se pune este mai simplă: în dreptul actual și în dreptul ce se construiește sub ochii noștri există elemente ale religiei, ale credințelor religioase formulate ca norme juridice? Dincolo de cele 10 porunci ale Decalogului mai pot pătrunde în substanța dreptului modern precepte și reguli ale religiilor?

Cu alte cuvinte, în legile de astăzi, regăsim picătura de religie și de spiritualitate religioasă de care avem nevoie?

Noțiuni generale despre dreptul canonic ortodox

În cuprinsul acestui curs se fac referiri generale cu privire la raportul dintre drept și religie și corelația normelor juridice cu normele religioase.

Am afirmat, printre altele, faptul că statul este principala instituție politică a societății, autoritatea publică cea mai

importantă privită din unghiul nostru de analiză.

DREPTUL CANONIC desemnează suma principiilor și normelor de drept după care se organizează și conduce întreaga Biserică creștină, adică toate confesiunile creștine.

DREPTUL CANONIC ORTODOX este o ramură a dreptului canonic creștin, fundamentat pe principiile și normele de drept care guvernează organizarea și viața Bisericii Ortodoxe, privită ca societate religioasă creștină.

Privită ca știință juridică, dreptul canonic ortodox studiază, analizează și cercetează metodic normele de drept, precum și principiile și rânduialile după care se conduce Biserica Ortodoxă.

Normele juridice, elaborate de autoritatea statală prin care se realizează ordinea juridică în cadrul societății, sunt preluate de către Biserică pentru îndreptarea comportamentului credincioșilor, pentru deprinderea lor cu săvârșirea de fapte bune (legale).

Ordinea juridică se întemeiază pe rânduială, iar nu pe neorânduială: ea este clădită atât pe normele juridice elaborate de stat, cât și pe regulile derivate din voința lui Dumnezeu.

A. Izvoarele dreptului canonic

O primă categorie de izvoare o reprezintă **izvoarele materiale** sau factorii de configurare a dreptului canonic

a) condițiile obiective specifice societății omenești organizate, sub forma Statului, în cadrul căreia se derulează activitatea Bisericii.

b) Biserica însăși, viața bisericească, așa cum a fost și este organizată ca o componentă importantă a realității sociale

A doua categorie de izvoare o reprezintă **izvoarele formale**, care, la rândul lor, sunt:

- **izvoare formale principale:** legile fundamentale ale Statelor (constituții, legi organice, legi ordinare etc.), normele canonice, obiceiul bisericesc și adevărurile cuprinse în normele de credință și normele morale pe care le regăsim în Operele Religioase;

- **izvoare întregitoare:** hotărâri ale sinoadelor, pravile călugărești (monastice), canoanele cuprinse în scrierile sfinților, părerile canoniștilor, jurisprudența bisericească.

B. Despre normele canonice

Biserica, ca orice comunitate aparținătoare societății nu poate fi concepută fără existența unor norme specifice. Normele canonice sunt reguli prin care autoritatea bisericească stabilește conduita și comportamentul membrilor săi.

Norma canonică, ca și norma juridică, are un caracter imperativ, general și abstract; ea stabilește o conduită tipică, un etalon de comportament după care credincioșii se conduc în cadrul Bisericii. Respectarea normei canonice este obligatorie și garantată de organele puterii bisericești și de opinia credincioșilor din cadrul comunității religioase.

După sfera de aplicare și gradul de generalitate distingem:

- norme canonice **generale**: acestea definesc instituțiile de drept canonic;

- norme canonice **speciale**: se referă la fapte antireligioase și imorale cu caracter social;

- norme canonice de **excepție**: se referă la protecția anumitor categorii de membri ai Bisericii.

Normele canonice se aplică numai în cadrul Bisericii și numai asupra membrilor acesteia.

C. Nomocanoanele reprezintă un izvor principal al dreptului canonic ortodox, ele fiind colecții mixte de legi bisericești și legi de stat. Cel mai vechi nomocanon este **Nomocanonul lui Ioan Scolasticul**, patriarh al Constantinopolului în anul 565, în anul morții împăratului Iustinian.

În vigoare și astăzi sunt normele bisericești cuprinse în **Nomocanonul lui Fotie**, din anul 883, împărțit în 14 mari capitole, în care sunt cuprinse toate legile bisericești apărute până la acea dată, precum și toată legislația de stat privitoare la treburile bisericești.

7.4. *Îndrumar pentru verificare/autoverificare*

Sinteza unității de învățare 7

Interacțiunea indivizilor și a colectivităților formează viața socială în cadrul căreia se constată existența unor legături permanente prin care indivizii își satisfac necesitățile materiale și spirituale acționând într-o ambianță socială iar rezultatele acțiunilor oamenilor sunt evaluate în funcție de rezonanța lor socială.

Diversitatea relațiilor sociale determină existența unei multitudini de norme sociale și de forme prin care se influențează conduita oamenilor în cadrul acestor realități.

Sistemul normelor sociale este alcătuit din următoarele categorii de norme: etice, obișnuielnice, tehnice, politice, religioase și juridice. Există o corelație între normele juridice și normele etice pentru că binele și echitatea sunt categorii ale moralei și ele fac primii pași pentru tratarea dreptului. Elementele de demarcație dintre normele de drept și cele morale privesc atât finalitatea cât și sfera de aplicabilitate a celor două categorii de norme. Față de normele morale, normele juridice prezintă anumite trăsături:

- reglementează relații sociale care vizează buna desfășurare a raporturilor din societate și care constituie fundamentul întregii ordini sociale;

- cunosc forme și mijloace specifice de asigurare a transpunerii în viață, forme și mijloace care nu sunt întâlnite la alte categorii de norme sociale;

- au caracter sistematic, fiind elaborate adoptate și aduse la cunoștință prin proceduri strict reglementate.

Cele mai importante categorii de norme sunt:

- normele obiceiului

- normele tehnice.

Normele obiceiului sunt acele norme care alături de morală au contribuit în decursul timpului la dezvoltarea normelor juridice. Obiceiul este definit ca o regulă de conduită statornică în cadrul

conviețuirii umane printr-unh uz îndelungat iar aplicarea sa se utilizează prin consensul membrilor colectivității fiind o necesitate recunoscută de un grup și un model de conduită impus membrilor grupului. Alături de obicei există și uzurile definite ca o modalitate convenită de părți care se înțeleg asupra unei practici (de exemplu: uzurile comerciale).

Normele tehnice sunt regului care conduc procesul productiv fiind statornicite între oameni care participă la viața social-economică și culturală. Existența unor norme cu caracter tehnic este necesar și în cazul analizei complexului normativ juridic (normele metodologice în procesul elaborării legilor).

Concepte și termeni de reținut

Norme juridice, Norme etice, Sistemul normelor sociale, Corelația normelor juridice cu normele etice, Normele obiceiului

Întrebări de control și teme de dezbatere

1. Care este raportul dintre norma socială și norma juridică?
2. Care este rolul normei juridice în ansamblul sistemului normativ social?
3. Analizați corelația dintre normele juridice, normele etice, normele obiceiului și normele tehnice.
4. Analizați normele juridice și normele canonice, identificând asemănări și deosebiri între acestea.

Teste de evaluare/autoevaluare

A) Ce cuprinde sistemul normelor sociale ?

1 Norme imperative, norme dispozitive;

2 Norma juridică, instituția juridică, ramura de drept, sistemul național de drept;

3 Norme juridice de drept civil, penal, constituțional, financiar, internațional public, internațional privat

4 Norme obișnuielnice (obiceiul juridic), precedentul judiciar, doctrina, actul normativ, contractul cadru

5 Norme etice, norme obișnuielnice, norme tehnice, norme politice, norme religioase, norme juridice, norme de conviețuire socială.

B) Care din afirmațiile de mai jos privesc regulile (normele) morale:

1 privesc exterioritatea dreptului;

2 sunt elaborate de organe special abilitate potrivit unei proceduri specifice;

3 se manifestă spontan și neformal, privesc intimitatea individului, sunt greu de

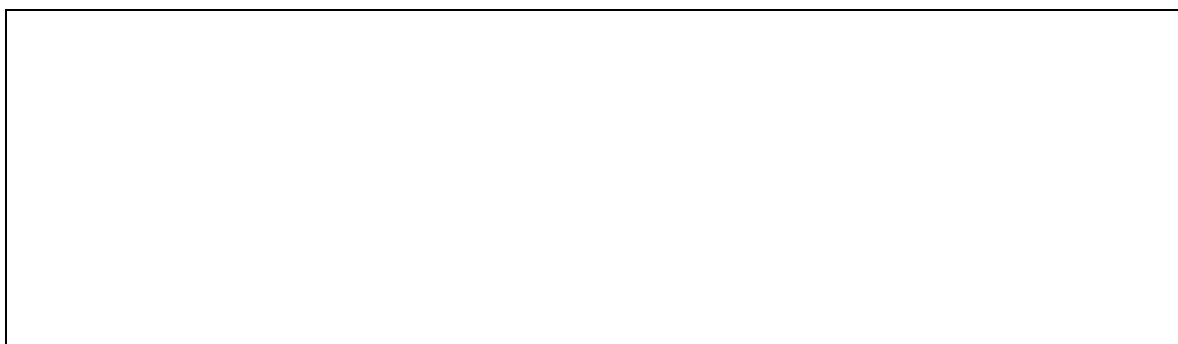
interpretat, atrag sancțiuni ce privesc reacția comunității față de individul în cauză ca oprobriul public, marginalizarea;
4 au caracter unitar și neechivoc;
5 acționează în scopul restabilirii situației anterioare încălcării lor.

C) Normele tehnice:

- 1 sunt norme sociale, care pot fi respectate sau nu,
2. sunt apărute pentru a putea reglementa procesul productiv;
- 3 sunt cele care reglementează activitatea religioasă;
4. pot fi create numai de Guvern sau instituțiile administrației centrale sau locale

D) Relația dintre drept și religie se caracterizează prin.

1. nu există nicio legătură între aceste două realități sociale;
2. normele juridice sunt preluate de către Biserică pentru îndreptarea credincioșilor;
3. dreptul pozitiv conduce și activitatea religioasă, care este una de stat;
4. normele de drept își au totdeauna un izvor în religie.

Bibliografie obligatorie

- Tită, Cezar, Voicu, Costică, Rășcanu, Anton, Ciocoiu, Mariana, Savu, Iuliana, *Teoria generală a dreptului. Caiet de seminar*. Editura Didactică și Pedagogică, București, 2010.
- Ciocoiu, Mariana, *Elemente de teoria statului și dreptului*, Editura Sitech, Craiova, 2010.
- Tită, Cezar, Voicu, Costică, Rășcanu, Anton, Ciocoiu, Mariana, Savu, Iuliana, *Teoria generală a dreptului*, Editura Fundației de Mâine, București, 2011.
- Popa, Nicolae, *Teoria generală a dreptului*, Ediția 3, Editura C.H. Beck, București, 2008.
- Craioveanu, I. *Tratat de teoria generală a dreptului*, Editura Universul Juridic, București, 2009.

Unitatea de învățare 8

NORMA JURIDICĂ

Cuprins:

- 8.1. Introducere
- 8.2. Obiectivele și competențele unității de învățare
- 8.3. Conținutul unității de învățare
 - 8.3.1. Definiția normei juridice
 - 8.3.2. Scopul normei juridice
 - 8.3.3. Trăsăturile caracteristice ale normei juridice
 - 8.3.4. Structura normei juridice
 - 8.3.5. Clasificarea normelor juridice
 - 8.3.6. Acțiunea normei juridice
- 8.4. Îndrumar pentru verificare/autoverificare

8.1. *Introducere*

Viața socială presupune norme cu rol de forțe organizatoare ale interacțiunii umane și este de natura acțiunii umane ca ea să fie normată iar normele juridice își împletesc acțiunea reglementatoare cu acțiunea celorlalte norme. Ordinea socială nu se rezumă numai la ordinea de drept, întrucât privește și relații fără legătură cu aceasta, însă ordinea de drept alcătuiește nucleul ordinii sociale, conduita de bază a echilibrului ordinii societății, garanția realizării drepturilor esențiale ale individului și a funcționării corecte a instituțiilor. Tema urmărește analiza problematicii noțiunii normei juridice, structura, conținutul, trăsăturile și clasificarea ei. De o mare importanță este și cunoașterea și analiza acțiunii normelor juridice.

8.2. *Obiectivele și competențele unității de învățare*

Obiectivele unității de învățare:

- înțelegerea conceptelor privind structura și componența normei juridice;
- cunoașterea obiectivelor importante privind natura juridică și trăsăturile normei juridice;

- identificarea elementelor de bază privind structura, criteriile și acțiunea normei juridice.

Competențele unității de învățare:

- studenții se vor familiariza cu conceptele privitoare la elementele de bază din structura normei juridice;
- dezvoltarea unor abilități de înțelegere și cunoaștere a elementelor de structură și acțiune a normei juridice;
- dezvoltarea unor abilități de identificare și cunoaștere a elementelor fundamentale structurale și de acțiune a normei juridice precum și clasificarea normelor juridice.

Timpul alocat unității: 2 ore

8.3. Conținutul unității de învățare

8.3.1. Definiția normei juridice

Norma juridică: este o regulă de conduită cu caracter general și obligatoriu, elaborată sau recunoscută de puterea de stat în scopul asigurării ordinii sociale, ce poate fi adusă la îndeplinire, la nevoie, prin forța de constrângere a statului.

8.3.2. Scopul normei juridice îl reprezintă asigurarea conviețuirii sociale prin disciplinarea (orientarea) comportamentului oamenilor și instituțiilor în direcția promovării și întăririi relațiilor sociale în conformitate cu valorile statornicite în societate.

8.3.3. Trăsăturile caracteristice ale normei juridice

- este **celula de bază** a dreptului, etalonul de conduită, modelul de comportament impus individului de către drept.
- este **elementul primar** al dreptului, instituită de autoritatea publică sau recunoscută de aceasta.
- este o **specie** de normă socială, alături de norma morală, religioasă, norma tehnică, norma de conviețuire socială.
- este o **regulă de conduită**, de comportament a unui individ ce se manifestă în raportul sau relația acestuia cu altcineva (individ, instituție, colectivitate etc.).

Normele sociale pe care le-am prezentat în capitolul anterior, conțin în marea lor majoritate, reguli de comportament. Ele se referă la drepturi și obligații corelative, precum și la sancțiuni în situațiile de nesocotire a acestora.

Deși simplă în aparență, norma juridică are un conținut

complex, care depășește enunțul sec al unei reguli de conduită.

Pentru a înțelege **trăsăturile caracteristice** ale normei juridice subliniem faptul că norma juridică conține **dispozițiuni cu privire la ceea ce trebuie** să îndeplinească un subiect, **ceea ce acesta are dreptul să facă sau ceea ce i se recomandă sau este stimulat să facă**. Forța, esența normei juridice constă, potrivit dreptului roman, în: a ordona, a interzice, a permite, a pedepsi: *imperare, vetare, permitere, punire*.

a) **Norma juridică are un caracter general și impersonal**

Norma juridică prescrie o conduită, un comportament standard, destinată unui subiect generic; ea se adresează difuz și impersonal destinatarilor săi. Norma juridică nu se adresează unei persoane individualizate, nominalizate concret; ea este abstractă.

Caracterul general și impersonal al normei juridice nu înseamnă că dispozițiile acesteia se vor aplica de fiecare dată pe întregul teritoriu al țării și asupra întregii populații.

Facem precizarea că existența unor limitări în spațiu și asupra persoanelor a efectelor normelor juridice **nu contrazice caracterul general și impersonal al acestora**, după cum nici normele juridice care reglementează conduita unor organe unipersonale (Președintele României, Procurorul General, Ministrul Justiției etc.) nu își pierd caracterul general și impersonal, întrucât legiuitorul nu a avut în vedere ca subiect al drepturilor și obligațiilor persoana fizică care ocupa la un anumit moment funcția respectivă. Norma juridică vizează funcția ca atare, indiferent de deținătorul individual al acesteia.

Norma juridică nu poate fi agreată de toți cetățenii, ea nu poate mulțumi pe fiecare. Important este ca norma juridică să fie acceptată de majoritatea oamenilor, în numele căreia forța publică poate interveni în cazul încălcării normelor juridice.

b) **Norma juridică are un caracter obligatoriu**

Am arătat mai sus că **scopul** normei juridice îl reprezintă necesitatea asigurării ordinii sociale. Pentru a fi realizat acest scop fundamental, norma juridică trebuie să aibă un caracter obligatoriu, să fie recunoscută ca fiind obligatorie de către majoritatea destinatarilor.

Norma juridică trebuie să aibă un **caracter obligatoriu** pentru că ea reglementează domeniile cele mai importante ale societății, care privesc guvernarea acesteia, ordinea socială, drepturile și libertățile fundamentale ale oamenilor.

Spre deosebire de toate celelalte norme sociale, normele juridice sunt **exigibile**, adică beneficiază de garanții exterioare, oferite de stat, pentru a fi aduse la îndeplinire, chiar prin **forța** coercitivă a organelor de stat specializate. Această forță trebuie să fie în primul rând **legitimă și eficientă**, în sensul că este organizată și funcționează în baza legilor organelor de stat, au delimitate competențele și aplică eficient dispozițiunile legale.

Obligativitatea normei juridice mai înseamnă și faptul că aceasta se aplică **imediat**, din momentul intrării în vigoare, **continuu și necondiționat**. Norma juridică nu poate fi aplicată decât

în termeni foarte riguroși și exacti: acțiunea ei efectivă începe la o dată foarte exactă și certă; acțiunea ei este continuă, permanentă, respectiv până când norma juridică iese din vigoare.

Aplicarea imediată, continuă și necondiționată a normelor juridice este de natură să asigure protecția eficientă a societății, să garanteze ordinea socială, să blocheze și să înfrângă excesele indivizilor.

Obligativitatea este o trăsătură esențială a tuturor normelor juridice, indiferent de domeniul în care aceasta acționează (public sau privat) și de forța juridică a actului normativ în care este inclusă. Cu alte cuvinte nu există norme juridice obligatorii și altele mai puțin obligatorii.

O altă precizare, care se impune privitor la obligativitatea normei juridice: obligativitatea normei juridice nu rezultă și **nu este dată de frecvența** aplicării în practică a acesteia. Cu alte cuvinte, o normă nu este mai obligatorie decât altele în funcție de frecvența cu care este aplicată.

Toate normele juridice, indiferent de frecvența aplicării lor, au caracter obligatoriu; obligativitatea lor are aceeași intensitate care se manifestă în manieră particulară, specifică ramurilor de drept din care normele juridice fac parte.

Norma juridică este obligatorie pentru că ea se aplică nu pentru interesul unei persoane, ci în folosul conviețuirii umane, pentru apărarea ordinii sociale.

c) **Norma juridică are un caracter tipic**

Norma de drept își propune și trebuie să realizeze coduri de conduită, să uniformizeze acțiunile subiecților de drept, să elimine diferențele individuale nesemnificative, totul în raport cu interesele esențiale ale societății, care trebuie protejate.

Pentru a realiza acest obiectiv, pentru a ajunge la această finalitate, legiuitorul (creatorul normelor juridice) analizează atent fiecare set de relații sociale și extrage de aici ceea ce este general și universal, ceea ce este dominant. Pe această bază legiuitorul construiește tipul de conduită, de comportament pentru subiecții care acționează în acel mănunchi (set) de relații sociale.

Norma juridică impune participanților la circuitul juridic o conduită tip prin care încearcă să desăvârșească procesul de socializare a indivizilor. În concret, norma juridică îl învață pe om modul de a trăi în societate prin faptul că îi impune norma tip de conduită.

În primul rând, trebuie acceptată existența tendinței organice a ființei umane spre independență în gândire și acțiune, în capacitatea sa de a-și proiecta și realiza propria personalitate, în înclinația de a se opune unor norme ce îi îngrădesc libertatea de acțiune etc.

În al doilea rând, legiuitorul trebuie să aibă în vedere creșterea continuă a gradului de complexitate și dinamism a realității sociale, modificările de esență ce se produc la nivel macrosocial, dar și în universul de acțiune și gândire al individului, influența pe care o exercită asupra societății factorii externi, internaționali și regionali.

În al treilea rând, legiuitorul trebuie să plece de la realitatea concretă care evidențiază dependența individului față de

cadrul social, nevoia intimă a acestuia de a se supune unor norme, efortul lui pentru integrare spre a se conforma legilor, în egală măsură legiuitorul trebuie să accepte situații de fapt și fenomene care apar și se consolidează în societate : fenomenul de înstrăinare a individului, proliferarea violențelor, excesiva birocratizare a unor instituții ale statului, manifestarea elementelor de criză intrafamilială, criza educațională, expansiunea terorismului și a criminalității organizate etc.

d) Norma juridică implică un raport intersubiectiv

Norma juridică nu plasează în conținutul său omul imaginat de o forță divină, omul ca făptură desprinsă de realitatea concretă, ci omul real aflat într-o infinitate de legături sociale, omul înzestrat cu drepturi și obligații participant activ la circuitul juridic pe care societatea îl generează.

Din această perspectivă putem vorbi de **caracterul bilateral** al normei juridice, care implică ideea de reciprocitate. Participarea unui individ la circuitul juridic presupune o permanentă și constantă raportare a acestuia la ceilalți indivizi. Obligația unui subiect de drept față de alt subiect de drept implică o limitare a acțiunilor lor, o limitare care favorizează libertatea, care aprinde scânteia și întreține focul comunicării umane și a conviețuirii indivizilor în societate.

Pentru înțelegerea trăsăturilor caracteristice ale normei juridice în accepțiunea ei clasică, trebuie să alăturăm la cele prezentate mai sus și **nuanțele specifice ale unor norme-principii, norme-cadru, norme-definiții sau norme-sarcini**, precum și nevoia de a delimita norma juridică de norma individuală.

Constituția României, actul normativ fundamental al dreptului nostru, conține norme de principiu, prin care sunt reglementate realități concrete ale vieții social-politice sau prin care sunt stabilite unele finalități ale activității statale. De exemplu, titlul I al Constituției României, intitulat „Principii generale”, definește caracteristicile și principiile fundamentale ale statului român (România este stat național, suveran și independent, unitar și indivizibil, stat de drept, social și democratic). Aceste prevederi sunt mai mult decât norme obligatorii, ele sunt **norme-principii** pentru că fixează în conținutul lor principii ce călăuzesc întregul nostru sistem de drept.

Și alte domenii sunt reglementate de acte normative ce conțin asemenea norme-principii: codul penal, codul civil, codul de procedură penală cuprinde capitole introductive intitulate „Dispoziții generale” sau „Principii Generale” în care sunt definite principiile ce guvernează domeniul reglementat toate celelalte norme juridice cuprinse în aceste coduri urmând să fie interpretate și puse în aplicare potrivit principiilor enunțate.

8.3.4. Structura normei juridice

Recepționând norma juridică, subiectul poate să adopte una din următoarele variante de comportament:

- să acționeze în conformitate cu conduita prescrisă de norma juridică, adică să se conformeze acesteia;
- să se abțină de la o acțiune pe care norma o prescrie;

- să încalce norma acționând contrar conduitei prescrise de aceasta.

Structura internă are în vedere **structura logică** a normei, iar **structura externă** se referă la **construcția tehnico-legislativă** a normei, adică modul ei de exprimare în cadrul unui act normativ.

a) **Structura logică a normei juridice**

Ideea de bază de la care pornește legiuitorul în construcția unei norme juridice este aceea că norma juridică trebuie să răspundă cerințelor privitoare la buna organizare a relațiilor din societate, în sensul că aceasta nu trebuie să contrazică logica acțiunii sociale.

Pornind de la acest deziderat, din punct de vedere al structurii sale logice, norma juridică are în componența sa următoarele **trei elemente: ipoteza, dispoziția și sancțiunea**. Ne aflăm, așadar, în prezența unei structuri trihotomice (trihotomic=împărțit în trei).

A. IPOTEZA - este acea parte a normei juridice în care legiuitorul stabilește (fixează) condițiile, împrejurările sau faptele în care intră în acțiune norma, precum și categoria subiecților de drept.

Clasificarea ipotezelor

- **ipoteze strict determinate** - care stabilesc exact condițiile de aplicare a dispoziției normei juridice.

Exemple: - pentru obținerea autorizației necesare organizării jocurilor de noroc, prin lege sunt prevăzute toate condițiile pe care trebuie să le îndeplinească un agent economic pentru a beneficia de acest drept;

- o bancă este considerată insolvabilă, dacă se află într-una din următoarele situații:

- banca nu a onorat integral creanțele certe, lichide și exigibile, cel puțin 30 de zile, și valoarea obligațiilor băncii depășește valoarea activului său.

- **ipoteze relativ determinate** sunt cele în care condițiile și împrejurările de aplicare a dispoziției, prin natura lor, nu pot fi formulate în mod detaliat.

- **ipoteze simple** sunt cele în care este formulată o singură condiție sau împrejurare pentru a se aplica dispoziția normei juridice.

- **ipoteze complexe** sunt cele în care sunt formulate mai multe condiții și împrejurări pentru a se aplica dispoziția normei juridice.

B. DISPOZIȚIA - este definită ca acel element al structurii logice a normei juridice care prevede conduita ce trebuie urmată în cazul ipotezei formulate.

Cu alte cuvinte, dispoziția este acea parte componentă a normei juridice în care sunt formulate drepturile și obligațiile subiecților nominalizate sau vizate generic de norma juridică respectivă.

Dispoziția reprezintă **miezul normei juridice**. În dispoziția normei juridice poate fi formulată o **conduită obligatorie** (un ordin, o comandă a legiuitorului) sau o obligație pentru un subiect de a se **abține** de la săvârșirea unei fapte (exemple: obligația de a nu conduce autoturismul fără permis de conducere, în stare de

ebrietate; obligația învinuitului de a nu părăsi localitatea așa cum a decis instanța de judecată etc.).

Dispoziția normei juridice poate să formuleze, de asemenea anumite permisiuni (exemplu Banca Națională a României **poate** cere unui solicitant să prezinte orice informație și documente suplimentare - art. 12 din Legea bancară; la nivelul județelor și al municipiului București se pot constitui structuri operative - art. 19, alin. 4 din Legea nr. 21/1999 pentru prevenirea și sancționarea spălării banilor etc.

Clasificarea dispozițiilor

După modul în care este prescrisă conduita subiecților, dispozițiile pot fi:

- **dispoziții determinate** sunt cele care stabilesc categoric drepturile și obligațiile subiecților vizați în formulări de genul: trebuie, are dreptul, este obligat, este interzis, este autorizat, este îndreptățit etc.;

- **dispoziții relativ determinate** sunt cele care stabilesc variante de conduită sau limite ale conduitei, urmând ca subiecții să aleagă una dintre ele. Exemplu: art. 36 din Codul familiei prevede că „la desfacerea căsătoriei, bunurile comune se împart între soți, potrivit învoielii acestora. Dacă soții nu se învoiesc asupra împărțirii bunurilor comune, va hotărî instanța judecătorească”.

C. SANCTIUNEA - este al treilea element structural al normei juridice, care precizează urmările, consecințele ce apar în cazul nerespectării dispoziției normei juridice.

Sanctiunea reprezintă modul de reacție, răspunsul juridic al societății față de conduita neconformă cu dispoziția normei de drept, măsurile concrete luate împotriva persoanelor care au încălcat legea. Aceste măsuri sunt aduse la îndeplinire, la nevoie, prin acțiunea organelor specializate ale statului.

Sanctiunea se poate referi însă și la măsuri de stimulare, de cointerensare a subiectului astfel ca acesta să urmeze conduita dorită.

Acestea sunt **sanctiuni pozitive**.

După natura lor sanctiunile sunt:

- **sanctiuni civile**, specifice dreptului civil, care la rândul lor pot fi: sanctiuni referitoare la actele private (anularea actului ilegal și restabilirea situației anterioare), sanctiuni referitoare la drepturile personale nepatrimoniale (publicarea hotărârii judecătorești în presă);

- **sanctiuni penale**, specifice dreptului penal, pot fi la rândul lor sanctiuni privative de libertate (închisoarea), pecuniare (amenda penală), accesorii (decăderea din anumite drepturi);

- **sanctiuni administrative**, pot fi privative de libertate (închisoarea contravențională), pecuniare (amenda administrativă) sau de altă natură (mustrare, avertisment etc.).

După gradul lor de determinare sanctiunile sunt:

- sanctiuni **absolut determinate** sunt cele precis stabilite și care nu lasă loc de interpretări;

- sanctiuni **relativ determinate** sunt acelea care se pot stabili în mod concret dintr-un cadru mai larg, în funcție de gravitatea actului de încălcare a legii.

- sanctiuni **alternative** sunt cele în care organul de stat are de ales între mai multe sanctiuni (de exemplu,

închisoare sau amendă);

- sancțiuni **cumulative** sunt cele în care organul de aplicare trebuie să aplice două sau mai multe sancțiuni (închisoare și amendă, sau amendă și retragerea autorizației de funcționare a unui agent economic etc.).

Sancțiunea normei juridice se caracterizează prin legalitate, adică se aplică numai conform legilor în vigoare și reprezintă atributul exclusiv al organelor competente, prevăzute de actele normative.

b) **Structura tehnico-legislativă a normei juridice**

Spre deosebire de structura logică a normei juridice unde cele trei elemente componente (ipoteza, dispoziția, sancțiunea) alcătuiesc partea statică, internă și stabilă a normei juridice, structura tehnico-legislativă a normei juridice are în vedere forma exterioară de exprimare a conținutului, la redactarea ei, care trebuie să fie concretă, concisă și clară.

De ce este nevoie și de o structură tehnico-legislativă a normei juridice?

- **în primul rând**, pentru că nu în toate normele juridice sunt formulate expres cele trei elemente (ipoteza, dispoziția și sancțiunea);

- **în al doilea rând**, pentru că în numeroase acte normative normele juridice nu cuprind decât unul sau două elemente, celălalt sau celelalte urmând a fi deduse pe calea interpretării logice, sau urmând a fi găsite în conținutul altei norme juridice din cuprinsul aceluiași act normativ sau a altui act normativ;

- **în al treilea rând**, pentru că structura tehnico-legislativă nu se suprapune întotdeauna, nu este constant identică, cu structura logico-juridică a normei juridice;

- **în al patrulea rând**, pentru că structura tehnico-legislativă vizează structura externă și dinamică a normei juridice. Această structură trebuie să răspundă cerințelor de celeritate (rapiditate) pe care le impune opera de elaborare legislativă într-un stat, în diferite etape ale dezvoltării sale.

Este cunoscut faptul că normele juridice se cuprind într-un act normativ (lege, hotărâre de Guvern, ordonanță, ordonanță de urgență, decret, decizii etc.), care are o anumită **structura tehnică**.

Elementul de bază al actului normativ este **articolul** care, în general, conține o reglementare de sine stătătoare, formulată într-o propoziție gramaticală sau într-o frază în limba oficială a statului.

Adeseori un articol poate cuprinde una sau chiar mai multe norme juridice, după cum o normă juridică poate fi cuprinsă în mai multe articole elementele ei putând fi identificate prin coroborare.

Pentru că reprezintă subdiviziunea cea mai mică a actului normativ, articolul trebuie să fie omogen, unitar, accesibil înțelegerii de către cei cărora li se adresează.

Alineatul reprezintă un segment, o parte dintr-un articol și poate fi format, după caz, dintr-o propoziție, o frază sau mai multe fraze.

În concluzie, structura tehnico-legislativă are în vedere modul în care sunt enunțate, formulate normele juridice în cadrul actelor normative.

O problemă discutată în literatura juridică de specialitate se referă la structura normelor de **drept internațional public**. Este vorba de **rolul sancțiunii** în dreptul internațional care este un drept consensual, iar normele sale sunt obligatorii pentru statele care au ratificat, au acceptat aceste norme. Ratificarea tratatelor internaționale obligă statele să aplice normele cu bună-credință.

Sancțiunile prevăzute în normele de drept internațional public prezintă unele caracteristici, determinate de poziția specifică a dreptului internațional în raport cu dreptul intern.

Diferențele apărute între state trebuie să se rezolve prin mijloace pașnice, pe calea negocierilor și tratatelor, fiind interzisă utilizarea forței în relațiile dintre state.

Constrângerea militară sau de altă natură (blocade economice, embargouri etc.) este recunoscută doar cu titlu de excepție și numai în condițiile prevăzute de Carta ONU.

8.3.5. Clasificarea normelor juridice

a) **După criteriul ramurii de drept**, respectiv după obiectul reglementării juridice și al metodelor de reglementare utilizate, normele juridice sunt: norme juridice de drept civil, de drept penal, de drept administrativ, de drept constituțional, de dreptul familiei de drept comercial, de drept financiar etc.

- **Normele juridice de drept penal** reglementează relații sociale de apărare socială; ele prevăd fapte periculoase pentru valorile sociale și le interzice prin aplicarea sancțiunii penale. Norma penală este o normă de incriminare. Cu privire la structura internă (logico-juridică) a normei penale s-au exprimat două opinii diferite: prima exprimă faptul că norma penală are o structură trihotomică (ipoteza, dispoziția și sancțiunea); a doua opinie susține structura dihotomică, adică norma penală ar cuprinde numai două elemente (dispoziția și sancțiunea). În această a doua opinie, pe care o îmbrățișăm, dispoziția prescrie acțiunea sau inacțiunea interzisă în legătură cu o anumită valoare socială (viața, sănătatea, proprietatea, statul etc.). Prescrierea faptei și a condițiilor în care aceasta este considerată acțiune nu reprezintă **o ipoteză**. Săvârșirea faptei interzise nu este nici ea ipoteză ci chiar încălcarea dispoziției.

- **Norme juridice de drept civil** reglementează relațiile sociale privitoare la regimul persoanelor (fizice și juridice), regimul bunurilor, al obligațiilor, contractelor și succesiunilor.

- **Norme juridice de drept procesual penal** prescriu ce organe sunt chemate să îndeplinească activitățile necesare realizării procesului penal și ce atribuții are fiecare organ, prin ce acte sau operațiuni se îndeplinesc activitățile procesuale de către organele și persoanele chemate în proces, ce drepturi și îndatoriri au acestea.

- **Norme juridice de drept constituțional** reglementează relațiile specifice care apar și se dezvoltă în

activitatea de instaurare, menținere și exercitare a puterii de stat, relațiile în legătură cu structura de stat, organizarea administrativ-teritorială, cetățenia și statutul juridic al cetățeanului, organizarea politică etc.

- **Norme juridice de drept administrativ** reglementează relațiile sociale din sfera administrației publice, precum și pe cele de natură conflictuală, dintre autoritățile publice sau alte autorități statale, pe de o parte, și cei vătămați în drepturile lor prin actele emise de aceste autorități, pe de altă parte.

b) **După criteriul forței juridice a actului normativ** în care se află cuprinsă norma juridică, acestea sunt:

- norme juridice constituționale (cuprinse în Constituție);

- norme juridice cuprinse în legi (legea fiind actul normativ cu cea mai mare forță juridică, elaborat de Parlament);

- norme juridice cuprinse în decrete (decretele sunt acte normative elaborate de Președintele României);

- norme juridice cuprinse în Hotărâri de Guvern și Ordonanțe guvernamentale elaborate de puterea executivă;

- norme juridice cuprinse în acte normative elaborate de organele administrației locale (decizii) care au o sferă de aplicabilitate limitată la competența teritorială (județ, municipiu, oraș, comună) a organului care a emis actul.

c) **După criteriul structurii interne** (logico-juridice), respectiv după modul de cuprindere a elementelor structurale (ipoteza, dispoziția, sancțiunea) normele juridice sunt:

- **norme juridice complete:** cele care cuprind în articolul din actul normativ în care sunt incluse, toate cele trei elemente structurale constitutive. Menționăm că majoritatea normelor juridice sunt complete;

- **norme juridice incomplete:** cele care nu cuprind toate cele trei elemente, ele completându-se cu alte norme juridice din conținutul aceluiași act normativ sau de alte acte normative. Aceste norme incomplete se clasifică la rândul lor, în norme de trimitere și norme în alb. Normele juridice de trimitere sunt cele care se completează cu norme din același act normativ sau din alte acte normative **aflate în vigoare**. Normele juridice în alb sunt cele ce se completează cu dispoziții din acte normative **ce urmează** să apară.

d) **După criteriul sferei de aplicare** normele juridice se clasifică în:

- **norme juridice generale** sunt cele care au sfera cea mai largă de aplicabilitate într-un domeniu sau într-o ramură de drept (exemple: normele juridice cuprinse în partea generală a Codului penal; unele reglementări cuprinse în Codul Civil se aplică și în dreptul comercial);

- **norme juridice speciale** sunt cele care se aplică unor categorii restrânse de relații sociale, ele derogă de la dreptul comun. Exemple: normele juridice din cuprinsul legilor speciale care cuprind și dispozițiuni penale: Legea pentru prevenirea și sancționarea spălării banilor, Legea pentru protecția drepturilor de autor, Legea pentru combaterea evaziunii fiscale etc.;

- **norme juridice de excepție** sunt cele care completează normele generale sau speciale, fără ca această excepție

să fie considerată o atingere adusă ordinii generale de drept.

e) **După criteriul gradului și intensității incidenței**, normele juridice se clasifică în:

- **norme juridice-principii**, sunt cele cuprinse de obicei în Constituții (legile fundamentale ale sistemelor de drept), în Declarații (exemplu: Declarația Universală a Drepturilor Omului) sau sunt deduse prin interpretarea altor norme juridice. Aceste norme, denumite și **normele cardinale** ale dreptului se impun cu o forță specifică în conștiința comună. De exemplu: respectul reciproc al vieții, principiul justiției sociale, respectarea convențiilor, prezumția de nevinovăție etc.

- **norme juridice-mijloace**, sunt cele care asigură aplicarea normelor principii la specificul domeniilor reglementate (domeniul învățământului, sănătății, sfera relațiilor contractuale etc.).

f) **După criteriul modului de reglementare a conduitei**, normele juridice sunt:

- **norme juridice onerative**, sunt acele norme juridice care obligă subiectul să facă ceva, să săvârșească o acțiune concretă (termenul de onerativ vine din latinescul *onus- oneris* care înseamnă sarcină, obligație). **Exemple:** conducătorul auto care comite un accident de circulație este obligat să transporte victima la cel mai apropiat spital;

- **norme juridice prohibitive**, sunt cele care obligă subiectul să se abțină de la săvârșirea unor acțiuni, a unor fapte concrete. Cele mai multe norme prohibitive le găsim în dreptul penal și dreptul administrativ, prin care se interzic furtul, violul, omorul, tâlhăria, pirateria, se interzic faptele de tulburare a ordinii și liniștii publice etc. Normele juridice onerative și prohibitive sunt cunoscute și definite ca **norme juridice imperative**, întrucât legiuitorul comandă subiectului să facă, să execute ceva concret sau să se abțină de la o anumită conduită.

- **norme juridice permissive**, sunt acele norme care nici nu obligă, nici nu interzic o anumită conduită. Ele permit subiectului să aleagă o conduită, un comportament care însă nu poate încălca sau afecta ordinea de drept (este permis tot ceea ce legea nu interzice). Astfel, dreptul la recurs al părților în proces este o formă juridică permisivă, pentru că lasă la latitudinea, la aprecierea părților dacă uzează sau nu de această cale de atac.

Norma juridică permisivă se poate transforma în norma imperativă, situație în care se numește **normă supletivă**.

Norma supletivă oferă subiecților posibilitatea de a opta, de a alege, pentru o conduită și numai dacă dreptul la opțiune nu a fost exercitat de ei într-un interval de timp, norma supletivă este cea care stabilește conduita subiecților.

Alte categorii de norme juridice

- **norme juridice organizatorice** sunt cele care privesc organizarea instituțiilor și organismelor sociale, în conținutul normelor fiind reglementate: modul de înființare, scopurile, competențele, relațiile cu alte instituții. Scopul primordial al acestei norme este acela de a fundamenta cadrul legal de funcționare a instituțiilor și organismelor respective. Exemple: legile de

organizare și funcționare a ministerelor, Curții Constituționale, Avocatului Poporului, Consiliului Superior al Magistraturii, Legea de organizare și funcționare a Poliției Române etc.

- **norme juridice punitive** sunt cele prin care se aplică sancțiuni (măsuri de pedepsire a celor care au încălcat dispozițiile legale) potrivit procedurilor pe care legea le stabilește.

- **norme juridice stimulative** sunt cele care prevăd mijloace și forme de cointeresare a subiecților: distincții, premii, decorații, recompense, titluri de onoare; ele precizează cu exactitate condițiile în care acestea pot fi acordate de către instituțiile și organele abilitate de lege.

8.3.6. Acțiunea normei juridice

Normele juridice acționează pe trei vectori principali: **în timp, în spațiu și asupra persoanelor.**

a) acțiunea în timp a normei juridice

Romanii spuneau *tempus regit actum* (timpul guvernează actul juridic) în sensul duratei normei juridice, durata delimitată între două borne exacte: data de la care intră în vigoare și data până la care este în vigoare.

Norma juridică, **ca celula fundamentală a dreptului**, are ciclul ei propriu de viață: **este creată** (se naște), **produce efecte** (trăiește efectiv) și **moare** (nu mai poate reglementa domeniul respectiv) pentru că au dispărut chiar realitățile și nevoile care au creat-o, care au impus-o în sistemul de drept.

Pentru explicarea în manieră didactică a acțiunii în timp a normei juridice avem în vedere **trei momente:**

- intrarea în vigoare a normei juridice;
- acțiunea în timp a normei juridice;
- ieșirea din vigoare a normei juridice.

Intrarea în vigoare a normei juridice se referă la data concretă la care actul normativ care conține norma juridică începe să acționeze și devine opozabil subiecților de drept.

Regula privind **intrarea în vigoare a normei juridice** este stabilită de Constituția României în art. 78 „legea se publică în Monitorul Oficial al României și intră în vigoare la 3 zile de la data publicării sau la o dată ulterioară prevăzută în textul ei”. Termenul de 3 zile se calculează pe **zile calendaristice.**

O excepție de la această regulă o reprezintă dispoziția art. 115 alin. 5 din Constituție care prevede: „Ordonanța de urgență **intră în vigoare** numai după depunerea sa spre dezbateră în procedură de urgență la camera competentă să fie sesizată și **după publicarea** ei în Monitorul Oficial al României”. Această excepție este justificată de existența unei situații a cărei reglementare nu poate fi amânată.

În momentul intrării sale în vigoare norma juridică guvernează relațiile sociale: nimeni nu mai poate invoca necunoașterea normelor juridice. Funcționează prezumția absolută a cunoașterii legii, prezumție care nu poate fi răsturnată prin proba contrarie. Necunoașterea dreptului nu conduce decât la vătămarea intereselor individului. Cel ce nu cunoaște dreptul este un infirm, un handicapat, pentru că nu-și cunoaște drepturile și nici obligațiile, fiind

în postura unui izolat social, predispus permanent să încalce legea și în situația de a fi victimă a propriei ignoranțe.

Principiile acțiunii în timp a normei juridice

Din momentul intrării sale în vigoare, norma juridică devine **activă** și acționează pentru **viitor**.

În art. 15, alin. 2 din Constituția României se precizează: „Legea dispune numai pentru viitor, cu excepția legii penale sau contravenționale mai favorabile”.

Aceasta înseamnă că norma juridică **nu este retroactivă**, adică nu se aplică raporturilor născute și faptelor comise înainte intrării sale în vigoare.

În același timp, norma juridică **nu este ultraactivă**, adică nu se aplică după ce iese din vigoare.

Principiul neretroactivității normei juridice este stipulat în legislație: Codul Civil Român proclama în primul său articol: „legea dispune numai pentru viitor; ea nu are putere retroactivă”; Codul Penal Român consacră în art.11 faptul că legea penală nu se aplică faptelor care, la data când au fost săvârșite, nu erau prevăzute ca infracțiuni”.

Care este argumentul pentru care operează principiul neretroactivității normei juridice?

- **în primul rând**, este vorba de argumentul ce vizează stabilitatea ordinii de drept și, implicit, a ordinii sociale. O lege sau orice alt act normativ care s-ar aplica retroactiv ar produce un evident dezechilibru în ordinea de drept. Organele puterii de stat, însărcinate cu aplicarea legii, nu se vor ocupa de prezentul juridic, de ordinea de drept ce trebuie asigurată, ci de zone ale trecutului care nu mai prezintă interes imediat, concret pentru ordinea generală în societate.

- **în al doilea rând**, nu este echitabil, nu este just și nu este legal ca o lege să-și extindă efectele asupra unor stări de fapt și raporturi consumate sau născute înainte intrării sale în vigoare.

- **în al treilea rând**, norma juridică odată intrată în vigoare are ca rost principal să modeleze conduitele prezente și viitoare și nicidecum cele trecute. Trecutul nu încapă în substanța normei juridice; dreptul are suficiente neliniști pe care i le produce prezentul, are prea multe lucruri de făcut pentru viitorul imediat și de perspectivă, ca să-și stabilească drept principiu retroactivitatea normei juridice.

- **în al patrulea rând**, stabilind și respectând principiul neretroactivității normei juridice, dreptul își reafirmă și probează idealul de motor al progresului, de factor fundamental al echilibrului social și al ordinii de drept.

În privința dreptului public (drept constituțional, drept penal), problema **conflictului în timp de norme juridice** este așezată pe alte coordonate, în sensul că normele juridice se aplică imediat, înlăturând vechile reglementări. Exemplu: Constituția României care, odată intrată în vigoare, a înlăturat vechea Constituție și orice alte reglementări contrare dispozițiilor sale.

Se pune problema stabilirii normei juridice care se aplică într-o situație dată, cu privire la care poate exista un conflict între două legi. Într-o astfel de situație există trei soluții posibile:

- norma juridică ieșită din vigoare continuă să se aplice situațiilor, faptelor sau drepturilor care s-au născut sub incidența acesteia (este cazul ultraactivității normei juridice).

- norma juridică nouă, intrată în vigoare, produce efecte juridice pentru trecut. În acest caz este vorba de legea penală mai favorabilă.

- suprimarea celor două ipoteze anterioare, prin admiterea efectului obligatoriu imediat al noii norme juridice.

Excepții de la principiul neretroactivității normei juridice

1. **Prima excepție** se referă la **normele juridice cu caracter interpretativ**, care au caracter **RETROACTIV**, întrucât norma juridică de interpretare se referă la norme juridice deja existente, care necesită a fi interpretate de către legiuitor, pentru o corectă și unitară aplicare a acestora.

2. **A doua excepție** se localizează în domeniul dreptului penal și se referă la **normele juridice penale care prevăd dezincriminarea unor fapte și normele penale și contravenționale mai favorabile**.

3. **A treia excepție** se referă la **retroactivitatea expresă**, adică la situația în care legiuitorul prevede în mod expres că norma juridică se va aplica retroactiv, în practică asemenea situații nu sunt frecvente, ele constituie excepții, tocmai datorită grijii pe care legiuitorul o are pentru a nu tulbura desfășurarea normală a relațiilor sociale, mai ales atunci când printr-o atare reglementare pot fi lezate drepturile și interesele legitime ale cetățenilor (dreptul de proprietate, dreptul la educație etc.).

Principiul neultraactivității normei juridice se referă la faptul că o normă juridică nu-și poate extinde efectele după ieșirea sa din vigoare. De la acest principiu fac **excepție normele juridice cu caracter temporar sau excepțional**.

Ultraactivitatea legii poate avea loc numai în virtutea voinței exprese sau tacite a legiuitorului, care poate menține în vigoare, pentru anumite situații juridice și pentru o anumită perioadă de timp, dispozițiile legii vechi, care a fost abrogată în mod expres. Cel mai frecvent exemplu de ultraactivitate se referă la contractele în curs de executare. Acestea s-au născut sub imperiul vechii legi, prin voința părților, iar efectele contractelor rămân dominate de legea veche, pe întreaga perioadă a producerii acestora.

Ieșirea din vigoare a normei juridice

Cel de-al treilea moment în cercetarea acțiunii în timp a normei juridice îl reprezintă ieșirea din vigoare a normei juridice, care se produce prin trei modalități:

a) **ABROGAREA** este considerată cea mai importantă modalitate de ieșire din vigoare a unei norme juridice; este definită ca actul prin care se exprimă încetarea acțiunii actului normativ.

Abrogarea înseamnă, în cele din urmă, încetarea acțiunii unei norme juridice, datorită intrării în vigoare a unei norme juridice noi, ca expresie a voinței legiuitorului.

Abrogarea cunoaște două forme: **abrogarea expresă și abrogarea tacită**.

Abrogarea expresă poate fi, la rândul său: directă și

indirectă.

Abrogarea expresă directă constă în desființarea efectelor vechii norme juridice prin precizarea detaliată, în conținutul noului act normativ, a normelor juridice scoase din vigoare.

Abrogarea expresă indirectă constă în desființarea efectelor vechii norme prin utilizarea în noua normă juridică a formulei „pe data intrării în vigoare a prezentei legi se abrogă orice dispoziție legală contrară”.

Abrogarea tacită sau implicită intervine în situația când noua normă juridică nu face nici o precizare (nici directă, nici indirectă) în legătură cu acțiunea vechilor norme juridice. Pentru faptul că norma juridică nouă reglementează diferit un mănunchi de relații sociale față de vechea normă, organele de aplicare a legii înțeleg implicit că legiuitorul a scos din vigoare vechea reglementare (abrogare tacită).

Teoreticienii și practicienii dreptului recomandă legislativului să folosească **metoda abrogării expresive directe**, dată fiind exactitatea acesteia, absența oricărui dubiu, precum și multitudinea de acte normative care sunt elaborate și înlocuiesc, scot din vigoare tot atâtea reglementări vechi.

În opinia noastră, **funcțiile abrogării** sunt:

1. de armonizare și modernizare a legislației;
2. de înlăturare a actelor normative sau textelor care nu se mai corelează cu noile reglementări;
3. de înlăturare a paralelismelor în legislație;
4. de curățare a fondului legislativ de acele acte normative devenite desuete și trecerea acestora în fondul pasiv al legislației.

Regula fundamentală în domeniul abrogării este aceea că un act normativ de putere inferioară nu poate abroga un act normativ de putere superioară. Astfel, printr-o Hotărâre a guvernului nu pot fi abrogate ordonanțe sau legi, ori dispoziții ale acestora.

b) **AJUNGEREA LA TERMEN** este considerată cea de-a doua modalitate de ieșire din vigoare a normei juridice, care operează în mod excepțional, în situația actelor normative temporare, edictate pentru o perioadă delimitată de timp, până la un anumit termen (o dată calendaristică precizată). Este evident că ajungerea la termenul fixat sau încetarea stării de fapt care a impus elaborarea normei juridice conduc la scoaterea din acțiune a normei respective.

Un exemplu îl constituie **legile bugetare**, care se adoptă anual, precum și cele privind salarizarea personalului disponibilizat în anumite condiții.

c) **DESUETUDINEA** este definită în DEX ca „ieșire din uz, a nu se mai folosi, a nu mai fi obișnuit, a se perima”. O normă juridică este căzută în desuetudine, atunci când, deși ea este în vigoare nefiind abrogată și neajungând la termen, nu se mai aplică datorită schimbării condițiilor social-economice și politice care au impus inițial elaborarea ei.

Această modalitate de ieșire din vigoare a normei juridice este caracteristică perioadelor de tranziție în viața unei societăți, a etapelor ce marchează trecerea de la un anumit regim politic la altul, când dreptul nu are răgazul de a inventaria totalitatea

normelor juridice care, deși nu au fost expres abrogate, nu mai corespund etapei noi, ele devenind perimate, învechite.

Aspecte de drept internațional

Abrogarea tratatelor internaționale poate fi expresă sau tacită.

Abrogarea expresă este rezultanta manifestării de voință a părților care se pronunță pentru încetarea efectelor unui tratat.

În cazul tratatelor multilaterale (Pactul de la Varșovia, CAER, NATO, Piața Comună Europeană, ASEAN, NAFTA, CEFTA etc.) statele care sunt părți sunt libere să aleagă forma și procedura prin care se retrag ca părți din astfel de tratate, dispozițiile normative fiind abrogate expres.

De regulă, majoritatea tratatelor internaționale cuprind dispoziții clare cu privire la abrogarea acestora, precum și în ce privește termenul la care tratatul încetează.

Abrogarea tacită a tratatelor se referă la cazurile în care se încheie un nou tratat care cuprinde norme juridice noi, implicit vechiul tratat fiind considerat abrogat.

Există și situații în care tratatele cad în desuetudine, în sensul că deși nu au fost abrogate expres sau tacit, continuă să fie în vigoare deși condițiile politice care au stat la baza încheierii lor au dispărut.

Este cazul Tratatului Militar de la Varșovia și Tratatul CAER care au fost semnate de țările socialiste europene și URSS, tratate care, după anul 1990 nu au mai funcționat ca urmare a prăbușirii sistemului socialist și destrămării URSS.

b) Acțiunea normelor juridice în spațiu și asupra persoanelor

Din punct de vedere al acțiunii normelor juridice în spațiu și asupra persoanelor ne aflăm în prezența a două principii esențiale:

- principiul **teritorialității** normelor juridice, care consacră faptul că norma juridică acționează asupra teritoriului statului respectiv;

- principiul **personalității** normelor juridice, care consacră faptul că norma juridică acționează asupra cetățenilor statului respectiv și străinilor aflați pe teritoriul aceluși stat.

Constituția României stipulează în art. 17 faptul că: „cetățenii români se bucură în străinătate de protecția statului român”, iar în art. 19 alin. 1 și 2 faptul că: „cetățeanul român nu poate fi extrădat sau expulzat din România. Prin derogare de la această prevedere, cetățenii români pot fi extrădați în baza convențiilor internaționale la care România este parte, în condițiile legii și pe bază de reciprocitate”.

Aplicarea legii penale în baza principiului teritorialității, cunoaște anumite restrângeri, în sensul că ea nu se aplică cu privire la infracțiunile săvârșite pe teritoriul României de persoane care se bucură de imunitate de jurisdicție sau de personalul armatelor străine aflate în trecere sau staționate pe teritoriul țării. Aceste excepții de la jurisdicția statului român nu prezintă o încălcare, o lezare a suveranității, deoarece ele operează pretutindeni în lume și sunt consecința unor convenții internaționale

care prevăd concesiile reciproce între state.

Principiul personalității legii penale (art. 9 din Noul Cod Penal) consacră faptul că „legea penală română se aplică infracțiunilor săvârșite în afara teritoriului țării de către un cetățean român sau de o persoană juridică română, dacă pedeapsa prevăzută de legea română este detențiunea pe viață ori închisoarea mai mare de 10 ani”.

În cazul celorlalte categorii de infracțiuni, legea penală română se aplică infracțiunilor săvârșite în afara teritoriului țării de către un cetățean român sau de o persoană juridică română, dacă fapta este prevăzută ca infracțiune și de legea penală a țării unde a fost săvârșită ori dacă a fost comisă într-un loc care nu este supus jurisdicției niciunui stat.

Extraterritorialitatea legii civile intervine în cazul raporturilor juridice cu element de extraneitate, așa cum sunt specificate în Codul Civil (Cartea a VII-a).

Principiul personalității legii penale (art. 4 din Codul Penal) consacră faptul că legea penală română se aplică și în cazul infracțiunilor săvârșite în afara teritoriului țării, **dacă** făptuitorul este cetățean român sau apatrid cu domiciliul în România.

Principiul realității legii penale (art. 5 din Codul Penal) consacră faptul că legea penală română se aplică infracțiunilor săvârșite în afara teritoriului țării, de cetățenii străini ori de apatrizi care nu domiciliază în România, contra statului român sau contra vieții, integrității corporale ori sănătății unui cetățean român. Practic, autorii infracțiunilor nu au nici o legătură cu statul român.

Principiul realității legii penale (art. 10 din Noul Cod Penal) consacră faptul că „legea penală română se aplică infracțiunilor săvârșite în afara teritoriului țării de către un cetățean străin sau o persoană rară cetățenie contra statului român, contra unui cetățean român ori a unei persoane juridice române. Punerea în mișcare a acțiunii penale se face cu autorizarea prealabilă a procurorului general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție și numai dacă fapta face obiectul unei proceduri judiciare în statul pe teritoriul căruia s-a comis”.

Legea penală română nu se aplică infracțiunilor săvârșite de către reprezentanții diplomați ai statelor străine sau de către alte persoane care, în conformitate cu tratatele internaționale, nu sunt supuse jurisdicției penale a statului român.

Efectele în spațiu ale normelor juridice interne depind și de competența teritorială a organului de stat care a elaborat actul normativ. Dacă organul emitent este central, este clar faptul că norma elaborată de el are efect pe întregul teritoriu al statului, iar dacă norma juridică este elaborată de autorități ale administrației locale, atunci efectele ei se limitează la unitatea administrativ-teritorială respectivă (județ, municipiu, oraș, comună).

Revenim la principiul teritorialității normei juridice vom preciza că acesta nu este absolut, acest lucru consfințind **excepția de extraterritorialitate** care privește persoanele (imunitatea diplomatică și regimul juridic al consulilor), regimul juridic al străinilor și apatrizilor, recunoașterea efectelor juridice ale unor acte săvârșite în afara granițelor statului de origine.

Despre imunitatea diplomatică

Înființarea de misiuni diplomatice permanente se realizează prin consimțământul statelor care stabilesc relații diplomatice între ele. Personalul unei misiuni diplomatice se compune din personalul diplomatic, personalul administrativ și personalul de serviciu. Personalul diplomatic beneficiază de imunitate diplomatică care reprezintă ansamblul drepturilor și privilegiilor acestora: inviolabilitatea persoanei, imunitate de jurisdicție, scutire de impozite și taxe personale, de taxe vamale sau de alte prestații către statul acreditar. În cazul în care personalul diplomatic săvârșește fapte incompatibile cu statutul său și lezează grav ordinea de drept, statul acreditar poate să-l declare persoană non-grata, situație care atrage expulzarea celui în cauză.

Precizăm de asemenea și faptul că sediul misiunii sau reprezentanțele diplomatice nu sunt supuse normelor juridice naționale, întregul regim juridic privitor la relațiile diplomatice fiind reglementat de Convenția de la Viena încheiată la 18 aprilie 1961, care stipulează, printre altele:

a) împotriva agentului diplomatic nu pot fi luate măsuri de arestare sau reținere;

b) documentele, corespondența, bunurile mobile, salariile diplomaților nu pot fi reținute sau supuse unei executări silite ori unui sechestru;

c) autoritățile statului acreditar trebuie să ia măsurile de protecție necesare pentru apărarea agentului diplomatic împotriva oricăror acte de violență fizică sau morală;

d) agentul diplomatic se bucură de imunitate de jurisdicție administrativă și civilă (nu poate fi sancționat contravențional, nu poate depune mărturie), dar această imunitate este limitată.

Imunitățile diplomatice pot fi invocate din momentul în care persoanele cărora le sunt conferite pătrund pe teritoriul statului acreditar (odată cu depunerea scrisorilor de acreditare).

Imunitățile diplomatice încetează la momentul în care persoana respectivă părăsește teritoriul statului acreditar.

Despre privilegiile și imunitățile consulare

Misiunile consulare sunt înființate în scopul ocrotirii intereselor economice, juridice și culturale ale statului care le deschide, ale cetățenilor săi aflați în țara unde se află deschisă și funcționează consulatul.

Misiunile consulare nu îndeplinesc atribuții la nivel guvernamental, acestea urmând să stabilească relații și contacte cu autoritățile locale și cu guvernul.

Funcționarii consulari, personalul de specialitate și auxiliar beneficiază de un regim de imunități mai restrâns decât personalul misiunilor diplomatice (ambasade).

Regimul misiunilor consulare este reglementat de Convenția de la Viena cu privire la relațiile consulare, adoptată la 24 aprilie 1963.

Clasele șefilor de oficii consulare sunt: consuli generali, consuli, vice-consuli, agenți consulari, principala lor însărcinare fiind aceea de a reprezenta și ocroti interesele statului și conaționaliilor lor, de a coopera cu statul acreditar.

Imunitățile personale ale funcționarilor consulari se referă la: inviolabilitatea persoanei, imunitatea de jurisdicție (este

limitată față de agenții diplomatici în sensul că sunt justițiabili în fața instanțelor civile și penale ale statului acreditat; pot fi arestați și judecați pentru activități subversive sau de spionaj), imunități fiscale, vamale.

Despre regimul juridic al străinilor

Noțiunea de străin desemnează persoana fizică determinată care, aflată pe teritoriul unui stat, are cetățenia altui stat sau este apatrid (lipsit de cetățenie).

Precizări:

a) orice persoană fizică aflată pe teritoriul unui stat străin, este supusă regimului instituit în țara respectivă cu privire la străini, dar, în același timp, ea menține legăturile cu statul al cărei cetățean este;

b) în majoritatea statelor există trei forme de reglementare a regimului străinilor: regimul național, regimul special și regimul derivat din clauza națiunii celei mai favorizate.

Regimul național recunoaște străinilor aceleași drepturi de care se bucură cetățenii statului pe teritoriul cărora se află străinii, respectiv: drepturi sociale, economice, civile și culturale. Nu li se recunosc drepturi politice (nu pot alege, nu pot fi aleși și nu pot ocupa funcții publice).

Regimul special acordă străinilor unele drepturi ce sunt nominalizate în acorduri internaționale sau în legislațiile naționale.

Regimul derivat din clauza națiunii celei mai favorizate este consacrat în acorduri bilaterale, în baza cărora un stat acordă străinilor un tratament la fel de avantajos ca acela conferit cetățenilor unui stat terț considerat ca favorizat. Aceasta este o clauză contractuală, ea neputând exista în lipsa convenției dintre părți. Pot face obiectul clauzei domeniile exportului, importului, tarifelor vamale, regimul persoanelor fizice și juridice, regimul misiunilor diplomatice și consulare, drepturi de creație intelectuală etc.

Constituția României stipulează în art. 18 alin. 1: „cetățenii străini și apatrizii care locuiesc în România se bucură de protecția generală a persoanelor și averilor, garantată de Constituție și alte legi”, iar în art. 19: pe timpul șederii în România străinii sunt obligați să respecte legislația română, în care sens ei nu pot organiza sau înființa pe teritoriul României partide politice sau alte organizații sau grupări similare acestora și nu pot face parte din acestea; nu pot ocupa funcții și demnități publice, civile sau militare; nu pot iniția, organiza sau participa la manifestații ori întruniri care aduc atingere ordinii publice sau siguranței naționale.

În România, regimul juridic al străinilor este reglementat de Ordonanța de urgență nr. 194/2002, modificată și completată prin Legea nr. 482 din 10 noiembrie 2004, care prevăd următoarele:

- prin străin se înțelege persoana fără cetățenie română;
- străinii se bucură, în România, de protecția generală a persoanei și a averii, precum și de drepturile prevăzute în tratatele internaționale la care România este parte.

8.4. Îndrumar pentru verificare/autoverificare

Sinteza unității de învățare 8

Norma juridică este celula de bază a dreptului și sistemul juridic elementar. Normele juridice împreună cu relațiile juridice alcătuiesc ordinea de drept, parte componentă a ordinii sociale.

Trăsăturile esențiale ale normei juridice sunt următoarele:

- norma juridică are un caracter general și impersonal;
- norma juridică are caracter tipic;
- norma juridică implică un raport intersubiectiv;
- norma juridică este obligatorie.

Norma juridică are un caracter general și impersonal pentru că este un etalon de conduită și se adresează difuz și impersonal destinatarilor săi.

Norma juridică are caracter tipic pentru că urmărește o egalizare a însușirilor semnificative ale relațiilor sociale și prin aceasta izolarea diferențelor individuale ne semnificative.

Norma juridică implică un raport intersubiectiv fiind în general în strânsă legătură cu imaginea legăturilor sociale multiple și având un caracter bilateral presupunând schimbul just între persoane aflate permanent în anumite relații.

Norma juridică este obligatorie datorită faptului că ea conține prevederi care nu sunt lăsate la liberul arbitru al subiectului și sunt impuse acestuia.

Scopul normei de drept este acela de a asigura relațiilor sociale securitatea esențială, precum și armonia în temeiul unei idei de valoare avute în vedere de legiuitor.

Norma juridică este o regulă generală și obligatorie de conduită al cărei scop este acela de a asigura ordinea socială, regulă ce poate fi adusă la îndeplinire pe cale statală, în caz de nevoie prin constrângere.

Structura normei juridice este dată de două construcții importante:

- structura logică a normei juridice;
- structura tehnico-legislativă

Structura logică a normei juridice alcătuiește partea statică internă și stabilă a normei și cuprinde următoarele elemente: ipoteza, dispoziția, sancțiunea.

Ipoteza descrie împrejurările în care intră în acțiune dispoziția sau sancțiunea normei.

Dispoziția alcătuiește miezul normei juridice și în ea sunt cuprinse drepturile și obligațiile subiectelor participante la raporturile sociale și conduita acestora.

Sancțiunea conține urmările nefavorabile care survin în condițiile nerespectării dispoziției sau ipotezei.

Structura tehnico-legislativă formează structura externă și dinamică a normei juridice, fiind corelată cerințelor de celeritate pe care le reclamă elaborarea legislativă într-un stat, precum și principiile generale de tehnică juridică.

Normele juridice, din punctul de vedere al analizei importanței teoretice și practice se clasifică în funcție de următoarele criterii:

- criteriul ramurii de drept;
- criteriul forței juridice a actului normativ;
- criteriul structurii logice;
- criteriul sferei de aplicare;
- criteriul gradului și al intensității incidenței;
- criteriul modului de reglementare a conduitei.

Acțiunea în timp a normei juridice este determinată de anumite principii:

- principiile care guvernează acțiunea normei juridice în timp - timpul normei de drept este determinat de trei principii: intrarea în vigoare a normei, existența și eficiența normei de drept, ieșirea din vigoare.

- principiul publicității și momentul intrării în vigoare.

- activitatea normelor juridice.

- ieșirea din vigoare a normei juridice.

Aplicarea în spațiu a normei juridice - o coordonată importantă pentru ca norma juridică să poată fi aplicată o constituie spațiul pe care norma de drept este activă. În acest sens o importanță deosebită o are principiul teritorialității care guvernează aplicarea în spațiu a normei juridice.

Aplicarea normei juridice este deosebit de importantă și în privința aplicării ei asupra persoanelor care în drept au calitatea de cetățeni și cetățeni străini. În dreptul internațional public și în dreptul internațional privat sunt consacrate trei regimuri juridice acordate cetățenilor străini: Regimul național, Clauza națiunii celei mai favorizate, Regimul special.

Concepte și termeni de reținut

Structura tehnico-legislativă, Criteriul ramurii de drept, Acțiunea în timp a normei juridice, Aplicarea în spațiu a normei juridice, Aplicarea normei de drept în privința persoanelor

Întrebări de control și teme de dezbatere

1. Care sunt definiția și trăsăturile normei juridice?
2. Analizați rolul normei juridice în societate?
3. Analizați structura logică a normei juridice.
4. Analizați structura tehnico-legislativă a normei juridice.
5. Prezentați clasificarea normelor juridice?
6. Care sunt principiile aplicării în timp a normei juridice? Dar excepțiile?
7. Prezentați regulile de intrare și pe cele de ieșire din vigoare a normei juridice.
8. Analizați principiile aplicării normei juridice în spațiu și asupra persoanelor. Există excepții de la aceste principii?

Teste de evaluare/autoevaluare

A) Care sunt principiile acțiunii în timp a normei juridice?

1 Principiul teritorialității și principiul personalității;

2 Principiul neretroactivității cu cele două excepții: principiul ultraactivității și principiul retroactivității;

3 Principiul unității, principiul echilibrului, principiul accesibilității;

4 Principiul legalității, principiul dreptății, principiul echității și justiției;

5 Principiile generale sau fundamentale și principiile de ramură.

B) Cum se clasifică normele juridice după modul de reglementare a conduitei?

1 Normele juridice onerative, prohibitive, permissive, supletive;

2 Normele juridice organizatorice, punitive, stimulative;

3 Normele juridice generale, speciale, de excepție;

4 Normele juridice principii, normele juridice mijloace;

5 Normele juridice generale, speciale.

C) Care este structura logică a normei juridice?

1 Este structura externă a normelor juridice;

2 Titlu, capitol, alineat, paragraf;

3 Ipoteza, dispoziția, sancțiunea;

4 Titlul, formula introductivă, preambul, partea dispozitivă, formula de atestare a autenticității;

5 Dispoziții generale, dispoziții de fond, dispoziții tranzitorii, dispoziții penale.

D) Cum se clasifică dispozițiile?

1 Civile, penale, administrative;

2 De drept public și de drept privat;

3 Generale, de fond, tranzitorii, finale;

4 Determinate, relativ determinate;

5 Cumulative, alternative.

E) Care sunt trăsăturile caracteristice ale normelor juridice?

1 Spontaneitatea (apar și se dezvoltă în societate în chip neformal), legalitate, generalitate;

2 Sunt relative, au acțiune limitată în timp, au proceduri speciale de elaborare;

3 Generalitatea, oficialitatea, spontaneitatea;

4 Sunt generale, impersonale, obligatorii, au caracter tipic, implică un raport intersubiectiv

5 Moralitatea, este scrisă, are sancțiunea inclusă, este obligatorie.

F) Care este momentul intrării în vigoare a legii:

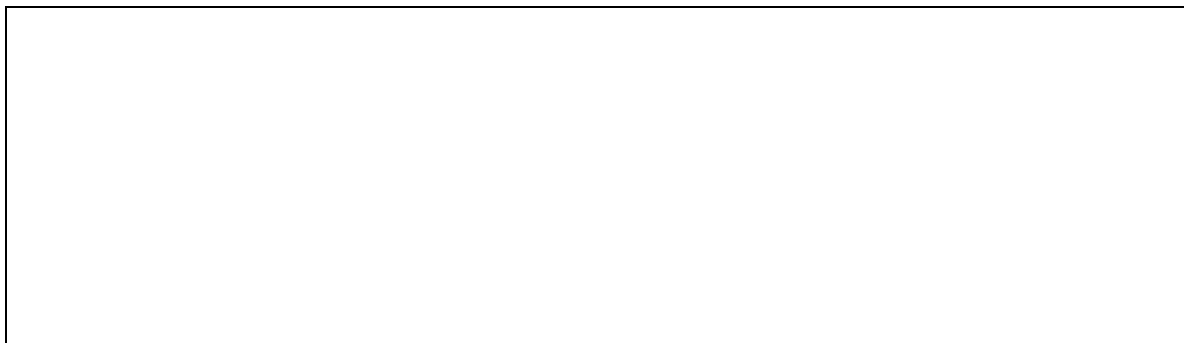
1 data publicării în Monitorul Oficial;

2 data promulgării ei de către Președintele țării;

3 la 30 zile de la data publicării în Monitorul Oficial;

4 numai după depunerea sa spre dezvoltare în Camerele Parlamentului și după aprobarea președinților celor două Camere;

5 la trei zile de la data publicării în Monitorul Oficial sau la data din text.

Bibliografie obligatorie

- Tită, Cezar, Voicu, Costică, Rășcanu, Anton, Ciocoiu, Mariana, Savu, Iuliana, *Teoria generală a dreptului. Caiet de seminar*. Editura Didactică și Pedagogică, București, 2010.
- Ciocoiu, Mariana, *Elemente de teoria statului și dreptului*, Editura Sitech, Craiova, 2010.
- Tită, Cezar, Voicu, Costică, Rășcanu, Anton, Ciocoiu, Mariana, Savu, Iuliana, *Teoria generală a dreptului*, Editura Fundației de Mâine, București, 2011.
- Popa, Nicolae, *Teoria generală a dreptului*, Ediția 3, Editura C.H. Beck, București, 2008.
- Craioveanu, I. *Tratat de teoria generală a dreptului*, Editura Universul Juridic, București, 2009.

Unitatea de învățare 9

IZVOARELE DREPTULUI

Cuprins:

- 9.1. Introducere
- 9.2. Obiectivele și competențele unității de învățare
- 9.3. Conținutul unității de învățare
 - 9.3.1. Noțiunea de izvor de drept
 - 9.3.2. Izvoare de drept în sens material
 - 9.3.3. Izvoare de drept în sens formal
 - 9.3.4. Izvoarele dreptului comunitar
- 9.4. Îndrumar pentru verificare/autoverificare

9.1. *Introducere*

"Dreptul trece în existența faptică mai întâi prin formă, prin faptul că este pus ca lege" (Hegel). În teortia dreptului și în științele juridice de ramură, aceste modalități specifice de exprimare a conținutului dreptului poartă și denumirea de "izvoare ale dreptului" sau "surse ale dreptului". Clarificarea problematicii izvoarelor dreptului și a celei legate de relația dintre drept și sistemul normativ social. Un accent aparte se pune pe relația drept-morală, elemente importante prin care să se poată deosebi relevanța teoretică și practică a cunoașterii izvoarelor dreptului. Esența și conținutul dreptului trebuie să-și găsească modalități potrivite de exprimare și forme adecvate. Studiul izvoarelor materiale prezintă importanță atât în procesul investigației teoretice a fenomenului juridic cât și în cadrul complex al activității practice de creare a dreptului. Izvoarele formale ale dreptului reprezintă forme de exprimare a normei de drept.

9.2. *Obiectivele și competențele unității de învățare*

Obiectivele unității de învățare:

- înțelegerea conceptelor privind problematica izvoarelor dreptului;
- cunoașterea obiectivelor importante referitoare la noțiunea și analiza izvoarelor dreptului în sens material și în sens formal;
- identificarea elementelor de bază privind izvoarele materiale ale dreptului, izvoarele formale ale dreptului precum și clasificarea

izvoarelor formale ale dreptului.

Competențele unității de învățare:

- studenții se vor familiariza cu conceptele privitoare la problematica izvoarelor dreptului;
- dezvoltarea unor abilități de înțelegere și cunoaștere a izvoarelor dreptului;
- dezvoltarea unor abilități de identificare și cunoaștere a structurii și importanței juridice a izvoarelor dreptului.

Timpul alocat unității: 2 ore

9.3. Conținutul unității de învățare

9.3.1. Noțiunea de izvor de drept

Profesorul Del Vecchio înțelege prin *drept pozitiv* *acel sistem de norme juridice care dă formă și reglementează efectiv viața unui popor într-un anumit moment istoric*. Dreptul pozitiv îl compun deci acele norme juridice care sunt efectiv impuse și efectiv intrate în vigoare; față de acest caracter, adică de noțiunea pozitivității, valoarea intrinsecă a sistemului este indiferentă. De aceea, o normă juridică poate să fie injustă, contrară aspirațiilor celor mai înalte ale conștiinței, idealului justiției sau, folosindu-ne de expresia clasică, *dreptului natural*, fără ca prin aceasta să înceteze a fi juridică și pozitivă. Pentru a fi pozitivă se cere numai să existe o voință socială preponderentă, adică o forță istorică suficientă, capabilă să o impună și să o afirme, încât să fie observată.

Fiecare popor are în mod necesar un drept pozitiv propriu, care corespunde voinței sale preponderente. Modurile concrete de manifestare ale acestei voințe sociale predominante se numesc izvoarele dreptului.

Noțiunea de izvor al dreptului are însă și sensul general de sursă; în această accepție, ne referim atât la dreptul pozitiv, cel ce se aplică la un moment dat într-un tip de societate, cât și la modul concret în care se ajunge ca o anumită regulă să facă parte din domeniul normativului. Distingem astfel *izvoare în sens material* ale dreptului și *izvoare în sens formal* ale dreptului.

Din categoria izvoarelor dreptului distingem *izvoarele scrise* de *izvoarele nescrise*, *izvoarele oficiale* de *izvoarele neoficiale*, *izvoarele directe* de *izvoarele indirecte*; astfel, obiceiul este un izvor nescris, comparativ cu actul normativ care se prezintă totdeauna sub formă scrisă; obiceiul și doctrina sunt considerate surse neoficiale, spre deosebire de lege sau jurisprudență, care sunt surse oficiale;

actul normativ sau contractul normativ sunt considerate izvoare directe, pe când obiceiul sau normele elaborate de organizații nestatale sunt izvoare mediate (indirecte), ele trebuind să fie „validate” de o autoritate statală pentru a deveni izvoare de drept.

Legea și cutuma sunt *izvoare creatoare*, pe când jurisprudența și doctrina, necreând norma noi ci doar interpretând pe cele existente, nu au caracter normativ, ci doar *interpretativ*.

9.3.2. Izvoare de drept în sens material

Această categorie desemnează *complexul condițiilor vieții materiale care tind să constituie normă juridică o anumită voință socială*.

Fiecare conviețuire comunitară concretă este relevantă printr-o mentalitate, un anumit fel de a vedea și înțelege lumea, un mod propriu de a recepta conduitele, faptele și relațiile sociale, la care dreptul pozitiv al acelei comunități trebuie să răspundă.

În acest sens, *izvoarele materiale sunt acele elemente ce determină conținutul normativ concret al dreptului pozitiv, exprimă nevoile reale ale unei comunități organizate și asigură corelarea reglementărilor juridice cu ritmul transformărilor sociale*.

9.3.3. Izvoare de drept în sens formal

În expresia profesorului Mircea Djuvara, izvoarele formale reprezintă *„injoncțiune la adresa interpretului spre a-i determina printr-o regulă de drept, care i se aduce astfel la cunoștință, judecata lui în fiecare caz individual”*.

În societățile primitive, amorfe și neorganizate nici cutumele nu erau încă formate; judecătorul aprecia liber, de la caz la caz după chibzuința și credința sa. Timpul a acumulat însă *precedente* care au rămas în mentalitatea unei comunități și *care s-au impus cu autoritate normativă*.

Judecătorul modern se referă la un tipar de conduită existent înainte ca el să aprecieze și să compare o situație de fapt dedusă judecății lui. Acest *tipar de conduită construit de o societate și consacrat de timp* este forma concretă sub care se exprimă un izvor de drept, *este izvorul formal al dreptului*; este, practic, mijlocul prin care se exprimă o regulă de drept pozitiv.

Există *izvoare scrise și nescrise, oficiale și neoficiale*, izvoare directe și izvoare indirecte; obiceiul este un izvor nescris, spre deosebire de lege care se prezintă întotdeauna în formă scrisă.

Izvoarele formale ale dreptului, impuse de evoluția de până acum a fenomenului juridic sunt: obiceiul juridic, practica judecătorească și precedentul judiciar, doctrina, contractul normativ și actul normativ.

A. Obiceiul juridic (cutuma)

Un fapt original și originar în acest timp în drept îl reprezintă cutuma, consuetudinea; este modul originar de manifestare a voinței sociale și este original prin aceea că regulile nu sunt impuse în mod expres, dar de fapt sunt respectate aproape din instinct.

Înseamnă *repetarea constantă a unor acte, însoțite de un sens*, fie chiar obscur, dar adânc și puternic, de obligativitate. Condiția ei esențială este *repetabilitatea*, sprijinită pe *convingerea* că este absolut obligatorie, încât alții pot să o ceară și nu depinde deci numai de voința subiectivă.

În esența sa, pentru o comunitate, ea reprezintă *utilitatea conștientizată*; individul nu concepe posibilitatea de a se îndepărta de la practicile tradiționale: ceea ce totdeauna s-a făcut, se identifică în mintea lui cu ceea ce trebuie să se facă.

Are natura unei *practici imemoriale* bazată pe precedent, *necontestabilă, socotită ca dreaptă*; ea corespunde unui fapt natural în societate, nevoii de securitate, de egalitate de tratament și deci de justiție.

Forma tipică a cutumei este cea a unei *reguli nescrise, dar unanim recunoscută și respectată* prin simplul fapt al invocării sale. Pe cale de repetiție s-a ajuns la convingerea că regula respectivă este utilă și necesar a fi urmată în viața de toate zilele.

Mecanismul trecerii unui obicei din sistemul general al normelor sociale în sistemul izvoarelor dreptului este marcat de două momente importante:

a) fie că, statul, prin organele sale legislative, sancționează (recunoaște) un obicei și-l încorporează într-o normă oficială;

b) fie că, obiceiul este invocat de părți, ca normă de conduită, în fața unei instanțe de judecată și aceasta îl validează ca regulă juridică.

În plan istoric, obiceiul juridic sau dreptul cutumiar (obișnuielnic) a alcătuit prima formă a dreptului pozitiv, un fel de drept rudimentar.

În sinteză, pentru a putea fi considerată cutumă, o normă trebuie să îndeplinească anumite condiții:

3. **Uzajul:** o practică socială constantă și uniformă, rezultând dintr-o repetiție de durată; un simplu precedent este o atitudine izolată, cutuma – una multiplicată; să existe o anumită consistență în conștiința colectivă. Condiția uzajului mai presupune *constanță și claritate*. Pentru a fi considerat normă cutumiară, precedentul trebuie să se repete într-un *sens clar*, nesusceptibil de mai multe interpretări, *nediscutabil*.

4. **Convingerea juridică:** este elementul psihologic; aceasta diferențiază cutuma de simplul uzaj de fapt.

Când subiectului guvernării îi este necesar ca o normă cutumiară, cvasidesuetă să ultraactiveze, - o sancționează și îi dă putere de lege, dar în acel moment, baza ei obiectivă, ca utilitate socială, se apropie de limita inexistenței. Va ultraactiva printr-un act de subiectivitate al legiuitorului, dar aceasta nu vine în contradicție cu teza conform căreia ***dreptul pozitiv este la origine consuetudinar***.

În țara noastră poziția dreptului obișnuielnic a fost dominantă până la începutul secolului al XIX-lea sub forma lui *jus valachorum*, ceea ce însemna legea țării sau obiceiul pământului. Codurile Calimachi și Caragea făceau referire expresă la dreptul cutumiar.

La apariția Codului civil din 1864, rolul obiceiului se restrânge, codul făcând expres trimitere la anumite obiceiuri.

În dreptul penal rolul obiceiului este exclus, aici funcționând principiul legalității pedepsei (*nulla poena sine lege*) și cel al legalității incriminării (*nullum crimen sine lege*); aceasta presupune, întotdeauna, ca izvor al dreptului penal, legea scrisă.

În Dreptul internațional public, cutuma este un izvor principal de drept (alături de tratat). Cutuma internațională este o exprimare tacită a consimțământului statelor cu privire la

recunoașterea unei reguli determinate, ca normă de conduită obligatorie în relațiile dintre ele. Statutul Curții Internaționale de Justiție menționează expres cutuma, ca „dovadă a unei practici generale, acceptată ca drept”.

B. Doctrina

Doctrina cuprinde analizele, investigațiile, interpretările pe care oamenii de specialitate le dau fenomenului juridic; ea este știința juridică; în general, rolul științei este teoretic explicativ, interpretările științifice făcute materialului normativ ajutând pe legiuitor sau pe judecător în procesul de creare, respectiv de aplicare a dreptului.

Doctrina reprezintă totalitatea părerilor juriștilor exprimate oral sau în scris în operele lor. Ea se compune din lucrări de nivel universitar, tratate, cursuri în care se exprimă puncte de vedere științifice, opiniile autorilor lor despre dreptul pozitiv.

În sinteză, doctrina este știința juridică; ea are rol auxiliar, atât în privința legiuitorului, cât și cu privire la subiectul aplicării legii.

Articolele, notele, comentariile formulate în tratate, repertorii, monografiile juridice, reviste de specialitate, au forma unor confruntări de opinii și oferă soluții unor probleme de aplicare a legii, de completare sau de amendare. Ele pot consta în poziții critice sau aprobative față de un fapt concret, de o încadrare, sau de o calificare juridică. La fel, ele pot fi un reproș adus legiuitorului sau celui ce procedează la aplicarea legii; se pot concretiza în propuneri *de lege ferenda*, de modificare, de completare ori de abrogare a unor norme.

Doctrina constituie modalitatea concretă a libertății de exprimare în drept. Prin mijloace specifice (analize, sinteze, ficțiuni) ea este în măsură să evidențieze elementele obiective, dar mai ales pe cele subiective în drept.

În raport cu norma de drept pozitiv, atitudinea doctrinei se poate limita la critică; această critică poate avea însă rol dinamizator, din două puncte de vedere:

- poate contribui, prin raționalizare, la corectarea unor practici eronate sau la uniformizarea celor pozitive sau
- poate prefigura o legislație mai bună, care să corespundă în mai mare măsură nevoilor prezentului.

Este, spre exemplu, meritoriu rolul doctrinei juridice de factor dinamizator al armonizării legislației României cu cea a Uniunii Europene în procesul de integrare.

Doctrina nu este o sursă formală a dreptului; este însă o autoritate și prin aceasta își justifică dreptul de sursă materială. Ea influențează procedeul de creare a dreptului, iar în practică, judecătorii și procurorii sunt influențați în deciziile lor de opiniile argumentate în doctrină. De altfel, ca specific al perioadelor de tranziție cu instabilitate legislativă și căutări în domeniul orientării noii legislații, doctrina își exercită un rol influent, atât în faza de adoptare a legii cât și în cea de aplicare a sa.

Doctrina, ca și legea, ca și cutuma, nu creează direct dreptul pozitiv; ea nu transformă dreptul pozitiv decât prin intermediul jurisprudenței, luând acest din urmă cuvânt în înțelesul cel mai larg.

Pentru a fi luată în considerare ca utilă, unei doctrine i se cere să se întemeieze, înainte de toate, pe situații de fapt din care să

facă un tot sistematic, armonizând din punct de vedere logic toate observațiile făcute și evidențiind toate posibilitățile logice din fiecare enunț.

Calea de urmat în aceste situații începe de la aprecierile vădite și de la cele latente individuale pentru ca apoi, prin deducții și inducții, să fie decelate, din reguli astfel stabilite, toate posibilitățile lor logice, confruntându-le mereu cu realitatea relațiilor juridice individuale.

Analizând pe larg rolul doctrinei ca factor de influență în evoluția dreptului, profesorul Djuvara a subliniat rolul punerii în evidență a confruntărilor de opinii în lumea dreptului, al examinării incidenței principiilor generale, dar mai ales importanța *construcțiilor juridice* cu rol de examinare a înțeleșurilor și nuanțelor pentru a le armoniza.

În afară de opera de analiză, doctrina lucrează și cu *ficțiuni*, punând în locul unor realități altele inexistente; un exemplu de ficțiune este cea prin care legislația noastră civilă declară incapabilă o persoană în mod permanent.; deși poate au fost intervale de timp când respectivul a fost capabil, deci a avut momente de luciditate (așa numitele perioade intercritice), totuși printr-o ficțiune, interzisul este socotit în mod permanent incapabil. Tot astfel copilul conceput este socotit în unele privințe ca deja născut (*infans conceptus pro nato habetur*).

C. Practica judiciară și precedentul judiciar.

Practica judecătorească se mai numește și jurisprudență și este dată de totalitatea hotărârilor judecătorești pronunțate de instanțele de toate gradele.

Fac parte din jurisprudență și hotărârile pronunțate de judecătorii, tribunale sau curți de apel; de asemenea, cele pronunțate de Înalta Curte de Casație și Justiție sau de Curtea Constituțională a României.

Practic, jurisprudența exprimă modul în care a fost interpretată legea la cazuri concrete. Hotărârea judecătorului este guvernată de două principii:

a. el se pronunță întotdeauna în cauza pe care o judecă și nu are dreptul să stabilească dispoziții generale în afara speței particulare care este dedusă în fața sa (art. 4 din Codul civil);

b. un judecător, potrivit cu regulile de organizare judecătorească din țara noastră nu este, în general, legat de hotărârea într-o cauză similară, pronunțată de un alt judecător (nici chiar de hotărârile sale anterioare).

În sistemul de drept românesc actual, jurisprudența nu este izvor de drept, adică o hotărâre pronunțată de un judecător într-o cauză similară nu se poate impune ca obligatoriu mod de soluționare, unui judecător investit cu o speță identică sau similară.

Problema esențială a rolului jurisprudenței în drept este cea a contradicției dintre caracterul general al reglementării și cel special al aplicării dreptului și se întemeiază pe faptul că realitatea socială este și va fi întotdeauna cu mult mai complexă decât cadrul în care a fost, este și va fi imaginată prin reglementare.

Din acest considerent, respectiv că puterea judecătorească nu are prerogativa legală să judece cu putere obligatorie decât fiecare speță în parte, conform principiului constituțional al separației puterilor, derivă în mod necesar *nevoia*

interpretării, adică a încercării de a subsuma cazul dat unei norme generale preexistente.

În dreptul privat instanțele interpretează curent legea, interpretarea fiind întotdeauna o alterare, cu precizarea că uneori această alterare poate fi neînsemnată, iar în alte cazuri ea poate apare ca violentă.

În oricare din cele două modalități anterioare, se constată deosebirea între modul în care judecătorii aplică legea și modul cum ea a fost concepută și formulată de legiuitor; judecătorul are în vedere neconținutul aplicării unei legi la nevoile practice, adică executarea ei; îndeletnicindu-se direct cu cazuri concrete, el este mult mai aproape de aplicare decât legiuitorul și astfel e mai aproape de nevoile zilnice concrete.

În acest înțeles, în sens larg, jurisprudența cuprinde, nu ceea ce s-a recunoscut ca drept la un moment dat de către legiuitor, ci ceea ce s-a aplicat, adică, ceea ce s-a executat pe baza acestei recunoașteri. Interpretarea este astfel operațiunea prin care se stabilește o legătură logică între dreptul astfel conceput și realizarea lui, încercându-se să se deducă aceasta din urmă din cel dintâi. Din această examinare se precizează astfel ce este în realitate jurisprudența și se arată în ce constă interpretarea.

Ideea că judecătorul poate interpreta legea este o idee relativ recentă. Nu poate interpreta legea decât cel care a adoptat-o; aplicația respectivei idei s-a făcut pe timpul Revoluției Franceze. În prezent se socotește însă că judecătorul este în mod normal acela care, nu numai că poate, dar trebuie să interpreteze legea aplicând-o în orice caz i s-ar prezenta, dar o poate face numai pentru cazul dat și nu pe cale reglementară.

a. Precedentul judiciar

Precedent, în sens larg, poate fi considerată orice hotărâre judecătorească anterioară, pronunțată definitiv într-o cauză asemănătoare sub aspectul elementelor esențiale celei deduse judecării.

Precedentul judiciar însă este un element esențial care ține de funcționarea unui sistem de drept, potrivit căruia o hotărâre judecătorească definitivă are puterea de a se impune într-un caz dedus judecării, asemănător sub aspectul particularităților sale esențiale. Respectiva hotărâre va trebui aplicată de către judecător *ex officio*, iar în cazul în care este invocată de către parte, se va examina cu preeminență pretabilitatea sa la cazul dat, cu consecința incidenței *ispo facto*.

Precedentul judiciar este așadar autoritatea pe care o poate avea o decizie judiciară față de cauzele analoge aflate în curs de soluționare.

O astfel de situație nu este însă acceptată de către sistemul dreptului romano-germanic și, implicit, nici de dreptul românesc.

Un drept al precedentelor este însă cel anglo-saxon, cu diferențe specifice pentru dreptul Regatului Unit, cât și pentru dreptul Statelor Unite ale Americii, respectiv al statelor care au adoptat fiecare din cele două sisteme de drept.

Există însă două situații care subliniază aplicabilitatea precedentului judiciar și în sistemul juridic românesc:

a. În materie penală, civilă, comercială, cât și în materia contenciosului administrativ legea română prevede **instituția recursului în interesul legii**, menționat de prevederile art.329 din Codul de procedură civilă și de cele ale art.414 ind.2 din Codul de procedură penală.

Rațiunea acestei instituții este aceea de aplicare unitară a legii prin uniformizarea jurisprudențelor.

Soluțiile se pronunță numai în interesul legii, nu au efect asupra hotărârilor judecătorești examinate, nici cu privire la situația părților din acele procese.

Dezlegarea dată problemelor de drept judecate este obligatorie pentru instanțe. În cauzele respective nu sunt citate părți, iar soluțiile pronunțate în dosarele luate în discuție nu sunt reformate.

Aceste soluții interpretative sunt invocate uneori care precedent judiciar în activitatea judecătorească, pe baza lor soluționându-se cauzele cu care sunt investite instanțele de judecată. Pentru acest motiv se consideră că **soluția interpretativă dată de instanța supremă poate constitui izvor secundar de drept**.

Referitor la prerogativa Înaltei Curți de Casație și Justiție de a asigura, pe calea deciziilor date în interesul legii, aplicarea unitară a legii de către instanțele judecătorești, Curtea Constituțională a României a fost sesizată cu o excepție de neconstituționalitate privind esența acestui drept, pe considerentul că prin aceasta se încalcă prevederile art. 124 alin. 3 din Constituția României, potrivit cărora *„judecătorii sunt independenți și se supun numai legii”*.

Argumentarea excepției constă în aceea că, întrucât numai legea este izvor de drept, interpretarea dată de Înalta Curte de Casație și Justiție, în secții reunite, ar conduce la o subordonare a voinței judecătorului acestei instanțe; s-a mai susținut că există posibilitatea uniformizării practicii judecătorești prin căile ordinare de atac.

Curtea Constituțională a respins excepția de neconstituționalitate, statuând că **principiul supunerii judecătorului numai față de lege, conform art. 124 alin. 3 din Constituție, nu are și nici nu poate să aibă semnificația explicării diferite și chiar contradictorii a uneia și aceleiași dispoziții legale, în funcție exclusiv de subiectivitatea interpretării unor judecător diferiți**.

Asigurarea caracterului unitar al practicii judiciare este impusă și de principiul constituțional al egalității cetățenilor în fața legii și a autorităților publice, deci inclusiv, al autorităților judecătorești.

b. Deciziile Curții Constituționale a României necesită unele explicații referitoare la prerogativele acestei instituții în sistemul organelor statului.

Curtea este o autoritate autonomă; nu face parte din puterea legiuitoare, executivă sau judecătorească și nu se subordonează nici unei autorități; este unica autoritate de jurisdicție constituțională din România; este singura în drept să hotărască asupra propriei competențe, în cazurile expres prevăzute de Constituție, iar competența sa nu poate fi contestată de nici o autoritate publică.

În cazul excepțiilor de neconstituționalitate, deciziile curții prezintă caracteristici ale precedentului judiciar. Excepția de neconstituționalitate a unui text de lege sau ordonanțe se ridică în fața unei instanțe de judecată unde părțile își apără sau își valorifică un

interes legitim. În respectivele cazuri curtea se pronunță în drept, fără a soluționa pe fond litigiul.

Deciziile de neconstituționalitate pronunțate de curte au efecte *erga omnes* și nu *inter partes litigantes*. Fiind obligatorii *erga omnes*, deciziile curții sunt invocate ca precedente, întrucât un text de lege, după ce a fost declarat neconstituțional, pe temeiul ridicării unei excepții într-un proces, nu mai poate face obiectul unei excepții de neconstituționalitate. Interpretarea dată de curte este general obligatorie.

Nerecunoașterea caracterului de izvor de drept al jurisprudenței este fundamentată pe principiul separației puterilor, întrucât într-un stat de drept, crearea legilor revine organelor legiuitoare, iar organelor judecătorești le revine sarcina aplicării legilor la cazuri concrete. A recunoaște tribunalelor dreptul de elaborare normativă directă, ar însemna a se extinde neconstituțional prerogativa creării legislative, cu consecință asupra echilibrului puterilor.

D. Contractul normativ

Prevederile art. 942 din Codul civil definesc contractul ca un acord între două sau mai multe persoane spre a constitui sau a stinge un raport juridic.

În această modalitate, deși prin natura sa, stabilește drepturi și obligații corelative, dar **pentru subiecte determinate**, actul respectiv nu poate fi considerat izvor de drept, întrucât sfera sa de aplicabilitate desemnează individual subiectele participante la raportul juridic; este un act juridic individual.

Contractul normativ vizează însă subiecte nedeterminate menționând drepturile și obligațiile acestora, ca participanți la raportul juridic în care una din părți este o autoritate de stat.

În teoria dreptului este exemplificat ca fiind contract normativ *Magna Charta Libertatum*, act adoptat în 1215 în Anglia între nobili și regele Ioan cel fără de țară. Specificul normativ al acestei reglementări este de natură constituțională, dar prin modalitatea *sui generis* în care a fost adoptat (ca mod de stingere a unui conflict), are forma unei convenții prin care se reglementează raportul dintre stările sociale sau dintre acestea și monarh.

Tot în materia dreptului constituțional, contractul normativ constituie izvor de drept în domeniul organizării și funcționării structurii federative a statelor. Federațiile se constituie, în general, ca efect al încheierii unor tratate (contracte, acorduri de voință) între statele care doresc să compună federația.

În ramura dreptului muncii și al securității sociale, contractul normativ este izvor de drept, sub forma contractelor colective de muncă în care se prevăd condițiile generale ale organizării procesului muncii într-o ramură determinată și pe baza cărora sunt încheiate apoi contracte individuale de muncă.

Prevederile contractului colectiv de muncă au particularitatea că sunt garantate de stat, întrucât aceste prevederi se întemeiază pe alte dispoziții din lege care consacră posibilitatea contractului colectiv sau a contractului de adeziune; menționarea lor în contract este consecința faptului că statul le îngăduie prin legislația sa.

În dreptul internațional public, contractul normativ are forma tratatului, modalitate în care reprezintă izvorul principal de drept. În această modalitate trebuie să fie expresia consimțământului liber al statelor și numai în această măsură el este izvor de drepturi și obligații pentru statele semnatare; în dreptul internațional contemporan, tratatul este mijlocul cel mai important de reglementare a raporturilor dintre state, de cooperare, pe baza egalității suverane a statelor.

E. Actul normativ

Legea, spre deosebire de cutumă, presupune un act reflectat de exprimarea într-o formă a unei norme de drept, emanație directă a autorității statului și anume a organului care, în respectiva organizare constituțională deține puterea legislativă; este un act de voință care consacră acea normă.

În sens larg, *legea ca izvor de drept* are în vedere actul cu putere obligatorie; în sens restrâns, sfera de cuprindere vizează actul normativ care este adoptat de către parlament după o procedură specifică. Astfel, actul normativ desemnează în primul rând legea, elaborată de Parlament, în primul rând Constituția, dar nu se limitează doar la acestea; există un sistem al actelor normative.

În sensul comun al termenului, legea – însumând orice regulă de drept obligatorie – cuprinde orice izvor de drept; în acest sens și obiceiul este o lege.

Asemănarea esențială între lege, în sens de act normativ și cutumă constă în faptul că ambele sunt norme sociale, obligatorii, garantate prin sancțiuni.

Există însă elemente care le deosebesc:

a. legea apare la un moment dat, cutuma este esențialmente conservatoare. Profesorul Djuvara scrie despre o *revoltă a faptelor* contra legilor. Această revoltă are ca urmare o așa-numită *injoncțiune*, încât socialul poate exercita o anumită presiune asupra organului de stat abilitat cu activitatea normativă.

Dar revolta faptelor la care ne-am referit poate viza nu numai *necesitatea adoptării unor reglementări*, ci și *modificarea unor norme* care sunt în contra timp cu evoluția societății sau chiar, când împrejurările o impun, *abrogarea unor norme* legale.

b. Legea poate să modifice oricând o situație de drept pozitiv, poate chiar desființa o cutumă și introduce dispoziții cu totul noi. Spre exemplu, apariția Codului civil francez de la 1804 a însemnat modificarea a peste 60 de cutume generale și a peste 300 cutume locale.

c. Legea e umană, conformă cu voința unei majorități la un moment dat, *edictată de o autoritate publică*, pe când cutuma e consacrată de timp, dar recunoscută de autoritate; se poate vorbi deci despre un anumit nivel de superioritate a cutumei față de lege: cutuma se impune prin propria forță, nu are nevoie de forță etatică pentru a i se garanta aplicarea.

Este necesară distincția între caracterul normativ al unui act și condiția de generalitate cerută de natura respectivului act.

După modul de adresabilitate, actele autorității se împart în acte cu caracter general și acte cu caracter individual. Deși ambele categorii cuprind norme, reguli aplicabile, actul cu caracter individual se referă la un subiect, pe când cel cu caracter general are

în vedere o pluralitate de subiecte care sunt destinatarii normei.

d. Legea se constată ușor, se face apel la text pentru că, în general, există o *formă scrisă* care trebuie să aibă *conciziune*; obiceiul nu întrunește aceste calități prin faptul că, de multe ori există doar în memoria oamenilor, este lipsit de precizie, iar prin faptul că se stabilește numai prin practică îndelungată, este lipsit de certitudine.

Totalitatea actelor normative alcătuiesc dreptul scris.

Sistemul actelor normative juridice este compus din: legi, decrete, hotărâri și ordonanțe ale guvernului, regulamente și ordine ale ministerelor, decizii și hotărâri ale organelor administrative locale.

Poziția predominantă a actului normativ în sistemul izvoarelor dreptului este determinată de necesitatea de a se asigura *securitatea și stabilitatea comerțului juridic*. Societatea resimte nevoia de siguranță, de claritate și ordine în cadrul raporturilor intersociale. Actul normativ previne nesiguranța dreptului.

. Forma scrisă a actului normativ, mijloacele statale specifice de publicitate a conținutului acestuia reprezintă garanții de certitudine a actului normativ în raport cu alte izvoare de drept.

Locul central în sistemul actelor normative îl au legile, importanță care este dată de faptul că legea este actul normativ elaborat de parlament, organul puterii legiuitoare, care exprimă voința și interesele alegătorilor.

Parlamentul adoptă *legi constituționale*, *legi organice* și *legi ordinare*. Legile constituționale sunt cele de revizuire a constituției. Prin legi organice se reglementează anumite domenii de activitate, expres menționate în prevederile art. 73 alin. 3 din Constituție.

În calitate de constituantă, parlamentul adoptă *Constituția*, care este legea fundamentală a statului. Constituția fixează regulile esențiale de organizare și funcționare a ordinii într-un stat. Fiind ea însăși drept pozitiv, Constituția unui stat stă la baza acestuia în sensul că în ea își găsește consacrarea majoritatea principiilor fundamentale politico-juridice. Constituției și principiilor sale i se subordonează întreg sistemul legislativ al unui stat.

Pentru a se asigura conformitatea tuturor celorlalte acte normative cu constituția există Curtea Constituțională care constituie garantul supremației constituției.

Legile organice sunt delimitate, formal, de celelalte legi printr-un *quorum* sporit de adoptare și prin faptul că sunt specifice anumitor domenii.

Legile ordinare sunt cele adoptate potrivit procedurii obișnuite; cele de abilitare sunt adoptate de parlament pentru a delega pe o perioadă determinată puterea legislativă către executiv.

Legile de aprobare sunt cele adoptate pentru a valida sau invalida rezultatele procesului legislativ realizat de executiv.

Între legile organice și cele ordinare nu există o ierarhie, în sensul că cele ordinare ar trebui să se conformeze celor organice. Toate însă trebuie să se conformeze Constituției.

Celelalte acte normative, elaborate în conformitate cu competențele normative (cu puterea reglementară) repartizate prin constituție altor organe (organe executive), trebuie să se subordoneze legilor, întrucât sunt elaborate în vederea executării legilor.

În raport cu celelalte acte normative, legea se distinge prin cel puțin trei trăsături specifice:

- a. are o *procedură aparte* de elaborare;
- b. are totdeauna caracter normativ (celelalte acte ale organelor executive pot avea, caracter normativ sau caracter individual);
- c. legea are *competență de reglementare primară* și originară, în sensul că relațiilor sociale trebuie să-și găsească oglindire normativă în mod primordial în conținutul legilor și nu al altor acte normative, acestea nefăcând altceva decât să dezvolte și să nuanțeze reglementările primare cuprinse în legi.

Conform artz.115 alin.4 și 5 din Constituție, guvernul poate adopta și *ordonanțe de urgență* numai în situații extraordinare, a căror reglementare nu poate fi amânată, având obligația de a motiva urgența în cuprinsul acestora. Ordonanțele de urgență nu pot fi adoptate în domeniul legilor constituționale, nu pot afecta regimul instituțiilor fundamentale ale statului, drepturile, libertățile și îndatoririle prevăzute de constituție, drepturile electorale și nu pot viza măsuri de trecere silită a unor bunuri în proprietate publică.

9.3.4. Izvoarele dreptului comunitar

1. *Izvorul primar* sau originar îl constituie tratatele *constitutive*; tratatele *de aderare* ale statelor membre la uniune; diferitele *protocoale, convenții, documente anexă* la aceste tratate
2. *Izvorul derivat* constă în actele instituțiilor comunitare. Între acestea se regăsesc:
 - a. *Deciziile și regulamentele.*
 - b. *Recomandările și directivele.*
 - c. *Avizele.*
 - d. *Acte atipice.*
3. *Jurisprudența.*
4. *Principiile generale.*

9.4. Îndrumar pentru verificare/autoverificare

Sinteza unității de învățare 9

Modalitățile specifice de exprimare a conținutului dreptului poartă denumirea de izvoare ale dreptului sau surse ale dreptului. Analiza izvoarelor dreptului se realizează prin prisma celor două accepțiuni:

- izvoare de drept în sens material;
- izvoare de drept în sens formal.

Izvoarele materiale ale dreptului denumite și izvoare reale sunt concepute ca adevărate realități exterioare ale acestuia care determină acțiunea legiuitorului și dau naștere unor reguli izvorâte din anumite necesități practice. Fac parte din categoria izvoarelor materiale ale dreptului:

- factorii de configurare ai dreptului (cadrul natural, cadrul social-politic, factorul uman);
- dreptul natural și rațiunea umană;

- conștiința juridică.

Izvoarele formale ale dreptului reprezintă forme de exprimare a normei de drept având în vedere faptul că normele de drept nu sunt prezente în formă nudă. Izvoarele formale ale dreptului se clasifică în următoarele categorii:

- obiceiul juridic;
- practica judecătorească și precedentul judiciar;
- doctrina;
- contractul normativ;
- actul normativ.

Obiceiul juridic (cutuma) - este cel mai vechi izvor de drept și este rodul unei experiențe de viață a unei comunități și al repetării unor practici.

Practica judecătorească (jurisprudența) este alcătuită din totalitatea normelor hotărârilor judecătorești pronunțate de către instanțele de toate gradele.

Doctrina cuprinde analizele, investigațiile și interpretările pe care oamenii de specialitate le dau fenomenului juridic.

Contractul normativ este actul juridic individual prin care sunt stabilite drepturi și obligații pentru subiecte determinate.

Actul normativ - legea ce are la momentul actual cea mai mare importanță în sistemul izvoarelor dreptului. Actul normativ este izvorul de drept creat de organe ale autorității publice investite cu competențe normative (Parlament, Guvern, organe administrative).

Față de celelalte acte normative, legea se distinge prin trei trăsături specifice:

- are o procedură aparte de elaborare;
- are totdeauna caracter normativ;
- are competență de reglementare originală și primară.

În cadrul legilor, prin importanța lor fundamentală se remarcă legile constituționale. Constituțiile fixează regulile esențiale de organizare și funcționare a ordinii unui stat, drepturile fundamentale ale cetățenilor prin constituție fiind consacrate principiilor fundamentale politico-juridice.

Concepte și termeni de reținut

Obiceiul juridic, Precedentul judiciar, Contractul normativ, Doctrina - rol teoretic-explicativ, Actul normativ

Întrebări de control și teme de dezbateri

1. Identificați și analizați clasificările izvoarelor dreptului?
2. Analizați noțiunea de izvor de drept în sens formal și de izvor de drept în sens material?
3. Realizați o prezentare a obiceiului juridic (cutuma), ca izvor de drept.
4. Realizați o prezentare a doctrinei, ca izvor de drept.

Teste de evaluare/autoevaluare

A) Care sunt izvoarele formale ale dreptului?

- 1 Dreptul natural, conștiința juridică, factorii de configurare a dreptului;
- 2 Izvoare oficiale și neoficiale;
- 3 Izvoare directe și indirecte;
- 4 Actul normativ, cutuma, jurisprudența, doctrina juridică, contractul normativ;
- 5 Izvoarele dreptului penal, izvoarele dreptului constituțional, izvoarele dreptului civil.

B) Cărei categorii de izvoare de drept îi aparține jurisprudența?

- 1 izvoarelor scrise, oficiale;
- 2 izvoarelor directe;
- 3 izvoarelor indirecte;
- 4 izvoarelor nescrise;
- 5 izvoarelor neoficiale.

C) În care din ramurile dreptului obiceiul este exclus?

- 1 în dreptul constituțional;
- 2 în dreptul penal;
- 3 în dreptul administrativ;
- 4 în dreptul internațional public;
- 5 în dreptul comercial.

D) Contractul normativ este:

- 1 izvor de drept formal;
- 2 izvor de drept material;
- 3 izvor de drept indirect;
- 4 izvor de drept oficial;
- 5 izvor de drept actual.

E) Care sunt izvoarele dreptului comunitar?

- 1 izvoarele materiale, izvoarele formale;
 - 2 actul normativ, cutuma, practica judecătorească, doctrina juridică, contractul normativ;
 - 3 izvoare actuale și izvoare potențiale;
 - 4 tratatele constitutive și modificate, izvoarele derivate, izvoarele complementare, izvoarele nescrise.
-

Bibliografie obligatorie

- Djuvara, M., *Teoria generală a dreptului. Drept rațional, izvoare și drept pozitiv*, Editura AllBeck, București, 1999.
- Voicu, C., *Teoria generală a dreptului*, Editura Universul Juridic, București, 2009.
- Tită, Cezar, Voicu, Costică, Rășcanu, Anton, Ciocoiu, Mariana, Savu, Iuliana, *Teoria generală a dreptului. Caiet de seminar*. Editura Didactică și Pedagogică, București, 2010.
- Ciocoiu, Mariana, *Elemente de teoria statului și dreptului*, Editura Sitech, Craiova, 2010.
- Tită, Cezar, Voicu, Costică, Rășcanu, Anton, Ciocoiu, Mariana, Savu, Iuliana, *Teoria generală a dreptului*, Editura Fundației de Măine, București, 2011.

Unitatea de învățare 10

TEHNICA ELABORĂRII ACTELOR NORMATIVE

Cuprins

- 10.1. Introducere
- 10.2. Obiectivele și competențele unității de învățare
- 10.3. Conținutul unității de învățare
 - 10.3.1. Considerații introductive
 - 10.3.2. Noțiunea tehnicii juridice
 - 10.3.3. Tehnica legislativă
 - 10.3.4. Etapele elaborării actelor normative
 - 10.3.5. Părțile constitutive ale actului normativ
 - 10.3.6. Structura actului normativ
 - 10.3.7. Tehnica sistematizării actelor normative
 - 10.3.8. Probleme actuale ale tehnicii legislative în Europa
 - 10.3.9. Despre vocabularul juridic și limbajul juridic
- 10.4. Îndrumar pentru verificare/autoverificare

10.1. *Introducere*

Se urmărește cunoașterea tehnicii juridice printr-o serie de mijloace adaptate la nevoile sociale, cuprinzând toate sursele ingeniozității minții umane prin care se realizează tehnica juridică care constituie ansamblul mijloacelor și procedurilor pe care le înfățișează formele juridice și prin care se realizează întreaga problematică socială. Sunt foarte importante părțile constitutive și elementele de structură ale actului normativ care dau esența în punerea în aplicare a tehnicii necesare. Prezența actului normativ în sistemul izvoarelor formale ale dreptului este rezultatul activității constructive desfășurate de organe specializate, abilitate prin Constituție, legi sau regulamente cu competență normativă - organele legiuitoare. Legiuitorul are dreptul de a elabora norme cu putere general-obligatorie, fiind îndreptățite să reglementeze primar și original relațiile sociale fundamentale dintr-o societate. Activitatea organelor cu atribuții legislative se desfășoară în conformitate cu anumite reguli de tehnică juridică și potrivit scopurilor impuse de buna funcționare a mecanismului social.

10.2. *Obiectivele și competențele unității de învățare*

Obiectivele unității de învățare:

- înțelegerea conceptelor privind tehnica elaborării actelor normative;
- cunoașterea obiectivelor importante privitoare la tehnica juridică, tehnica legislativă și la principiile legiferării;
- identificarea elementelor de bază privind noțiunea, clasificarea tehnicii legislative și principiile legiferării precum și părțile constitutive ale actului normativ.

Competențele unității de învățare:

- studenții se vor familiariza cu conceptele privind tehnica juridică și tehnica legislativă, precum și cu tehnica sistematizării actelor normative;
- dezvoltarea unor abilități de înțelegere și cunoaștere a tehnicii elaborării actelor normative și probleme actuale ale tehnicii legislative în Europa;
- dezvoltarea unor abilități de identificare și cunoaștere a teoriilor referitoare la sistematizarea actelor normative precum și la elementele de structură ale actului normativ și despre vocabularul juridic și limbajul juridic.

Timpul alocat unității: 6 ore

10.3. *Conținutul unității de învățare*

10.3.1. Considerații introductive

Existența actului normativ în sistemul izvoarelor formale ale dreptului este rezultatul activității desfășurate de organe specializate, abilitate de Constituție și legile cu competență normativă, să elaboreze, să construiască norme juridice cu caracter obligatoriu.

Aceste organe se numesc organe legiuitoare sau legislative. Ele sunt investite cu puterea de a reglementa relațiile sociale cele mai importante din societate, organizând, prin normele juridice pe care le elaborează, ordinea juridică a unei națiuni.

Fiecare legiuitor își fundamentează o politică legislativă pe care o înfăptuiește prin activitatea concretă de legiferare.

Politica legislativă cuprinde totalitatea strategiilor și scopurilor unui legiuitor, precum și instrumentele conceptuale de realizare a acestora.

Politica legislativă este inclusă, alături de politica socială, economică și culturală, în programul politic general al legiuitorului. Finalitatea ei este aceea de a răspunde voinței generale a națiunii, a comunității pe care legiuitorul o slujește.

Activitatea de elaborare a actelor normative, de edificare a dreptului, este una deosebit de complexă, cu deosebire în condițiile societății românești actuale, marcată de amplificarea și dinamica relațiilor social-juridice. Organele legislative sunt chemate să-și dezvolte capacitatea de receptare a comandamentelor sociale, de ierarhizare a priorităților, de apreciere corectă a acestor comandamente și priorități, de perfecționare a tehnicii juridice.

Crearea dreptului reprezintă o activitate de profundă rezonanță socială, cu adânci implicații în derularea firească a relațiilor sociale.

În acest proces complex de creare a dreptului, un rol fundamental îl are teoria juridică, căreia i se alătură tehnica juridică.

10.3.2. *Noțiunea tehnicii juridice*

TEHNICA JURIDICĂ desemnează totalitatea mijloacelor, metodelor, procedeele și tehnicilor utilizate de organele puterii de stat în procesul de inițiere, elaborare, adoptare și aplicare a actelor normative. Așadar, **TEHNICA JURIDICĂ** cuprinde două segmente principale:

- **un prim segment** este acela al **creării** dreptului care parcurge trei etape: **inițierea** actului normativ, **elaborarea** actului normativ și **adoptarea** actului normativ. Acest segment este definit drept **TEHNICĂ LEGISLATIVĂ**, care poate fi considerată ca arta de a face legile; ea reprezintă efortul depus nu numai pentru redactarea textelor de lege, dar și pentru alegerea și coordonarea modurilor de enunțare a normei juridice și a procedeele tehnice de realizare.

- **un al doilea segment** este acela al **aplicării** actelor normative, respectiv al transpunerii în viață a normelor juridice. Acest segment este definit drept **TEHNICA REALIZĂRII DREPTULUI**.

10.3.3. *Tehnica legislativă*

Ca parte constitutivă a tehnici juridice, tehnica legislativă reprezintă elementul central și definitiv pentru forma de guvernământ a statului, împrejurare care demonstrează rolul dreptului în conducerea societății.

Tehnica legislativă se întemeiază pe **norme juridice specifice** (denumite norme de tehnică legislativă) și pe **principii proprii** (denumite principiile legiferării).

Tehnica legislativă asigură sistematizarea, unificarea și coordonarea legislației, precum și conținutul și forma juridică adecvată pentru fiecare act normativ.

Normele juridice de tehnică legislativă definesc

părțile constitutive ale actului normativ, structura, forma și modul de sistematizare a conținutului acestuia, procedeele tehnice privitoare la modificarea, completarea, abrogarea, publicarea și republicarea actelor normative, precum și limbajul și stilul actului normativ.

Activitatea de legiferare cunoaște două etape:

— prima etapă vizează constatarea faptului că există situații, evenimente și stări de fapt ce reclamă elaborarea unor reglementări juridice.

— a doua etapă constă în extragerea și fixarea idealului juridic, corespunzător conștiinței juridice a societății.

Legiferarea reprezintă o acțiune conștientă a legiuitorului, care, prin metode și mijloace specifice, constată existența situațiilor concrete ce reclamă reglementarea juridică. Legiuitorul receptează comandamentele sociale, nevoile și comenzile societății, față de care trebuie să hotărască soluția de reglementare.

PRINCIPIILE LEGIFERĂRII

A. Principiul fundamentării științifice a activității de elaborare a normelor juridice

Organele statului ce au competențe normative (Parlamentul, Guvernul, ministerele, organele administrației de stat și cele ale administrației publice locale) se află în situația de a constata existența unei complexe și dinamice realități juridice, de a înregistra apariția unor noi domenii ce reclamă reglementarea normativă.

Activitatea de legiferare reclamă cunoașterea aprofundată a realității sociale și celei juridice, care poate fi realizată prin investigații și cercetări ample de natură economică, sociologică, criminologică, de psihologie socială.

Abordarea acestor domenii implică o strictă specializare a organismelor care redactează proiectele de acte normative, înțelegerea corectă a corelațiilor interne și internaționale. Concluzia care se desprinde este una singură: aceea că legislativul trebuie să fundamenteze științific actul de legiferare propriu-zis.

Fundamentarea științifică a unui proiect legislativ trebuie să cuprindă, în esență, următoarele etape:

- descrierea detaliată a situațiilor de fapt ce urmează să fie transformate în situații de drept;

- analiza motivațiilor și determinărilor care impun reglementarea domeniului respectiv;

- determinarea (anticiparea) efectelor posibile ale viitoarei reglementări legale; evaluarea costului

social al adoptării și punerii în aplicare a reglementării juridice respective;

- stabilirea oportunității adoptării unui act normativ.

Cunoașterea profundă a realității sociale, a domeniilor care urmează a fi normate juridic, se realizează pe planuri multiple cu ajutorul specialiștilor, a unor organisme de investigare și analiză, pe baza unor documentări efectuate de experți, consultarea legislațiilor din alte țări, și bineînțeles pe tradiția legislativă.

Drumul până la textul definitiv al actului normativ

este, foarte adesea, dificil. Legiuitorul ajunge la el pornind de la practică și folosind raționamentele, pentru că numai astfel va realiza corelația între fapt și drept.

Legea privind normele de tehnică legislativă pentru elaborarea actelor normative (Legea nr. 24 din 27 martie 2000) este prevăzută faptul că situațiile pe care le cuprinde proiectul unui act normativ trebuie să fie temeinic fundamentate, luându-se în considerare interesul social, politica legislativă a statului român și cerințele corelării cu ansamblul reglementărilor interne, precum și ale armonizării legislației naționale cu legislația comunitară și cu tratatele internaționale la care România este parte.

Pentru fundamentarea științifică a proiectului legislativ este necesar să se pornească de la dezideratele sociale prezente și viitoare (de perspectivă), precum și de la insuficiențele legislației în vigoare.

În Capitolul III al Legii nr. 24 din 27 martie 2000, intitulat „Elaborarea actelor normative”, respectiv în Secțiunea I (intitulată „Documentarea”) sunt reglementate următoarele aspecte:

- art. 18- (1) „elaborarea proiectelor de acte normative va fi precedată, în funcție de importanța și complexitatea acestora, de o activitate de documentare și analiză științifică, pentru cunoașterea temeinică a realităților economico-sociale care urmează să fie reglementate, a istoricului legislației din acest domeniu, precum și a unor reglementări similare din legislația străină.

- art. 19 în activitatea de documentare pentru fundamentarea proiectului de act normativ se vor examina practica Curții Constituționale în acel domeniu, practica instanțelor judecătorești, precum și doctrina juridică în materie.”

Legea tinde să devină expresia intereselor unor forțe extraparlamentare. Proiectul care se află la originea legii este, de multe ori, rezultatul unor reflecții ale unor tehnocrați, care nu văd în acesta decât mijlocul de a rezolva problema lor. Pentru ei, Parlamentul devine numai un mijloc de trecere obligatoriu pentru a transforma proiectul lor în lege.

B. Principiul asigurării unui raport firesc între dinamica și statica dreptului (principiul echilibrului)

Activitatea de elaborare a actelor normative devine, pe zi ce trece, mai complexă și mai dinamică, întrucât legiuitorul se confruntă cu presiuni care vizează domeniile cele mai variate ale vieții sociale (economice, politice, culturale, ideologice).

Se produc, într-o frecvență evidentă, mutații în conținutul raporturilor sociale, modificări instituționale, schimbări în atribuțiile și în competențele unor organe determinate de apariția unor noi structuri organizatorice în domeniul economic, al justiției, administrației publice etc.

Misiunea fundamentală a dreptului, a actului normativ în ultimă instanță, este aceea de a face ordine în acest vast câmp de manifestare a raporturilor juridice, de a calma posibilele conflicte, de a garanta ordinea de drept și a asigura stabilitatea sistemului global.

Pentru a-și îndeplini această misiune, acest deziderat, dreptul trebuie să reușească să încorporeze, să implementeze,

norma juridică pe care o elaborează în patrimoniul psihologic al individului și al grupurilor sociale.

În raporturile pe care le are cu politica, dreptul caută să apere și să asigure unitatea dintre existența socială (realitatea socială) și norma juridică, dintre fapte și valoare, fiind considerat mai conservator, mai rigid. În realitate, dreptul trebuie să domolească elanul novator insuficient fundamentat și argumentat al politicii, să calmeze ofensiva spre o falsă reformă juridică pe care o proclamă puterea politică.

Dreptul are o parte **STATICĂ**, reprezentată de tradiție, de ansamblul normelor și instituțiilor juridice reglementate în urmă cu mult timp, care îi conferă nota de originalitate, de stabilitate, de personalitate, de forță în ultimă analiză.

A doua parte a dreptului este cea **DINAMICĂ**, reprezentată de totalitatea actelor normative prin care sunt reglementate domenii noi; altfel spus este răspunsul pe care dreptul îl oferă la presiunile sociale, la solicitările justificate ale societății.

Arta legiuitorului constă tocmai în puterea de a realiza, menține și consolida echilibrul între cele două părți.

Dreptul nostru actual este pus în situația de a acționa, în domeniul legiferării, cu multă maturitate și chibzuință. Este de necontestat faptul că de multe ori activitatea de elaborare a legilor se desfășoară sub presiunea timpului, dar mai ales sub presiunea forțelor politice. În egală măsură, întregul nostru sistem de drept, este obligat să recepționeze mesajele care vin din zona dreptului internațional și, mai ales, a dreptului comunitar. Ca urmare, legislația românească trebuie armonizată cu legislația comunitară în domenii foarte diferite: drept penal, drept procesual penal, drept civil, drept umanitar, drept execuțional penal, drept administrativ, drept comercial, dreptul proprietății intelectuale, drept vamal, drept financiar etc.

C. Principiul corelării sistemului actelor normative (principiul articulării sau al armoniei)

Asistăm astăzi la armonizarea dreptului nostru cu dreptul comunitar. Este dincolo de orice îndoială faptul că legislația română este ea însăși construită respectând principiul corelării (articulării) actelor normative.

Actele normative care există și acționează într-un stat se află într-o strânsă legătură între ele. Sistemul actelor normative implică, alături de marea diversitate a raporturilor reglementate, multiple legături între părțile ce-l compun.

În procesul de elaborare a actelor normative organele legislative trebuie să pornească de la existența legăturilor existente între raporturile sociale care urmează a fi reglementate, cu alte raporturi deja reglementate.

Trebuie luate în calcul toate implicațiile pe care le produce o nouă reglementare, domeniile afectate, modificările normative pe care aceasta le impune, eventualele conflicte de reglementări.

În situația în care printr-o lege se reglementează un domeniu, se impune ca și actele normative cu forță juridică inferioară legii să fie abrogate ori puse de acord cu noua

reglementare.

Principiul corelării sistemului actelor normative trebuie aplicat și respectat în cele două ipostaze în care el ni se înfățișează:

- **în primul rând**, este vorba de **corelarea internă** a actelor normative, respectiv articularea lor în interiorul sistemului nostru legislativ.

- **în al doilea rând**, este vorba de **corelarea externă**, respectiv armonizarea actelor normative elaborate de legiuitorul român cu actele normative și reglementările asemănătoare existente în dreptul comunitar și în dreptul internațional.

În acest sens, Legea nr. 24 din 27 martie 2000, prevede, în art. 11, următoarele: „actul normativ trebuie să se integreze organic în sistemul legislației, scop în care:

- proiectul de act normativ trebuie corelat cu prevederile actelor normative de nivel superior sau de același nivel, cu care se află în conexiune;
- proiectul de act normativ, întocmit pe baza unui act de nivel superior, nu poate depăși limitele competenței instituite prin acel act și nici nu poate contraveni principiilor și dispozițiilor acestuia;
- proiectul de act normativ trebuie să fie corelat cu reglementările comunitare și cu tratatele internaționale la care România este parte”.

Dispozițiile art. 11 fixează **regula integrării actului normativ în ansamblul legislației**.

O altă regulă, care se degajă din conținutul art. 12, o reprezintă regula **unicității reglementării în materie** („reglementările de același nivel și având același obiect se cuprind, de regulă, într-un singur act normativ”).

Art. 14 din Legea nr. 24 din 27 martie 2000, consacră **regula evitării paralelismelor** („în procesul de legiferare trebuie evitată instituirea acelorași reglementări în două sau mai multe acte normative”).

D. Principiul accesibilității și economiei de mijloace în elaborarea actelor normative

În paginile anterioare am subliniat faptul că, pentru a deveni activă și a-și produce efectele, norma juridică cuprinsă într-un act normativ trebuie să fie adusă la cunoștința oamenilor.

Nici un sistem de drept nu admite scuza necunoașterii legilor, întrucât acestea au fost făcute public într-un limbaj clar, natural, într-un stil potrivit destinatarilor.

Organele legiuitoare trebuie să aibă în vedere faptul că destinatarii normelor juridice sunt oameni cu nivele de cultură diferite, cu posibilități mai mult sau mai puțin limitate de înțelegere a mesajului pe care dorește să-l transmită.

Pentru a preveni situațiile dificile ce pot apărea în aplicarea normelor juridice ca urmare a utilizării unui limbaj complicat, prețios și pretențios, presărat prea abundent cu neologisme și expresii academice, înțeles cu oarecare greutate chiar și de juriști, legiuitorul trebuie să procedeze așa cum foarte plastic se exprima Ihering „*legiuitorul trebuie să gândească ca un filozof și să se exprime ca un țăran*”.

Principiul accesibilității impune din partea legiuitorului respectarea următoarelor cerințe:

a) **în primul rând să aleagă forma exterioară** corespunzătoare reglementării pe care dorește să o elaboreze. Forma exterioară este cea care **dă valoare și forță juridică** actului elaborat, stabilește poziția acestuia în sistemul actelor normative și determină corelația lui cu celelalte reglementări. Alegerea formei exterioare depinde de natura (de felul) relațiilor pe care actul normativ le reglementează (relații economice, politice, sociale, culturale etc.) și de valorile pe care dorește să le apere (proprietatea, statul, persoana fizică, persoana juridică, căsătoria etc.).

b) **în al doilea rând**, legiuitorul trebuie să aleagă modalitatea de reglementare, adică metoda de a impune subiectelor de drept conduita prescrisă, cuprinsă în norma juridică.

Acest lucru depinde de specificul relațiilor sociale, de caracteristicile subiectelor, de natura intereselor ce urmează a fi satisfăcute și de valorile pe care normele juridice le protejează.

În mod deliberat, legiuitorul alege un gen de conduită și o metodă specifică de reglementare.

În domeniul reglementărilor specifice dreptului civil, de exemplu, legiuitorul utilizează norme juridice permissive, pe când în materia dreptului penal sau administrativ face apel la normele imperative (prohibitive). Sunt utilizate normele juridice stimulative în cazul reglementării relațiilor ce vizează susținerea creșterii demografice.

c) **în al treilea rând**, legiuitorul trebuie să aleagă procedeele de conceptualizare și limbajul adecvat domeniului ce urmează a fi reglementat. Această cerință se referă la: construcția normei (adică cuprinderea în normă a celor trei elemente componente: ipoteza, dispoziția și sancțiune), fixarea tipului de conduită, alegerea stilului și limbajului juridic adecvat.

În cuprinsul Legii nr. 24 din 27 martie 2000 (Cap. IV, intitulat „Redactarea actelor normative”) sunt precizate următoarele dispoziții:

a) actele normative trebuie redactate într-un stil **concis, sobru, clar și precis** care să excludă orice echivoc, cu respectarea regulilor gramaticale și de ortografie;

b) este **interzisă** folosirea neologismelor, dacă există un sinonim de largă răspândire în limba română;

c) termenii de specialitate pot fi utilizați **numai dacă sunt consacrați** în domeniul de activitate reglementat;

d) redactarea textelor se face prin folosirea cuvintelor în înțelesul lor curent din limba română modernă cu evitarea regionalismelor;

e) în limbajul normativ, aceleași noțiuni se exprimă numai prin aceași termeni.

Dacă o noțiune sau un termen nu este consacrat sau poate avea înțelesuri diferite, semnificația acestuia în context se stabilește prin actul normativ ce le instituie, în cadrul dispozițiilor generale sau într-o anexă destinată lexicului respectiv, și devine obligatoriu pentru actele normative din aceeași materie.

Exprimarea prin abrevieri a unor denumiri sau termeni se poate face numai prin explicitare în text, la prima folosire (art. 34 care consacră **regula unității terminologice**);

f) textul articolelor trebuie să aibă caracter dispozitiv, să prezinte norma instituită fără explicații sau justificări. Verbele se utilizează, de regulă, la timpul prezent, forma afirmativă, pentru a se accentua caracterul imperativ al dispozițiilor respective.

10.3.4. Etapele elaborării actelor normative

Procesul de elaborare a **legilor** de către organul legislativ **parcurește cinci etape:**

ETAPA I este denumită **INIȚIEREA PROIECTULUI DE LEGE.**

Potrivit art. 74 din Constituția României „*inițiativa legislativă aparține Guvernului, deputaților, senatorilor, precum și unui număr de cel puțin 100.000 de cetățeni cu drept de vot. Cetățenii care își manifestă dreptul de inițiativă legislativă, trebuie să provină din cel puțin un sfert din județele țării, iar în fiecare din aceste județe sau în municipiul București trebuie să fie înregistrate cel puțin 5.000 de semnături în sprijinul acestei inițiative*”. Această dispoziție constituțională este valabilă pentru legile organice și ordinare.

Precizăm faptul că **nu pot face obiectul inițiativei legislative a cetățenilor** problemele fiscale, cele cu caracter internațional, amnistia și grațierea. În toate cazurile propunerile legislative și proiectele de lege se trimit Consiliului Legislativ spre avizare, întrucât acest organism este abilitat să sistematizeze, să unifice și să coordoneze întreaga legislație a țării. Mai departe, o dată avizate, propunerea legislativă sau proiectul de lege, este trimisă și înregistrată la Parlament.

Guvernul își exercită **inițiativa legislativă** prin însușirea proiectelor de lege elaborate de ministere sau de alte autorități ale administrației publice și transmiterea acestora spre dezbateră și adoptare uneia dintre Camerele Parlamentului.

Au dreptul să inițieze proiecte de acte normative următoarele **autorități publice:**

- ministerele și celelalte organe de specialitate ale administrației publice centrale aflate în subordinea guvernului, precum și autoritățile administrative autonome;

- organele de specialitate ale administrației publice centrale aflate în subordinea sau în coordonarea ministerelor - prin ministerele în a căror subordine sau coordonare se află;

- prefecturile, consiliile județene, respectiv Consiliul General al Municipiului București - prin Ministerul Administrației Publice.

La nivelul acestor autorități publice se constituie colective speciale în componența cărora sunt desemnați juriști, specialiști în domeniul integrării europene, precum și specialiști din compartimentele corespunzătoare profilului propunerilor de reglementare, colective care au obligația să redacteze proiectele de acte normative.

Proiectele de acte normative trebuie însoțite de următoarele instrumente de prezentare și motivare:

a) expuneri de motive, pentru proiectele de legi;

b) note de fundamentare, pentru hotărâri, ordonanțe și ordonanțe de urgență ale guvernului;

c) referate de aprobare, pentru celelalte acte normative.

După ce conducătorul autorității publice inițioare a proiectului de act normativ își însușește documentația elaborată, acesta expediază, în copie, autorităților publice interesate în aplicarea acesteia, care, la rândul lor, au obligația să formuleze observații și propuneri în termen de cel mult 5 zile, dacă nu s-a stabilit un alt termen.

Operațiunea de **definitivare** a proiectului de act normativ se realizează după obținerea de către inițiator a punctelor de vedere ale autorităților publice cărora le-a fost trimis, precum și a avizelor necesare, așa cum se stipulează în conținutul art. 8-13 din Regulamentul aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 555/2001.

Următoarea etapă o reprezintă trimiterea proiectelor de acte normative la Secretariatul General al Guvernului, care **declanșează imediat procedura de obținere a avizelor necesare**, în termenele prevăzute în art. 14, respectiv:

a) avizul Consiliului Legislativ (24 ore pentru proiectele de ordonanță de urgență; 2 zile pentru proiectele de lege care urmează să fie transmise Parlamentului cu solicitarea dezbaterii în procedură de urgență; 10 zile pentru celelalte proiecte de acte normative);

b) avizul Consiliului Suprem de Apărare a Țării, în cazul proiectelor de acte normative pentru care este necesar acest aviz;

c) avizul Consiliului Economic și Social (10 zile în cazul proiectelor de hotărâri, de ordonanțe și de legi ordinare; 20 de zile în cazul proiectelor de legi organice).

După obținerea acestor avize, Secretariatul General al Guvernului le transmite inițiatorului actului normativ, care procedează la **finalizarea** proiectului de act normativ; acesta este înaintat guvernului cu cel puțin 5 zile înainte de data ședinței guvernului pe a cărei agendă de lucru se solicită să fie înscris.

Decizia Guvernului cu privire la fiecare proiect de act normativ, luată ca urmare a rezultatului dezbaterilor, este marcată prin **anunțul** primului-ministru privind adoptarea, amânarea, respingerea sau retragerea acestuia, după caz.

Proiectele de acte normative cărora li s-au adus **modificări de fond** ca urmare a discutării și adoptării lor în ședința Guvernului vor fi supuse unei noi proceduri de avizare.

În cazul adoptării proiectului de acte normative (proiect de lege, de ordonanță și ordonanță de urgență) acestea sunt transmise de către Guvern, Senatului sau Camerei Deputaților.

ETAPA A II-a se referă la **DEZBATEREA PROIECTULUI DE LEGE**.

Constituția și Reglementările de organizare și funcționare ale celor două camere ale Parlamentului (Senatul și Camera Deputaților) stabilesc formele dezbaterii proiectelor de legi. Dezbaterea începe cu prezentarea expunerii de motive și continuă cu analiza fiecărui articol.

ETAPA A III-a este denumită **ADOPTAREA PROIECTULUI DE LEGE** care presupune o procedură specială, conform prevederilor art. 74 din Constituție:

- legile organice se adoptă cu votul majorității membrilor fiecărei Camere;
- legile ordinare se adoptă cu votul majorității membrilor prezenți din fiecare Cameră.

ETAPA A IV-a se referă la PROMULGAREA LEGII.

După ce legea este votată, ea este adoptată de Parlament, sub semnătura președinților celor două camere. Promulgarea legii este de competența Președintelui României, prin acest act dispunându-se publicarea legii în Monitorul Oficial al României. Promulgarea se face în maximum 20 de zile de la data primirii legii la cabinetul Președintelui României, înainte de promulgare președintele poate cere, o singură dată, reexaminarea textului.

ETAPA A V-a este denumită PUBLICAREA LEGII.

Legea se publică în Monitorul Oficial al României și intră în vigoare la 3 zile de la data publicării sau de la data prevăzută expres în textul ei.

10.3.5. Părțile constitutive ale actului normativ

Actul normativ are următoarele părți constitutive:

- a) titlul actului normativ;
- b) formula introductivă;
- c) preambulul;
- d) partea dispozitivă;
- e) formula de atestare a autenticității actului normativ.

a) Titlul actului normativ cuprinde denumirea generică a actului, în funcție de categoria sa juridică și de autoritatea emitentă, precum și de obiectul reglementării exprimat sintetic. Titlul trebuie să fie scurt și sugestiv.

Categoria juridică a actului normativ (lege, hotărâre de guvern, ordonanță, decret, decizie etc.) este determinată de regimul competențelor stabilit prin Constituție, legi și alte acte normative prin care se acordă prerogative de reglementare juridică autorităților publice.

În cazul actelor normative prin care se modifică ori se completează un alt act normativ, titlul actului va exprima operațiunea de modificare sau de completare a actului normativ avut în vedere.

Ca element de identificare, **titlul actului normativ** se întregește, după ce are loc adoptarea sa, cu un număr de ordine, la care se adaugă anul în care acesta a fost adoptat.

b) Formula introductivă a actului normativ constă într-o propoziție, care cuprinde denumirea autorității emitente și exprimarea hotărârii de luare a deciziei referitoare la emiterea sau adoptarea actului normativ respectiv.

În cazul legilor formula introductivă este următoarea: „Parlamentul României adoptă prezenta lege”.

În cazul actelor emise de Guvernul României, formula introductivă pentru ordonanță sau hotărâre este: „în temeiul art. 107 din Constituție, Guvernul României adoptă prezenta ordonanță” sau „hotărâre”, în situația adoptării

ordonanțelor simple se face referire și la legea de abilitare a guvernului de a emite asemenea acte normative, iar în cazul **ordonanțelor de urgență** la art. 114 alin. 4 din Constituție.

La Hotărârile Guvernului care sunt date în executarea expresă a unor legi se va adăuga, în conținutul formulei introductive, și temeiul din legea respectivă.

Pentru alte categorii de acte normative formula introductivă cuprinde: autoritatea emitentă, referire la acte normative superioare (legi, ordonanțe, hotărâri) și denumirea generică a actului.

Preambulul actului normativ reprezintă acea parte în care este enunțat, în sinteză, scopul reglementării respective. De regulă, preambulul precede formula introductivă și se împletește cu conținutul acesteia. Potrivit Legii nr. 24 din 27 martie 2000, preambulul nu poate cuprinde nici directive, nici reguli de interpretare. La actele normative emise în temeiul unei legi sau al unui act normativ al Guvernului, preambulul va cuprinde menționarea dispozițiilor legale pe baza și în executarea cărora actul a fost emis. În cazul actelor normative adoptate de organele administrației publice centrale de specialitate sau ale administrației publice locale, în preambul se menționează și avizele obligatorii potrivit legii.

a) Partea dispozitivă a actului normativ reprezintă conținutul propriu-zis al reglementării, alcătuit din totalitatea normelor juridice instituite pentru sfera raporturilor sociale ce fac obiectul acestuia.

În această parte componentă a actului normativ sunt sistematizate:

- a) dispozițiile generale sau principiile generale;
- b) dispozițiile privind fondul reglementării (dispoziții de fond);
- c) dispozițiile tranzitorii;
- d) dispozițiile finale.

Dispozițiile generale cuprind prevederi care orientează întreaga reglementare, determină obiectul și principiile acesteia. Ele sunt grupate în primul capitol al actului normativ și nu mai sunt reluate în restul reglementării.

Dispozițiile de fond cuprind reglementarea propriu-zisă a relațiilor sociale ce fac obiectul actului normativ. Succesiunea și gruparea acestor dispoziții se fac în ordinea logică a desfășurării activității ce face obiectul reglementării respective. Prevederile de drept material trebuie să preceadă pe cele de ordin procedural iar, în cazul în care sunt instituite sancțiuni, aceste norme de sancționare să fie plasate înaintea dispozițiilor tranzitorii și finale.

Dispozițiile tranzitorii cuprind măsurile ce sunt instituite cu privire la derularea raporturilor juridice născute în temeiul vechii reglementări care urmează a fi înlocuită cu noul act normativ.

Rațiunea dispozițiilor tranzitorii este de a asigura, pe o perioadă determinată, corelarea celor două reglementări astfel

încât punerea în aplicare a noului act normativ să decurgă firesc și să evite retroactivitatea acestuia sau conflictul între legi succesive.

Dispozițiile finale cuprind măsurile necesare pentru punerea în aplicare a actului normativ, data intrării în vigoare a acestuia, implicațiile asupra altor acte normative (abrogări, modificări, completări, republicări).

În cazul actelor normative cu caracter temporar va fi precizată perioada de aplicare sau data încetării aplicării sale.

e) Formula de atestare a autenticității actului normativ reprezintă ultima parte constitutivă a acestuia. Actul normativ adoptat se semnează de reprezentantul legal al emitentului, se datează și se numerotează.

În cazul legilor este obligatoriu ca, în finalul actului, să se facă mențiunea despre îndeplinirea dispoziției constituționale privind legalitatea adoptării de către cele două Camere ale Parlamentului.

Formula de atestare a legalității adoptării legilor, utilizată de fiecare Cameră este „Această lege a fost adoptată de ... în ședința din ... cu respectarea prevederilor art. 74 alin. 1” sau, după caz, „art. 74 alin. 2 din Constituția României”. Formula este urmată de semnătura președintelui Camerei respective.

10.3.6. Structura actului normativ

Elementul de bază al structurii actului normativ îl reprezintă **ARTICOLUL**, care cuprinde, de regulă, o singură dispoziție normativă aplicabilă unei situații date.

Denumit și celula de bază a actului normativ, **ARTICOLUL** nu se confundă cu norma juridică (există situații în care o normă juridică este cuprinsă în mai multe articole).

În cazul în care din dispoziția normativă primară a unui articol decurg, în mod organic, mai multe ipoteze juridice, acestea vor fi prezentate în **ALINEATE** distincte, astfel încât **ARTICOLUL** să fie logic și coerent construit.

ALINEATUL reprezintă o subdiviziune a **ARTICOLULUI** și este constituit, de regulă dintr-o singură propoziție sau frază, prin care se reglementează o ipoteză juridică specifică articolului. În situația în care dispoziția normei juridice nu poate fi exprimată într-o singură propoziție sau frază, se pot adăuga noi propoziții sau fraze, separate prin punct și virgulă.

Dacă în cuprinsul unui articol se utilizează un termen sau o expresie care are, în contextul actului normativ, un alt înțeles decât cel obișnuit, înțelesul specific al acesteia trebuie definit în cadrul unui alineat subsecvent. În cazul în care frecvența unor astfel de termene și expresii este mare, actul normativ trebuie să cuprindă în structura sa un grupaj de definiții sau o anexă cu un index de termeni.

10.3.7. Tehnica sistematizării actelor normative

Așa cum am precizat, actele normative, privite în ansamblu, formează un sistem dinamic cu o structură complexă, pe care îl numim sistemul legislației.

Sistemul legislației cuprinde totalitatea actelor normative aflate în vigoare la un moment dat. Marea varietate a actelor normative impune cu necesitate sistematizarea lor.

Procesul de sistematizare a actelor normative este determinat de necesitatea grupării acestora pe baza unor criterii riguros stabilite, astfel încât normele juridice să fie mai bine cunoscute și aplicate în realitatea juridică.

Două sunt formele de sistematizare a actelor normative: **încorporarea și codificarea.**

A. Încorporarea

Ca formă de sistematizare a actelor normative, **încorporarea** înseamnă așezarea, poziționarea actelor normative după criteriile exterioare acestora, respectiv: cronologice, alfabetice, pe ramuri de drept, pe instituții juridice.

Încorporarea poate fi: oficială și neoficială. Cea **oficială** se realizează de organele de drept, de cele mai multe ori organele care elaborează actele normative: Parlamentul, Guvernul, Ministererele, Organe ale Administrației Publice. În acest fel s-au creat colecții de legi, Hotărâri de Guvern publicate periodic, Colecții, Repertoare, Index-uri etc.

Încorporarea **neoficială** este cea realizată de persoane particulare, birouri de avocați sau notari, edituri etc.

B. Codificarea

Codificarea este **forma superioară de sistematizare** a actelor normative, care presupune cuprinderea sintetică și sistematizată într-un act normativ cu forța juridică a legii, a tuturor normelor juridice aparținând aceleiași ramuri sau subramuri de drept.

Acțiunea concretă de codificare presupune un mare volum de muncă din partea legiuitorului care trebuie să prelucreze un vast material normativ, să înlăture normele juridice depășite (inclusiv a cutumelor), să completeze lacunele existente, să ordoneze în manieră logică materialul normativ.

Deși are forța juridică corespunzătoare unei legi, Codul nu este o lege obișnuită, el are o organizare interioară aparte, în care normele juridice sunt așezate, poziționate într-o curgere logică, după un sistem bine gândit.

Calitatea și poziția specială a unui Cod este pusă în evidență de: claritate, precizie, rigoare, pragmatism, logică impecabilă, eleganța stilului de exprimare.

În dreptul nostru actual sunt în vigoare: Codul penal, Codul de procedură penală, Codul civil, Codul de procedură civilă, Codul familiei, Codul vamal, Codul comercial, Codul muncii.

Pentru a introduce mai multă rigoare în procesul de elaborare a **codurilor și legilor complexe**, Legea nr. 24 din 27 martie 2000 prevede următoarele reguli:

- în cazul proiectelor de coduri sau al altor legi complexe, anume determinate, la inițiativa Parlamentului ori a Guvernului se pot constitui la Consiliul Legislativ sau sub coordonarea acestuia comisii de specialitate pentru elaborarea proiectelor respective.

- comisiile de specialitate astfel constituite vor întocmi, pe baza unor studii și documentări științifice, **tezele**

prealabile care să reflecte concepția generală, principiile, noile orientări și principalele soluții ale reglementărilor preconizate.

- tezele prealabile în formă definitivă se supun aprobării Guvernului, iar după aprobare comisia va trece la redactarea textului viitorului cod sau viitoarei legi complexe.

- proiectul de act normativ întocmit în condițiile arătate mai sus, însoțit de un raport, va fi înaintat Parlamentului sau, după caz, Guvernului, pentru declanșarea procedurii legislative.

O importanță deosebită în viața juridică a societății o reprezintă următoarele **EVENIMENTE LEGISLATIVE**.

- c) modificarea actelor normative;
- d) completarea actelor normative;
- e) republicarea actelor normative;
- f) suspendarea actelor normative;
- g) abrogarea actelor normative;
- h) rectificarea actelor normative.

MODIFICAREA unui act normativ constă în schimbarea expresă a textului unuia sau mai multor articole ori alineate și redactarea lor într-o nouă formulare.

Intenția de modificare a unui act normativ se exprimă prin nominalizarea expresă a textului vizat, cu toate elementele de identificare necesare, iar dispoziția normativă propriu-zisă se formulează prin utilizarea sintagmei „se modifică și va avea următorul cuprins”, urmată de redarea noului text.

COMPLETAREA actului normativ constă în introducerea unor dispoziții noi exprimate în texte care se adaugă elementelor structurale existente, prin utilizarea unei formule de exprimare adecvate.

Dacă actul de completare nu dispune renumerotarea actului normativ completat, articolele sau elementele nou-introduse vor dobândi numărul celor din vechiul text, după care se introduc, însoțite de un indice cifric, pentru diferențiere.

În egală măsură, prevederile modificate sau care completează actul normativ trebuie să se integreze armonios în actul supus modificării ori completării, asigurându-se în acest fel unitatea de stil și de terminologie.

ABROGAREA unei dispoziții sau a unui act normativ are totdeauna caracter definitiv. Ea poate fi dispusă, de regulă, printr-o dispoziție distinctă în finalul actului normativ care reglementează o anumită problemă.

SUSPENDAREA actului normativ este un eveniment legislativ care se produce în situații speciale și constă în suspendarea aplicării unui act normativ, dispusă printr-un alt act normativ de același nivel sau de nivel superior. În actul de suspendare trebuie să se prevadă, în mod expres, data la care se produce suspendarea, precum și durata ei determinată. La expirarea duratei de suspendare actul normativ sau dispoziția afectată de suspendare reîntră de drept în vigoare.

REPUBLICAREA intervine în situația actelor normative modificate sau completate în mod substanțial. În vederea republicării actului normativ se realizează integrarea

prevederilor modificate sau a celor de completare în ansamblul reglementării, actualizându-se denumirile schimbate între timp și realizând o nouă numerotare a articolelor, alineatelor, capitolelor și celorlalte structuri ale actului.

Republicarea legilor, a ordonanțelor și hotărârilor Guvernului se face în Monitorul Oficial al României, Partea I, cu avizul Consiliului legislativ.

RECTIFICAREA intervine în cazul în care, după publicarea actului normativ se descoperă erori materiale în cuprinsul acestuia. Ea se face la cererea organului emitent al actului normativ, cu avizul Consiliului Legislativ.

Complexitatea procesului de elaborare a actelor normative a impus adoptarea de către Guvernul României a Hotărârii nr. 555 din 22 iunie 2001 prin care este abrogat Regulamentul privind procedurile pentru supunerea proiectelor de acte normative spre adoptare guvernului.

Principalele reglementări cuprinse în acest act normativ se referă la:

a) **principiul integrării organice** a actului normativ în sistemul legislației, sens în care proiectul de act normativ trebuie corelat cu prevederile actelor normative de nivel superior sau de același nivel, cu care se află în conexiune, precum și cu reglementările comunitare și cu tratatele internaționale la care România este parte;

b) **principiul potrivit căruia hotărârile guvernului se emit pentru organizarea executării legilor**, iar Guvernul își exercită inițiativa legislativă potrivit normelor constituționale;

c) **principiul avizării proiectelor de acte normative** de către autoritățile nominalizate.

10.3.8. Probleme actuale ale tehnicii legislative în Europa

1. Cu privire la redactarea actelor normative, în țările din sistemul de drept romano - germanic, stilul și modul redacțional variază de la o țară la alta, în funcție de particularitățile sintactice și lexicale. Nivelul de generalizare a regulilor poate fi diferit și influențează sensibil întinderea și complexitatea actului normativ.

Sunt acceptate următoarele principii comune:

- a) enunțarea normelor sub o formă prescriptivă și nu în mod narativ;
- a) formularea normelor în mod direct, evitarea perifrazelor și enunțarea doar a acelor norme care sunt strict necesare;
- b) evitarea frazelor lungi;
- c) respectarea regulilor de sintaxă;
- d) utilizarea limbajului uzual, evitarea argoului juridic;
- b) textul trebuie să fie succint, evitându-se termenii și expresiile ambigue, lipsite de conținut și prost definite.

Despre stilul legislativ

Stilul legislativ desemnează suma calităților pe care trebuie să le îndeplinească textele legislative. Aceste calități sunt:

c) **Concizia**, adică exprimarea ideilor juridice în puține cuvinte.

d) **Sobrietatea**, adică acea eleganță reținută a textului care evită prețiozitățile și asigură transmiterea mesajului într-o notă de decență lingvistică.

e) **Claritatea** semnifică calitatea textelor legislative de a fi înțelese de toți destinatarii acestuia (de la filozof până la lucrătorul ogorului).

f) **Precizia** presupune ca textul să fie lămuritor, să nu creeze dubii în procesul de aplicare.

g) **Coerența** înseamnă că fiecare propoziție și frază juridică trebuie articulată cu alte propoziții și fraze juridice existente în cadrul aceluiași text.

10.3.9. *Despre vocabularul juridic și limbajul juridic*

Noțiunea de „terminologie” reprezintă ansamblul de cuvinte tehnice ce aparține unui domeniu al științei sau al artei.

Știința dreptului își construiește un vocabular juridic care utilizează o terminologie exactă necesară în activitatea legiuitorului, judecătorului și practicianului.

Vocabularul juridic trebuie să fie strict, astfel încât cuvintele folosite să aibă un sens precis, capabil să permită identificarea certă a noțiunii pe care o desemnează.

Noile realități și situații pe care dreptul urmează să le reglementeze trebuie să fie exprimate prin termeni cunoscuți, iar dacă acest lucru nu este posibil, vor fi consacrate noțiuni și termeni noi. Folosirea forțată a unor termeni care nu sunt adecvați domeniului reglementat conduce, inevitabil, la denaturarea noțiunilor.

Norma juridică, fiind destinată să impună o regulă de conduită obligatorie, trebuie să aibă anumite calități esențiale: unitate, ordine, precizie și claritate. Norma juridică devine incertă dacă implică noțiuni juridice echivoce sau insuficient definite.

Definiția reprezintă cea mai importantă modalitate de asigurare a preciziei termenilor specializați, întrucât este o operațiune logică prin care sunt indicate trăsăturile caracteristice ale unei noțiuni, care o deosebesc de orice altă noțiune.

Logica juridică utilizează, în principal, trei tipuri de definiții:

- **definiții legale sau juridice**, sunt formulate expres în textul actului normativ, fiind obligatorii;

a) **definiții doctrinare** sunt opinii formulate de teoreticieni și specialiști ai dreptului;

b) **definiții de aplicare** sunt formulate de practicienii dreptului în procesul de aplicare a dreptului.

Indiferent de tipul lor, definițiile trebuie să corespundă regulilor logico-lingvistice, precum și principiilor și funcțiilor dreptului. Acest lucru se impune deoarece fiecare definiție juridică se adresează unor categorii diferite de receptori: pe de o parte **receptorilor specialiști** în domeniul dreptului, iar pe de altă parte **receptorilor nespecialiști**, respectiv cetățenilor care reprezintă subiecții dreptului.

Redactarea actelor normative reprezintă un proces complex și nu lipsit de contradicții.

În plan practic, două sunt contradicțiile cele mai

importante, atât pentru juriști cât și pentru lingviști:

- prima contradicție este generată de respectarea principiului echilibrului între statica și dinamica dreptului, sau, altfel spus, între stabilitatea și mobilitatea reglementărilor juridice. Aceasta este contradicția între **precizie și suplețe**. Aparent divergente, aceste cerințe pot asigura atenuarea rigidității unor norme juridice în favoarea flexibilității, o coexistență între spiritul conservator (tradiționalist) și cel modern, dinamic și suplu, caracteristic perioadei contemporane;

- cea de-a doua contradicție, între caracterul tehnic (specializat) și accesibilitate, este generată de natura eterogenă a destinatarilor legilor (specialiști în domeniul aplicării dreptului și cetățenii obișnuiți). În tehnica legislativă actuală, principiul accesibilității deține o poziție privilegiată. În rezolvarea acestei dileme legiuitorul trebuie să țină seama de **dinamica terminologiei juridice**, care se materializează în:

- renunțarea la utilizarea unor termeni, sintagme și concepte specifice dreptului socialist (anterior anului 1990): cooperativizare, avut obștesc, naționalizare socialistă, organizație socialistă de stat etc.;

- reintroducerea în uz a unor termeni sau sintagme aparținând dreptului românesc aflat în vigoare înainte de anul 1944: concesiune, domeniu public, Curte de Apel, Curte de Casație și Justiție, minister public, parchet etc.;

- introducerea de noi termeni împrumutați sau copiați din vocabularul juridic străin: Avocatul Poporului, ONG (Organizație neguvernamentală), ordonanță de urgență, contract de leasing, asigurare de malpraxis, crimă organizată, Know-how, factoring etc.

- lărgirea sensului unor termeni juridici consemnați în dicționare de specialitate (de exemplu: termenul de piraterie care s-a extins, de la pirateria maritimă și aeriană, la pirateria în domeniul audiovizualului și a informației; termenul de terorism s-a extins la bioterorism, eco-terorism etc.)

La aceasta se adaugă dificultățile generate de **traducerea textelor juridice** dintr-o limbă în alta și transpunerea acestora în fondul legislativ autohton. Această complexă operațiune reclamă din partea traducătorului specializat o abordare comparativă a celor două sisteme de drept, atât pe componenta juridică, cât și pe cea lingvistică. Precizăm faptul că traducerea trebuie realizată „în spiritul legii” (adică în funcție de destinatar și de contextul social în care va fi receptată) și în „litera legii” (adică fidelitatea față de textul original și respectul față de intenția legiuitorului).

În etapa actuală, în care dreptul nostru trebuie să se armonizeze cu dreptul comunitar european și dreptul internațional, problema expusă mai sus prezintă o importanță cardinală.

Pentru evitarea dificultăților existente în traducerea și transpunerea corectă a legislației străine în dreptul autohton este necesar a fi cunoscute principiile de redactare a actelor normative în **limba engleză și limba franceză**.

Principiile de redactare în limba engleză sunt:

- Renunțați la conținutul care nu vă este necesar;

- Organizați-vă materialul;
- Înlăturați cuvinte de prisos;
- Nu folosiți două cuvinte când unul singur este

suficient;

1. Înlocuiți termenii dificili, cu caracter strict tehnic, prin cuvinte din limba comună, cunoscute cititorilor;
2. Segmentați frazele lungi;
3. Puneți ideile din fiecare frază în ordine logică;
4. Clarificați relațiile din frazele complexe;
5. Folosiți pronume personale dacă vreți să vă adresați direct cititorilor;
10. Utilizați procedee grafice pentru a clarifica mesajul.

Principiile de redactare a textelor juridice în limba franceză sunt:

1. **principiul simplității** presupune utilizarea lexicului uzual, evitarea propozițiilor și frazelor juridice prea lungi, a neologismelor necunoscute publicului larg, a arhaismelor și a abrevierilor. Din punct de vedere sintactic, frazele trebuie să fie scurte și clare (ordinea firească trebuie să fie: subiect - predicat - complement);

5. **principiul conciziei** sau al economiei de mijloace folosite în plan lexical și sintactic, presupune eliminarea repetițiilor inutile, a pleonasmelor, a enumerărilor extrem de detaliate și a abuzului de trimiteri intra- sau intertextuale;

6. **principiul coerenței** reclamă realizarea unei exprimări riguroase, clare, fără ambiguități, prin utilizarea monosemantismului termenilor și evitarea sinonimelor în plan lexical;

7. **principiul redactării logice**, presupune selectarea atentă a termenilor utilizați, utilizarea enunțului logic și construcția logică a textului;

8. **principiul adaptării la receptor** (*l'interet humain*) obligă elaboratorul legii să respecte obiectivele, cunoștințele juridice, competența lingvistică și atitudinea beneficiarului actului normativ. În acest sens, sunt stabilite următoarele modalități de realizare a principiului enunțat: evitarea explicațiilor inutile, folosirea consecventă a cuvintelor uzuale, cu sens concret, a definiții clare a termenilor de specialitate.

În doctrina românească au fost formulate opinii cu privire la „folosirea limbajului juridic”.

Autorii lansează termenul de „mesaje normative ale statului” definit ca „dispozițiile legale care emană de la puterea legislativă (sub formă de legi), de la cea executivă (sub formă de ordonanțe și hotărâri) sau de la autoritățile administrative publice centrale și locale (ordine, circulare, dispoziții) și al căror conținut este transmis utilizatorilor, în expresie scrisă”.

Polisemia creează riscul de neînțelegere a mesajului juridic, ea vine în contradicție cu cerința exprimării clare și precise a conceptelor juridice”. Sunt invocate prevederile Legii nr. 24/2000 privind normele de tehnică legislativă pentru elaborarea actelor normative, amintite în cuprinsul acestui capitol al cursului nostru. Concluziile formulate sunt redată în următorii termeni „limbajul legislativ reprezintă un compromis între exigența

preciziei și principiul primordial al înțelegerii depline a textelor juridice.

Claritatea și precizia limbajului juridic folosit se obține din analiza și utilizarea cât mai adecvată a termenilor și expresiilor ținând seama de semnificația lor în mod curent, precum și de respectarea cerințelor gramaticale și de ortografie, realizându-se asigurarea unității terminologice a stilului juridic”.

10.4. *Îndrumar pentru verificare/autoverificare*

Sinteza unității de învățare 10

Activitatea organelor cu atribuții legislative se desfășoară în conformitate cu anumite reguli de tehnică juridică și potrivit scopurilor impuse de buna funcționare a mecanismului social. Transpunerea faptelor sociale în relații normative presupune o intensă activitate cognitivă prin intermediul acțiunii legiuitorului. Dezvoltarea socială actuală, creșterea și complexitatea contractelor inter și intrasociale amplifică sarcina organelor legislative și necesită o permanentă îmbunătățire a tehnicii legislative.

Tehnică juridică constă mai mult în acțiune decât în cunoaștere, implică mai mult voința decât inteligența și utilizează și modelează prin mijloace adaptate la scopurile dreptului necesitățile sociale. Tehnica fixează conduita în raport cu categoriile de subiecte participante și în legătură cu categoriile de valori ce trebuie ocrotite prin mijloace juridice. Tehnica juridică constituie ansamblul mijloacelor al procedurilor, artificiilor prin care necesitățile pe care le înfățișează viața socială capătă formă juridică, se exprimă conținutul normei de drept și se realizează în procesul conviețuirii umane.

Tehnică legislativă este parte constitutive a tehnicii juridice și este alcătuită dintr-un complex de metode și procedee menite să asigure o formă corespunzătoare conținutului reglementărilor juridice. Tehnică legislativă asigură sistematizarea, unificarea și coordonarea legislației, precum și conținutul și forma juridică adecvate pentru fiecare act normativ.

Părțile constitutive ale actului normativ sunt următoarele: titlul, și dacă este cazul preambulul, formula introductivă, partea dispozitivă, formula de atestare a autenticității actului.

Titlul actului normativ este elementul de identificare și cuprinde denumirea generică a actului.

Preambulul face punere în temă în legătură cu motivația social-politică a intervenției legiuitorului. Prin el se enunță în sinteză scopul, și după caz, motivarea reglementării.

Formula introductivă cuprinde temeiul constituțional sau legal al reglementării.

Dispozițiile generale cuprind prevederile prin care se determină obiectul, scopul, sfera relațiilor ce se reglementează, definirea unor noțiuni.

Dispozițiile de conținut cuprind regulile care stabilesc drepturi și obligații, reguli de comportament și sunt reglementate urmările nefavorabile ale nerespectării normei.

Dispoziții tranzitorii cuprind măsuri ce se instituie cu privire la derularea raporturilor juridice născute în temeiul vechii reglementări care urmează să fie înlocuită de noul act normativ.

Dispozițiile finale cuprind măsurile necesare pentru punerea în aplicare a actului normativ, data intrării în vigoare a acestuia, implicațiile asupra altor acte normative dacă este cazul.

Anexele fac corp comun cu actul normativ și au aceeași forță juridică (tabele, desene, planuri etc.).

Elementele de structură ale actului normativ sunt următoarele: articolul, alineatul, capitolele, titlurile, părțile.

Articolul este elementul structural de bază al părții dispozitive și conține de obicei o dispoziție de sine stătătoare.

Alineatul este o subdiviziune a articolului și este constituit de obicei dintr-o singură propoziție sau frază.

Capitolele, titlurile și părțile se numerotează cu cifre romane în succesiunea pe care o au în structura din care fac parte.

Tehnica sistematizării actelor normative cuprinde:

- încorporarea,
- codificarea.

Încorporarea este o formă inferioară de sistematizare și privește o singură așezare a actelor normative în raport de criterii exterioare (cronologice, alfabetice, pe ramuri de drept etc.)

Codificarea este o formă superioară de sistematizare și presupune cuprinderea într-un cod (act normativ cu forță juridică de lege) într-o formă unitară și completă, pe baza principiilor generale ale sistemului de drept și de ramură și a normelor aparținând aceleiași ramuri de drept.

Concepte și termeni de reținut

Dispoziții de conținut, Dispoziții finale și tranzitorii, Preambulul actului normativ, Noțiunea "tehnicii juridice", Noțiunea "tehnicii legislative", Principiile legiferării, Părțile constitutive ale actului normativ, Tehnica sistematizării actelor normative, Elementele de structură ale actului normativ.

Întrebări de control și teme de dezbatere

1. Ce reprezintă tehnica juridică?
2. Analizați noțiunile de *dat* și *construit* prin prisma teoriei lui François Génys.
3. Ce reprezintă tehnica legislativă?
4. Prezentați și analizați principiile legiferării.
5. Care sunt părțile constitutive ale actului normativ?
6. Care sunt elementele de structură ale actului normativ?
7. Ce reprezintă sistematizarea actelor normative?
8. Ce reprezintă încorporarea actelor normative?
9. Ce reprezintă codificarea actelor normative?

Teste de evaluare/autoevaluare

A) Care este înțelesul noțiunii de tehnică juridică?

1 Totalitatea normelor de tehnică legislativă și a principiilor elaborării care asigură sistematizarea, unificarea și coordonarea legislației, precum și conținutul și forma juridică adecvată pentru fiecare act normativ;

2 Totalitatea mijloacelor, metodelor, procedurilor și tehnicilor utilizate de organele puterii de stat în procesul de inițiere, elaborare și adoptare a actelor normative;

- 3 Totalitatea normelor juridice care definesc părțile constitutive ale actului normativ, structura sa, forma și modul de sistematizare a conținutului acestuia;
- 4 Totalitatea procedurilor tehnice privitoare la modificarea, abrogarea, publicarea și republicarea actelor normative;
- 5 Tehnica juridică desemnează stilul actului normativ, limbajul clar, concis, fără echivoc folosit de legiuitor la elaborarea proiectelor de lege și a propunerilor legislative.

B) Care sunt părțile constitutive ale actului normativ?

- 1 Ipoteza, dispoziția, sancțiunea;
- 2 Norma juridică, instituția juridică, ramura de drept, diviziunea dreptului;
- 3 Stabilirea situației de fapt, alegerea normei, interpretarea normei, elaborarea actului de aplicare
- 4 Constituția, decretul, legea, hotărârea de Guvern, ordonanța de Guvern, acte ale organelor administrative (ordin, decizie);
- 5 Stilul, forma introductivă, preambulul, partea dispozitivă, forma de atestare.

C) Care sunt principiile legiferării?

- 1 Principiile fundamentale, principii de ramură;
- 2 Principii juridice, morale, politice, filozofice;
- 3 Principiul fundamentării științifice a activității de elaborare a normelor juridice, principiul echilibrului, principiul corelării sistemului actelor normative (al articulării, al armoniei), principiul accesibilității și economiei de mijloace în elaborarea actelor normative;
- 4 Principiul legalității, principiul echității și justiției, principiul egalității;
- 5 Principiul armonizării, principiul aplicabilității directe, principiul aplicabilității imediate.

D) Care sunt etapele elaborării actelor normative?

- 1 Descrierea detaliată a situațiilor de fapt ce urmează să fie transformate în situații de drept, analiza motivațiilor și determinărilor care impun reglementarea domeniului respectiv, elaborarea actului normativ;
- 2 Cercetarea științifică a realității sociale, determinarea efectelor posibile ale viitoarei reglementări legale, evaluarea costului social al elaborării și apoi punerii în aplicare a reglementărilor respective
- 3 Stabilirea oportunității adoptării actului normativ respectiv, depistarea legăturilor și interferențelor existente între raporturile sociale ce urmează a fi reglementate și alte raporturi deja existente;
- 4 Descrierea și stabilirea situației de fapt, alegerea normei juridice cea mai potrivită acelei situații de fapt, interpretarea normei juridice, elaborarea actului de aplicare;
- 5 Inițierea proiectului de lege, dezbateră proiectului de lege, adoptarea proiectului de lege, promulgarea legii, publicarea legii.

E) Care sunt formele de sistematizare a actelor normative?

- 1 Sistemul național al actelor normative;
- 2 Sistemul de drept cu subsistemele sale;
- 3 Sistemul de drept francez, german, scandinav;
- 4 Sistemul de drept romano-germanic, anglo-saxon și sistemele tradiționale și religioase;
- 5 Incorporarea și sistematizarea;

F) Care sunt principiile legiferării?

- 1 principiul legalității, principiul dreptății, principiul echității justiției;
- 2 principiul teritorialității și principiul personalității;
- 3 principiile generale sau fundamentale și principiile de ramură;
- 4 principiul fundamentării științifice, principiul corelării, principiul echilibrului, principiul accesibilității;
- 5 principiul neretroactivității cu cele două excepții: principiul ultraactivității și principiul retroactivității.

G) Ce cuprinde preambulul unui act normativ:

- 1 scopul reglementării respective;
- 2 denumirea autorității emitente și exprimarea hotărârii de emitere sau adoptare a actului normativ;

3 denumirea generică a actului în funcție de categoria sa juridică și autoritatea emitentă precum și obiectul reglementării;

4 prevederi care orientează întreaga reglementare, determină obiectul și principiile acesteia;

5 măsurile necesare pentru punerea în aplicare a actului normativ, data intrării în vigoare a acestuia și implicațiile lui asupra altor acte normative

H) Care sunt evenimentele legislative?

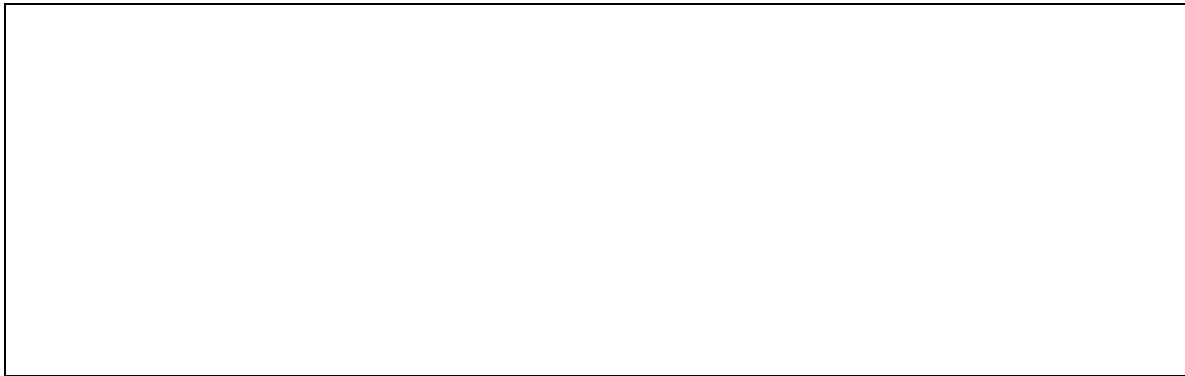
1 codificarea și încorporarea;

2 inițierea proiectului de lege, dezvoltarea proiectului de lege, adoptarea proiectului de lege, promulgarea legii, publicarea legii;

3 modificarea, completarea, republicarea, suspendarea, abrogarea, rectificarea actelor normative;

4 stabilirea stării de fapt, alegerea normei, interpretarea normei, elaborarea actului de aplicare;

5 asigurarea cadrului organizatoric necesar, respectarea dispozițiilor normative, implicarea organelor de stat.

Bibliografie obligatorie

- Tită, Cezar, Voicu, Costică, Rășcanu, Anton, Ciocoiu, Mariana, Savu, Iuliana, *Teoria generală a dreptului. Caiet de seminar*. Editura Didactică și Pedagogică, București, 2010.
- Ciocoiu, Mariana, *Elemente de teoria statului și dreptului*, Editura Sitech, Craiova, 2010.
- Tită, Cezar, Voicu, Costică, Rășcanu, Anton, Ciocoiu, Mariana, Savu, Iuliana, *Teoria generală a dreptului*, Editura Fundației de Mâine, București, 2011.
- Djuvara, M., *Teoria generală a dreptului. Drept rațional, izvoare și drept pozitiv*, Editura AllBeck, București, 1999.
- Voicu, C., *Teoria generală a dreptului*, Editura Universul Juridic, București, 2009.
- Popa, Nicolae, *Teoria generală a dreptului*, Ediția 3, Editura C.H. Beck, București, 2008.

Unitatea de învățare 11

REALIZAREA DREPTULUI

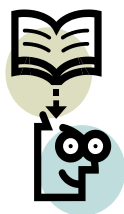
Cuprins:

- 11.1. Introducere
- 11.2. Obiectivele și competențele unității de învățare
- 11.3. Conținutul unității de învățare
 - 11.3.1. Noțiunea, criteriile și diviziunea dreptului
 - 11.3.2. Conceptul și formele realizării dreptului
- 11.4. Îndrumar pentru verificare/autoverificare

11.1. *Introducere*

Dreptul există pentru a se realiza și realizarea este viața și realitatea dreptului, ea este însăși dreptul. Produs complex al societății, dreptul se înfățișează ca o dimensiune inalienabilă a existenței umane în condiții social istorice determinate. Esența și realizarea dreptului reprezintă condițiile ordinii publice, ordinea fiind premisa esențială a coeziunii sociale, fiind condiționată de existența sistemelor normative și de traducerea în viață a conținutului preceptiv al acestora. Noțiunea, criteriile și diviziunea dreptului precum și conceptul și formele realizării dreptului ajută la identificarea și aplicabilitatea practică a categoriilor științei dreptului. Rolul normelor juridice și al realizării dreptului în societate au o deosebită importanță ajutând la realizarea comandamentelor juridice și reprezintă un moment esențial în viața dreptului. Ordinea juridică este unitatea armonică a unor norme de drept, aplicată efectiv la viața unei colectivități iar realizarea comandamentelor juridice reprezintă un moment esențial în viața dreptului fiind un element constitutiv al conducerii sociale.

11.2. *Obiectivele și competențele unității de învățare*

Obiectivele unității de învățare:

- înțelegerea conceptelor privind realizarea dreptului;
- cunoașterea obiectivelor importante din sistemul dreptului având în vedere formele realizării dreptului;
- identificarea elementelor de bază privind sistemul și realizarea

dreptului.

Competențele unității de învățare:

- studenții se vor familiariza cu conceptele privind sistemul și realizarea dreptului;
- dezvoltarea unor abilități de înțelegere și cunoaștere a formelor realizării dreptului;
- dezvoltarea unor abilități de identificare și cunoaștere a formelor realizării dreptului, fazele procesului de aplicare a dreptului precum și la elaborarea și emiterea actelor de aplicare precum și diviziunea dreptului.

Timpul alocat unității: 2 ore

11.3. Conținutul unității de învățare

11.3.1. Noțiunea, criteriile și diviziunea dreptului

În teoria dreptului este întrebuințată analiza de sistem atât în ce privește juridicul, ca dimensiune inalienabilă a existenței umane – parte componentă a realității sociale (sistemul juridic), iar în ceea ce privește legislația (sistemul legislației), dar și în privința organizării dreptului, ca fenomen normativ, pe ramuri și instituții (sistemul dreptului).

Sistemul dreptului, este rezultatul unității ramurilor și instituțiilor dreptului, și apare ca unitate obiectiv determinată, pe când *sistemul legislației* reprezintă o organizare a legislației pe baza unor criterii alese de legiuitor.

Normele juridice nu există izolate, și ele se grupează în instituții și ramuri în așa fel încât, norma juridică reprezintă elementul de bază al sistemului dreptului, ea formează *sistemul juridic elementar*.

Norma juridică este legată de sistem, și sistemul dreptului constituie generalul, în raport cu norma de drept, care reprezintă individualul.

Pe lângă modelul de comportament pe care îl cuprinde norma de drept, aceasta conține și criterii de evaluare a comportamentului, transpunând în limbajul acțiunilor concrete idealul juridic al societății.

Criteriile de structurare a sistemului de drept sunt acele forme prin care se evocă unitatea dreptului și diferențierea sa, adică împărțirea pe ramuri și instituții juridice. Cea mai largă grupare de norme juridice o constituie *ramura de drept*.

Ramura de drept este ansamblul normelor juridice care

reglementează relațiile sociale dintr-un anumit domeniu al vieții sociale, în baza unei metode specifice de reglementare și a unor principii comune. Criteriile în temeiul cărora se structurează ramurile sistemului dreptului sunt:

a) obiectul reglementării juridice - relațiile sociale ce cad sub incidența normelor juridice;

b) metoda reglementării - modalitatea practică de influențare a conduitei în cadrul respectivelor relații sociale;

c) principiile comune ramurii de drept respective.

În baza acestor criterii, ramura de drept stabilește forme specifice de legătură între normele juridice care o compun, legături ce determină trăsăturile de *trăinicie* și *unitate* a ramurii, asigurându-i durabilitate în timp.

Ramura de drept se constituie în baza specificului calitativ al unei grupări de relații sociale care o compun, legături ce determină trăsăturile de *trăinicie* și *unitate* a ramurii, asigurându-i durabilitate în timp. Ramura de drept se constituie în baza specificului calitativ al unei grupări de relații sociale care impun un complex de norme cu caracter asemănător, dar și cu note caracteristice. În coduri, sau în alte acte normative de mare importanță, aceste note specifice ale normelor juridice din ramura de drept respectivă sunt uneori cuprinse în partea generală a codurilor sau în dispozițiile generale ale unor asemenea acte normative.

a) *Obiectul reglementării* juridice, ca temei prioritar în structurarea unei ramuri de drept, constituie, împreună cu *principiile comune* reglementării din ramura respectivă, *criterii obiective* ale construcției unei ramuri.

b) *Metoda de reglementare*, ca ansamblu de modalități în care se dirijează conduita umană pe o cale socialmente utilă, formează un criteriu *subiectiv*.

În ramura dreptului civil, obiectul de reglementare îl reprezintă relațiile sociale cu conținut patrimonial și relații sociale personale, nepatrimoniale. Dar relațiile sociale cu conținut patrimonial cad sub incidența reglementării și a altor ramuri de drept: drept administrativ, drept financiar, drept funciar, etc. În aceste condiții, criteriul obiectului reglementării juridice se completează cu cel al metodei de reglementare juridică.

Dreptului civil îi este specifică metoda echivalenței (egalității) părților, spre deosebire de dreptul administrativ sau de dreptul financiar, în care metoda de reglementare este aceea a subordonării părților (metoda autoritaristică).

Astfel, într-un raport juridic de drept civil (un contract de vânzare-cumpărare, spre exemplu) părțile (subiectele) stau pe picior de egalitate, ele au drepturi și obligații corelative, stabilite pe bază de negociere. Într-un raport de drept financiar (între un organ de impozitare și un subiect impozabil), părțile se află în raporturi de subordonare.

În cadrul fiecărei ramuri de drept, normele juridice se grupează în ansambluri normative mai reduse – *instituții juridice*. O normă de drept izolată n-ar putea reglementa într-un mod complet o anumită relație socială prin excluderea cooperării cu norme care privesc aceeași relație.

Ansamblul normelor juridice care reglementează relații

sociale apropiate alcătuiesc o *instituție juridică*, *exemplu*: instituția prescripției, instituția moștenirii – în dreptul civil, instituția căsătoriei – în dreptul familiei, instituția tentativei – în dreptul penal, etc. Instituția juridică se definește ca o totalitate de norme juridice organic legate, aparținătoare unei ramuri de drept, norme ce reglementează un grup de relații sociale înrudite, după metoda de reglementare specifică ramurii respective.

Existența ramurii de drept și a instituțiilor juridice este determinată de complexitatea relațiilor sociale, ce dobândesc reglementare juridică. Relațiile sociale există în strânsă corelație, fapt ce determină legăturile necesare (formele de schimb) între diferitele ramuri de drept, precum și anumite instituții juridice mixte, cum ar fi instituția proprietății, care aparține mai multor ramuri de drept (drept civil, în principal, dar și dreptului comercial, dreptului administrativ).

Dreptul pozitiv se împarte în: *drept public* și *drept privat*, iar această diviziune a dreptului își găsește originea încă din dreptul roman. Dreptul roman cunoștea o atare împărțire în: *jus publicum* și *jus privatum*. Conform textului din Ulpian, dreptul public se referă la organizarea statului iar dreptul privat se referă la interesul fiecăruia și această mare diviziune a dreptului privește atât dreptul intern, cât și dreptul internațional.

În dreptul public intern, în componența sa intră, spre exemplu: dreptul constituțional, dreptul administrativ, dreptul penal, dreptul muncii și securității sociale, dreptul financiar, dreptul procesual și în dreptul privat intern intră: dreptul civil, dreptul comercial.

Ramurile dreptului ce intră în componența dreptului public au ca obiect de reglementare:

a) relațiile sociale din domeniul organizării puterilor publice, distribuirea competențelor în stat, forma statului (dreptul constituțional);

b) organizarea puterii executive la nivel central și local (drept administrativ);

c) apărarea socială împotriva faptelor infracționale ce pun în pericol ordinea de drept (dreptul penal);

d) relațiile de muncă și de protecție socială (dreptul muncii și al securității sociale);

e) relațiile financiare bancare (dreptul financiar);

f) relațiile ce privesc buna desfășurare a procesului judiciar (dreptul procesual).

Ramurile ce intră în competența dreptului privat reglementează relațiile sociale, patrimoniale și personale nepatrimoniale la care participă particularii.

Dreptul civil, ca drept privat general are o mare însemnătate pentru toate celelalte ramuri ce compun dreptul privat, de exemplu: dreptul comercial (care reglementează relații sociale de comerț), utilizează pe larg principii și instituții ale dreptului civil, ceea ce creează uneori aparența că dreptul comercial n-ar fi, de fapt, decât o ramură specială a dreptului civil.

11.3.2. Conceptul și formele realizării dreptului

Dreptul se înfățișează ca o dimensiune inalienabilă a

existenței umane în condiții social-istorice determinate.

Dreptul este determinat de scopuri care se impun acțiunii, esențialmente practic, dreptul este nemijlocit legat de sarcinile majore ale acțiunii de conducere a societății.

Ca un sistem de norme și sancțiuni formalizate, dreptul reglementează conduita oamenilor în relațiile sociale, drepturile lor fundamentale, statuează funcționarea instituțiilor sociale, stabilind principiile conviețuirii sociale.

Eficiența acțiunii legii juridice are la bază mecanisme psihosociale complexe. Legiuitorul are în vedere asemenea mecanisme, iar în reglementările diferitelor raporturi sociale sunt prefigurate variante de comportament, în scopul prevenirii dezorganizării.

Legea este un important factor de progres și se constituie ca un instrument puternic al controlului social. În domeniul organizării sociale, dreptul reprezintă o îmbinare, pe baze obiective – în raport cu cerințele legilor dezvoltării sociale – a unor acte de gândire și experiență.

Existența și realizarea dreptului reprezintă condițiile ordinii publice iar ideea de ordine semnifică o anumită succesiune în timp sau spațiu a lucrurilor. Ordinea constituie premisa esențială a coeziunii sociale, fiind condiționată de existența sistemelor normative și de traducerea în viață a conținutului perceptiv al acestora.

Ordinea de drept reprezintă desfășurarea vieții sociale în conformitate cu prevederile normelor juridice iar ordinea juridică este unitatea armonică a unor norme de drept, aplicată efectiv în viața unei colectivități.

Traducerea în viață a prevederilor cuprinse în normele de drept implică participarea unor subiecte multiple (cetățeni, organe de stat, organizații nestatale) precum și asigurarea unui cadru organizatoric care să permită acestor subiecte să-și valorifice din plin și nestingherit prerogativele legale.

Realizarea dreptului presupune posibilitatea, recunoscută unor organe de stat, de a acționa în domeniul asigurării mijloacelor de restabilire a ordinii de drept, în condițiile săvârșirii unor fapte ce nesocotesc prevederile legale.

Realizarea dreptului este o confruntare a modelului general de conduită, construit de legiuitor, cu realitatea concretă.

Analiza conceptului realizării dreptului este de fapt analiza modului de implementare a normei de drept în viața socială, a modului în care societatea primește norma de drept, o încorporează în patrimoniul psihologic al individului.

Condițiile generale ce caracterizează climatul social-politic și ideologic determină în mod nemijlocit eficiența formelor juridice de realizare a dreptului.

Rolul acestor condiții (economice, politice, spirituale, ideologice) este hotărâtor în procesul transformării principiilor dreptului în valori proprii structurii intime a personalității umane și criteriilor de apreciere, a desfășurării corecte, a relațiilor din societate.

Realizarea dreptului poate fi definită ca procesul transpunerii în viață, a conținutului normelor juridice, în cadrul căruia oamenii, ca subiecte de drept, respectă și execută dispoziții

normative, iar organele de stat aplică dreptul, în temeiul competenței lor.

Realizarea dreptului îmbracă două mari forme:

1) realizarea dreptului prin respectarea și executarea dispozițiilor legale de către cetățeni;

2) realizarea dreptului prin aplicarea normelor juridice de către organele de stat și alte organisme sociale.

Cele două forme sunt două condiții minime, necesare și suficiente, pentru o bună funcționare a unui sistem legal: cetățenii să se supună normelor de drept, iar funcționarii să considere aceste reguli ca standarde oficiale de comportament, aplicându-le întocmai.

1. Realizarea dreptului prin activitatea de executare și respectare a legilor – se face considerând dreptul ca fiind factor de programare a libertății de acțiune a omului, constituind un mijloc deosebit de eficace în realizarea obiectivelor majore ale organizării sociale. Conviețuirea socială și coexistența libertăților implică modificări în natura relațiilor sociale. Aceste modificări se reflectă în logica specifică a relațiilor interumane, ca puncte de intersecție dintre societate și individ.

Dreptul oferă posibilitatea comportării în temeiul celei mai mari libertăți, a acelei libertăți concepute ca o folosință nelimitată a posibilului. În același timp, cea mai mare libertate nu poate proveni decât din cea mai mare rigoare, fapt de natură să imprime o traiectorie specifică atitudinii individului față de lege.

Edictat în vederea disciplinării conduitelor umane în relații sociale determinate, dreptul oferă oamenilor modele de comportament, construiește tipologii subordonate unor scopuri practice. În acest proces, dreptul are în vedere omul ca ființă socială, omul în relație cu semenii săi, omul care acționează într-o structură de relații social-istorice.

Acționând într-o ambianță socială determinată, și nu într-un spațiu pasiv sau neutru, omul își amplifică gradul de socializare a vieții sale, pe măsura sporirii complexității relațiilor sociale în care intră și a modului de subordonare față de norme. Libertatea acțiunii sociale a omului nu înseamnă o descătușare haotică de energii, un ansamblu de acțiuni neordonate, dictate de bunul plac, nesubordonate rațiunii conservării valorilor sociale.

Reglementarea juridică – înțeleasă ca o totalitate de forme, de influențare a conduitei oamenilor, de orientare a acestora pe făgașuri utile și convenabile conviețuirii umane – se structurează în directă legătură cu poziția individului în societate și cu interesul structurilor politice și sociale.

Rezultatele acțiunilor oamenilor sunt evaluate și valorificate în funcție, nu numai de rezonanța intimă, personală a acestora, ci și de rezonanța lor socială, de felul în care societatea receptează fapta sa, acordându-i un anumit tratament prin sistemul de reglementări și instituții.

Dreptul sintetizează cerințele tuturor legilor, iar aportul său constă în tentativa permanentă de regularizare a raporturilor sociale, de apărare a societății în fața unor excese.

Pentru ca dreptul să fie respectat de către cetățean, acesta trebuie să cunoască regulile sale, iar statul trebuie să ia

măsurile necesare de popularizare a actelor normative.

Cultura juridică, privită ca un complex de manifestări ale fenomenului juridic din societate, constituie o parte integrantă a culturii unui popor. Există o strânsă interdependență între ordinea juridică și viața spirituală a societății.

Din cultura juridică fac parte: concepții juridice, inclusiv creația științifică din domeniul dreptului; reglementările juridice; starea legalității (climatul de legalitate) derivată din atitudinea față de lege, din educația juridică. Cultura juridică are un rol formativ, alături de alte manifestări ale culturii unei societăți, cultura politică, economică, etc.

Trăsăturile realizării dreptului, prin activitatea de exercitare și respectare a normelor juridice sunt următoarele:

a) această formă de realizare a dreptului implică îndeplinirea comandamentelor cuprinse în normele juridice, prin conformarea față de dispozițiile normative (fie că este vorba de dispoziții cu caracter imperativ sau permisiv) și ea înscriindu-se ca o componentă de bază a climatului de ordine și legalitate;

b) conformarea față de conduita fixată prin normele de drept este rezultatul direct al acțiunii mai multor factori, cum ar fi: conținutul dreptului, acceptarea legii de către societate – ca expresie a unor necesități, ridicarea gradului vieții materiale și spirituale a oamenilor, sporirea nivelului de cunoștințe și perfecționarea instrucției școlare;

c) ca volum și intensitate, această formă de realizare a dreptului este mult mai bogată decât cealaltă formă;

d) din punctul de vedere al tehnicii juridice, activitățile implicate în realizarea acestei forme sunt relativ mai simple; ele se pot desfășura și în fapt, fără încheierea unui act scris, fără îndeplinirea unor condiții de formă sau de fond speciale.

Formele de realizare ale dreptului sunt necesare și utile atât societății în ansamblul său, cât și subiectelor de drept, care își valorifică prerogativele, într-o modalitate socialmente acceptabilă.

2. Realizarea dreptului prin aplicarea normelor juridice de către organele statului (aplicarea dreptului).

În afara participării specifice a cetățenilor și organizațiilor nestatale în procesul realizării dreptului, acesta este realizat și prin intermediul unor acte specifice de autoritate, emise de organele statului în conformitate cu competența rezervată lor prin lege. Această formă este denumită îndeobște "aplicarea dreptului" și în realizarea sarcinilor și funcțiilor statului, organele acestuia apelează foarte adesea la formele juridice.

Acte de aplicare a dreptului nu pot elabora decât organele statului, cetățenii realizând dreptul prin executarea și respectarea normelor juridice. La aplicarea dreptului participă, în principal, organe ale statului, în baza și în vederea realizării competenței acestora.

Aplicarea dreptului constă în elaborarea și realizarea unui sistem de acțiuni statale, în vederea transpunerii în practică a dispozițiilor și sancțiunilor normelor de drept.

Aplicând dreptul, organele de stat se manifestă ca purtătoare a atributelor puterii de stat; actele lor de aplicare sunt acte

de putere cu caracter individual, concret. Prin intermediul lor sunt concretizate, în limita competenței ce le este repartizată prin normele juridice, drepturile și obligațiile unor subiecți în cadrul raporturilor juridice determinate.

Trăsăturile actului de aplicare a dreptului

Aplicarea dreptului se concretizează într-un rezultat specific-*actul de aplicare*. El finalizează, de fapt, activitatea concretă a organului de stat, purtător al unei atribuții de putere, în conformitate cu competența sa.

Aplicarea dreptului, ca proces complex, se realizează în baza legilor și celorlalte acte normative care compun sistemul juridic.

Aplicarea dreptului dă expresie unei anumite competențe a organelor de stat, competență determinată de lege și care desemnează atribuțiile organelor de stat și limitele exercitării acestora. Activitatea normativă se deosebește de activitatea de aplicare a dreptului prin trăsături de conținut și formă.

1. Activitatea de creație în domeniul dreptului este rezervată doar unor categorii de organe ale statului. În principiu, nimic nu se opune ca un organ care elaborează un act normativ să poată elabora și acte de aplicare.

2. Spre deosebire de actele normative care au un caracter general, impersonal, tipic, injonctiv și irefragabil, actele de aplicare a dreptului sunt individuale, concret-determinate.

Scopul actului de aplicare este determinat de actul normativ, el trebuie să traducă în viață, într-o relație concretă, prevederi ale normei de drept.

3. Activitatea de elaborare normativă este sub-ordonată unor reguli metodologice de tehnică legislativă.

4. Hotărul ce separă actul normativ de actul de aplicare îl reprezintă conținutul diferit, scopul și finalitatea deosebită ale celor două categorii de acte.

5. Spre deosebire de actul normativ, care funcționează impersonal și difuz, acționând continuu până la scoaterea sa din vigoare, actul de aplicare a dreptului își epuizează efectele în momentul adoptării sale de către organul abilitat.

6. Spre deosebire de activitatea de executare și respectare a normelor de drept de către cetățeni, în cursul căreia ei pot să încheie, prin acord de voință, un raport de drept în temeiul unor dispoziții legale ce le stau la dispoziție, actele de aplicare, bazându-se și ele pe prevederi ale dreptului, apar totdeauna prin voința unilaterală a unui organ a statului.

7. Dată fiind importanța deosebită a reglementărilor relațiilor sociale, există reguli precise privind intrarea în vigoare, principiile de activitate și ieșirea din vigoare a normei juridice.

Spre deosebire de actele normative, actul de aplicare devine obligatoriu în principiu din momentul comunicării lui părților interesate.

8. Din acest moment curge termenul de contestare a actului de către partea nemulțumită, în legătură cu modul de soluționare a cazului.

Fazele procesului de aplicare a dreptului

Aplicarea dreptului privită ca un proces complex, se

desfășoară cu respectarea unor cerințe, legate atât de necesitatea stabilirii corecte a împrejurărilor de fapt, cât și de necesitatea corecteii aplicării a normei de drept ce reglementează situația stabilită.

Aplicarea dreptului îmbracă forme procesuale care asigură stabilirea adevărului în momentul realizării normelor juridice, ocrotirea drepturilor persoanelor interesate, apărarea împotriva unor eventuale încălcări ale dreptului.

Fazele (stadiile) aplicării dreptului constituie etape esențiale și necesare în desfășurarea procesului de aplicare a normelor juridice, implicând atât operațiuni de conceptualizare, cât și activități tehnico-materiale, de înfăptuire practică a prevederilor legale.

Aplicarea dreptului cunoaște următoarele faze:

1. stabilirea stării de fapt;
2. alegerea normei de drept;
3. interpretarea normelor juridice;
4. elaborarea actului de aplicare.

1. *Stabilirea stării de fapt* implică un demers riguros pentru cunoașterea minuțioasă și în profunzime a circumstanțelor cauzei respective. Cercetarea împrejurărilor faptei constituie elementul de bază, care asigură actului de aplicare caracter temeinic. În procesul concret al aplicării dreptului, organele de stat iau cunoștință de numeroase aspecte ce caracterizează și definesc cadrul fizic-natural, precum și ambianța social-politică și ideologică, în care normele acționează.

Verificarea și clarificarea circumstanțelor cauzei sunt făcute de către organul de aplicare numai în lumina ipotezei unor norme juridice.

Cu alte cuvinte, vor fi avute în vedere și reținute doar acele împrejurări care au relevanță în cauza dedusă în fața unui organ de stat ce trebuie să o rezolve prin emiterea unui act de aplicare. Aceste împrejurări sunt în general denumite fapte juridice (cauze generatoare sau extinctive de efecte juridice).

Organele de aplicare vor lămuri atât împrejurările concrete datorate acțiunilor, oamenilor, cât și consecințe ale unor evenimente, de producerea cărora legea leagă efecte juridice.

Organul de aplicare va consulta documente oficiale, va asculta martori, va proceda la reconstituiri, va utiliza rezultate ale unor cercetări științifice, etc. Toate acestea trebuie să furnizeze organului de aplicare date factice, ele trebuind să constituie, în același timp, surse reale de informații, în stare să contureze circumstanțele cauzei, să creeze convingeri ferme, în legătură cu starea de fapt și să înlăture dubiile și neclaritățile iar stabilirea stării de fapt diferă de la un act de aplicare la altul. Într-un proces juridic instanța de judecată are de efectuat numeroase activități în vederea stabilirii cu exactitate a împrejurărilor cauzei (ascultă martori, verifică înscrisuri, dispune efectuarea unor expertize, examinează urme, etc.), iar noțiunile de probă, de sarcină a probei, de valoare probatorie au un înțeles specific ele fiind legate direct de o cauză juridică.

2. *Alegerea normei de drept.* Organele de aplicare procedează la critica normei, la selecționarea normei juridice, în vederea calificării juridice exacte a stării de fapt stabilite. Corecta

încadrare juridică a acestei stării, de fapt conferă actului de aplicare trăsături de legalitate.

Conținutul activității organului de aplicare, în această fază, este indisolubil legat de modul în care organul de aplicare a stabilit corect și exact împrejurările cauzei.

În vederea unei calificări juridice corespunzătoare, organul de aplicare îndeplinește o serie de operațiuni prealabile; nominalizarea normei juridice, verificarea autenticității sale, a forței sale juridice și acțiunii sale; raporturile sale cu alte norme juridice; determinarea conținutului exact al normei, prin consultarea actului normativ care cuprinde norma respectivă.

3. *Interpretarea normelor juridice* - reprezintă un moment important al aplicării dreptului și constă din operațiuni de lămurire și concretizare al conținutului regulii de drept cuprinsă în norma ce urmează a cărmui raportul respectiv. Interpretarea juridică este o condiție de mare importanță a unei corecte aplicări a dreptului.

4. *Elaborarea și emiterea actului de aplicare*, constituie ultimul moment (fază, etapă) a procesului de aplicarea a dreptului. Elaborarea actului de aplicare și emiterea sa reprezintă rezultatul unui demers rațional și al unei manifestări de voință a organului de stat, în vederea satisfacerii unor exigențe ale normelor de drept.

Atât demersul rațional (înțelegerea circumstanțelor cauzei) cât și manifestarea de voință (încadrarea împrejurărilor într-o normă de drept, calificarea juridică a acestora) sunt realizate în baza legii și în vederea aplicării sale la un caz concret.

11.4. *Îndrumar pentru autoverificare*

Sinteza unității de învățare 11

Existența și realizarea dreptului reprezintă condițiile ordinii publice, ordinea fiind premisa esențială a coeziunii sociale, fiind condiționată de existența sistemelor normative și de traducerea în viață a conținutului acestora.

Realizarea dreptului presupune posibilitatea recunoscută unor organe de stat de a acționa în vederea restabilirii ordinii de drept în condițiile săvârșirii unor fapte ce nesocotesc prevederile legale iar realizarea dreptului este confruntarea modelului general de conduită construit de legiuitor cu realitatea concretă. Buna realizare a dreptului determină transformarea ordinii de drept din concept teoretic în relații social reale și în două mari forme:

- realizarea dreptului prin respectarea și executarea dispozițiilor legale;
- realizarea dreptului prin aplicarea normelor juridice, prin aplicarea normelor de stat și a altor organisme sociale.

Realizarea dreptului prin respectarea și executarea dispozițiilor legale cuprinde următoarele trăsături:

- de îndeplinire a comandamentelor cuprinse în normele juridice prin conformarea față de dispozițiile normative;

- conformarea față de conduita fixată prin normele de drept care este rezultatul direct al acțiunii mai multor factori, ca volum și intensitate fiind mai bogată decât aplicarea dreptului;

- această formă de organizare a dreptului este compatibilă cu alte forme de realizare a dreptului în care drepturile și obligațiile sunt statornicite prin norme de drept diverse.

Realizarea dreptului prin aplicarea normelor juridice, prin aplicarea normelor de stat și a altor organisme sociale - dreptul este realizat prin intermediul unor acte specifice de autoritate, emise de autoritățile statului în conformitate cu competența atribuită prin lege.

Trăsăturile actului de aplicare a dreptului cele mai importante sunt de conținut și de formă.

Activitatea normativă se deosebește de activitatea de aplicare prin trăsături de conținut și de formă:

- activitatea de creație a dreptului este rezervată doar unor categorii de organe ale statului;
- actele normative au un caracter general, impersonal, tipic, injonctiv și irefragabil;
- activitatea de elaborare normativă este subordonată unor reguli metodologice și de tehnică legislativă;

- hotarul care separă actul normativ de actul de aplicare îl reprezintă conținutul, scopul și finalitatea deosebită ale celor două categorii de acte.

Fazele procesului de aplicare a dreptului se desfășoară cu respectarea unor cerințe legale de stabilire corectă a împrejurărilor de fapt, cât și de necesitatea corectei aplicări a normei de drept la situația stabilită.

stabilirea stării de fapt implică un demers riguros pentru cunoașterea circumstanțelor cauzei respective, pentru a asigura actului de aplicare un caracter temeinic.

Alegerea normei de drept implică încadrarea corectă și conferă actului legalitatea să se facă în strânsă interdependență cu stabilirea circumstanțelor cauzei respective.

Concepte și termeni de reținut

Sistemul dreptului, Ramura de drept , Ordinea de drept, Formele realizării dreptului, Fazele procesului de aplicare a dreptului

Întrebări de control și teme de dezbatere

1. Ce reprezintă realizarea dreptului?
2. Care sunt formele realizării dreptului?
3. Cum se realizează dreptul prin activitatea de executare și respectare a legilor?
4. Identificați și analizați trăsăturile activității de executare și respectare a legilor.
5. Ce reprezintă aplicarea dreptului?
6. Ce reprezintă noțiunea de act de aplicare a dreptului?
7. Identificați caracteristicile actului de aplicare a dreptului.
8. Identificați și analizați fazele procesului de aplicare a dreptului.

Teste de evaluare/autoevaluare

A) Fazele procesului de comparație sunt?

- 1 stabilirea asemănarilor și deosebirilor dintre instituțiile juridice comparate;
- 2 cunoașterea și înțelegerea termenilor care urmează a fi comparați;
- 3 cunoașterea, înțelegerea și compararea propriu - zisă a termenilor.

B) Influența moralei asupra dreptului privește.

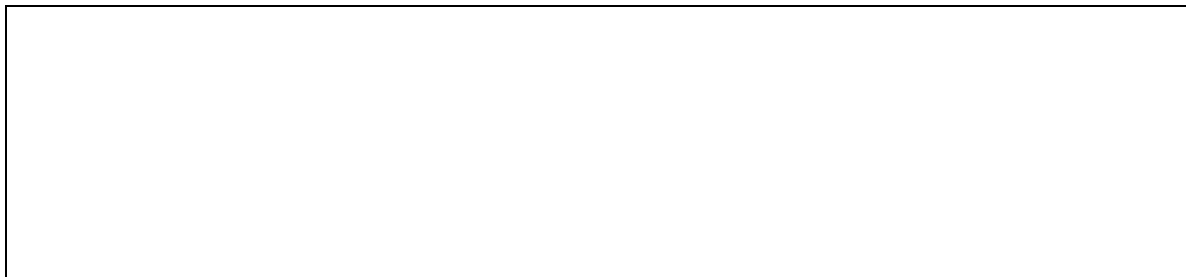
- 1 Procesul creării dreptului.
- 2 Procesul de aplicare a dreptului.
- 3 Procesul creării dreptului și procesul aplicării lui.

C) Sistemul normelor sociale cuprinde.

- 1 Norme juridice și norme etice.
- 2 Norme juridice, norme etice, normele obiceiului, normele tehnice.
- 3 Norme juridice, norme etice și norme tehnice.

D) Știința dreptului abordează:

- 1 Factorii obiectivi care au dus la apariția și manifestarea dreptului;
- 2 Factorii care determină formarea și studierea istoriei dreptului;
- 3 Știința care reglementează o anumită categorie de relații sociale.

Bibliografie obligatorie

- Zlătescu, V.,D., *Despre un concept inedit. Legislația și perfecționarea relațiilor sociale*, București, Editura Academiei.
- Iorgovan, A., *Drept administrativ I*, București, Editura Hercules, 1993.
- Gorgăneanu, I., Olaru, A., Cu privire la perspectiva axiologică în abordarea fenomenului juridic. *Revista de filosofie*, nr. 5/1975.
- Voicu, C., *Introducere în drept*, Editura Prouniversitară, București, 2006.
- Tită, Cezar, Voicu, Costică, Rășcanu, Anton, Ciocoiu, Mariana, Savu, Iuliana, *Teoria generală a dreptului. Caiet de seminar*. Editura Didactică și Pedagogică, București, 2010.
- Ciocoiu, Mariana, *Elemente de teoria statului și dreptului*, Editura Sitech, Craiova, 2010.
- Tită, Cezar, Voicu, Costică, Rășcanu, Anton, Ciocoiu, Mariana, Savu, Iuliana, *Teoria generală a dreptului*, Editura Fundației de Măine, București, 2011.

Unitatea de învățare 12

INTERPRETAREA NORMELOR JURIDICE

Cuprins:

- 12.1. Introducere
- 12.2. Obiectivele și competențele unității de învățare
- 12.3. Conținutul unității de învățare
 - 12.3.1. Noțiuni introductive
 - 12.3.2. Necesitatea interpretării
 - 12.3.3. Scopul interpretării
 - 12.3.4. Formele interpretării normelor juridice
 - 12.3.5. Metodele interpretării normelor juridice
 - 12.3.6. Rezultatele interpretării normelor juridice
 - 12.3.7. Interpretarea normelor juridice specifice unor ramuri de drept
- 12.4. Îndrumar pentru verificare/autoverificare

12.1. *Introducere*

Dreptul a fost și este un sistem viu ce progresează cu ajutorul acelor componente, indispensabile care reușesc să asigure permanenta legătură cu sistemele social-politice. Interpretarea juridică este liantul dintre trecut, prezent și viitor, dintre rațional și real, configurând "geometria juridicului". Interpretarea a fost și este prezentă în toate domeniile de activitate care se bazează pe inteligența omului. Necesitatea interpretării este justificată de faptul că, în procesul aplicării dreptului, organul de aplicare trebuie să clarifice cu toată precizia textul normei juridice, să stabilească compatibilitatea acesteia în raport cu o anumită situație de fapt și să aplice în ultimă instanță legea în speța dedusă judecătii. Cunoașterea realizării dreptului prin interpretarea normei constituie necesitatea interpretării și aplicării dreptului și felul în care acționează norma de drept în contextul social, cât și cunoașterea metodelor interpretării juridice prin intermediul cărora se poate stabili și realiza interesul soluționării cauzelor.

12.2. *Obiectivele și competențele unității de învățare*

Obiectivele unității de învățare:

- înțelegerea conceptelor privind interpretarea normelor juridice, necesitatea interpretării, scopul interpretării și formele interpretării;
- cunoașterea obiectivelor importante ale tipurilor interpretării normelor juridice și interpretarea normelor juridice specifice unor ramuri de drept;
- identificarea elementelor de bază privind felurile interpretării normelor juridice și metodele interpretării normelor juridice.

Competențele unității de învățare:

- studenții se vor familiariza cu felurile interpretării normelor juridice și metodele interpretării normelor juridice;
- dezvoltarea unor abilități de înțelegere și cunoaștere a rezultatelor interpretării normelor juridice;
- dezvoltarea unor abilități de identificare și cunoaștere a felurilor interpretării normelor juridice, a metodelor interpretării normelor juridice și a rezultatelor interpretării normelor juridice.

Timpul alocat unității: 2 ore

12.3. *Conținutul unității de învățare*

12.3.1. Noțiuni introductive

Problematika interpretării dreptului este legată în mod indisolubil de aplicarea dreptului, însă nu se reduce la activitatea de soluționare a litigiilor de către instanțele judecătorești.

Aplicarea legii implică o operațiune inversă, de trecere de la abstract, la concret, de comparație a realității normative, cu realitatea faptică a cazului dedus judecății. Însă, activitățile de aplicare a dreptului sunt precedate și implică necesarmente interpretarea legii.

Altfel spus, atât aplicarea dreptului, cât și realizarea lui

prin respectare, presupun și activități de interpretare, operațiune intelectuală la care recurg nu doar judecătorii, ci și ceilalți actori prezenți pe scena largă a dreptului, aici incluzându-se: avocații, procurorii, notarii publici, arbitrii, executorii judecătorești.

Cât privește **noțiunea de interpretare a dreptului**, în literatura juridică de la noi, s-a distins între interpretarea dreptului și interpretarea normelor juridice, apreciindu-se că interpretarea dreptului vizează atât dreptul scris, cât și pe cel nescris, pe când interpretarea normelor juridice vizează doar dreptul scris.

Tot astfel, în literatura juridică occidentală, noțiunea de interpretare a normelor juridice a fost privită ca având o dublă semnificație, ea desemnând, pe de o parte, atât complexul de operațiuni logice ce au drept scop cercetarea și explicarea sensului normei juridice, iar pe de altă parte, și rezultatul acestei operațiuni, în acest din urmă sens vorbind de o **interpretare declarativă, extensivă ori restrictivă**.

În dreptul românesc mai vechi, se folosea termenul de „tălmăcire a legilor”, prin aceasta înțelegându-se „aflarea sensului legilor”; în prezent, termenul de **interpretare** este apreciat ca fiind mai potrivit, el corespunzând scopului urmărit prin această operațiune. Mai mult, interpretarea a fost catalogată ca element nuclear al dreptului, **liantul** dintre **antefactum și postfactum**, dintre trecut, prezent și viitor, dintre rațional și real, și care configurează geometria judiciarului.

Definind noțiunea de interpretare a dreptului, apreciem și noi că prin aceasta se înțelege **activitatea juridică ce constă în determinarea regulii de drept aplicabile, a modului său de aplicare, prin evidențierea înțelesului, sensului său, în raport cu finalitățile sale proprii și în acord cu finalitățile dreptului în general, în baza unui raționament juridic propriu și cu ajutorul unei metodologii juridice corespunzătoare, în scopul aplicării dreptului**.

Conceptul de interpretare a normelor juridice are propria sa istorie. Astfel, sunt de amintit juriștii Imperiului Roman, aceștia acordând o mare importanță interpretării legilor, urmărind, pe de o parte, să le aplice cât mai eficient la realitățile sociale, iar, pe de altă parte, să le adapteze la evenimente noi create de viață.

În epoca clasică a dreptului roman, interpretarea era făcută, în principal, de jurisconsulti, apoi de senat, iar în măsura consolidării imperiului, de împărați. Se știe că **Justinian** proclamase că doar el poate și are dreptul să interpreteze legile, hotărâre care a condus la interzicerea oricărei interpretări private și la obligativitatea interpretării oficiale.

Principiul invocat atunci se referea la faptul că legea nu poate fi interpretată decât de cel care a făcut-o.

Complicarea și dezvoltarea realităților sociale din epoca clasică, a scos la iveală insuficiența interpretărilor gramaticale, terminologice – în cadrul cărora se pornea de la sensul cuvintelor, al termenilor legii, treptat făcându-și loc interpretarea logică, potrivit căreia jurisconsultii nu se mai limitau la a descifra semnificația cuvintelor, ci erau preocupați de motivele și scopurile legii, de metodele prin care pot da eficiență legii.

În acest sens, este de amintit **Celsius**, acesta spunând că legea trebuie analizată în integritatea textului ei, deoarece o interpretare întemeiată doar pe câteva paragrafe poate denatura voința legiuitorului. Tot Celsius, referindu-se la interpretare, spune că legea nu presupune doar cunoașterea cuvintelor, ci cunoașterea eficienței pe care ele pot să o aibă în viața juridică, iar atunci când cuvintele nu sunt clare se preferă interpretarea care reușește să integreze respectarea normei în finalitatea urmărită de legiuitor.

Pentru a pune în practică aceste idei, juriștii Romei au folosit metode de raționament, cum ar fi, de exemplu: raționamentul **a contrario**(prin contrarietate), **a fortiori**(prin mai mult), **a pari**(prin egalitate); mai apoi, aceștia au folosit **analogia** în completarea lacunelor dreptului, metodă care consta în soluționarea unui caz neprevăzut direct de norma juridică, fie prin aplicare normei ce prevede cazul cel mai asemănător, fie prin aplicarea principiilor generale ale sistemului dreptului roman.

În epoca postclasică, **Împăratul** era singurul făuritor al legii(Iulius conditur) și singurul ei interpret, **Justinian** spunând că nici juriștii contemporani lui nici care-i vor urma să nu îndrăznească să interpreteze colecția legilor sale, care erau concepte ca fiind imuabile.

Mai târziu, în prima parte a sec. al XVIII-lea, nici **Napoleon**, figură legendară a istoriei universale și mare legislator, nu admitea interpretarea normelor juridice cuprinse în Codul civil de la 1804, iar la apariția primelor comentarii făcute pe marginea acestui cod, acesta ar fi spus: „Mon code est perdu!”(Codul meu este pierdut).

Dreptul burghez este caracterizat de principiul respectării de către judecători a literei legii, afirmându-se cu tărie că legea este suverană și reflectă toate trebuințele națiunii, în această perioadă(mijlocul sec. al XVIII-lea) fiind eliminate aproape toate încercările de interpretare a normelor juridice.

Dreptul modern contemporan subliniază importanța operei de interpretare a normelor juridice, însă, în egală măsură, este preocupat de eliminarea manifestărilor de **extremism juridic**, potrivit cărora interpretul are tendința de a

se transforma în legiuitor.

12.3.2. Necesitatea interpretării

Așa cum a rezultat din abordările anterioare, dreptul este permanent însoțit de interpretarea lui, de la creare și până a realizarea acestuia.

În esență, interpretarea presupune clarificarea, descoperirea voinței legiuitorului, adică **spiritul legii**. Dacă spiritul legii consistă în intenția legiuitorului și scopul pe care l-a urmărit, iar litera legii este forma în care legiuitorul și-a exprimat intenția și scopul, cel care interpretează legea trebuie să descopere în litera legii, spiritul legii.

În literatura juridică de la noi, se susține că **necesitatea interpretării normelor juridice** este datorată faptului că acestea au caracter de generalitate, specificității limbajului juridic și a modului de redactare a normelor, dinamicii finalităților dreptului, dar și contradicțiilor interne ale sistemului juridic, precum și lacunelor legii:

- **norma juridică are caracter de generalitate**, fapt ce înseamnă că interpretarea este necesară în cazul oricărui proces de aplicare a legii, ea facilitând aplicarea textului general, la cazul concret dat;

- **modul de redactare a normelor juridice, specificitatea limbajului juridic** fac necesară interpretarea. De regulă, în elaborarea actelor normative, legiuitorul este preocupat de claritate și conciziunea textelor, sens în care este ghidat și de normele de tehnică legislativă. Însă, complexitatea în creștere a normei juridice, uneori, face nesigură claritatea redactării acesteia, iar înțelegerea textului reprezintă o preocupare constantă a juriștilor, fiind considerată o condiție de eficiență a textului. Or, a fost demonstrat faptul că înțelegerea legii nu reprezintă o condiție suficientă pentru eficiență, care, în aceeași măsură, dacă nu chiar mai mult, ține atât de comunicarea legislativă, cât și de textul votat.

Interpretării normelor juridice nu i se poate nega un anume rol creator, nu în sensul de a crea norme juridice, ci în sensul de a le asigura celor existente flexibilitatea și adaptarea la noile realități sociale. Interpretarea scoate norma juridică din faza ei statică, asigurându-i un caracter dinamic, și prin aceasta dă viață dreptului ca principal instrument de realizare a justiției sociale, în înțelesul ei de practică socială.

„**Spiritul legii**” este preocupat ca la redactarea legilor să se folosească termeni simpli, uzuali, însă nu este exclusă și folosirea unor termeni și expresii cu caracter tehnic. În această din urmă situație, legiuitorul trebuie să definească termenii ce se abat de la sensul comun, uzual.

Dar cum se determină acest sens uzual al termenilor folosiți? Doar recurgerea la dicționar nu este suficientă. În fapt,

utilizarea termenilor în sensul lor uzual nu semnifică supunerea legiuitorului față de regulile uzajului, ci supunerea uzajului aprecierii judecătorului. Rolul acestuia din urmă, în calitatea sa de interpret, crește datorită folosirii limbajului uzual, astfel că interpretarea nu este mai puțin necesară, căci sensul uzual trebuie determinat, el nefiind precizat de legiuitor ca în cazul termenilor tehnici.

- **dinamica finalităților dreptului** justifică, de asemenea, interpretarea. Așa cum a mai rezultat, dreptul constituie un instrument ce trebuie folosit pentru a construi o ordine socială și economică, ordine care cunoaște, în societatea actuală, un dinamism accentuat.

Interpretarea dreptului devine actuală în legătură cu caracterul dreptului care, pe de o parte, trebuie să fie stabil pentru a asigura securitatea necesară raporturilor sociale, iar, pe de altă parte, trebuie să fie și dinamic.

Prin urmare, constatăm că stabilitatea normelor juridice și dinamismul vieții sociale și economice sunt mereu în contradicție și, de aceea, interpretului îi revine sarcina de a reorienta norma de drept în raport cu finalitatea acestuia, de a adapta normele juridice deja existente la o realitate mereu schimbătoare, la contextul social real.

Legiuitorul, în acest context, are un rol deosebit, acesta, chiar înainte de a elabora legea, execută acea **interpretare de fundamentare**, gândirea legiuitorului fiind pentru interpret un model în argumentația interpretării, model apoi preluat de interpret și prelucrat cu propria-i gândire.

- **contradicțiile interne ale sistemului juridic.** Statul actual tinde să reglementeze totul, în numele unei idei de stat de drept care, apărându-l pe individ în fața administrației, îl lasă la bunul plac al unui legislativ care se deșiră în norme. Această tendință excesivă de normare duce la o inflație legislativă, adică la o înmulțire însoțită de o devalorizare a normelor de drept. Norma juridică nu mai are suficient timp să se cristalizeze și de aceea ea va fi slab redactată și rău coordonată cu restul sistemului juridic. Situația respectivă face ca legislația să cuprindă o serie de contradicții între dispozițiile aceluiași act normativ, între dispozițiile din diferite acte normative și între dispozițiile unor acte normative și principiile generale ale dreptului. De aceea, rolul interpretării este de a elimina aceste contradicții în conformitate cu principiul ierarhizării normelor juridice, care dă dreptul judecătorului să poată înlătura orice conflict între două norme, lăsând neaplicată o dispoziție în favoarea alteia, situată pe o poziție superioară în ierarhie.

- **lacunele legii.** Este de principiu că orice situație de fapt are întotdeauna o normă ce-i corespunde în ordinea juridică sau, altfel spus, că nu există situație nereglementată. Aceasta nu înseamnă că legea poate prevedea totul, că este perfectă, că nu are **lacune**. De

aceea, judecătorul este obligat să soluționeze orice cauză dedusă judecătii, găsind o normă aplicabilă, iar în lipsa uneia exprese, va căuta să suplinească această carență(lacună) a legii, prin recurgerea la principiile generale ale dreptului. Interpretarea, prin urmare, având așadar rolul de a acoperi „lacunele” legii și insuficiența reglementării.

12.3.3. Scopul interpretării

Este important de subliniat că scopul interpretării îl constituie atingerea maximului de dreptate atât procesul elaborării, cât și în cel al realizării dreptului.

Referitor la scopul interpretării normelor dreptului, sau conturat mai multe curente de gândire.

Astfel, în **concepția exegetică**, scopul interpretării este acela de a stabili voința legiuitorului, cu alte cuvinte, interpretarea reducându-se la comentariul legii, **susținând plenitudinea acesteia**.

Însă, este important de precizat, metoda exegezei nu reprezenta o școală de literalism, adică de interpretare gramaticală a textelor legale, ea ține mai degrabă de școala psihologismului.

Potrivit concepției exegetice interpretul trebuie să pornească de la intenția legiuitorului, pentru a fixa sensul și aplicabilitatea dispozițiilor legale, iar această depistare a intenției legii implică inclusiv studiul expunerii de motive, pentru a descoperii gândirea legiuitorului.

Această concepție exegetică a fost criticată în sensul că oprește dezvoltarea dreptului, făcându-l anacronic, întrucât interpretarea are în vedere substanța intelectuală a legii, iar nu realitatea.

O altă concepție, mai nouă, **sociologică** sau **evoluționistă**, consideră că scopul interpretării este de a adapta dreptul la nevoile sociale ale momentului și la evoluția acestor nevoi.

Potrivit acestei concepții, legea, odată elaborată, se desprinde de voința legiuitorului și evoluează, se transformă odată cu societatea.

Concepția sociologică a fost apreciată în sensul că asigură suplețea dreptului, dar că, privită cu exclusivitate, ar putea prezenta pericolul incertitudinii și al arbitrariului.

Alte concepții privind scopul interpretării dreptului, sunt atribuite **școlii liberei cercetări științifice**, al cărei fondator a fost Fr. Geny. Adepții acestui curent porneau de la ideea că interpretarea dreptului își găsește câmpul de dezvoltare în mediul moral, social, economic, metoda de interpretare constând în cercetarea izvoarelor formale ale dreptului(legea, obiceiul, doctrina), dar atunci când legea este demodată sau insuficientă, soluția ar trebui căutată liber de către interpret, recurgând la principiile liberei cercetări

științifice prin apel la conștiința interpretului.

În concluzie, referitor la scopul interpretării normelor, se poate spune că acesta vizează atingerea maximului de dreptate, atât în procesul de elaborare, cât și în cel de realizare a dreptului.

Altfel spus, scopul interpretării este de a promova dreptatea, iar o interpretare care duce la nedreptate nu este o bună interpretare, după cum o lege care duce nedreptate nu este o lege bună pentru societate.

În fine, o combinație a concepției exegetice cu aceea vizând libera cercetare științifică – preconizată de Fr. Geny, se reflectă în **interpretările**

meta-textuale care, în privința scopului acestei activități, presupun că în procesul interpretării dreptului să se pornească de la descoperirea intenției legiuitorului și să se aibă în vedere și lucrările premergătoare, după care să se cerceteze principiile generale care se degajă din apropierea și îmbinarea textelor particulare, iar, mai apoi, judecătorul este liber să interpreteze legea în mod științific.

Prin urmare, în cadrul interpretării meta-textuale orice interpret trebuie să se sprijine pe lege, cum și oricare decizie judecătorească trebuie să se bazeze pe un text de lege.

Această concepție prezintă avantajul că permite uniformitatea interpretării, prin intermediul controlului judiciar exercitat de instanțele superioare și Curtea Constituțională.

12.3.4. Formele interpretării normelor juridice

Pornind de la subiectul care face interpretarea, precum și de la forța obligatorie a acesteia, putem distinge două forme ale interpretării, și anume: **interpretarea oficială** și **interpretarea neoficială**.

A. **Interpretarea oficială** sau **obligatorie** este acea formă a interpretării realizată de către autoritățile publice cu atribuții în procesul de elaborare a normelor juridice sau de aplicare a acestora

Organele care elaborează acte normative (organele legiuitoare sau organele administrative), procedează în unele cazuri la interpretarea normelor juridice prin **acte normative interpretative**.

Interpretarea oficială este **autentică sau legală**, când provine de la organul emitent al normei cu caracter de lege, **judiciară sau cazuală**, când este făcută de un organ judecătoresc, și **administrativă**, când aparține unui organ al administrației.

- **Interpretarea autentică sau legală**, așa cum s-a arătat deja, este cea care emană de la legiuitorul însuși, într-o formă generală și obligatorie. Cu alte cuvinte, interpretarea autentică este interpretarea unui act de legislație de către autoritatea care a emis

actul original, deci a legii prin lege, a ordonanței prin ordonanță. Nu suntem în prezența unei astfel de interpretării autentice decât în măsura în care există o echivalență strictă între actul original și actul care îl interpretează, adică dacă interpretarea este făcută de același organ și în aceeași formă ca actul original.

- **Interpretarea judiciară(cazuală)**, este întotdeauna o interpretare de caz, fiind făcută de judecător în procesul de aplicare a legii. Ea nu are forță obligatorie decât pentru cazul concret judecat și decât față de participanții din cauza respectivă. Totuși, se știe, actul de judecată a fost dintotdeauna controversat, căci limitele între „a interpreta” și „a crea” dreptul sunt atât de fragile, încât uneori sunt de nesesizat. Pentru a descrie rolul interpretării judiciare, în acest context, s-au formulat două teorii.

Astfel, în cadrul uneia, judecătorul este privit ca un simplu organ de executare, despre care se afirmă că ar fi „sclavul legii”, iar potrivit celeilalte teorii, aceasta urmărind evoluția modernă a instituției interpretării, judecătorul este privit ca un participant activ la crearea dreptului.

- **Interpretarea administrativă**, este aceea făcută de organele administrației cu prilejul executării în concret a legii. Administrația poate să emită și acte administrative generale, acte de organizare a executării legii(hotărâri de guvern, decizii ale consiliilor locale etc.), acte prin care se interpretează legea, însă ele nu sunt obligatorii pentru instanțe, întrucât fiind acte administrative sunt controlabile jurisdicțional. Prin urmare, această interpretare nu este deci autentică(legală), chiar dacă printr-un act administrativ se interpretează un alt act administrativ de aceeași natură, pentru că interpretare autentică, așa cum a rezultat din abordările anterioare, privește doar acte de legiferare, fiind obligatorie pentru instanțe.

B. Interpretarea neoficială este acea formă a interpretării făcută de oamenii de știință, de cercetătorii din domeniul dreptului, cadre didactice universitare, practicieni ai dreptului, cuprinsă, de regulă, în tratate, cursuri, monografii, articole, studii, pledoarii sau conferințe în care se fac referiri la conținutul normelor juridice.

Această interpretare, denumită uneori **doctrinară** sau **interpretare științifică** nu are forță juridică și nici caracter obligatoriu.

În decursul dezvoltării istoriei, **interpretarea doctrinară** a jucat chiar rolul de izvor al dreptului, un exemplu în acest sens constituindu-l opera marilor juriști ai Romei Imperiale(Papinian, Paul și Ulpian).

Exprimată în anumite forme, părerea unor juriști, în epoca medievală, a primit forță juridică obligatorie. Este cazul glosatorilor sau postglosatorilor care au pregătit preluarea dreptului roman în orânduirea feudală, epocă în care valoarea gloselor depășise pe cea a textelor interpretate.

În art. 1 din Codul civil elvețian contemporan, sunt cuprinse prevederi în care se afirmă că doctrina juridică este una din sursele de inspirație pentru instanțele de judecată („Legea reglementează toate materiile la care se referă litera sau spiritul vreuneia din dispozițiile sale. În lipsa unei dispoziții ilegale aplicabile, judecătorul hotărăște potrivit dreptului cutumiar și în lipsa unei cutume, după regulile pe care le-ar stabili dacă ar fi chemat să facă act de legislator. El se inspiră din regulile consacrate de doctrină și jurisprudență”).

În dreptul nostru, cum deja s-a arătat, interpretarea neoficială (doctrinară) nu este obligatorie, însă ea îndeplinește un rol important în aplicarea și dezvoltarea dreptului, ajută la clarificarea înțelesului unor principii, generalizează experiența formată în legătură cu diferite instituții juridice, prezintă critic unele soluții ale instanțelor.

12.3.5. Metodele interpretării normelor juridice

Teoria generală a dreptului, a stabilit următoarele metode tehnice de interpretare a normelor juridice, aplicabile practic tuturor ramurilor de drept: metoda gramaticală, metoda sistematică, metoda istorică, metoda logică, metoda analogică și interpretarea teleologică.

a. **Metoda gramaticală** constă în folosirea procedeelelor de analiză morfologică și sintactică a textului normei juridice, pornindu-se de la înțelesul cuvintelor și expresiilor folosite, de la legătura dintre ele, de la construcția propoziției și frazei juridice.

Analiza gramaticală începe cu analiza cuvintelor (termenilor) prin care se exprimă norma juridică. Așa cum deja s-a arătat, terminologia legală este prezumată a avea sensul uzual, atâta vreme cât legiuitorul nu definește el însuși termenii dându-le un sens tehnic. Pentru că uzajul nu determină prea precis sensul termenilor, rămâne judecătorului să determine **sensul uzual** al cuvintelor normei. Când legiuitorul renunță la sensul uzual al termenilor, el precizează noua lor semnificație într-o definiție legală, definiție de data aceasta stipulativă. Un concept nu trebuie înțeles în sens uzual decât dacă nu i-a fost conferit un sens tehnic. De multe ori legislația este o traducere mai mult sau mai puțin fidelă a unor reglementări străine, iar în acest caz interpretul poate utiliza acea limbă pentru a lămurii sensul cuvintelor.

În interpretarea gramaticală organul de aplicare a legii are în vedere și modul de îmbinare a cuvintelor în propoziții și fraze, precum și sensul unor conjuncții de exemplu, când textul unui act normativ stabilește sancțiuni juridice pentru nerespectarea dispoziției normei juridice, folosește conjuncția „și” ori „sau”, interpretarea gramaticală stabilind că este vorba de un cumul de sancțiuni (închisoare și amendă), ori este vorba de sancțiuni alternative (închisoare sau amendă). Tot astfel, interpretarea gramaticală trebuie să valorifice, de asemenea, concluziile ce pot

rezulta din folosirea semnelor de punctuație.

b. **Metoda sistematică** constă în stabilirea înțelesului unei norme juridice prin determinarea locului acesteia în sistemul ramurii de drept și, atunci când este nevoie, chiar în sistemul de drept, precum și în sistemul principiilor fundamentale ale dreptului.

Dreptul este prin natura sa o realitate sistematică, asta pentru că toate normele juridice sunt legate între ele într-un singur tot armonic, prin relații de conducere, subordonare și supraordonare.

Prin urmare, nevoia de a apela la metoda de interpretare sistematică este dată de legătura indisolubilă dintre elementele componente ale dreptului, care alcătuiesc un tot unitar format din părți interdependente. Este limpede faptul că nici o normă juridică nu poate fi înțeleasă dacă este ruptă, decupată de celelalte norme juridice din cuprinsul unui act normativ.

Prin metoda sistematică de interpretare se verifică, în primul rând, respectarea de către normă a poziției sale în ierarhia normelor juridice. Privită din acest unghi de vedere, controlul legalității actelor administrative și controlul constituționalității legilor sunt aplicații ale acestei metode. În ambele cazuri, judecătorul, aplicând norma, verifică dacă nu există un conflict între aceasta și norma superioară, dând prioritate, în cazul constatării existenței unui asemenea conflict normei superioare.

Această metodă presupune două reguli de cercetare. O primă regulă raportează conceptul incert la materia tratată în context(argument **a subjecta materia**), iar potrivit acestei reguli textul trebuie să fie socotit ca o apartență dintr-un ansamblu sistematic și logic, în caz de antinomie a două texte din aceeași lege, interpretarea ar trebui să se refere la înțelesul ei armonic și rațional. O a doua regulă privește faptul că o dispoziție cu sens incert se lămurește prin titlul rubricii care o conține(argument **a rubrica**). Această a doua interpretare trebuie însă folosită cu prudență, căci titlul rubricii nu acoperă cu necesitate toată(și doar) materia pe care o cuprinde.

c. **Metoda istorică** este aceea prin care interpretul stabilește sensul unei norme în funcție de geneza acesteia, el luând în considerare o **ccasio legis** adică totalitatea împrejurărilor social-juridice care au stat la baza elaborării și adoptării legii, determinând astfel scopurile urmărite de legiuitor(**ratio legis**).

Prin utilizarea acestei metode, organul de aplicare a dreptului este obligat să studieze un important volum de documente, să studieze expunerea de motive făcute cu prilejul adoptării legii, interpelările, amendamentele propuse(acceptate sau respinse de legiuitor), intervențiile cu ocazia dezbaterii actului normativ, reacțiile și comentariile din presa vremii.

Această metodă are limite, ea nefiind criticabilă în sine, însă o exagerare a utilității acesteia ar fi periculoasă.

d. **Metoda logică** de interpretare constă în folosirea procedeelelor logicii formale generale, a raționamentelor inductive și deductive, a procedeelelor demonstrației pentru deslușirea înțelesului normelor juridice.

Această metodă este cunoscută cu utilizarea cea mai largă, stă la baza oricărei interpretări a dreptului, fiind fundamentul tuturor celorlalte.

Raționamentele logice folosite de această metodă în procesul interpretării normelor, sunt următoarele:

➤ **excepția este de strictă interpretare**, adică o excepție există doar dacă este expres prevăzută de norma juridică, ea neputând fi creată prin interpretare. Raționamentul acesta se aplică textelor normative care conțin enumerări limitative și celor care instituie prezumțiile legale. Totodată regula mai sus enunțată stă la baza raportului dintre legea generală și legea specială, **în sensul că legea specială poate deroga de la legea generală, pe când legea generală nu derogă de la legea specială.**

➤ **unde legea nu distinge, nici interpretul nu o poate face.** Această regulă se aplică, de exemplu, la interpretarea art. 49 alin. 3 din Constituția României, unde se prevede: „Exploatarea minorilor, folosirea lor la activități care le-ar dăuna sănătății, moralității sau care le-ar pune în primejdie viața ori dezvoltarea normală, sunt interzise”. În sensul acestei norme termenul de „minor” desemnează atât minorul **sub 14 ani**, cât și pe cel **între 14 și 18 ani**, fără distincție, întrucât legiuitorul este cel care nu face această distincție.

Însă, atunci când legiuitorul face distincție, aceasta este reținută ca atare de organul de aplicare a legii; de exemplu, situația reglementată în art. 45 alin. 4 din Constituție, unde se prevede: „Minorii **sub vârsta de 15 ani** nu pot fi angajați ca salariați”.

➤ **legea trebuie interpretată în ideea aplicării ei, și nu contra aplicării ei.** Este vorba de așa numita regulă a bunei credințe și bunei intenții în interpretarea normei juridice.

Argumente logice folosite în cadrul metodei logice de interpretare a normelor juridice, sunt următoarele:

➤ **interpretarea prin reducere la absurd (reductio ad absurdum)**, înseamnă stabilirea adevărului tezei de demonstrat, prin infirmarea tezei care o contrazice. În acest caz, interpretul demonstrează că orice altă interpretare dată textului normei juridice, în afară de cea oferită de el, conduce la concluzii contrare legii (de exemplu, art. 1 din Constituție prevede că România este stat național, suveran și independent, unitar și indivizibil. Prin urmare, este absurd să susținem că România este un stat federal, o asemenea interpretare conducând la concluzii contrare legii).

➤ **argumentul a majori ad minus**, însemnând că cine poate mai mult, poate și mai puțin, desemnează situația în care un organ al statului, cu putere mai mare, poate să facă ce face un organ

subordonat lui(de exemplu, prin Hotărâre de Guvern sau Decizie a primului ministru pot fi anulate acte normative emise de organele subordonate – prefecturi, ministere ș. a.).

➤ **argumentul per a contrario**, întemeiat pe legea terțului exclus(**tertium non datur**) din logica formală, pornește de la premisa că în cazul noțiunilor contradictorii, care se neagă una pe cealaltă, doar una dintre acestea poate fi adevărată, cealaltă fiind cu necesitate falsă, iar cea de a treia este exclusă.(de exemplu, dacă legea precizează exact cine poate executa o anumită activitate, nominalizând concret categoria de subiecte de drept, rezultă pe cale de consecință, **per a contrario**, că alt subiect sau alte subiecte de drept nu sunt îndreptățite să execute acea activitate. Astfel, legea procesual penală prevede că actul prin care procurorul sesizează instanța de judecată este rechizitoriul întocmit de acesta. este limpede că nimeni nu poate în locul procurorului să facă acest lucru).

Acest procedeu logic de interpretare se bazează pe principiul noncontradicției, în sensul că, dacă lege prevede o sancțiune pentru o persoană care a săvârșit o faptă, ea nu poate să prevadă, în același timp, pentru aceeași persoană, și o răsplată.

➤ **argumentul a fortiori**(cu atât mai mult) este argumentul cu ajutorul căruia se ajunge la concluzia că rațiunea aplicării unei norme juridice unei situații neprevăzute de text este și mai puternică decât în situația avută în vedere în mode expres de normă.

Interpretarea prin argumentul **a fortiori** este o interpretare extensivă, norma aplicându-se unei sfere mai largi de fapte decât cea vizată inițial de lege, pentru că rațiunile avute în vedere la edictarea ei sunt și mai evidente în cazul dat(de exemplu, dacă dreptul de proprietate, care este cel mai important drept real, poate fi dobândit prin uzucapiune, cu atât mai mult poate fi dobândit un dezmembrământ al acestui drept – usus, fructus).

➤ **argumentul a pari** desemnează cazurile în care, pentru situații identice, trebuie să se pronunțe soluții identice, el reflectând, în ultimă instanță, respectarea principiului privitor la egalitatea tratamentului juridic

➤ **argumentul in dubio pro reo**(îndoiala profită răului, acuzatului, inculpatului) este aplicabil în materia dreptului penal, acesta stabilind că dacă, în urma procesului de administrare și evaluare a probelor, rezultă îndoială asupra vinovăției celui acuzat, această îndoială profită acuzatului.

e. **Metoda analogiei** se referă la rezolvarea unei cauze judiciare pe bază de analogie, în jurisprudență apărând situații în care organele de aplicare a dreptului – sesizate cu soluționarea unei cauze, nu găsesc o normă juridică în care să încadreze situația de fapt pe care o constată.

Atunci când reglementare aceste neclară sau lipsește,

judecătorul va căuta în alte norme pentru a găsi o rezolvare a cazului, prin analogie cu o dispoziție asemănătoare.

Unii autori au contestat analogiei caracterul de metodă de interpretare, întrucât au apreciat că aceasta este decât o modalitate a interpretării logice, reprezentând raționamentul analogic(**ubi eadem ratio ibi idem jus** sau **de similibus ad similio**).

f. **Interpretarea teleologică.** Doctrina contemporană a dreptului a cunoscut și interpretarea teleologică, ce are ca obiectiv descifrarea scopului legii(**teleos**, în limba gracă =scop). Termenul de interpretare teleologică pare a fi utilizat pentru prima data de belgianul Van der Eycken și fundamnetează interpretarea pe descifrarea scopului legii(**ratio legis**), ca voință declarată sau prezumată a legiuitorului.

Această rațiune a legii mai este **denumită și spirit al legii**, ea fiind uneori explicit formulată într-un preambul sau într-o dispoziție expresă a textului însuși, însă acest din urmă procedeu este destul de rar. Pentru a interpreta bine un text, potrivit interpretării teleologice, este esențial să sesizăm în mod clar această rațiune a legii, să recunoaște, de exemplu, care sunt interesele pe care legea tinde să le protejeze, care unt abuzurile pe care vrea să le împiedice, care este rezultatul politic sau social pe care ea tinde să-l realizeze(de exemplu, normele juridice referitoare la adopție trebuie interpretate ținând cont de faptul că adopția se face în interesul adoptatului).

Un asemenea mod de interpretare – teleologic, solicită mai degrabă un pluralism de metode care implică reconstrucția normei juridice, pornind de la pluralitatea semantică a acesteia, și tinzând să confere aplicabilitate acelei variante care corespunde cel mai bine ocrotirii valorii sociale protejate prin norma juridică și ideii de justiție socială.

Tot astfel, potrivit unei opinii de mare autoritate, „judecătorul care în numele dreptului pozitiv, se mărginește la o logică strâmtă, extrasă numai din teste, și face abstracție de rațiunea lor supremă de a fi, adică de justiție, comite o greșeală care înseamnă o crimă contra dreptului însuși...” iar „fără ideea de justiție care îl domină, dreptul pozitiv rămâne o searbădă și revoltătoare încercare de a impune oamenilor forța”.

12.3.6. Rezultatele interpretării normelor juridice

În raport de rezultatul interpretării, interpretarea poate fi: literală, extensivă și restrictivă.

a. **interpretarea literală(ad literam)** se realizează atunci când organul de aplicare constată că textul normei juridice descrie exact sfera cazurilor la care se referă norma juridică, neexistând motivele de a extinde sau de a restrânge aplicarea dispoziției în cauză;

b. **interpretarea extensivă (in extenso)** se realizează atunci când textul normei juridice urmează să fie aplicat și altor situații decât cele expres nominalizate;

c. **interpretarea restrictivă** se referă la situația în care textul normei juridice interpretate urmează să fie aplicat în mod restrictiv deoarece în urma analizei efectuate rezultă că sfera cazurilor la care se referă este mai restrânsă decât arată formularea normei juridice.

Este important de reținut că metodele de interpretare descrise anterior nu pot fi aplicate decât prin stricta respectare a legii astfel încât organul care interpretează norma juridică nu are dreptul să aducă schimbări în conținutul real, concret al normelor juridice, ci numai să constate voința autentică legiuitorului exprimată în conținutul normei.

12.3.7. Interpretarea normelor juridice specifice unor ramuri de drept

a. Interpretarea normelor juridice de drept civil.

Prin interpretarea legii civile înțelegem operațiunea logico – rațională de lămurire, exemplificare a conținutului și sensului normelor juridice de drept civil, în vederea justei lor aplicări, prin realizarea unei corecte încadrări a diferitelor situații din viața practică în ipotezele pe care le conțin normele juridice.

Această operațiune de interpretare a normelor juridice de drept civil este impusă de necesitatea explicării sensului unor termeni și expresii utilizate de legiuitor pentru ca organul de aplicare să poată stabili dacă o situație sau alta se încadrează, ori nu, în ipoteza normei juridice respective.

Interpretarea normelor juridice de drept civil este necesară și pentru explicarea unor cuvinte și expresii care au un sens tehnico-juridic diferit de cel din limbajul comun cum sunt , de exemplu termenii mobil, imobil , rezoluțiune, reziliere ș. a.

b. Interpretarea normelor juridice de drept penal.

Este definită în literatura noastră juridică ca fiind operațiunea logico-rațională care se efectuează cu ocazia și în vederea aplicării normelor de drept și care are ca scop descoperirea voinței legiuitorului exprimată în aceste norme cu privire la cazul concret dedus judecării.

Prin urmare, necesitatea interpretării normelor juridice de drept penal este dictată de: insuficienta claritate a unor texte de lege; utilizarea unor termeni cu înțelesuri multiple; redactări neglijente care generează îndoială cu privire la înțelesul real al dispozițiilor legale; varietatea cazurilor concrete și multitudinea aspectelor particulare, care pun la îndoială incidența normei penale în cazul dat.

Asupra metodelor de interpretare a normelor juridice penale, nici teorie generală a dreptului și nici doctrina penală nu au

avut un punct de vedere comun.

Într-o clasificare tradițională oferită de Savigny, în cazul normelor penale ar fi folosite următoarele metode de interpretare: gramaticală, istorică, sistematică și logică.

Însă, dincolo de aceste clasificări făcute mai mult din rațiuni didactice, activitatea de interpretare este privită ca un șir de operațiuni logice în care se folosesc atât criteriile literale, istorice, sistematice având un scop unic: acela de a decela capacitatea maximă de ocrotire a valorilor sociale prin norma penală de incriminare.

Totuși, doctrina de drept penal, consideră că metodele de interpretare a normelor juridice penale sunt următoarele: metoda literală, metoda analogică și metoda teleologică.

- **metoda literală** pornește de la ideea că orice conținut al gândirii este relevat prin limbaj, iar înțelesul normei este posibil prin apelarea la regulile gramaticii (morfologie și sintaxă), semanticii și etimologiei cuvintelor.

Afirmarea principiului legalității incriminărilor sub influența liberalismului și iluminismului european, a căzut în extremism negând judecătorului dreptul de a interpreta legea, văzând în această interdicție un mod de a elimina arbitrariul judecătorilor. C. Beccaria afirma că „judecătorul nu poate avea dreptul de a interpreta legea penală pentru simplul motiv că el nu este legiuitor”.

Sub influența acestor idei, codul austriac din 1787 și cel bavarez din 1813, au prevăzut un sistem de pedepse fixe, jugulând puterile judecătorului și transformându-l într-un simplu distribuitor de pedepse.

Interpretarea normei juridice strict la litera sa a condamnat dreptul la imobilism. Totuși, această metodă rămâne prima în ierarhia criteriilor hermeneuticii judiciare reclamând în primul rând perceperea sensurilor posibile ale limbajului folosit în redactarea normei.

- **metoda interpretării analogice**, a fost privită ca o modalitate a interpretării logice, redusă doar la raționamentul analogic. Însă, aplicarea acesteia reclamă distincția dintre **raționamentul analogic** și **incriminarea prin analogie**, aceasta din urmă contravenind grav principiului fundamental al dreptului penal, al legalității incriminărilor și pedepselor, fiind inadmisibilă.

Cât privește raționamentul analogic, se poate spune că acesta constă în explicarea unui termen printr-un termen similar, ori a unei norme mai puțin clare prin alta mai clară referitoare la o situație asemănătoare.

Interpretarea prin analogie a normelor penale rămâne un instrument de lucru util, chiar dacă utilizarea sa trebuie făcută cu prudență, doar în scopul descoperirii voinței legiuitorului, și nu

pentru a incrimina fapte neincriminate de legiuitor.

Uneori, raționamentul analogic este impus de modul de redactare a normei penale de către legiuitor de exemplu, expresia „orice alt asemenea mijloc”, utilizată de legiuitor în cuprinsul art. 253, alin. 4 din Noul Cod penal, trebuie interpretată prin analogie cu noțiunile de explozie și incendiere și cu rezultatele acestora (distrugere, degradare sau aducere în stare de neîntrebuințare, dacă rezultă pericol public).

Asemenea reglementări consacră așa numitele **clauze legale de analogie** situații în care interpretarea analogică nu contravine principiului legalității incriminării asta deoarece determinarea sintagmei „orice alt asemenea mijloc” este condiționată de elementele legale din norma de incriminare, respectiv aptitudinea acestora de a produce distrugerea, degradarea sau aducerea în stare de neîntrebuințare a bunului și din utilizarea acestor mijloace să rezulte un pericol public, respectiv un pericol pentru alte persoane sau bunurile lor ori pentru bunurile publice, cum este cazul normei de incriminare prevăzută de art. 253, alin. 4 din Noul Cod penal.

În cadrul aplicării acestei metode, de regulă, se face distincție între interpretarea prin analogie în favoarea inculpatului și analogia în defavoarea inculpatului. Analogia în favoarea inculpatului (in bonam partem) este permisă pentru că nu încalcă libertatea individului care este protejată prin legalitatea incriminării însă, interpretarea în defavoarea inculpatului (in malam partem) este repudiată, fiind apreciată ca o formă mascată de extindere a incriminării dincolo de conținutul normei penale, ea contravenind astfel principiului legalității incriminării.

- **metoda interpretării teleologice**, apreciată ca dominantă în literatura occidentală, este aceea care asigură flexibilitate sistemului juridic în acord cu dinamismul social, oferind dimensiunea prezentă și viitoare a normei penale prin luarea în considerare a valorii sociale ocrotite de legea penală în sensul său dinamic, din momentul aplicării legii, care corespunde tendinței evolutive a dreptului.

Așa cum a mai rezultat, această metodă de interpretare este fundamentată pe ideea descifrării scopului legii (ratio legis), ca voință declarată sau presupusă a legiuitorului.

12.4. Îndrumar pentru verificare/ autoverificare

Sinteza unității de învățare 12

Interpretarea juridică este liantul dintre trecut, prezent și viitor, dintre rațional și real, iar prin interpretare se realizează statuarea interferenței dintre lege și fenomenul juridic. Prin interpretare se rezolvă necesitatea aplicării dreptului și stabilirea unor relații și raporturi corespunzătoare nevoilor sociale.

Interpretarea este operațiunea prin care se exprimă o legătură organică între dreptul conceput de legiuitor și exprimarea lui într-un raport social concret, deducându-se acesta din urmă din cel dintâi. Interpretarea este o mijlocire între drept și realitatea vieții unde interpretul explică norma și o aplică în contextul social în care ea acționează.

Felurile interpretării normelor juridice sunt:

- interpretarea oficială;
- interpretarea neoficială.

Interpretarea oficială este realizată de organele de stat care au atribuții fie în procesul elaborării normelor juridice, fie în procesul aplicării lor, având caracter obligatoriu.

Interpretarea neoficială sau doctrinară, fiind facultativă nu are forță juridică, deci nu este obligatorie pentru organul care aplică dreptul și în consecință, interpretarea neoficială se bucură numai de autoritatea științifică, de forța opiniilor și argumentelor care se pronunță în doctrină.

Metodele interpretării juridice, cele mai importante, sunt următoarele: metoda gramaticală, metoda sistematică, metoda istorică, metoda logică și analogia.

Metoda gramaticală are ca obiect stabilirea sensului comandamentului juridic prin analiza gramaticală (sintactică și morfologică a textului normei juridice).

Metoda sistematică privește modalitatea de stabilire a sensului normei prin încadrarea sa în economia actului normativ sau prin raportarea sa la alte acte normative.

Metoda istorică explică înțelesul normei prin luarea în considerație a împrejurărilor social-juridice care au stat la baza elaborării și adoptării legii.

Metoda logică este cel mai larg procedeu întâlnit de interpretare și implică aprecieri raționale, realizate prin operațiuni de generalizare, de analiză logică a textului normei juridice.

Analogia se utilizează atunci când organul de aplicare nu găsește o normă corespunzătoare cauzei deduse și face apel la o normă asemănătoare printr-o analogie.

Rezultatele interpretării normelor juridice au un rol important pentru a stabili și realiza prin intermediul interpretării rezultate eficiente ale practicii judecătorești și ale experienței juridice. Întâlnim următoarele situații în urma interpretărilor realizate:

- interpretare literală unde organul de aplicare constată că textul normei se mulează corespunzător conținutului raporturilor sociale pe care le reglementează;
- interpretarea extensivă unde textul normei este mai restrâns decât voința legiuitorului;
- interpretarea restrictivă ce are loc când textul legii este mai larg decât voința legiuitorului.

Concepte și termeni de reținut

Interpretarea oficială, Interpretarea neoficială, Metoda sistematică, Felurile interpretării Normelor juridice, Rezultatele interpretării normelor juridice

Întrebări de control și teme de dezbateri

1. Ce reprezintă noțiunea de interpretare a normelor juridice?
2. Care este scopul interpretării normelor juridice?
3. Ce reprezintă interpretare oficială? Dar interpretarea neoficială?
4. Ce reprezintă interpretarea de caz?
5. Ce reprezintă interpretarea autentică?
6. Prezentați metoda gramaticală de interpretare a normelor juridice.

7. Prezențați metoda sistematică de interpretare a normelor juridice.
8. Prezențați metoda istorică de interpretare a normelor juridice.
9. Prezențați metoda logică de interpretare a normelor juridice.
10. Ce reprezintă analogia în drept.
11. Ce reprezintă interpretare literală?
12. Ce reprezintă interpretare extensivă?
13. Ce reprezintă interpretare restrictivă?

Teste de evaluare/autoevaluare

A) Care sunt modurile interpretării normelor juridice?

- 1 Interpretare scrisă, nescrisă;
- 2 Interpretare directă, indirectă;
- 3 Interpretare determinată, relativ determinată;
- 4 Interpretare oficială, neoficială;
- 5 Interpretare doctrinară, judecătorească, administrativă.

B) Care sunt metodele de interpretare a normelor juridice?

- 1 Metoda comparabilă, cantitativă;
- 2 Observația, ancheta, interviul;
- 3 Metoda sociologică, metoda informatică;
- 4 Metoda gramaticală, sistematică, istorică, logică;
- 5 Literală, extensivă, restrictivă.

C) Cum definim interpretarea normei juridice:

- 1 o fază în elaborarea normei juridice care constă în căutarea și folosirea unor termeni clari, fără echivoc;
- 2 o operațiune logică care are ca scop lămurirea și explicarea interesului normei juridice, oferind soluții pentru situațiile pe care organele de stat le au de rezolvat;
- 3 o etapă a procesului de aplicare a dreptului care are ca rezultat alegerea normei celei mai potrivite situației de fapt;
- 4 activitatea de fundamentare științifică în vederea creării normei juridice;

5 este activitatea desfășurată de analiști din domeniul dreptului, teoreticieni și practicieni cuprinsă în opere științifice.

D) Interpretarea logică este:

- 1 o formă a interpretării,
- 2 un argument logic;
- 3 o modalitate de interpretare specifică dreptului penal;
- 4 un rezultat al activității de clasificare al textului normei juridice;
- 5 o metodă tehnică de interpretare.

E) Interpretarea restrictivă este:

- 1 o formă a interpretării;
- 2 o metodă de interpretare;
- 3 un principiu al interpretării;
- 4 o școală a interpretării;
- 5 un rezultat al interpretării.

F) Interpretarea normelor juridice privește:

- 1 doar aplicarea dreptului;
- 2 doar realizarea dreptului prin respectare;
- 3 doar crearea dreptului;
- 4 crearea și realizarea dreptului;
- 5 normele de drept național.

Bibliografie obligatorie

- Tită, Cezar, Voicu, Costică, Rășcanu, Anton, Ciocoiu, Mariana, Savu, Iuliana, *Teoria generală a dreptului. Caiet de seminar*. Editura Didactică și Pedagogică, București, 2010.
- Ciocoiu, Mariana, *Elemente de teoria statului și dreptului*, Editura Sitech, Craiova, 2010.
- Tită, Cezar, Voicu, Costică, Rășcanu, Anton, Ciocoiu, Mariana, Savu, Iuliana, *Teoria generală a dreptului*, Editura Fundației de Mâine, București, 2011.
- Voicu, C., *Introducere în drept*, Editura Prouniversitară, București, 2006.
- Savu, Iuliana, *Introducere în drept*, Editura Fundației România de Mâine, București, 2007.

Unitatea de învățare 13

RAPORTUL JURIDIC

Cuprins:

- 13.1. Introducere
- 13.2. Obiectivele și competențele unității de învățare
- 13.3. Conținutul unității de învățare
 - 13.3.1. Premisele și trăsăturile raportului juridic
 - 13.3.2. Subiectele, conținutul și obiectul raportului juridic
- 13.4. Îndrumar pentru verificare/autoverificare

13.1. Introducere

Dreptul nu are doar o influență teoretică, ci oferă un cadru specific vieții sociale, deoarece legea garantează ordinea, stabilitatea socială, siguranța juridică. Rolul dreptului de organizator al vieții sociale în principalele sale direcții, de disciplinator al conduitei oamenilor în interacțiunea lor cotidiană, este evidențiat în plan abstract și teoretic de trăsăturile mecanismului reglementării juridice, mecanism construit prin existența sistemului normelor juridice, parte componentă a sistemului normativ social.

Astfel, premisele și trăsăturile raportului juridic precum și subiectele, conținutul și obiectul raportului juridic ajută la identificarea problematicii normei juridice și a raportului juridic cât și la identificarea elementelor constitutive ale raportului juridic. Există norme juridice care se realizează în afara producerii de raporturi juridice și care se numesc norme prohibitive. Încălcarea normelor prohibitive determină crearea unor raporturi de constrângere, apariția raportului juridic fiind rezultatul încălcării normei prohibitive. Raportul juridic presupune contactul între subiecte a căror acțiune reglată de norma juridică are ca limită dreptul și obligația corelativă.

13.2. Obiectivele și competențele unității de învățare

Obiectivele unității de învățare:

- înțelegerea conceptelor privind premisele și trăsăturile raportului juridic;

- cunoașterea obiectivelor importante privitoare la raportul juridic și trăsăturile caracteristice ale raportului juridic;
- identificarea elementelor de bază privind raportul juridic precum și cunoașterea subiectelor raportului juridic, conținutului raportului juridic, obiectului raportului juridic.

Competențele unității de învățare:

- studenții se vor familiariza cu conceptele privitoare la elementele structurale ale raportului juridic;
- dezvoltarea unor abilități de înțelegere și cunoaștere a subiectelor raportului juridic, conținutului raportului juridic, obiectului raportului juridic;
- dezvoltarea unor abilități de identificare și cunoaștere a subiectelor raportului juridic, conținutului raportului juridic, obiectului raportului juridic precum și a faptului juridic.

Timpul alocat unității: 2 ore

13.3. Conținutul unității de învățare

13.3.1. Premisele și trăsăturile raportului juridic

Pentru ca un raport juridic să poată apărea și să se desfășoare, este nevoie de existența unor premise. Aceste premise sunt:

- a) norma juridică;
- b) subiectele de drept;
- c) faptele juridice.

Normele de drept definesc domeniul comportării posibile sau datorate, în cadrul unor raporturi sociale asupra cărora statul are interesul să acționeze într-un anumit fel. Ele reprezintă premisa fundamentală a nașterii unui raport juridic. Fără normă de drept nu putem vorbi de raport juridic, norma de drept definind capacitatea subiectelor de drept și stabilind, de asemenea, categoriile de fapte juridice, ca și efectele lor.

În ansamblul premiselor ce condiționează raportul juridic, norma juridică exercită rolul fundamental iar celelalte premise – subiectele de drept, faptele juridice, se află, la rândul lor, în strânsă interdependență cu norma juridică.

Raportul juridic este acea legătură socială, reglementată de norma juridică, conținând un sistem de interacțiune reciprocă între participanții determinați, legătură ce este susceptibilă a fi apărută pe calea coercițiunii statale.

Trăsăturile caracteristice ale raportului juridic sunt

următoarele:

1. Raportul juridic este un raport social.
2. Raportul juridic este un raport de suprastructură.
3. Raportul juridic este un raport volițional.
4. Raportul juridic este un raport valoric,
5. Raportul juridic este o categorie istorică.

1. Raportul juridic este un raport social - raportul juridic se stabilește totdeauna între oameni, fie între parteneri persoane fizice, fie între acestea și organele statului, sau între organele statului. Ca raport social, raportul juridic se alătură (coexistă) cu ansamblul raporturilor social-economice, politice.

Relațiile dintre oameni pot să apară ca relații *față* de anumite obiecte, dar conținutul real al acestora este tocmai raportul social.

Societatea însăși este un produs al interacțiunii oamenilor, un sistem de relații aflat în permanentă dezvoltare.

Raportul individ-societate este, în mod necesar, un raport activ. Raporturile dintre societate, privită ca întreg și individ parcurg un drum caracterizat printr-o continuă amplificare a complexității lor. Orice proces de evoluție, adaptare sau integrare în societate are loc într-un cadru organizat, normat, reglementat. În acest context, rolul normei de drept în orientarea conduite umane și ca factor de socializare este deosebit de însemnat. Acest rol crește în condițiile de astăzi când are loc un proces de socializare progresivă și tot mai accentuată a vieții.

Omul nu acționează niciodată ca un sistem izolat, el acționează într-un sistem de relații, într-o ambianță socială dată.

2. Raportul juridic este un raport de suprastructură

- intrând în compoziția suprastructurii juridice, raporturile de drept suportă influența tuturor raporturilor sociale (materiale și ideologice).

Relațiile de proprietate formează axul în jurul căruia gravitează toate reglementările juridice. Constituind "miezul" reglementării de către drept a raporturilor sociale, raporturile materiale nu epuizează substanța acestei reglementări. Ca nucleu al ordinii sociale, dreptul este implicat în derularea relațiilor de interes hotărâtor pentru o bună desfășurare a raporturilor sociale. Dreptul reglementează raporturile politice hotărâtoare (raporturi aparținând domeniului conducerii sociale), raporturi din sfera vieții familiale, culturale, raporturi care privesc apărarea socială, etc.

Ca raporturi de suprastructură, raporturile juridice se pot manifesta într-un grad de interdependență relativă față de raporturile materiale, putând ființa și ca o creație a normei de drept.

Raportul juridic, ca raport de suprastructură, ne apare în multe cazuri ca o formă a raporturilor materiale; în individualitatea sa, el se prezintă totdeauna, însă ca o unitate a unui conținut specific și a unei forme caracteristice.

3. Raportul juridic este un raport volițional

- fiind un raport între oameni, raportul juridic este un raport de voință. Oamenii intră în raporturi sociale în vederea satisfacerii trebuințelor

lor. Ducându-și existența într-o ambianță socială și satisfăcându-și interesele într-un cadru social determinat, organizat și reglat normativ, omul intră în numeroase raporturi cu semenii săi sau cu organisme sociale constituite.

Ca raport cu caracter volițional, raportul juridic este terenul pe care se întâlnesc două voințe: voința statală, exprimată în norma de drept, care consacră drepturile și obligațiile participanților și voința subiectelor.

Corelația dintre voința generală și cea individuală în stabilirea drepturilor și obligațiilor ale subiectelor, prezintă nuanțe diferite în raport de ramura de drept unde fie este vorba de norme cu caracter permisiv, care dau posibilitatea subiectelor să-și aleagă conduita, fie că este vorba de normele imperative ce obligă la o anumită conduită.

Raportul juridic ne apare, mai întâi, ca un rezultat al reglementării prin norma de drept a relațiilor sociale în care drepturile și obligațiile participanților sunt consacrate prin voința statului, și apoi, ca o relație în care se exprimă și voința participanților care sunt purtători ai acestor drepturi și obligații juridice. În procesul determinării drepturilor și obligațiilor acționează, reciproc, voința generală a statului și voința individuală a subiectelor.

4. Raportul juridic este un raport valoric – pentru că normele juridice, ca modele valorice, își găsesc îndeobște concretizarea în raporturile juridice.

Purtătoare de valoare sunt faptele cuiva, în măsura în care coordonate cu ale altuia și, sau conforme unor norme de drept dau naștere unor raporturi sau situații reale.

Valorile juridice sunt considerate cadrul necesar în care se agită toată viața socială; ele se află în vârful ierarhiei relațiilor sociale și se înfățișează din punct de vedere al realității ca acele valori supreme deoarece constituie un domeniu rațional de cercetare științifică specială – domeniul de cercetare al dreptului.

Valorile juridice sunt urmărite în conținutul unor raporturi de drept, în scopul asigurării aceluia cadru legal de viață care să permită atingerea finalităților substanțiale ale existenței în societate.

5. Raportul juridic este o categorie istorică - în orice societate existența unei vaste rețele de raporturi juridice are la bază un tip aparte de relații sociale. Tipul raporturilor juridice, în decursul istoriei, variază, se schimbă și se dezvoltă, în directă legătură cu evoluția generală a societății, cu caracteristicile legăturilor pe planul producției și schimbului de activități.

Studiul raporturilor juridice (constituționale, civile, de muncă, administrative, etc.), trebuie să țină cont de existența acestor trăsături generale ale raportului de drept, să plece de la ele, deoarece pe baza acestor caracteristici generale apar, apoi, în funcție de fiecare raport juridic concret, dintr-o ramură sau alta a dreptului, trăsături specifice, note particulare, potrivit cu specificul relațiilor sociale reglementate de normele de drept într-un domeniu sau altul.

13.3.2. Subiectele, conținutul și obiectul raportului juridic

Din punct de vedere sociologic, raporturile juridice apar ca forme specifice de manifestare a coeziunii sociale prin intermediul contactului social unde legăturile sociale sunt caracterizate printr-o stare de dependență reciprocă a partenerilor și prin reflectarea acestei stări în norme juridice care reglementează acțiunile lor reciproce.

Elementele constitutive cele mai importante ale raportului juridic sunt următoarele:

- subiectele raportului juridic;
- conținutul raportului juridic,
- obiectul raportului juridic,
- faptul juridic.

Subiecte ale raporturilor juridice nu pot fi decât oamenii - fie individual, fie grupați în forme organizate.

Raportul juridic apare astfel ca o legătură, ce ține alături pe toată durata desfășurării sale, subiectele, participanții la raporturi sociale specifice, ce satisfac interese (nevoi), legitime și care beneficiază de protecția oficial-statală în vederea valorificării acestor interese.

Subiectul de drept este un fenomen social real și poartă amprenta tipului formelor de organizare economico – sociale în care oamenii își duc existența.

Omul este subiect de drept; el participă la raporturi juridice ca titular de drepturi și obligații în baza recunoașterii acestei calități de către normele de drept. Această aptitudine recunoscută de lege omului, de a avea drepturi și obligații juridice, poartă denumirea de *capacitate juridică*.

Termenul de capacitate este strâns legat de persoana omului și de personalitatea sa. Personalitatea omului este un produs al societății și al culturii sale. În sensul sociologic se consideră că personalitatea determină valoarea omului, capacitatea sa de acțiune.

Subiectele de drept (persoana sau organizațiile acesteia), dispunând de capacitatea juridică, nu apar în mod automat ca purtătorii unor drepturi și obligații concrete în raporturi juridice determinate și ei apar ca titularii facultății recunoscute de lege de a avea drepturi și obligații în viitor.

Clasificarea capacității juridice se face în:

- *capacitate generală*;
- *capacitate specială*.

Capacitatea juridică generală este aptitudinea de a participa ca titular de drepturi și obligații juridice, în principiu, în toate raporturile juridice, fără ca legea să condiționeze această participare de îndeplinirea unor calități.

Capacitatea juridică specială este posibilitatea recunoscută de lege de a participa ca subiect de drept în raporturile în care trebuie îndeplinite anumite condiții (spre exemplu, în dreptul civil subiectele colective, în dreptul administrativ organele de stat, etc.).

Subiectele raporturilor juridice se clasifică în:

1. *subiecte individuale* (persoana, ca subiect).
2. *subiecte colective*.

1. *Persoana, ca subiect de drept*

Omul, ca ființă socializată, este mai mult decât o simplă entitate biologică, este *persoană*.

Persoana – cetățenii, străinii, apatrizii – apare în raporturile juridice ca subiectul cu raza de participare cea mai largă.

Aționând ca titulari de drepturi și obligații, în cele mai diverse sectoare ale vieții sociale, oamenii își satisfac drepturile și interesele legitime, garantate de Constituție și alte legi. Participarea ca subiecte de drept în raporturile juridice concrete a cetățenilor apare astfel ca o formă importantă de realizare a contactului social, a cooperării în procesul conviețuirii.

2. *Subiecte colective, ca subiecte de drept*

Statul (subiect colectiv de drept), participă în calitate de subiect de drept atât în raporturi juridice interne, cât și în raporturi juridice de drept internațional. În dreptul intern statul apare ca subiect de drept, mai întâi, în raporturile de drept constituțional.

Calitatea de subiect de drept a statului în raporturile de drept internațional se întemeiază pe suveranitatea sa, ea există indiferent de recunoașterea sau nerecunoașterea din partea celorlalte state.

Organele statului – subiecte de drept - în procesul de realizare a dreptului, participarea organelor de stat – organele puterii legislative, organele administrației, organele justiției, organele procuraturii – se realizează în raport de competență rezervată prin Constituție și legile de organizare și funcționare fiecărei categorii de organe precum și fiecărui organ. Investite cu competență, organele statului participă ca purtătoare ale autorității statale într-un domeniu sau altul. Ca subiecte de drept, organele statului îndeplinesc cel puțin trei categorii de competențe: exercitarea conducerii de stat în diferite domenii, soluționarea problemelor privind temeinicia legală a pretențiilor unor subiecte de drept față de altele și asigurarea constrângerii de stat în cazurile necesare, restabilirea ordinii de drept încălcate, recuperarea prejudiciilor. Parlamentul este subiect de drept constituțional în relațiile care privesc alegerea sau revocarea guvernului, controlul activității unor organe.

În relațiile administrative apar ca subiecte de drept organele administrației de stat, centrale sau locale.

În domeniul ocrotirii ordinii sociale, a apărării și garantării exercitării libere și nestingherite a drepturilor constituționale ale cetățenilor, a apărării proprietății publice sau private și orânduirii de stat, participă ca subiect de drept organele de justiție, de procuratură și cele ale Ministerului de Interne.

Aceste organe participă în numele statului la raporturi juridice complexe, de drept material și procedural, în care se manifestă atât autoritatea statală, exprimată în volumul drepturilor conferite organelor și care le determină competențe și numeroase garanții și drepturi procesuale și un sistem special de control.

Persoanele juridice - elementele constitutive ale personalității juridice sunt: organizarea de sine stătătoare, patrimoniu propriu, afectat realizării unui scop, în acord cu interesul general.

Persoanele juridice sunt subiecte distincte în raporturile juridice de drept civil sau în cele de drept comercial. Persoana juridică reprezintă un subiect de drept cu o largă arie de răspundere

în circuitul juridic.

Societățile comerciale, întreprinderile, regiile autonome, companiile, sunt participante, în calitate de persoane juridice, în raporturile de drept privat.

Instituțiile sunt acele unități care desfășoară o anumită formă a activității de stat în domenii distincte (învățământ, sănătate, știință, cultură, etc.), activitate fără caracter economic și care funcționează pe baza finanțării de la buget. Participarea persoanei juridice în raporturile de drept prezintă o deosebită importanță pentru viața economică și social – culturală a țării.

Conținutul raportului juridic este format din ansamblul drepturilor și obligațiilor subiectelor într-un raport juridic determinat, drepturi și obligații prevăzute în norma juridică. În conținutul raportului juridic se reflectă legătura indisolubilă dintre regula de drept ce determină conduita posibilă și datorată, și dreptul unui participant la raportul juridic.

Raporturile juridice constituie acele relații interumane apărute în baza normelor de drept, în care subiectele apar ca purtătoare de drepturi și obligații iar unitatea drepturilor și obligațiilor în inter-condiționarea lor, constituie trăsături ale conținutului raportului juridic.

În conținutul raportului juridic un rol important îl are dreptul subiectiv care este conceput ca o facultate de a face ceva (o prestație) și obligația juridică adică îndatorirea – măsura dreptului subiectiv. Legătura dreptului subiectiv cu obligația juridică îi ține într-o unitate dialectică, pe participanții la raportul juridic, pe tot parcursul desfășurării sale.

Obiectul raportului juridic - prin obiect al raportului juridic se înțeleg acțiunile pe care titularul dreptului subiectiv le întreprinde sau le solicită în procesul desfășurării raportului juridic. Obiectul raportului juridic îl formează, deci, chiar conduita la care se referă conținutul.

Faptul juridic - o premisă esențială a apariției sau stingerii unui raport juridic o formează faptul juridic.

Faptul juridic reprezintă o împrejurare care are efecte juridice, care creează, modifică sau stinge raporturi juridice. Anumite împrejurări, ce constituie fapte juridice, sunt încurajate și ocrotite de norma de drept iar alte împrejurări sunt prohibite.

Clasificarea faptelor juridice se face în: *evenimente* și *acțiuni*.

Evenimentele sunt împrejurări care nu depind de voința oamenilor dar ale căror rezultate produc consecințe juridice numai dacă norma de drept statuează acest lucru. În această categorie se includ fenomenele naturale – calamități, nașterea, moartea, curgerea implacabilă a timpului.

Acțiunile sunt manifestări de voință ale oamenilor, care produc efecte juridice ca urmare a reglementării lor prin normele de drept. Această categorie a faptelor juridice se caracterizează, prin faptul că sunt săvârșite de om, cu discernământ.

Acțiunile sunt *licite* și *ilicite*.

Acțiunile juridice licite, săvârșite cu scopul manifest de a produce efecte juridice, poartă denumirea de *acte juridice*. Acțiunile juridice licite sunt, fie prevăzute ca obligații pentru

subiecte de drept, fie permise de normele juridice și sunt realizate prin considerarea elementelor și trăsăturilor specifice pentru fiecare ramură a dreptului.

13.4. *Îndrumar pentru verificare/autoverificare*

Sinteza unității de învățare 13

Raporturile de drept sunt înainte de toate raporturi sociale, în care oamenii intră în vederea îndeplinirii trebuințelor lor variate, raporturi de cooperare și coexistență. Premisele raportului juridic sunt:

- norma juridică,
- subiectele de drept,
- faptele juridice.

Normele de drept definesc domeniul comportării posibile sau datorate, în cadrul unor raporturi sociale asupra cărora statul are interes de reglementare.

Raportul juridic este acea legătură socială reglementată de norma juridică, conținând un sistem de interacțiune reciprocă între participanți determinanți, legătură susceptibilă de a fi apărută pe calea coerciției statale.

Trăsăturile caracteristice ale raportului juridic sunt următoarele:

1. Raportul juridic este un raport social.
2. Raportul juridic este un raport de suprastructură,
3. Raportul juridic este un raport volițional,
4. Raportul juridic este un raport valoric,
5. Raportul juridic este o categorie istorică.

Subiectele raportului juridic sunt oameni priviți individual și grupați. Subiectul de drept este un fenomen social real și poartă amprenta tipului formelor de organizare economico-sociale în care oamenii își duc existența și participă la viața socială determinând participarea lor la raporturi juridice.

Capacitatea juridică este premisă a calității de subiect de drept și este aptitudinea recunoscută de lege omului de a avea drepturi și obligații juridice. O întâlnim sub formă de capacitate generală cu aptitudinea de a participa în calitate de titular de drepturi și obligații la orice raporturi juridice și de capacitate specială, ca posibilitate recunoscută de lege, de a participa ca subiect de drept doar la anumite raporturi juridice.

Subiectele raportului juridic se clasifică în subiecte individuale (persoane fizice) și subiecte colective.

Persoana ca subiect de drept apare în raporturile juridice cu raza de participare cea mai largă, având diverse denumiri (cetățeni, străini, apatriți).

Subiectele colective ca și subiecte de drept se află sub formă de stat, autorități publice, persoane juridice.

Conținutul raportului juridic este format din ansamblul drepturilor și obligațiilor subiectelor într-un raport juridic determinat, drepturi și obligații prevăzute de norma juridică. Dreptul subiectiv este facultatea juridică individuală a unei persoane sau organizații într-un raport juridic determinat. Obligația juridică reprezintă măsura dreptului subiectiv și ea incubă subiectului ținut să îndeplinească dreptul subiectiv.

Obiectul raportului juridic este totalitatea acțiunilor prin care titularul dreptului subiectiv le întreprinde sau le solicită în procesul desfășurării raportului juridic.

Factorul juridic reprezintă o împrejurare care determină efecte juridice, care creează, modifică sau stinge raporturi juridice. Faptele juridice se clasifică în evenimente și acțiuni.

Evenimentele sunt împrejurări care nu depind de voința oamenilor, dar ale căror rezultate produc consecințe juridice numai dacă norma de drept statuează acest lucru (de exemplu: fenomenele naturale, nașterea, moartea etc).

Acțiunile sunt manifestări de voință ale oamenilor care produc efecte juridice ca urmare a reglementării lor prin normele de drept și ele sunt săvârșite de om cu discernământ fiind licite sau ilicite.

Concepte și termeni de reținut

Subiectele raportului juridic, Fapte juridice, Raport juridic, Capacitatea juridică, Premisele raportului juridic

Întrebări de control și teme de dezbatere

1. Care sunt premisele raportului juridic?
2. Definiți raportul juridic.
3. Enumerați trăsăturile caracteristice ale raportului juridic.
4. analizați și definiți subiectul de drept.
5. Identificați și analizați relațiile între subiectele individuale și cele colective de drept.
6. Ce este capacitatea juridică?
7. Analizați elementele care formează conținutul raportului juridic?
8. Ce reprezintă obiectul raportului juridic?
9. Persoana – subiect de drept.
10. Statul – subiect de drept.

Teste de evaluare/autoevaluare

A) Care sunt trăsăturile raportului juridic.

1 Este raport social, raport de suprastructură, raport volițional, raport valoric și este o categorie istorică.

2 Este un raport social și raport de suprastructură.

3 Este raport social, volițional, de suprastructură și raport valoric.

B) Faptele juridice se clasifică în.

1 Evenimente juridice și momente juridice.

2 Acțiuni juridice.

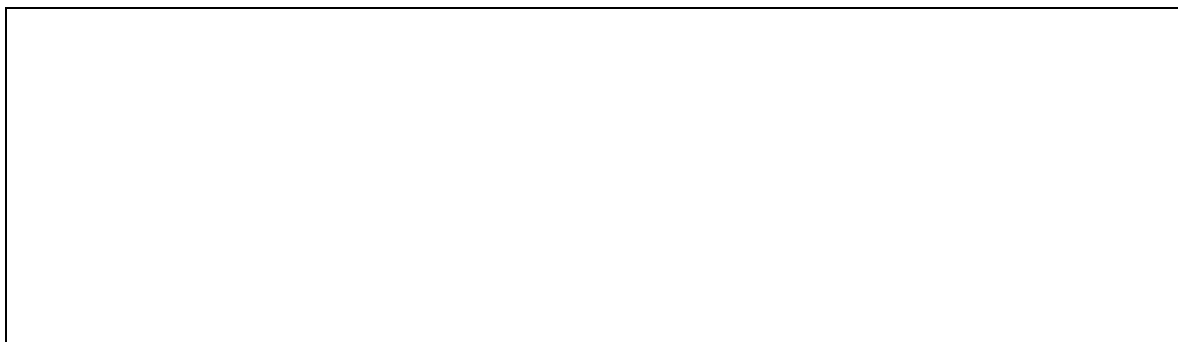
3 Evenimente juridice și acțiuni juridice.

C) Subiectele colective, ca subiecte de drept sunt.

1 Statul, organele statului și persoanele juridice.

2 Statul și persoanele juridice.

3 Organele statului și persoanele juridice.

Bibliografie obligatorie

- Tită, Cezar, Voicu, Costică, Rășcanu, Anton, Ciocoiu, Mariana, Savu, Iuliana, *Teoria generală a dreptului. Caiet de seminar*. Editura Didactică și Pedagogică, București, 2010.
- Ciocoiu, Mariana, *Elemente de teoria statului și dreptului*, Editura Sitech, Craiova, 2010.
- Tită, Cezar, Voicu, Costică, Rășcanu, Anton, Ciocoiu, Mariana, Savu, Iuliana, *Teoria generală a dreptului*, Editura Fundației de Mâine, București, 2011.
- Voicu, C., *Introducere în drept*, Editura Prouniversitară, București, 2006.
- Savu, Iuliana, *Introducere în drept*, Editura Fundației România de Mâine, București, 2007.

Unitatea de învățare 14

RĂSPUNDEREA JURIDICĂ

Cuprins:

- 14.1. Introducere
- 14.2. Obiectivele și competențele unității de învățare
- 14.3. Conținutul unității de învățare
 - 14.3.1. Noțiunea de răspundere juridică
 - 14.3.2. Delimitarea între răspundere și responsabilitate
 - 14.3.3. Condițiile răspunderii juridice
 - 14.3.4. Forme specifice ale răspunderii juridice
- 14.4. Îndrumar pentru verificare/autoverificare

14.1. *Introducere*

Reglementând relațiile sociale prin norme de drept, legiuitorul are în vedere capacitatea normei de a determina un anumit comportament considerat socialmente util. Declanșarea răspunderii juridice și stabilirea formei concrete de răspundere aparțin unor instanțe sociale special abilitate, cu competență legală în acest domeniu. Temeiul declanșării răspunderii și stabilirea formei concrete a acesteia se află în lege deoarece răspunderea este totdeauna legală și nimeni nu-și poate face singur dreptate, adică nimeni nu poate fi judecător în propria-i cauză. Unul dintre principiile fundamentale ale dreptului este principiul responsabilității și din acest motiv responsabilitatea socială are diferite forme de manifestare: responsabilitate morală, religioasă, politică, culturală, juridică. Pentru ca funcționarea răspunderii juridice, ca instituție specifică dreptului, să poată fi legată de scopurile generale ale sistemului juridic, este nevoie să existe credința că legea poate crea în conștiința destinatarilor săi sentimentul responsabilității. Totodată sunt analizate și evidențiate problemele și aspectele practice ale funcționării dreptului și încălcarea dreptului. De asemenea, este analizat modul în care statul apără ordinea de drept încălcată.

14.2. *Obiectivele și competențele unității de învățare*

Obiectivele unității de învățare:

- înțelegerea conceptelor privind responsabilitatea socială și problemele și aspectele privind răspunderea juridică;
- cunoașterea obiectivelor importante referitoare la formele răspunderii juridice și condițiile răspunderii juridice;
- identificarea elementelor de bază privind răspunderea civilă, răspunderea penală și răspunderea disciplinară.

Competențele unității de învățare:

- studenții se vor familiariza cu conceptele privitoare la răspunderea juridică;
- dezvoltarea unor abilități de înțelegere și cunoaștere a răspunderii juridice;
- dezvoltarea unor abilități de identificare și cunoaștere a formelor răspunderii juridice și a condițiilor răspunderii juridice.

Timpul alocat unității: 2 ore

14.3. Conținutul unității de învățare

14.3.1. Noțiunea de răspundere juridică

Relativ la definirea noțiunii de răspundere, teoria generală a dreptului oferă mai multe concepții. Astfel, pornind de la înțelesul etimologic al cuvântului **răspundere**, într-o opinie, este legată ideea de răspundere de aceea de obligație ce rezultă dintr-o încălcare, rezultate al săvârșirii unui delict sau cvasidelict. Această abordare vizând, în fond, doar răspunderea civilă ca formă a răspunderii juridice.

Potrivit altei opinii, răspunderea civilă este obligația ce incumbă unei persoane de a repara paguba cauzată alteia prin fapta sa sau prin fapta persoanelor ori lucrurilor ce depind de această persoană.

Această concepție a fost valorificată de către jurisprudență în dreptul penal italian, pentru care răspunderea penală însemna obligația infractorului de a suporta sancțiunea penală.

Doctrina sovietică privea răspunderea juridică ca o categorie a teoriei generale a dreptului, în cadrul acesteia noțiunea de răspundere juridică fiind legată de ideea de stat, anume de aceea de constrângere publică, precum și de aceea de societate, care nu pot fi indiferent la încălcările legii, răspunderea juridică fiind, în fond, o modalitate de realizare a constrângerii de stat.

În dreptul german, noțiunea de răspundere se leagă de un sentiment de responsabilitate, iar în același timp constituie expresia „unei măsuri a conduite cerute de lege”, și anume, un mod specific

de obligare socială a individului, răspunderea devenind o cerință care face ca drepturile și obligațiile individului să fie determinate și determinabile.

Doctrina juridică românească, preocupată și ea de definirea noțiunii de răspundere juridică, a susținut că aceasta vizează obligația celui ce a săvârșit fapta ilicită (autorul referindu-se la răspunderea penală) de a suporta o sancțiune juridică; potrivit altei păreri, răspunderea juridică este definită ca fiind obligația celui care a cauzat din vina sa un prejudiciu de a-l repara (opinia are în vedere răspunderea materială și patrimonială); iar altă opinie privește răspunderea juridică ca o categorie limitată, în sensul că ea intervine doar în momentul încălcării unei norme juridice dincolo de care nu putem vorbi de răspundere.

În fine, în încercarea de a depăși sfera acestor definiții, care limitează răspunderea la o simplă obligație de a suporta o sancțiune juridică, o altă părere de autoritate, a fost în sensul că răspunderea juridică reprezintă complexul de drepturi și obligații conexe care, potrivit legii, se nasc ca urmare a săvârșirii unei fapte ilicite și care constituie cadrul de realizare a constrângerii de stat, prin aplicarea sancțiunii juridice, în scopul asigurării stabilității raporturilor sociale și a îndrumării membrilor societății în spiritul respectării ordinii de drept.

O definiție recentă dată noțiunii de răspundere juridică, pe care o însușim întrutotul, este în sensul că aceasta reprezintă instituția juridică ce cuprinde ansamblul normelor juridice, care vizează raporturile juridice ce se nasc în sfera activității specifice, desfășurate de autoritățile publice, în temeiul legii, împotriva tuturor celor care încalcă sau ignoră ordinea de drept, în scopul asigurării respectării și promovării ordinii juridice și binelui public.

14.3.2. Delimitarea între răspundere și responsabilitate

Dintre normele sociale, normele juridice sunt susceptibile de a fi aduse la îndeplinire prin constrângere, adică prin intervenția a statului, acesta fiind cel care reglementează comportamentul uman în societate. De aceea nerespectarea normelor de drept face ca cele două concepte – **răspunderea și responsabilitatea**, ce desemnează consecințele încălcării normelor sociale, să fie utilizate mai ales în sensul lor juridic.

În literatura de specialitate, realizându-se o delimitare noțională, s-a susținut că cei doi termeni – răspundere și responsabilitate sunt complementari în înțelesul și conținutul lor, responsabilitatea neexcluzând răspunderea, dar nici nu se rezumă la ea, după cum nici răspunderea nu exclude responsabilitatea, dar nici nu o implică în mod necesar.

Această delimitare între cele două noțiuni, ar reflecta următoarele:

- răspunderea nu presupune decât supunerea autorului faptei, în timp ce responsabilitatea presupune din partea acestuia cunoașterea și capacitatea de apreciere a fenomenelor, atitudine activă, opțiune, convingere și angajare;
- ele se deosebesc și în ceea ce privește colectivitățile și structurile sociale, precum și obiectivele la care se raportează;

- răspunderea este mai ales de ordin normativ și în mod preponderent de ordin juridic, iar responsabilitatea fiind în mod preponderent de ordin valoric;

- răspunderea se manifestă ca prezența activă a societății, ca cerință impusă de societate individului, pe când responsabilitatea se manifestă ca prezență a voinței libere a personalității, ca cerință pe care individul o formulează la adresa societății;

- răspunderea vizează mai ales conservarea unui sistem social, pe când responsabilitatea privește ameliorarea sistemului social și dezvoltarea lui;

- răspunderea este atrasă de încălcarea unor norme represive, iar responsabilitatea presupune existența unor norme stimulative.

Datorită faptului că statul este unul dintre subiecții din cadrul raportului juridic special, denumit răspundere juridică, se poate afirma că răspunderea juridică are un caracter oficial, statul, dobândind o importanță specială, pentru că sensul ei este acela de a garanta stabilitate și ordinea în societate.

Deoarece i se impune supunere în fața prevederilor legale, individul are un rol mai mult pasiv în cadrul răspunderii juridice.

Într-o sinteză, se poate spune că răspunderea juridică este un raport juridic creat de norma legală între persoana care a încălcat dispozițiile legii și stat, reprezentat de organele de aplicare a legii; acest raport juridic de tip special are ca și conținut **dreptul statului** de a aplica sancțiunile prevăzute de normele juridice persoanelor care au încălcat dispozițiile legii, cât și **obligația acestor persoane** de a se supune sancțiunilor legale, în scopul restabilirii ordinii de drept.

Prin urmare, răspunderea juridică este configurată de următoarele **trăsături**: este un raport juridic de constrângere; reprezintă segmentul final al actului complex de înlăptuire a justiției, în care regăsim drepturi și obligații ce se nasc din cauza săvârșirii unei fapte ilicite prin încălcarea dispozițiilor legii; obiectul răspunderii juridice este sancțiunea care se aplică de către organele specializate ale statului; constituie expresia specifică a responsabilității sociale, potrivit căreia fiecare individ trebuie să își asume și să suporte consecințele faptelor sale; întotdeauna, răspunderea juridică este legală, adică intervine numai în baza legii; declanșarea acesteia, stabilirea formei concrete de răspundere reprezintă prerogativa unor organe special abilitate ale statului; reprezintă reacția instituționalizată a autorităților statale pe care o declanșează săvârșirea unei fapte periculoase.

14.3.3. Condițiile răspunderii juridice

În literatura juridică unii autori au identificat noțiunea de **temei** cu cea de **condiție** a răspunderii juridice, tratând global faptul ilicit, vinovăția, prejudiciul, raportul de cauzalitate, iar alții au separat

aceste elemente, evidențiind un temei obiectiv al răspunderi juridice – conduita ilicită, cât și un temei subiectiv al răspunderii juridice – vinovăția făptuitorului, ignorând faptul că orice noțiune, concept, poate cuprinde în chiar conținutul său, atât elemente obiective, cât și elemente subiective, fără a fi necesară apelarea la un element de antiteză, exterior conceptului de definit.

În același sens, s-a susținut că teoria generală a dreptului este chiar datoare să asigure o uniformitate în utilizarea conceptelor din domeniul răspunderii juridice, și de a furniza distincțiile de natură conceptuală între noțiunea de **temei** al răspunderii juridice și aceea desemnând **condițiile** răspunderi juridice. În această concepție răspunderea juridică își are unicul temei în faptul ilicit (adică în conduita ilicită), celelalte elemente care caracterizează conținutul încălcării – vinovăția și legătura de cauzalitate, fiind apreciate drept condiții ale răspunderii juridice, care o fac operantă.

Fără a minimaliza importanța distincțiilor de ordin teoretic mai sus evidențiate, apreciem că răspunderea juridică se poate declanșa numai dacă sunt întrunite următoarele trei condiții: conduita ilicită; vinovăția; legătura de cauzalitate.

A. Conduita ilicită.

Această condiție constă în comportamentul (acțiunea sau inacțiunea) care nesocotește o dispoziție a legii.

Mai nuanțat, prin acte de conduită se înțeleg manifestările subiective, exteriorizate ale omului, sub formă de acțiuni sau inacțiuni.

Caracterul ilicit al comportamentului rezultă chiar din împrejurarea că acțiunea sau inacțiunea săvârșită înfrânge prescripția cuprinsă într-o normă juridică.

Nesocotirea prescripției cuprinsă în dispoziția unei norme de drept și încălcarea acesteia aduc atingere ordinii juridice, perturbând echilibrul vieții sociale.

În aprecierea caracterului ilicit al faptei, trebuie pornit de la realitatea că normele juridice ocrotesc valorile umane, iar lezarea acestor valori conduce la nașterea raportului juridic de constrângere ce are ca subiecți statul (ocrotitor al valorilor respective) și individul ce a adus atingere acestor valori.

În doctrina juridică s-au exprimat păreri după care conduita ilicită ar prezenta trei caractere, și anume: antisocialitatea, antijuridicitatea și imoralitatea.

Antisocialitatea ar sugera faptul că orice conduită ilicită prezintă un caracter antisocial, căci lezează anumite valori sociale, iar gradul de antisocialitate exprimă pericolul social și generează, în funcție de acesta, anumite forme de răspundere juridică.

Antijuridicitatea s-ar exprima prin contradicția dintre conduita individului și o normă juridică prin care se interzice sau se impune un anumit comportament, pe când **imoralitatea** ar viza

raportul dintre drept și morală, și presupune că toate faptele ilicite sunt contrare și normelor morale.

B. Vinovăția.

De regulă, noțiunea de vinovăție este cercetată prin referință la dreptul penal, iar conceptul de vinovăție s-a conturat destul de târziu, multă vreme răspunderea penală fiind legată doar de o cauzalitate obiectivă.

Este definită ca acea stare subiectivă ce caracterizează pe autorul faptei ilicite în momentul încălcării ordinii de drept, ea implicând și exprimând o atitudine psihică negativă, față de anumite valori sociale, ocrotite de normele de drept.

În efortul de a elabora un concept care să definească vinovăția, adică poziția făptuitorului față de faptă și urmările sale, în dreptul penal contemporan s-au conturat două teorii: teoria psihologică a vinovăției și teoria normativă a vinovăției.

Potrivit **teoriei psihologice**, vinovăția este privită ca un ansamblu de procese psihice, intelective și volitive care stau la baza relației dintre autor și fapta comisă. Prin urmare, vinovăția apare ca fiind totalitatea proceselor de natură subiectivă, psihică, care preced și însoțesc acțiunea sau inacțiunea, prin care se realizează latura materială, obiectivă a infracțiunii.

Dimpotrivă, conform **teoriei normative** asupra vinovăției, aceasta din urmă nu este o realitate psihologică, ci un concept normativ care exprimă un raport de contrarietate între voința subiectivă și norma de drept. Faptul intenționat este un fapt voluntar care nu trebuia voit, fiind reproșabil făptuitorului, iar faptul culpabil este un fapt involuntar care nu trebuie produs, reproșându-se făptuitorului faptul de a nu fi împiedicat producerea faptei. În cadrul acestei din urmă teorii, vinovăția este privită ca un reproș, ca o imputare făcută infractorului pentru că a acționat altfel decât îi cerea legea deși a avut reprezentare a faptei sale și deplină libertate în manifestarea voinței, ea neconfundându-se cu sub – elementul laturii subiective.

Formele vinovăției sunt **intenția**(directă sau indirectă) și **culpa**(cu prevedere și fără prevedere). Alături de aceste două forme ale vinovăției – intenție și culpă, legea a consacrat expres și o a treia formă de vinovăție, în care se reunesc celelalte două, denumită în literatura juridică **praeterintenție** sau **intenție depășită**.

Potrivit art. 16 alin. 1 din Noul Cod penal, fapta constituie infracțiune numai dacă a fost săvârșită cu forma de vinovăție cruntă de legea penală, iar potrivit alin. 2, vinovăție există când fapta este comisă cu intenția, din culpă sau cu intenție depășită.

a) Intenția – ca formă a vinovăției, este directă și indirectă.

- **Intenția directă** presupune un moment intelectual(prevederea rezultatului) și un moment volitiv(urmărirea

producerii rezultatului). Prin prevederea rezultatului se înțelege reprezentarea în mintea făptuitorului a urmărilor faptelor sale, adică lezarea sau periclitarea unor valori sociale apărute de legea penală.

- **Intenția indirectă**(sau eventuală), este caracterizată prin aceea că făptuitorul prevede rezultatul faptei sale, pe care nu-l urmărește, nu-l dorește, dar acceptă posibilitatea producerii lui. Cu alte cuvinte, făptuitorul prevede rezultatul acțiunii sau inacțiunii sale, nu-l dorește, dar este indiferent față de posibilitatea producerii acestui rezultat.

Pe lângă cele două forme ale intenției, înscrise în art. 16 din noul cod penal, literatura juridică cât și jurisprudența se referă și la alte feluri ale intenției, și anume: intenția simplă și intenția calificată; intenția inițială și intenția survenită; intenția spontană și intenția premeditată; intenția unică și intenția complexă.

b) Culpa – ca formă a vinovăției este cu prevedere(cu previziune sau ușurință) și fără prevedere(neglijență, greșală).

- **Culpa cu prevedere**, constituie acea modalitate a culpei existentă în situația în care făptuitorul prevede rezultatul faptei sale, pe care nu-l acceptă, socotind fără temei că nu se va produce.

Culpa cu prevedere se caracterizează prin aceea că persoana care desfășoară o anumită activitate și dă seama că aceasta, în condițiile în care se desfășoară, poate să conducă, în general la apariția unui rezultat periculos, rezultat eventual pe care nimeni nu-l urmărește nici nu-l acceptă, ci speră că nu se va produce.

Cu alte cuvinte, făptuitorul deși prevede posibilitatea intervenirii rezultatului pe care în cazul său nu-l acceptă, crede că prin felul în care acționează îl va preveni. În cazul în care acesta se va produce, vinovăția sa constă în faptul că a apreciat în mod ușuratic posibilitatea de a evita consecințele faptei sale.

Prin urmare, pentru a fi reținută culpa cu prevedere se cer întrunite următoarele condiții: pe de o parte, făptuitorul să fi prevăzut posibilitatea survenirii unui rezultat periculos ca urmare a activității desfășurate în vederea unui scop ilicit, rezultat pe care nu-l urmărește, nici nu-l acceptă, iar, pe de altă parte, făptuitorul să fi socotit(fără temei) că rezultatul nu se va produce.

- **Culpa fără prevedere**, se caracterizează prin aceea că făptuitorul nu prevede rezultatul faptei sale, deși trebuia și putea să-l prevadă. În această modalitate, subiectul nu are reprezentarea consecințelor acțiunilor sau inacțiunilor sale, întrucât nu folosește întreaga sa capacitate psihică pentru a prevedea urmările acțiunii desfășurate, deși avea obligația de a depune toată diligența în conduita sa.

Pentru ca această formă a culpei fără prevedere să fie reținută, trebuie întrunite următoarele condiții: făptuitorul să nu fi prevăzut rezultatul acțiunii sale, și să fi avut obligația și posibilitatea de a-l prevedea.

În literatura juridică sunt semnalate și alte forme ale culpei, distincția fiind făcută după gradul de intensitate a acesteia, sens în care se poate vorbi de o culpă gravă(**lata**), ușoară(**levis**) și foarte ușoară (**levisima**); iar după cum conduita culpoasă se manifestă sub forma de acțiune sau inacțiune, se mai distinge între culpa **in agendo** și **in omittendo** .

c) Vinovăția sub forma praeterintenției(intenția depășită).

Există praeterintenție sau intenție depășită atunci când o faptă debutează cu intenție, făptuitorul prevăzând și urmărind sau acceptând rezultatul faptei sale, dar rezultatul final se amplifică din culpă, făptuitorul neprevăzând, dar trebuind și putând să-l prevadă sau, prevăzând rezultatul final mai grav nu îl acceptă, socotind fără temei că el nu se produce.

Această formă de vinovăție este specifică unor infracțiuni complexe(ca de exemplu, loviturile cauzatoare de moarte, violul urmat de vătămarea gravă a sănătății sau moartea victimei)

C. Legătura de cauzalitate între fapta săvârșită și rezultatul acesteia.

Pentru a fi angajată răspunderea juridică a unei persoane este necesar ca între fapta ilicită și consecința sa negativă să existe un raport de cauzalitate, în sensul că acea faptă a provocat acea consecință negativă.

În această materie accepțiunea noțiunilor este aceea dată de filozofie.

Asta pentru că relația cauzală este o relație de subordonare și exprimă un raport de generare a efectului de către cauza sa, de succesiune în timp și de interacțiune reciprocă între cauză și efect.

Caracterul necesar al relației cauzale(dintre faptă și consecința negativă a acesteia) ne indică faptul că existența și acțiunea cauzei dă naștere în mod inevitabil efectului.

Dacă orice relație cauzală implică relația de succesiune, nu orice relație de succesiune este și o relație cauzală, întâmplarea fiind elementul care se interpune concluziei firești.

În domeniul relațiilor juridice, cauzalitatea rămâne, în esență, o cauzalitate socială; asta deoarece fenomenul cauză va fi întotdeauna un **fapt social** , adică un act sau un fapt uman care cade sub incidența de reglementare a normelor juridice și dobândește astfel caracter de fapt juridic, fapt care se învederează ca act de conduită socială ce produce consecințe negative pentru individ sau pentru societate, și care sunt caracterizate ca fapte ilicite.

Organele de stat sunt, prin urmare, puse să răspundă cu precizie dacă un rezultat produs este consecința directă a acțiunii ilicite.

Așadar, pentru stabilirea legăturii de cauzalitate, condiție esențială a răspunderii juridice, trebuie cunoscute toate împrejurările cauzei, modul concret de producere a acțiunii(omisiunii) subiectului,

consecințele acestuia, dar și factorii și condițiile care au influențat producerea rezultatului.

14.3.4. Forme specifice ale răspunderii juridice

Problematica răspunderii juridice este întâlnită în toate ramurile dreptului, aceasta reprezentând, în grade diferite de dezvoltare, cadrul juridic care permite aplicarea sancțiunii și constrângerii statale, bazat pe ideea că orice subiect participant al raporturilor juridice trebuie să-și asume consecințele comportamentelor sale contrare dreptului sau al activităților sale ce implică un risc social.

Principale forme ale răspunderii juridice sunt: răspunderea penală, răspunderea civilă și răspunderea administrativă.

a) răspunderea penală este acea formă a răspunderii juridice, specifică dreptului penal, care se declanșează în situația încălcării unei norme de drept penal.

Într-o definiție de autoritate, prin răspundere penală se înțelege „raportul juridic penal de constrângere, născut ca urmare a săvârșirii unei infracțiuni, între stat, pe de o parte, și infractor, pe de altă parte, raport complex, al cărui conținut formează dreptul statului, ca reprezentant al societății, de a trage la răspundere pe infractor, de a-i aplica sancțiunea prevăzută pentru infracțiunea săvârșită și de a-l constrânge să o execute, precum și obligația infractorului de a răspunde pentru fapta sa și de a se supune sancțiunii aplicate, în vederea restabilirii ordinii de drept și restaurării autorității legii”.

Singurul temei al răspunderii penale îl constituie **infracțiunea**, definită ca fiind fapta prevăzută de legea penală, săvârșită cu vinovăție, nejustificată și imputabilă persoanei care a săvârșit-o.

Nu constituie infracțiune fapta prevăzută de legea penală dacă există vreuna din cauzele justificative prevăzute de lege respectiv legitima apărare, starea de necesitate, exercitarea unui drept sau îndeplinirea unei obligații, consimțământul unei persoane vătămate.

Tot astfel, nu constituie infracțiuni faptele prevăzute de legea penală dacă au fost comise în condițiile următoarelor cauze de neimputabilitate: prin constrângere fizică, prin constrângere morală, excesul de neimputabil, minoritate făptuitorului, iresponsabilitatea, intoxicația, eroarea sau cazul fortuit.

Spre deosebire de delictul civil, a cărui calificare legală este generică, infracțiunile sunt definite într-o manieră precisă de către legea penală, neexistând infracțiuni fără să fie prevăzute de lege și neputându-se aplica alte pedepse decât cele expres prevăzute de lege, răspunderea penală fiind guvernată de principiile legalității incriminării și legalității sancțiunilor de drept penal.

Subiectul activ al răspunderii penale este statul, singurul

împuternicit să exercite constrângerea asupra infractorului, față de care se răsfrânge sancțiunea penală aplicată. Subiectul pasiv al răspunderii penale este întotdeauna **subiectul activ al infracțiunii**, adică persoana vinovată de săvârșirea sau de participarea la săvârșirea unei infracțiuni.

Răspunderea penală, este, totodată, o răspundere limitată, în sensul că se referă exclusiv la fapta comisă, însă este și o răspundere integrală, sub aspectul că asigură repararea prejudiciilor produse, materiale sau morale.

O altă trăsătură a răspunderii penale constă în aceea că, sub aspect probator, domeniul său este guvernat de principiul prezumției de nevinovăție, acest implicând, în toate cazurile, dovedirea vinovăției autorului fapte ilicite, moment până la care prezumția de nevinovăție există și funcționează nestingherit.

Regimul juridic al răspunderii penale face obiectul dreptului penal, iar principiile acestei răspunderi sunt reglementate în Codul penal.

b) răspunderea civilă cunoaște două forme, răspunderea civilă delictuală și răspunderea civilă contractuală.

- **Răspunderea civilă delictuală** are la bază delictul civil, adică un comportament ilicit(acțiune sau inacțiune), manifestat în lipsa unui raport contractual preexistent care, încălcând normele dreptului obiectiv, cauzează altuia un prejudiciu.

Potrivit legii, orice persoană are îndatorirea să respecte regulile de conduită pe care legea sau obiceiul locului le impune și să nu aducă atingere, prin acțiunile ori inacțiunile sale, drepturilor sau intereselor legitime ale altor persoane. Cel care, având discernământ, încalcă această îndatorire răspunde de toate prejudiciile cauzate fiind obligat să le repare integral.

Prin urmare, pentru ca răspunderea civilă delictuală să se antreneze în sarcina unei persoane, trebuie îndeplinite trei condiții: săvârșirea unei fapte ilicite, existența unui prejudiciu, fapta să fie săvârșită cu vinovăție, iar între aceasta și prejudiciul cauzat să existe un raport necesar de cauzalitate.

- **Răspunderea civilă contractuală** este acea formă a răspunderii civile, în cazurile în care paguba este consecința încălcării obligațiilor contractuale. Cu alte cuvinte răspunderea civilă contractuală existența unor raporturi juridice anterioare între păgubit și autorul faptei, născute prin acordul lor de voință. Fără acest raport juridic, prejudiciul respectiv nu s-ar fi putut produce. Ori de câte ori s-a cauzat un prejudiciu unei persoane în lipsa sau în afara unei legături contractuale, se va angaja răspunderea civilă delictuală.

Potrivit legii, orice persoană trebuie să își execute obligațiile pe care le-a contractat. Atunci când fără justificare, nu își îndeplinește această îndatorire, persoana respectivă este răspunzătoare de prejudiciul cauzat celelalte părți și este obligată să repare acest prejudiciu în condițiile legii.

Așadar, pentru a fi antrenată răspunderea contractuală sunt necesare următoarele condiții: existența unei fapte ilicite care constă în nerespectarea unei obligații contractuale (executarea, executarea necorespunzătoare sau ucu întârziere); existența unui prejudiciu; raportul de cauzalitate între faptă și prejudiciu; și vinovăția debitorului.

Din momentul în care sunt întrunite condițiile răspunderii civile contractuale se naște dreptul subiectiv al creditorului de a pretinde despăgubiri de la debitorul său, însă, pentru acordarea acestora, ai este necesar ca debitorul să fie pus în întârziere și să nu existe o clauză de neresponsabilitate.

c) răspunderea administrativă cunoaște trei forme principale, respectiv răspunderea administrativ-disciplinară, răspunderea administrativ-contravențională și răspunderea administrativ-patrimonială.

- **răspunderea administrativ-disciplinară** intervine în situația producerii de abateri care nu au caracterul unei contravenții și care atrag sancțiuni, cum ar fi: destituirea din funcție, expulzarea unui străin, retrogradarea din funcție, avertismentul, diminuarea salarizării etc.

- **răspunderea administrativ – convențională** este antrenată în situația când o persoană fizică sau juridică săvârșește o **contravenție**, aceasta fiind definită ca acea faptă socialmente periculoasă, însă cu un pericol social evident mai scăzut decât infracțiunea.

Obiectul contravenției în constituie relațiile sociale, bunurile și interesele legitime apărute prin normele legitime cărora li se aduc atingere sau sunt puse în pericol de fapta săvârșită.

Subiectul contravenției îl reprezintă atât persoana fizică, cât și persoana juridică ce săvârșește fapta, acestora aplicându-li-se, potrivit legii, sancțiuni contravenționale, principale și complementare ca, de exemplu: avertismentul, amenda contravențională (sancțiuni principale), alături de confiscare a bunurilor destinate, folosite sau rezultate din contravenții, suspendarea sau anularea autorizației de exercitare a unei activități, retragerea licenței ș. a. (sancțiuni complementare).

- **răspunderea administrativ-patrimonială** intervine în sarcina statului pentru prejudiciile cauzate prin erorile judiciare săvârșite în procesele penale, pentru pagube cauzate prin actele administrative emise sau prin nesoluționarea în termenul legal a cererilor adresate autorităților publice.

14.4. *Îndrumar pentru verificare/ autoverificare*

Sinteza unității de învățare 14

Responsabilitatea socială are diferite forme de manifestare, printre care cele mai importante sunt: responsabilitatea morală, religioasă, politică, culturală, juridică. Funcționarea răspunderii juridice este legată de scopurile generale ale sistemului juridic, iar răspunderea este de ordin normativ scopul ei fiind acela de a conserva sistemul de valori. Răspunderea îmbracă mai multe forme de manifestare. Dintre acestea cele mai importante sunt:

- răspunderea civilă,
- răspunderea penală,
- răspunderea disciplinară.

Răspunderea civilă este declanșată în temeiul codului civil și poate fi contractuală sau delictuală.

Răspunderea penală este definită ca un raport juridic penal de constrângere, născut ca urmare a săvârșirii infracțiunii, raport ce se stabilește între stat și infractor, al cărui conținut îl formează dreptul statului de a trage la răspundere pe infractor, precum și obligația infractorului de a răspunde pentru fapta sa.

Răspunderea disciplinară intervine pentru încălcarea de către funcționarii publici sau salariați obligațiilor de serviciu. Se găsește sub formă de: mustrare, avertisment, reduceri de salariu, retrogradări, suspendări din funcție, destituiri etc.

Răspunderea juridică se declanșează prin existența cumulativă a unor condiții: conduita ilicită, vinovăția, legătura causală între faptă și rezultat.

Conduita ilicită este un comportament, o acțiune sau inacțiune care nesocotește o prevedere legală.

Vinovăția reprezintă atitudinea psihică a celui care comite fapta ilicită față de fapta sa și rezultatele sau consecințele acesteia. Vinovăția îmbracă următoarele forme:

- intenția atunci când subiectul acționează deliberat urmărind producerea efectului în deplină cunoștință de cauză și se numește intenție directă și indirectă atunci când subiectul acționează cunoscând urmările dar privindu-le cu indiferență.

Culpa apare atunci când subiectele nu prevede consecințele faptei sale, deși trebuia și putea să le prevadă, sau prevede aceste consecințe, însă socotește în mod ușuratic că ele nu se vor produce.

Latura causală apare ca o condiție obiectivă a răspunderii, fiind necesar ca rezultatul ilicit să fie consecința nemijlocită a acțiunii sale, acțiunea fiind cauza producerii efectului păgubitor.

Concepte și termeni de reținut

Conduita ilicită, Legătura causală, Responsabilitate socială, Formele răspunderii juridice, Condițiile răspunderii juridice

Întrebări de control și teme de dezbatere

1. Ce reprezintă noțiunea de răspundere juridică?
2. Se poate afirma că există o corelație între noțiunea de răspundere și cea de responsabilitate?

3. Realizați o comparație între noțiunea de răspundere și cea de sancțiune?
4. Care sunt formele răspunderii juridice.
5. Care este scopul răspunderii juridice?
6. Identificați și analizați principiile comune tuturor formelor de răspundere juridică?
7. Identificați și analizați condițiile răspunderii juridice.

Teste de evaluare/autoevaluare

A) Ce este răspunderea juridică?

- 1 Este conduita ilicită, adică acțiunea sau inacțiunea prin care o persoană încalcă dispozițiile legale;
- 2 Este atitudinea psihică a persoanei care comite fapte ilicite;
- 3 Este un raport juridic, creat de norma juridică, între persoana care a încălcat dispozițiile legii și stat, reprezentat de organele de aplicare a legii;
- 4 Realizare dreptului prin intermediul unor acte specifice de autoritate, emise de organele statului în conformitate cu competența stabilită acestora prin lege;
- 5 Este o relație socială, patrimonială sau nepatrimonială reglementată de o normă juridică.

B) Care sunt condițiile răspunderii juridice?

- 1 Condiții de formă, condiții de fond;
- 2 Capacitatea de folosință și capacitatea de exercițiu a subiectului care se află în situația de a răspunde juridic;
- 3 Capacitatea juridică generală și capacitatea juridică specială;
- 4 Norma juridică, subiectele de drept, faptele juridice;
- 5 Conduita ilicită, vinovăția, legătura de cauzalitate.

C) Care sunt formele specifice ale răspunderii juridice?

- 1 Răspunderea penală, administrativă, civilă, a membrilor guvernului, a șefului de stat;
- 2 Răspundere directă, indirectă, tacită sau implicită;
- 3 Răspunderea politică, morală, religioasă, disciplinară;
- 4 Contravenția, infracțiunea, prejudiciul;
- 5 Amenda, închisoarea, acoperirea prejudiciului, suspendarea unor drepturi.

D) Care sunt cauzele care înlătură răspunderea penală?

- 1 lipsa pericolului social al faptei, legitima apărare;
- 2 starea de necesitate, constrângerea fizică și morală;
- 3 cazul fortuit, iresponsabilitatea;
- 4 minoritatea făptuitorului, eroarea de fapt;
- 5 cauzele generale (amnistia, prescripția, lipsa plângerii prealabile, împăcarea) și cauze speciale ca de exemplu: desistarea și împiedicarea producerii rezultatului, împiedicarea de către participant a consumării faptei, calitatea de soț sau rudă a tăinuitorului, denunțarea de către martor).

E) Vinovăția sub forma intenției sau culpei este:

- 1 condiție a răspunderii juridice;
- 2 formă a răspunderii juridice;
- 3 principiu al răspunderii juridice;
- 4 un segment al răspunderii juridice;
- 5 o cauză specială care înlătură răspunderea juridică.

F) În ce constă conținutul răspunderii juridice?

- 1 în dreptul statului de a aplica sancțiunile prevăzute de normele juridice persoanelor care au încălcat prevederile legale și obligația acestor persoane de a se supune sancțiunilor legale în scopul restabilirii ordinii de drept;
- 2 repararea unui prejudiciu adus unui subiect de drept prin încălcarea dispozițiilor unei norme juridice;
- 3 aplicarea sancțiunilor prevăzute de norma juridică încălcată;
- 4 prerogativa organelor special abilitate ale statului de a stabili forma concretă a răspunderii juridice;
- 5 acțiunea sau inacțiunea prin care o persoana încalcă dispozițiile legale.

Bibliografie obligatorie

- Tită, Cezar, Voicu, Costică, Rășcanu, Anton, Ciocoiu, Mariana, Savu, Iuliana, *Teoria generală a dreptului. Caiet de seminar*. Editura Didactică și Pedagogică, București, 2010.
- Ciocoiu, Mariana, *Elemente de teoria statului și dreptului*, Editura Sitech, Craiova, 2010.
- Tită, Cezar, Voicu, Costică, Rășcanu, Anton, Ciocoiu, Mariana, Savu, Iuliana, *Teoria generală a dreptului*, Editura Fundației de Mâine, București, 2011.
- Savu, Iuliana, *Introducere în drept*, Editura Fundației România de Mâine, București, 2007.
- Barac, L., *Elemente de teoria dreptului*, Editura C.H. Beck, București, 2013.
- Oancea, I. Noțiunea răspunderii penale, în AUB Seria Științe social-juridice, nr. 6/1956.
- Dogaru, I., Dănișor, D.C., Dănișor, Gh., *Teoria generală a dreptului*, Editura Științifică, București, 1999.

ANEXE

1. Metodologia juridică reprezintă:

- a) un sistem de norme, principii și criterii metodologice care explică raporturile și legăturile care se stabilesc între metodele specifice de cunoaștere și cercetare a fenomenului juridic;
- b) un sistem al izvoarelor dreptului care explică apariția și evoluția dreptului;
- c) un set de norme ale jurisprudenței și doctrinei juridice care explică originea și evoluția dreptului;
- d) suma unor metode de cercetare care sunt impuse de stat în privința constituirii unui sistem de drept.

2. Metoda comparativă de cercetare juridică desemnează:

- a) operațiunea prin care se stabilesc asemănările existente între două instituții juridice;
- b) activitatea de a compara două sisteme de drept;
- c) operațiunea prin care cercetătorul sau analistul fenomenului juridic urmărește să constate și să fixeze elemente identice sau divergente la două fenomene juridice cercetate;
- d) totalitatea operațiunilor de cercetare științifică prin care sunt stabilite diferențele între două sau mai multe sisteme de drept.

3. Comparația presupune:

- a) două reguli ale comparației;
- b) trei reguli ale comparației;
- c) patru reguli ale comparației.

4. Dreptul obiectiv desemnează:

- a) totalitatea normelor juridice cuprinse în Uniunea Europeană;
- b) ansamblul normelor juridice elaborate de stat în scopul desfășurării normale a vieții în comun a oamenilor;
- c) suma regulilor stabilite la nivel internațional;
- d) totalitatea normelor sociale valabile într-un stat, la un moment dat.

5. Codul Hammurabi a fost elaborat în:

- a) Turcia;
- b) Afganistan;
- c) Babilon;
- d) India.

6. Codul Manu a fost elaborat în:

- a) Turcia;
- b) Mesopotamia;
- c) Afganistan;
- d) India.

7. Esența dreptului este conferită de:

- a) voința generală oficializată, devenită voința juridică, exprimată în legi și apărată de stat;
- b) voința guvernului exprimată prin ordonanțe de urgență;
- c) voința societății civile;
- d) legile elaborate de societatea internațională.

8. Factorii de configurare și evoluție a dreptului sunt:

- a) cadrul științific, religios și cutumiar al unei societăți;
- b) societatea civilă și cadrul natural;
- c) factorul uman și societatea civilă;

d) cadrul natural; cadrul economic, social și politic național; cadrul economic, social și politic regional și internațional; societatea civilă; factorul uman.

9. Societatea civilă îndeplinește următoarele funcții:

- a) de legiferare și de politică externă;
- b) de executare a legilor și de administrație publică;
- c) de legătură cu organizațiile internaționale;
- d) de monitorizare și de sancționare a puterii publice; de educație a publicului.

10. Cărui mare sistem de drept aparține dreptul român?

- a) german;
- b) francez;
- c) romano - germanic;
- d) anglo-saxon.

11. Elementele constitutive ale statului sunt:

- a) suveranitatea, teritoriul și puterea politică;
- b) creștinismul, teritoriul și populația;
- c) teritoriul, populația și puterea de stat;
- d) suveranitatea și populația.

12. Funcțiile statului sunt:

- a) legislativă și judecătorească;
- b) executivă și de politică externă;
- c) legislativă, executivă și administrativă, jurisdicțională și externă.

13. Republica prezidențială se caracterizează prin:

- a) alegerea șefului de stat direct, prin vot universal, egal, secret și liber exprimat de către cetățeni;
- b) alegerea șefului de stat de către Parlament;
- c) numirea șefului de stat de către Instanța Supremă de Justiție.

14. Principiile dreptului sunt:

- a) norme juridice care consacră separația puterilor în stat și legalitatea;
- b) raporturi juridice de egalitate între puterile statului și de echitate socială;
- c) principiul legalității; al libertății și egalității; al responsabilității; al dreptății, echității și justiției.

15. Principiul „*nemo censetur ignorare legem*” înseamnă:

- a) chiar dacă se încalcă legea, se poate invoca necunoașterea acesteia;
- b) oricine poate încălca legea, fără a fi pedepsit;
- c) nimeni nu poate invoca necunoașterea legii.

16. Funcțiile dreptului desemnează:

- a) acele activități pe care le desfășoară Parlamentul pentru elaborarea legilor;
- b) acele activități ale Parlamentului și Guvernului de a elabora și aplica legile;
- c) acele activități concrete pe care le desfășoară dreptul pentru a-și realiza scopul său fundamental, de a reglementa conduita oamenilor și de a asigura ordinea în societate, potrivit voinței generale.

17. Funcțiile dreptului sunt:

- a) de apărare a țării și de protejare a cetățenilor;
- b) de instituționalizare sau formalizare juridică a organizării societății; de conservare, apărare și garantare a valorilor fundamentale ale societății, de conducere a societății; de normare; de prevenire;

c) de prevenire a criminalității; de apărare a cetățeanului; de legalizare a instituțiilor; de organizare a societății.

18. Norma juridică reprezintă:

- a) o regulă de conduită impusă de obiceiul juridic și de jurisprudență;
- b) o regulă de comportament social redactată de puterea legislativă;
- c) o regulă de conduită cu caracter general și obligatoriu, elaborată sau recunoscută de puterea de stat în scopul asigurării ordinii sociale, ce poate fi adusă la îndeplinire, la nevoie, prin forța de constrângere a statului.

19. Trăsăturile caracteristice ale normei juridice sunt:

- a) caracter general și impersonal; obligatoriu; tipic; intersubiectiv;
- b) caracter obligatoriu pentru persoane anume desemnate de organul de legiferare;
- c) caracter impersonal și tipic.

20. Structura logică a normei juridice este reprezentată de:

- a) ipoteză și sancțiune;
- b) ipoteză, dispoziție și sancțiune;
- c) sancțiune și interpretarea normei juridice.

21. Care este momentul intrării în vigoare a legii:

- a) data publicării în Monitorul Oficial al României;
- b) data promulgării ei de către Președintele țării;
- c) data votării legii în Parlament;
- d) la trei zile de la data publicării legii în Monitorul Oficial al României sau la data expres prevăzută în textul legii.

22. Care sunt evenimentele legislative:

- a) codificarea și incorporarea;
- b) inițierea proiectului de lege, dezvoltarea proiectului de lege, adaptarea proiectului de lege, promulgarea legii, publicarea legii;
- c) modificarea, completarea, republicarea, suspendarea, abrogarea, rectificarea actelor normative;
- d) stabilirea stării de fapt, alegerea normei, interpretarea normei, elaborarea actului de aplicare;
- e) asigurarea cadrului organizatoric necesar, respectarea dispozițiilor normative, implicarea organelor de stat.

23. În ce constă regimul juridic special aplicabil străinilor aflați pe teritoriul țării noastre:

- a) acest regim acordă străinilor un tratament la fel de avantajos ca acela conferit cetățenilor unui stat terț considerat ca favorizat;
- b) acest regim recunoaște și străinilor aceleași drepturi de care se bucură cetățenii statului pe care se află străinii cu unele restrângeri;
- c) acest regim este guvernat de legea statului unde străinul își are domiciliul sau reședința, dacă nu are domiciliu;
- d) acest regim acordă străinilor drepturi ce decurg din legislația națională și convențiile internaționale la care România este parte;
- e) acest regim constă în acordarea de drepturi privind dobândirea de bunuri mobile și imobile, accesul la instituțiile judecătorești, exercitarea unei profesii, dreptul la învățământul primar și la locuință.

24. De câte feluri este abrogarea:

- a) determinată, relativ determinată;
- b) alternativă, cumulativă;
- c) completă, incompletă;

- d) generală, specială, de excepție;
- e) expresă, tacită.

25. Obiceiul juridic se definește ca:

- a) o normă generală de conduită exprimată în formă orală, fundamentată pe observarea uniformităților petrecute în realitatea socială vreme îndelungată și considerată dreaptă;
- b) o normă de conduită cu caracter obligatoriu formulată de doctrina juridică pe baza observării uniformităților petrecute în realitatea socială vreme îndelungată;
- c) o regulă formulată de jurisprudență ca rezultat al constatării valabilității ei în societate.

26. Jurisprudență se definește ca:

- a) totalitatea legilor elaborate de Parlament;
- b) ansamblul deciziilor Curții Constituționale;
- c) totalitatea hotărârilor judecătorești pronunțate de către toate instanțele de judecată, indiferent de gradul acestora.

27. Precedentul juridic se definește ca:

- a) totalitatea hotărârilor judecătorești cu caracter de îndrumare, pronunțate de înalta Curte de Casație și Justiție;
- b) totalitatea hotărârilor judecătorești elaborate de instanțele Curților de Apel;
- c) îndrumările date de Comisiile Juridice ale celor două camere ale Parlamentului.

28. Doctrina juridică se definește ca:

- a) dispozițiile date instanțelor judecătorești de către instanțele superioare;
- b) totalitatea analizelor, studiilor, investigațiilor și interpretărilor formulate de către specialiști cu privire la fenomenul juridic dintr-un sistem de drept;
- c) concluziile formulate asupra fenomenului juridic de către Institutul de Cercetări Juridice al Academiei Române.

29. Contractul normativ reprezintă izvor formal al dreptului:

- a) în dreptul constituțional, dreptul muncii, dreptul internațional public și dreptul penal;
- b) în dreptul muncii, dreptul internațional public și dreptul constituțional;
- c) în dreptul civil, dreptul muncii și dreptul proprietății intelectuale.

30. Izvoarele materiale ale dreptului sunt:

- a) factorii de configurare a dreptului, dreptul natural și conștiința juridică;
- b) izvoarele oficiale;
- c) izvoarele neoficiale;
- d) actul normativ și contractul normativ.

31. Care din afirmațiile de mai jos privesc regulile (normele) morale:

- a) privesc exterioritatea dreptului;
- b) sunt elaborate de organe special abilitate potrivit unei proceduri specifice;
- c) se manifestă spontan și neformal, privesc intimitatea individului, sunt greu de interpretat, atrag sancțiuni ce privesc reacția comunității față de individul în cauză ca oprobiul public, marginalizarea;
- d) au caracter unitar și neechivoc;
- e) acționează în scopul restabilirii situației anterioare încălcării lor.

32. Interpretarea logică este:

- a) o formă a interpretării;
- b) un argument logic;
- c) o modalitate de interpretare specifică dreptului penal;
- d) un rezultat al activității de clasificare al textului normei juridice;

e) o metodă tehnică de interpretare.

33. Interpretarea restrictivă este:

- a) o formă a interpretării;
- b) o metodă de interpretare;
- c) un principiu al interpretării;
- d) o școală a interpretării;
- e) un rezultat al interpretării.

34. Interpretarea normelor juridice privește:

- a) doar aplicarea dreptului;
- b) doar realizarea dreptului prin respectare;
- c) doar crearea dreptului;
- d) crearea și realizarea dreptului;
- e) normele de drept național.

35. Cum se definește interpretarea normei juridice.

- a) o fază în elaborarea normei juridice care constă în căutarea și folosirea unor termeni clari, fără echivoc;
- b) o operațiune logică care are ca scop lămurirea și explicarea interesului normei juridice, oferind soluții pentru situațiile pe care organele de stat le au de rezolvat;
- c) o etapă a procesului de aplicare a dreptului care are ca rezultat alegerea normei celei mai potrivite situației de fapt;
- d) activitatea de fundamentare științifică în vederea creării normei juridice;
- e) este activitatea desfășurată de analiști din domeniul dreptului, teoreticieni și practicieni cuprinsă în opere științifice.

36. Ce cuprind dispozițiile de fond ale unui act normativ:

- a) prevederi care orientează întreaga reglementare, determină obiectul și principiile acesteia;
- b) reglementarea propriu-zisă a relațiilor sociale ce fac obiectul actului normativ;
- c) măsurile ce sunt instituite cu privire la derularea raporturilor juridice, născute în temeiul vechii reglementări care urmează a fi înlocuită cu noul act normativ;
- d) enunțarea scopului reglementării respective;
- e) denumirea autorității emitente și exprimarea hotărârii de a emite.

37. Ce cuprind dispozițiile generale ale actului normativ:

- a) prevederi care orientează întreaga reglementare, determină obiectul și principiile acesteia;
- b) reglementarea propriu-zisă a relațiilor sociale ce fac obiectul actului normativ;
- c) măsurile ce sunt instituite cu privire la derularea raporturilor juridice, născute în temeiul vechii reglementări care urmează a fi înlocuită cu noul act normativ;
- d) enunțarea scopului reglementării respective;
- e) denumirea autorității emitente și exprimarea hotărârii de a emite.

38. Care sunt activitățile desfășurate de organul de aplicare a dreptului în alegerea normei juridice:

- a) stabilirea stării de fapt, critica normei juridice, interpretarea normei juridice, elaborarea actului de aplicare;
- b) inițierea, dezbaterea, adoptarea proiectului de lege, promulgarea și publicarea legii;
- c) descrierea detaliată a situațiilor de fapt ce urmează să fie transformate în situații de drept, analiza motivațiilor și determinărilor care au impus reglementarea respectivă;
- d) anticiparea efectelor posibile, evaluarea costului social, al punerii în aplicare a reglementării juridice respective, stabilirea oportunității aplicării normei juridice;
- e) nominalizarea normei juridice, verificarea autenticității, a forței juridice și a acțiunii normei de drept, stabilirea raporturilor normei juridice respective cu ale normei juridice cuprinse în același act

normativ și în alte acte normative, determinarea conținutului exact al normei.

39. Cum se clasifică subiectele raporturilor juridice:

- a) subiecte individuale și subiecte colective;
- b) persoanele fizice și persoanele juridice;
- c) cetățeni români, străini și apatrizi pe teritoriul țării noastre;
- d) subiecte de drept civil, de drept penal, de drept administrativ;
- e) subiecte cu capacități juridice și subiecte fără capacități juridice;

40. Care sunt subiectele colective de drept:

- a) Parlamentul, Guvernul, instituțiile judecătorești, societatea civică, statul;
- b) partidele politice, grupurile etnice, grupurile de presiune, grupurile de interes;
- c) statul, organele de stat, persoanele juridice;
- d) societățile comerciale, societățile cu răspundere limitată (SRL), societățile pe acțiuni;
- e) organizațiile de tineret, organizațiile non-guvernamentale, organizațiile cooperatiste.

41. Ce este obligația juridică?

- a) datoria pe care un subiect al raportului juridic o are față de celălalt subiect al raportului juridic;
- b) premisa esențială pentru apariția sau stingerea unui raport juridic;
- c) conduita ce se realizează de către subiectul raportului juridic;
- d) poziția pe care se situează un subiect determinat într-un raport juridic determinat;
- e) totalitatea drepturilor prezentate de norma juridică ce stă la baza unui raport juridic determinat.

42. Legile constituționale au ca obiect de reglementări:

- a) sistemul electoral, organizarea și funcționarea partidelor politice, a referendumului, a CSM, a CSAT, regimul stării de asediu și al stării de urgență, organizarea Ministerului Public, etc;
- b) orice domeniu al relațiilor sociale cu excepția celor rezervate legilor constituționale;
- c) organizarea de stat, structurile economice și formele de proprietate, drepturile și libertățile fundamentale ale omului;
- d) revizuirea, modificarea Constituției;
- e) reglementarea unor situații deosebite, de excepție.

43. Modificarea unui act normativ constă în:

- a) introducerea unor dispoziții noi, exprimate în texte ce se adaugă elementelor structurale existente prin utilizarea unei formule de exprimare;
- b) integrarea prevederilor schimbate sau completate în mod substanțial în ansamblul reglementării, actualizându-se denumirile schimbate și realizând o nouă numerotare a elementelor de structură;
- c) schimbarea expresă a unuia sau mai multor articole sau aliniate și redactarea lor într-o altă formulare;
- d) suspendarea unui act normativ dispusă printr-un alt act normativ de același nivel sau de nivel superior;
- e) îndreptarea unor erori materiale descoperite în cuprinsul unui act normativ.

44. În ce constă conținutul răspunderii juridice?

- a) în dreptul statului de a aplica sancțiunile prevăzute de normele juridice persoanelor care au încălcat prevederile legale și obligația acestor persoane de a se supune sancțiunilor legale în scopul restabilirii ordinii de drept;
- b) repararea unui prejudiciu adus unui subiect de drept prin încălcarea dispozițiilor unei norme juridice;
- c) aplicarea sancțiunilor prevăzute de norma juridică încălcată;
- d) prerogativa organelor special abilitate ale statului de a stabili forma concretă a răspunderii juridice;

e) acțiunea sau inacțiunea prin care o persoană încalcă dispozițiile legale.

45. Vinovăția sub forma intenției sau culpei este:

- a) condiție a răspunderii juridice;
- b) formă a răspunderii juridice;
- c) principiu al răspunderii juridice;
- d) un segment al răspunderii juridice;
- e) o cauză specială care înlătură răspunderea juridică.

46. Cărei categorii de izvor de drept aparține doctrina?

- a) izvoare nescrise;
- b) izvoare oficiale;
- c) izvoare neoficiale;
- d) izvoare indirecte;
- e) izvoare potențiale.

47. In Constituția României sunt încorporate solidaritatea umană, spiritul de toleranță, de întraajutorare și de fidelitate față de țară ca:

- a) valori morale;
- b) valori religioase;
- c) valori patrimoniale;
- d) valori fundamentale ale societății;
- e) valori ce țin de educație.

48. Obligatoritatea normei juridice înseamnă faptul că:

- a) se aplică imediat, necondiționat, continuu;
- b) se aplică unor seturi de relații sociale având drept rezultat uniformizarea condițiilor subiecților de drept;
- c) prescrie un comportament standard recomandat unui subiect generic;
- d) prescrie un comportament recomandat unui subiect individualizat;
- e) prescrie un comportament care implică ideea de reciprocitate.

49. Care sunt trăsăturile caracteristice ale normei juridice?

- a) spontaneitate (apar și se dezvoltă în societate în chip neformal), legalitate, generalitate;
- b) sunt relative, au acțiune limitată în timp, au proceduri speciale de elaborare;
- c) generalitatea, oficialitatea, spontaneitatea;
- d) sunt generale, impersonale, obligatorii, au caracter tipic, implică un raport intersubiectiv;
- e) moralitatea, este scrisă, are sancțiunea inclusă, este obligatorie.

50. Care sunt laturile componente ale formei de stat?

- a) forma de guvernământ, structura de stat, regimul politic;
- b) teritoriul, populația, puterea publică;
- c) state unitare, state federative;
- d) monarhia și republica;
- e) executivă, legislativă, jurisdicțională, externă.

51. Ce cuprinde sistemul normelor sociale?

- a) norme imperative, norme dispozitive;
- b) norma juridică, instituția juridică, ramura de drept, sistemul național de drept;
- c) norme juridice de drept civil, penal, constituțional, financiar, internațional public, internațional privat;
- d) norme obișnuielnice (sau obiceiul juridic), precedentul judiciar, doctrina, contractul cadru;
- e) norme etnice, norme obișnuielnice, norme tehnice, norme politice, norme religioase, norme juridice, norme de conviețuire socială.

52. Care sunt elementele sistemului dreptului?

- a) normele etice (morale), normele politice, normele juridice, normele tehnice, normele deontologice;
- b) norma juridică, instituția juridică, subramura de drept, ramura de drept, diviziuni de drept;
- c) normele generale, normele speciale, normele de excepție;
- d) normele de drept public, normele de drept privat;
- e) normele de drept civil, penal, administrativ, constituțional, financiar etc.

53. Care sunt componentele realității juridice?

- a) realitatea economică, realitatea politică, ideologică, culturală, realitatea religioasă, realitatea demografică;
- b) conștiința juridică, dreptul, ordinea de drept;
- c) cadrul economic, social, politic, natural, factorul uman;
- d) factorul geografic, factorul bio-fiziologic, factorul demografic, evenimentele naturale;
- e) norma juridică, instituția de drept, ramura de drept, diviziunile dreptului.

54. Care sunt marile sisteme de drept?

- a) sistemul francez, sistemul german, sistemul scandinav;
- b) sistemul de drept național, internațional, comunitar;
- c) sistemul de drept romano - germanic, anglo - saxon și sisteme de drept tradiționale și religioase, sistemul de drept al comunității europene;
- d) sistemul common law, equity, statutory law;
- e) drept public, drept privat.

55. Ce sunt principiile dreptului?

- a) reguli de conduită generale, obligatorii, impersonale instituite de către stat cu scopul menținerii ordinii sociale;
- b) totalitatea mijloacelor, metodelor și procedeele care stau la baza elaborării dreptului;
- c) realități exterioare care exercită o influență asupra dreptului, făcându-l să aibă o anumită înfățișare;
- d) acele activități concrete pe care le execută dreptul pentru a-și realiza scopul său fundamental, acela de a regla conduita oamenilor;
- e) acele idei generale, diriguitoare care stau la baza elaborării și aplicării dreptului.

56. Care sunt principiile generale ale dreptului?

- a) principiul asigurării bazelor legale de funcționare a statului, principiul libertății, principiul egalității, principiul responsabilității, principiul dreptății, echității și justiției;
- b) principiile dreptului civil, principiile dreptului penal, principiile dreptului familiei, principiile dreptului internațional, principiile dreptului comunitar;
- c) principiul fundamentării științifice a activității de elaborare a normelor juridice, principiul echilibrului;
- d) principiul accesibilității și al economiei de mijloace, principiul corelării;
- e) principiul prezumției de nevinovăție, principiul egalității părților, principiul celerității, principiul răspunderii personale.

57. Ce sunt funcțiile dreptului?

- a) acele activități pe care le desfășoară statul în scopul îndeplinirii atribuțiilor de legiferare, executare, jurisdicționale și externe;
- b) acele activități concrete pe care le execută dreptul pentru a-și realiza scopul său concret, fundamental, acela de a asigura ordinea în societate, potrivit voinței generale;
- c) activitățile desfășurate de organele competente în procesul de realizare, înfăptuire a drepturilor și obligațiilor persoanelor participante la viața juridică;
- d) acele idei generale, diriguitoare care stau la baza elaborării și aplicării dreptului;

e) totalitatea strategiilor și scopurilor unui legiuitor precum și instrumentele conceptuale de realizare a acestora.

58. Care sunt funcțiile dreptului?

- a) funcția legislativă, executivă, jurisdicțională, externă;
- b) funcțiile dreptului penal, funcțiile dreptului procesual penal, funcțiile dreptului civil, funcțiile dreptului procesual civil;
- c) funcția de instituționalizare sau formalizare juridică a organizării social-politice, funcția de conservare, apărare și garantare a valorilor fundamentale ale societății, funcția de conducere a societății, funcția normativă, funcția preventivă;
- d) funcția de apărare a societății împotriva infracțiunilor, funcția de stabilire a organelor competente să participe la realizarea procesului penal, funcția de stabilire și delimitare a drepturilor și obligațiilor organelor participante la procesul penal;
- e) funcția de stabilire și explicare a condițiilor și efectelor actelor juridice civile, funcția de stabilire a cadrului legal în care acționează persoana fizică și persoana juridică.

59. Cum definim statul?

- a) gruparea unor sisteme juridice naționale în raport cu trăsăturile comune ale acestora;
- b) statul este o stare de conștiință a societății;
- c) statul este un sistem de reglementări și instituții;
- d) statul este principala instituție politică a societății care prin prerogativa ce o are de a elabora și aplica dreptul, asigură organizarea și conducerea societății;
- e) statul este o formă istoricește determinată și variabilă de autoritate.

60. Care sunt părțile constitutive ale actului normativ?

- a) ipoteza, dispoziția, sancțiunea;
- b) norma juridică, instituția juridică, ramura de drept, diviziunea dreptului;
- c) stabilirea situației de fapt, alegerea normei, interpretarea normei, elaborarea actului de aplicare;
- d) Constituția, Decretul, Legea, Hotărârea de Guvern, Ordonanța de Guvern, acte ale organelor administrative (ordin, decizie),
- e) titlul, formula introductivă, preambulul, partea dispozitivă, formula de atestare a autenticității actului normativ.

61. Care sunt principiile legiferării?

- a) principiile fundamentale, principii de ramură;
- b) principii juridice, morale, politice, filozofice;
- c) principiul fundamentării științifice a activității de elaborare a normelor juridice, principiul echilibrului, principiul corelării sistemului actelor normative (al articulării, al armoniei), principiul accesibilității și economiei de mijloace în elaborarea actelor normative;
- d) principiul legalității, principiul echității și justiției, principiul egalității;
- e) principiul armonizării, principiul aplicabilității directe, principiul aplicabilității imediate.

62. Care sunt etapele elaborării actelor normative?

- a) descrierea detaliată a situațiilor de fapt ce urmează să fie transformate în situații de drept, analiza motivațiilor și determinărilor care impun reglementarea domeniului respectiv, elaborarea actului normativ;
- b) cercetarea științifică a realității sociale, determinarea efectelor posibile ale viitoarei reglementări legale, evaluarea costului social al elaborării și apoi punerii în aplicare a reglementărilor respective;
- c) stabilirea oportunității adoptării actului normativ respectiv, depistarea legăturilor și interferențelor existente între raporturile sociale ce urmează a fi reglementate și alte raporturi deja existente;
- d) descrierea și stabilirea situației de fapt, alegerea normei juridice cea mai potrivită acelei

situații de fapt, interpretarea normei juridice, elaborarea actului de aplicare;

e) inițierea proiectului de lege, dezbaterile proiectului de lege, adoptarea proiectului de lege, promulgarea legii, publicarea legii.

63. Care sunt formele de sistematizare a actelor normative?

- a) sistemul național al actelor normative;
- b) sistemul de drept cu subsistemele sale;
- c) sistemul de drept francez, german, scandinav;
- d) sistemul de drept romano - germanic, anglo - saxon și sistemele tradiționale și religioase;
- e) incorporarea și codificarea.

64. În ce constă realizarea dreptului?

- a) este prerogativa statului de a elabora și aplica dreptul în scopul menținerii ordinii sociale;
- b) este posibilitatea statului, deținător al forței de coerciție ca în cazul nerespectării dreptului de a interveni cu scopul restabilirii ordinii în societate;
- c) este procesul complex de transpunere în viață a conținutului normelor juridice, proces în care destinatarii dreptului respectă și aduc la îndeplinire dispozițiile actelor normative, iar în situația încălcării acestora, statul intervine pentru aplicarea dreptului;
- d) este procesul de grupare a actelor normative pe baza unor criterii riguroase stabilite, astfel încât normele juridice să fie bine cunoscute și aplicate;
- e) este procesul de stabilire a tehnicilor și operațiunilor metodologice și gnozeologice specifice care conduc la descifrarea structurii și dinamicii raporturilor stabilite în societate.

65. Care sunt fazele procesului de aplicare a dreptului?

- a) realizarea dreptului prin activitatea de respectare și executare a legilor;
- b) îndeplinirea de către subiecții de drept a cerințelor cuprinse în norma juridică;
- c) desfășurarea procesului în instanța de fond, instanța de apel și instanța de recurs;
- d) executarea și respectarea dispozițiilor juridice de către organele de stat care au atribuții de aplicare a legii;
- e) stabilirea stării de fapt, alegerea normei de drept, interpretarea normei de drept, elaborarea și emiterea actului de aplicare a dreptului.

66. Ce este raportul juridic?

- a) acordul între două sau mai multe persoane spre a se constitui între dânșii un set de drepturi și obligații;
- b) regula de comportament generală, obligatorie, impersonală, elaborată sau recunoscută de stat cu scopul asigurării ordinii sociale;
- c) actul creat de autoritățile publice investite cu putere de legiferare care cuprinde norme generale și obligatorii ce pot fi aduse la îndeplinire - la nevoie - prin forța de constrângere a statului;
- d) este actul normativ elaborat de puterea executivă care conține norme juridice referitoare la organizarea executării legilor emise de Parlament;
- e) este o legătură socială între participanți determinați, reglementată de norma juridică, susceptibilă de a fi apărută pe calea coerciției statale și caracterizată prin existența drepturilor și obligațiilor juridice;

67. Care sunt premisele raportului juridic?

- a) ipoteza, dispoziția, sancțiunea;
- b) conținutul raportului juridic, obiectul raportului juridic, subiecții raportului juridic;
- c) norma juridică, subiecții raportului juridic, faptele juridice;
- d) statul, organele de stat și persoanele juridice;
- e) evenimentele naturale, evenimentele sociale, acțiunile licite, acțiunile ilicite.

68. În ce constă conținutul raportului juridic?

- a) norma juridică, subiecții de drept, faptele juridice;
- b) capacitatea juridică a părților raportului juridic, norma juridică, obiectul raportului juridic;

- c) subiectele raportului juridic, obiectul raportului juridic, sancțiunea raportului juridic;
- d) drepturile și obligațiile subiectelor într-un raport juridic concret determinat, care sunt prevăzute de norma juridică;
- e) acea împrejurare, eveniment sau stare de fapt reală, care creează, modifică sau stinge un raport juridic, adică produce efecte juridice;

69. Ce este obiectul raportului juridic?

- a) conduita ce se realizează de către subiecții raportului juridic ca urmare a exercitării drepturilor și îndeplinirii obligațiilor pe care le identificăm în conținutul raportului juridic;
- b) totalitatea drepturilor și obligațiilor subiectelor într-un raport juridic concret determinat, care sunt prevăzute de norma juridică;
- c) acea împrejurare, eveniment sau stare de fapt reală, care creează, modifică sau stinge un raport juridic;
- d) posibilitatea subiectului raportului juridic de a cere apărarea dreptului său de către stat, atunci când dreptul său a fost nesocotit de subiectul obligat;
- e) aptitudinea recunoscută de lege omului de a avea drepturi și obligații juridice, în lipsa căreia nu ar fi posibilă stabilirea raportului juridic.

70. Ce desemnează faptul juridic?

- a) acele împrejurări, evenimente sau stări de fapt care, prin ele însele, au puterea de a produce efecte juridice;
- b) acele împrejurări, evenimente sau stări de fapt de existența cărora normele juridice nu leagă consecințe juridice;
- c) acele împrejurări, evenimente sau stări de fapt reale care creează, modifică sau sting un raport juridic;
- d) acele împrejurări, condiții, fapte precizate în ipoteza normei juridice la care se va referi în continuare dispoziția normei juridice;
- e) acea conduită, comportament impus persoanei obligate de către norma juridică, în corelație cu dreptul subiectiv.

71. Care sunt particularitățile raportului juridic penal?

- a) este un raport juridic de putere;
- b) este un raport juridic de constrângere;
- c) este un raport juridic de subordonare;
- d) este un raport juridic de colaborare;
- e) este un raport juridic de conformare.

72. Ce este răspunderea juridică?

- a) este conduita ilicită, adică acțiunea sau inacțiunea prin care o persoană încalcă dispozițiile legale;
- b) este atitudinea psihică a persoanei care comite fapte ilicite;
- c) este un raport juridic, creat de norma juridică, între persoana care a încălcat dispozițiile legii și stat, reprezentat de organele de aplicare a legii;
- d) realizarea dreptului prin intermediul unor acte specifice de autoritate, emise de organele statului în conformitate cu competența stabilită acestora prin lege;
- e) este o realitate socială, patrimonială sau nepatrimonială, reglementată de o normă juridică.

73. Care sunt condițiile răspunderii juridice?

- a) condiții de formă, condiții de fond;
- b) capacitatea de folosință și capacitatea de exercitare a subiectului care se află în situația de a răspunde juridic;
- c) capacitatea juridică generală și capacitatea juridică specială;
- d) norma juridică, subiectele de drept, faptele juridice;
- e) conduita ilicită, vinovăția, legătura de cauzalitate.

74. Care sunt formele specifice ale răspunderii juridice?

- a) răspunderea penală, administrativă, civilă, a membrilor guvernului, a șefului de stat;
- b) răspunderea directă, indirectă, tacită sau implicită;
- c) răspunderea politică, morală, religioasă, disciplinară;
- d) contravenția, infracțiunea, prejudiciul;
- e) amenda, închisoarea, acoperirea prejudiciului, suspendarea unor drepturi.

75. Uniunea Europeană este?

- a) o federație de state de tipul S.U.A.;
- b) o uniune democratică de state, căreia statele membre îi conferă competențele necesare pentru atingerea obiectivelor comune;
- c) un stat federal care presupune abolirea parțială a suveranității naționale a statelor membre;
- d) o uniune de state naționale care realizează politica externă, securitatea și ordinea internă.

76. Instituțiile Uniunii Europene sunt?

- a) Parlamentul European, Consiliul European, Consiliul de Miniștri, Comisia Europeană și Curtea de Justiție a Uniunii Europene;
- b) Parlamentul Europei, Consiliul Europei, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Consiliul European al Regiunilor;
- c) Comisia Europeană, Consiliul Europei, Curtea Supremă de Justiție Europeană, Curtea de Conturi și Banca Centrală a Europei.

77. Uniunea Europeană cuprindea la 01.10.2006:

- a) 15 state;
- b) 18 state;
- c) 20 state;
- d) 25 state.

78. Fazele procesului de comparație sunt?

- a) stabilirea asemănarilor și deosebirilor dintre instituțiile juridice comparate;
- b) cunoașterea și înțelegerea termenilor care urmează a fi comparați;
- c) cunoașterea, înțelegerea și compararea propriu - zisă a termenilor.

79. Ordonanța de Urgență este emisă de:

- a) Parlament;
- b) Guvern;
- c) Președintele Țării.

80. Promulgarea legii se realizează de către:

- a) Primul Ministru;
- b) Președintele Țării;
- c) Curtea Constituțională;
- d) Parlamentul României.

81. Legea intră în vigoare:

- a) la data publicării acesteia în Monitorul Oficial al României;
- b) la treizeci de zile de la promulgare;
- c) la trei zile de la publicarea acesteia în Monitorul Oficial sau la data expres prevăzută în textul legii.

82. Legile organice au forță juridică:

- a) superioară față de legile ordinare;
- b) egală cu cea a Hotărârilor de Guvern;
- c) inferioară Constituției României;

d) inferioară legilor constituționale.

83. Organizarea partidelor politice este reglementată prin:

- a) Constituție;
- b) lege organică;
- c) lege ordinară;
- d) Ordonanță de Urgență a Guvernului.

84. Controlul constituționalității legilor se realizează de:

- a) Președintele Țării;
- b) Consiliului Legislativ;
- c) Curtea Constituțională;
- d) Înalta Curte de Casație și Justiție împreună cu Ministerul Justiției.

85. Legea poate fi retroactivă în cazul:

- a) în care decide Curtea Constituțională;
- b) în care hotărăște Președintele Țării;
- c) normele juridice interpretative; al legii penale sau contravenționale mai favorabile; al retroactivității exprese.

86. În dreptul englez, principalul izvor de drept este:

- a) legea;
- b) jurisprudența și precedentul judiciar;
- c) doctrina juridică.

87. Prin abrogarea unei legi, dispar efectele acesteia:

- a) pentru trecut;
- b) pentru viitor;
- c) și pentru trecut și pentru viitor.

88. Tehnica legislativă este definită ca:

- a) ansamblu de tehnici și artificii unitare care sunt utilizate în procesul de elaborare și aplicare a dreptului;
- b) ansamblul de metode, tehnici și procedee utilizate de organele puterii de stat în procesul de inițiere, elaborare și adoptare a actelor normative;
- c) o activitate concretă prin care sunt proiectate, elaborate și aplicate actele normative;
- d) tehnica de organizare și funcționare a puterii legislative.

89. Tehnica juridică este definită ca:

- a) ansamblul metodelor și tehnicilor utilizate pentru organizarea și funcționarea justiției;
- b) totalitatea metodelor, tehnicilor și procedeeelor folosite de organele puterii de stat în procesul de elaborare și aplicare a dreptului;
- c) tehnicile folosite de organele judiciare și instanțele judecătorești pentru instrumentarea dosarelor judiciare.

90. Magna Charta Libertatum a fost adoptată în:

- a) Statele Unite ale Americii (1784);
- b) Franța (1789);
- c) Anglia (1215).

91. Statele monocratice sunt cele în care puterea se exercită:

- a) de o minoritate (de o categorie restrânsă de persoane);
- b) de o singură persoană;
- c) de o grupare militară venită la putere prin lovitură de stat;

d) de o grupare religioasă, condusă de un lider spiritual absolut.

92. România este, din punct de vedere al formei statului:

- a) republică parlamentară;
- b) republică prezidențială;
- c) republică constituțională;
- d) republică semi - prezidențială.

93. Organizarea și desfășurarea referendumului se reglementează prin:

- a) Constituție;
- b) lege extraordinară a Parlamentului;
- c) lege organică;
- d) Ordonanță de Urgență a Guvernului.

94. Guvernul României este organizat și funcționează în baza:

- a) unei Ordonanțe de Urgență;
- b) unei legi ordinare;
- c) unei legi organice;
- d) unei legi a Curții Constituționale.

95. Președintele României poate emite următoarele categorii de acte:

- a) legi organice și legi constituționale;
- b) legi extraordinare;
- c) decrete și tratate internaționale;
- d) decrete cu caracter normativ și individual.

96. Primul-ministru al Guvernului României, poate emite personal următoarele acte:

- a) ordonanțe guvernamentale simple;
- b) hotărâri de guvern;
- c) ordonanțe de urgență;
- d) decizii de numire și revocare a secretarilor de stat.

97. Desuetudinea desemnează o modalitate de:

- a) abrogarea a unui act normativ;
- b) ieșirea din vigoare a unui act normativ;
- c) încetare a mandatului Parlamentului;
- d) încetare a funcționării Guvernului.

98. Guvernul poate dispune:

- a) modificarea Constituției;
- b) adoptarea de Hotărâri și Ordonanțe;
- c) abrogarea Hotărârilor de Guvern;
- d) abrogarea legilor ordinare;
- e) anularea actelor normative elaborate de ministere și autoritățile publice centrale și locale.

99. Politica legislativă cuprinde:

- a) totalitatea strategiilor guvernamentale elaborate pentru adoptarea legilor necesare guvernării;
- b) totalitatea politicilor elaborate de către Președintele României pentru guvernarea țării;
- c) totalitatea strategiilor și scopurilor stabilite de puterea legislativă, precum și instrumentele de realizare a acestora;
- d) ansamblul măsurilor luate de puterea legislativă pentru integrarea României în Uniunea Europeană.

100. Procesul verbal de constatare a unei contravenții reprezintă:

- a) un act normativ;
- b) un act juridic;
- c) un act de aplicare a dreptului.

101. Un accident de circulație reprezintă:

- a) un fapt juridic;
- b) un eveniment juridic;
- c) un act juridic.

102. Care sunt metodele cercetării științifice juridice.

- a). Metoda logică și metoda sociologică.
- b). Metodele cantitative.
- c). Metoda logică, metoda comparativă, metoda istorică, metoda sociologică, metodele cantitative.

103. Factorii de configurare a dreptului se grupează în.

- a). Două categorii.
- b). Trei categorii.
- c). Patru categorii.

104. Asigurarea bazelor legale de funcționare a statului.

- a). Este un principiu general al dreptului.
- b). Este o dispoziție constituțională.
- c). Este o necesitate ce se impune în mod esențial legiuitorului.

105 Funcția de instituționalizare sau formalizarea juridică a organizării social-politice constituie.

- a). Instituționalizarea sau formalizarea juridică a organizării social-politice a societății.
- b). Instrument al controlului social care asigură coeziunea interioară a colectivităților.
- c). Realizarea scopurilor social-politice.

106. Influența moralei asupra dreptului privește.

- a). Procesul creării dreptului.
- b). Procesul de aplicare a dreptului.
- c). Procesul creării dreptului și procesul aplicării lui.

107. Norma juridică este.

- a). Celula de bază a dreptului, sistemul juridic elementar.
- b). Principiul general de drept.
- c). Funcție de drept.

108. Care sunt momentele principale ale acțiunii în timp a normelor juridice.

- a). Intrarea în vigoare a normei de drept.
- b). Ieșirea din vigoare a normei juridice.
- c). Intrarea în vigoare a normei de drept, acțiunea normei, ieșirea din vigoare a normei juridice.

109. Care sunt accepțiunile izvoarelor dreptului.

- a). Izvor de drept în sens material.
- b). Izvor de drept în sens material și izvor de drept în sens formal.
- c). Izvoare reale ale dreptului.

110. Care sunt părțile constitutive ale actului normativ.

- a). Expunerea de motive, titlul actului, preambulul.
- b). Titlul actului, depozițiile s-au principiile generale.

c). Expunerea de motive, titlul actului, preambulul, formula introductivă, dispozițiile generale, dispozițiile de conținut, dispozițiile finale și tranzitorii.

111. Care sunt premisele raportului juridic.

- a). Norma juridică și subiectele de drept.
- b). Norma juridică, subiectele de drept și faptele juridice.
- c). Norma juridică și faptele juridice.

112. Care sunt primele legiuri care apar în Orientul antic.

- a). Codul lui Hamurabi (Babilon) și Codul lui Mu (China).
- b). Legile lui Manu (India).
- c). Codul lui Hamurabi; Codul lui Mu; Legile lui Manu.

113. Care sunt factorii de configurare a dreptului.

- a). Cadrul natural și Cadrul social politic.
- b). Cadrul natural, cadrul social politic și factorul uman.
- c). Factorul uman.

114. Care sunt principiile generale ale dreptului.

- a). Principiul libertății și egalității.
- b). Asigurarea bazelor legale de funcționare a statului și Principiul responsabilității.
- c). Asigurarea bazelor legale de funcționare a statului, principiul libertății și egalității, principiul responsabilității, principiul echității și justiției.

115. Care sunt funcțiile dreptului.

- a). Funcția de instituționalizare, funcția de conservare și garantare a valorilor fundamentale ale societății, funcția de conducere, funcția normativă.
- b). Funcția de conducere a societății și funcția normativă.
- c). Funcția de conservare, apărare și garantare a valorilor fundamentale ale societății și funcția de conducere a societății.

116. Normele obiceiului sunt.

- a). Modelele de conduită care exprimă necesități ale grupurilor sociale.
- b). Modalități de conduită statornicite pentru situații determinate.
- c). Deprinderi individuale ale grupurilor sociale.

117. Trăsăturile normei juridice sunt următoarele.

- a). Norma juridică are un caracter general, impersonal și tipic.
- b). Norma juridică are caracter general, impersonal și tipic, este obligatorie și implică un raport intersubiectiv.
- c). Norma juridică este obligatorie și implică un raport intersubiectiv.

118. Care sunt coordonatele fundamentale ale acțiunii normelor de drept.

- a). Timpul și spațiul în care acționează normele de drept.
- b). Timpul, spațiul și persoana.
- c). Spațiul în care acționează normele de drept.

119. Care sunt izvoarele formale ale dreptului.

- a). Obiceiul juridic, practica judecătorească și precedentul judiciar.
- b). Doctrina, contract normativ și actul normativ.
- c). Obiceiul juridic, practica judecătorească și precedentul judiciar, doctrina, contractul normativ și actul normativ.

120. Care sunt principalele forme de sistematizare a actelor normative.

- a). Încorporarea și simplificare.
- b). Încorporarea și codificarea.
- c). Codificarea și sistematizarea.

121. Care sunt trăsăturile raportului juridic.

- a). Este raport social, raport de suprastructură, raport volițional, raport valoric și este o categorie istorică.
- b). Este un raport social și raport de suprastructură.
- c). Este raport social, volițional, de suprastructură și raport valoric.

122. Care sunt primele legiuri consemnate documentar în Europa.

- a). Legile lui Dracon și Salon.
- b). Legile lui Lycurg și Legea Salică.
- c). Legile lui Lycurg, Legile lui Dracon și Solan, Legea celor XII Tabele și Legea Salică.

123. Cadrul natural ca factor de configurare a dreptului are următoarele componente.

- a). Mediul geografic și factorii biologici.
- b). Mediul geografic, factorii biologici, factorii fiziologici și demografici.
- c). Factorii biologici, factorii fiziologici și demografici.

124. Acțiunea principiului echității privește.

- a). Activitatea legiuitorului.
- b). Activitatea de interpretare și aplicare a dreptului.
- c). Activitatea de interpretare și aplicare a dreptului și activitatea legiuitorului.

125. Funcția normativă a dreptului.

- a). Este o funcție de sinteză implicând toate celelalte funcții.
- b). Este mijlocul eficace pentru realizarea scopurilor social-politice.
- c). Este un act de conducere socială.

126. Sistemul normelor sociale cuprinde.

- a). Norme juridice și norme etice.
- b). Norme juridice, norme etice, normele obiceiului, normele tehnice.
- c). Norme juridice, norme etice și norme tehnice.

127. Structura logică a normei juridice este alcătuită din următoarele elemente.

- a). Ipoteza și dispoziția.
- b). Dispoziția și sancțiunea.
- c). Ipoteza, dispoziția și sancțiunea.

128. Abrogarea ca principală modalitate de scoatere din vigoare a normei juridice cunoaște următoarele forme.

- a). Abrogarea expresă și abrogarea tacită.
- b). Abrogarea tacită și abrogarea implicită.
- c). Abrogarea expresă.

129. Actul normativ este.

- a). Un izvor de drept material.
- b). Un izvor de drept formal.
- c). Izvor de drept material și formal.

130. Care sunt metodele interpretării normelor juridice.

- a). Metoda gramaticală și metoda sistematică.
- b). Metoda gramaticală, metoda istorică și metoda logică.

c). Metoda gramaticală, metoda sistematică, metoda istorică, metoda logică și analogia.

131. Subiectele raporturilor juridice se clasifică în.

- a). Subiecte individuale și subiecte colective.
- b). Subiecte individuale.
- c). Subiecte colective.

132. Funcția de conducere a societății.

- a). Este o regulă de drept.
- b). Este o funcție a dreptului.
- c). Este un principiu de drept.

133. Sistemul științei dreptului (științelor juridice) este alcătuit din următoarele părți.

- a). Teoria generală a dreptului și Științele juridice de ramură.
- b). Teoria generală a dreptului și Științele juridice istorice.
- c). Teoria generală a dreptului, Științele juridice de ramură, Științele juridice istorice, Științele ajutătoare (participative).

134. Care este clasificarea generală a formelor de stat din punct de vedere al guvernământului.

- a). Republici și Imperii.
- b). Monarhii și Imperii.
- c). Republici și Monarhii.

135. Ipoteza normei de drept din structura logică a normei juridice.

- a). Descrie împrejurările în care intră în acțiune dispoziția sau sancțiunea normei.
- b). Descrie conținutul normei – miezul normei.
- c). Descrie urmările normei de drept.

136. Normele juridice în funcție de criteriul sferei de aplicare pot fi.

- a). Norme generale și norme speciale.
- b). Norme generale, norme speciale și norme de excepție.
- c). Norme speciale și norme de excepție.

137. Izvorul formal al dreptului – Obiceiul juridic.

- a). Este cel mai vechi izvor de drept.
- b). Este cel mai important izvor de drept.
- c). Este cel mai utilizat izvor de drept.

138. Încorporarea ca formă de sistematizare a actelor normative.

- a). Este o formă de sistematizare care privește o așezare a actelor normative în raport de criterii exterioare – cronologice, alfabetice.
- b). Este o formă de prelucrare a actelor normative.
- c). Este o formă de modificare internă a actelor normative.

139. Criteriile în temeiul cărora se structurează ramurile sistemului dreptului sunt.

- a). Obiectul reglementării juridice și metoda reglementării.
- b). Principiile comune ramurii respective și metoda reglementării.
- c). Obiectul reglementării juridice metoda reglementării și principiile comune ramurii de drept respective.

140. Faptele juridice se clasifică în.

- a). Evenimente juridice și momente juridice.
- b). Acțiuni juridice.

c). Evenimente juridice și acțiuni juridice.

141. Prin conduită ilicită ca și condiție a răspunderii juridice se înțelege.

- a). Un comportament – acțiune sau inacțiune – care nesocotește o prevedere legală.
- b). Un principiu de drept.
- c). Un criteriu de drept.

142. Principiul libertății și egalității.

- a). Este un principiu general al dreptului.
- b). Este o funcție de drept.
- c). Este o dispoziție de drept.

143. Științele juridice de ramură cercetează.

- a). Istoria dreptului dintr-o anumită țară.
- b). Fenomenele particulare juridice în ramurile dreptului.
- c). Cunoașterea aplicării dreptului.

144. Care sunt laturile componente ale formei de stat.

- a). Forma de guvernământ și regimul politic.
- b). Structura de stat și regimul politic.
- c). Forma de guvernământ, structura de stat și regimul politic.

145. Dispoziția normei de drept din structura logică a normei juridice.

- a). Alcătuiește miezul normei juridice unde sunt cuprinse drepturile și obligațiile subiecților participante.
- b). Descrie împrejurările în care intră în acțiune norma juridică.
- c). Descrie urmările care survin în urma acțiunii produse de norma juridică.

146. Normele juridice în funcție de criteriul structurii logice pot fi.

- a). Norme complete și norme simple.
- b). Norme complete și norme incomplete.
- c). Norme incomplete.

147. Actul normativ ca izvor formal de drept.

- a). Are cea mai mare importanță în sistemul izvoarelor dreptului.
- b). Este cel mai vechi izvor formal de drept.
- c). Constituie totalitatea hotărârilor judecătorești pronunțate de către instanță.

148. Titlul actului normativ.

- a). Este parte constitutivă a actului normativ.
- b). Este anexă a actului normativ.
- c). Este un procedeu tehnic juridic.

149. Subiectele colective, ca subiecte de drept sunt.

- a). Statul, organele statului și persoanele juridice.
- b). Statul și persoanele juridice.
- c). Organele statului și persoanele juridice.

150. Răspunderea juridică există sub următoarele forme.

- a). Răspunderea juridică cu caracter politic (constituționala parlamentului), răspunderea juridică civilă.
- b). Răspunderea juridică civilă, răspunderea juridică penală.
- c). Răspunderea juridică cu caracter politic, răspunderea juridică penală, răspunderea juridică administrativă, răspunderea juridică civilă, răspunderea juridică disciplinară – în principiu există

pentru fiecare ramură de drept o formă de răspundere juridică.

151. Pentru ca răspunderea juridică să se declanșeze este nevoie să existe cumulativ următoarele condiții.

- a). Conduita ilicită și vinovăția.
- b). Vinovăția și legătura cauzală.
- c). Conduita ilicită, vinovăția și legătura cauzală.

152. Știința dreptului abordează.

- a). Factorii obiectivi care au dus la apariția și manifestarea dreptului;
- b). Factorii care determină formarea și studierea istoriei dreptului;
- c). Știința care reglementează o anumită categorie de relații sociale.

153. Metoda sociologică din cadrul metodelor cercetării juridice este.

- a). O metodă cu o contribuție substanțială la cunoașterea realității juridice;
- b). Metoda care prin folosirea logicii demonstrează numeroase fenomene juridice;
- c). Metoda care prin dimensiunea istorică abordează concepte juridice.

154. Care sunt factorii de configurare ai dreptului.

- a). Cadrul natural, cadrul economic;
- b). Cadrul natural, cadrul economic, cadrul social-politic, factorul uman;
- c). Cadrul economic, factorul uman.

155. Principiul legalității reprezintă.

- a). Un principiu general de drept;
- b). Un principiu fundamental de drept;
- c). Un principiu colateral de drept.

156. Ce se înțelege prin funcțiile statului.

- a). Activitățile fundamentale ale statului de realizarea cărora participă întregul mecanism de stat.
- b). Sunt principii de drept.
- c). Sunt factorii de configurare a dreptului.

157. Democrația se manifestă prin.

- a). Regim parlamentar, regim mixt.
- b). Regim parlamentar, regim prezidențial, regim mixt.
- c). Regim mixt, regim prezidențial.

158. Norma juridică este.

- a). O normă obișnuielnică;
- b). O normă morală și etică;
- c). O regulă socială de comportare obligatorie, generală și impersonală.

159. În literatura juridică se disting în general sancțiuni ca.

- a). Sancțiuni penale, administrative;
- b). Penale, administrative, disciplinare, civile;
- c). Administrative, civile.

160. După criteriul tehnico-redacțional normele juridice sunt.

- a). Norme juridice complete sau determinate;
- b). Norme juridice incomplete sau imperfecte;
- c). Norme juridice complete sau determinate, norme juridice incomplete sau imperfecte.

161. În funcție de criteriul de prevedere constituțională asupra legilor – actelor normative

sunt.

- a). Legi organice, legi ordinare;
- b). Legi constituționale, legi organice, legi ordinare;
- c). Legi ordinare, legi constituționale.

162. Știința dreptului având în vedere faptul că oamenii sunt purtători de drepturi și obligații în raporturile sociale.

- a). Cercetează conduita umană și dirijează comportamentul uman în viața socială;
- b). Cercetează și studiază istoria dreptului într-o anumită țară;
- c). Cercetează o anumită grupare de norme, organic legate între ele, care reglementează o anumită categorie de relații sociale.

163. Metoda comparativă din cadrul metodelor cercetării juridice este.

- a). Metoda în care se folosește comparația pentru a se determina elementele identice, convergente sau divergente din cadrul fenomenelor juridice;
- b). Metoda care contribuie la cunoașterea normelor juridice;
- c). Metoda care dă dimensiunea istorică a conceptelor.

164. Cadrul natural ne arată că.

- a). Legile juridice trebuie să țină seama de legile naturii și să asigure respectarea lor;
- b). Factorii de configurație ai mediului;
- c). Factorii care influențează societate.

165. Principiul libertății reprezintă.

- a). Un principiu fundamental de drept;
- b). Un principiu general de drept;
- c). Un principiu accesoriu de drept.

166. Prin ce se realizează rolul și scopul statului.

- a). Prin funcțiile interne și externe;
- b). Prin principiile de drept;
- c). Prin metodele juridice.

167. Regimul parlamentar presupune.

- a). Separarea accentuată a puterii de stat;
- b). Separarea puterilor dar în același timp permite colaborarea și controlul lor natural;
- c). Permite separarea neaccentuată a puterilor de stat.

168. Care sunt trăsăturile normei juridice.

- a). Este o normă obișnuielnică;
- b). Este o normă socială obligatorie, generală și impersonală;
- c). Este o normă morală și etică.

169. Sancțiunile după scopul urmărit sunt.

- a). De anulare a actelor ilicite, de separare a prejudiciului, disciplinare, contravenționale și penale;
- b). De separare a prejudiciului, contravenționale și penale;
- c). Disciplinare, de anulare a actelor ilicite.

170. Izvoarele de drept se clasifică în.

- a). Izvoare de drept în sens material;
- b). Izvoare de drept în sens material, izvoare de drept în sens formal;
- c). Izvoare de drept în sens formal.

171. După durata în timp legile se clasifică în.

- a). Legi permanente, legi de tranziție;
- b). Legi temporare, legi de tranziție;
- c). Legi permanente, legi temporare, legi de tranziție.

172. Științele juridice istorice.

- a). Au o importanță deosebită în sistemul științelor juridice;
- b). Sunt științe juridice de ramură;
- c). Științele juridice istorice nu au o importanță deosebită în sistemul științelor juridice.

173. Metoda prospectivă din cadrul metodelor cercetării științifice juridice este.

- a). Metoda care accentuează dezvoltarea funcției predicative, accentuează latura activă și produce o înnoire metodologică în sfera dreptului;
- b). Metoda care urmărește obținerea unui spor de precizie;
- c). Metoda care determină elementele identice convergente sau divergente.

174. Cadrul social-politic exprimă.

- a). Factorii care influențează societatea;
- b). Evoluția dreptului înțeleasă pe baza cunoașterii cadrului social și politic într-o societate la un moment dat;
- c). Factorii de configurație care exprimă și țin seama de legile naturii.

175. Principiul echității reprezintă.

- a). Un principiu colateral de drept;
- b). Un principiu general de drept;
- c). Un principiu fundamental de drept.

176. Ce înseamnă puterea de stat.

- a). Înseamnă autoritate și este o formă istoricește determinată și variabilă de autoritate;
- b). Elementul care dă legătura dintre indivizii care compun populația unui stat;
- c). Un fenomen social complex.

177. Normele obișnuite sunt.

- a). O vastă categorie de reguli sociale care reglementează variate relații sociale;
- b). Principii de drept;
- c). Tehnici juridici.

178. Normele juridice apar ca.

- a). Norme juridice principii;
- b). Norme juridice principii și norme juridice definiții;
- c). Norme juridice definiții.

179. Sancțiunile după gradul de determinare sau precizie sunt.

- a). Absolut determinate, relativ determinate, alternative, cumulative;
- b). Alternative, cumulative, relativ determinate;
- c). Cumulative, absolut determinate.

180. Izvoarele formale ale dreptului consacrate sunt.

- a). Obiceiul juridic, contractul normativ;
- b). Obiceiul juridic, practica judiciară, precedentul judiciar, doctrina, contractul normativ, actul normativ;
- c). Doctrina, obiceiul juridic, actul normativ.

181. La aplicarea legii în timp se are în vedere.

- a). Momentul intrării legii în vigoare;
- b). Momentul ieșirii legii din vigoare;
- c). Momentul intrării legii în vigoare și momentul ieșirii din vigoare.

182. Științele juridice de ramură.

- a). Sunt alcătuite dintr-o grupare de norme, organic legate între ele și reglementează o anumită categorie de relații sociale;
- b). Studiază istoria dreptului dintr-o anumită țară;
- c). Studiază istoria dreptului românesc.

183. Esența dreptului exprimă.

- a). Știința deductivă și numeroase fenomene;
- b). Dimensiunea istorică a conceptelor de drept;
- c). Unitatea trăsăturilor și raporturilor interne necesare ale unei clase de obiecte, evenimente, relații.

184. Cadrul social economic este.

- a). Un principiu de drept;
- b). O metodă a cercetării juridice;
- c). Un factor de configurare a dreptului.

185. Ce sunt funcțiile dreptului.

- a). Factori de configurare ai dreptului;
- b). Principii de drept;
- c). Orientările fundamentale ale acțiunii mecanismului juridic pentru realizarea intereselor generale în societate.

186. Care sunt elementele constitutive ale statului modern.

- a). Teritoriu și populația;
- b). Populația și puterea publică;
- c). Teritoriu, populația, puterea publică sau puterea de stat.

187. Normele tehnice sunt.

- a). O vastă categorie de reguli sociale;
- b). Acele reguli care dau expresia raportului dintre legile naturii și conduita umană;
- c). Un ansamblu de concepții și reguli de conduită.

188. Care este structura normei juridice

- a). Structura logico-juridică;
- b). Structura tehnico-juridică;
- c). Structura logico-juridică, structura tehnico-juridică.

189. Normele juridice se clasifică în funcție de.

- a). După anumite tehnici juridice;
- b). După anumite criterii juridice;
- c). După anumite principii.

190. Obiceiul juridic este.

- a). Un izvor de drept formal;
- b). Un izvor de drept material;
- c). Un principiu de drept.

191. Aplicarea legii în spațiu se referă la.

- a). Aplicarea legii de organele competente;

- b). Aplicarea legii pe raza de acțiune competentă teritorială generală sau locală;
- c). Aplicare legii pe o durată determinată de timp.

192. Metodele cercetării juridice sunt.

- a). Mijloace ale gândirii pe principii rigurose științifice ce stabilesc cunoașterea fenomenului juridic;
- b). Sunt moduri de reglementare juridică;
- c). Sunt elemente de drept în cunoașterea fenomenului juridic.

193. Conținutul dreptului este.

- a). O metodă de cercetare juridică;
- b). O tehnică juridică;
- c). Ansamblul normelor juridice care formează dreptul obiectiv și este în corelație directă cu conștiința juridică.

194. Cadrul social economic exprimă.

- a). O metodă de cercetare juridică;
- b). Ansamblul și dimensiunea istorică a conceptelor de drept;
- c). Un element de bază al structurii dreptului fiind economicul care are rolul primordial în constituirea suprastructurii sociale și juridice.

195. Funcția normativă a dreptului este.

- a). O funcție de apărare și garantare a valorilor sociale;
- b). O funcție de sinteză care privește aspectele importante ale celorlalte funcții;
- c). O funcție de realizare a conducerii sociale.

196. Forma de stat prezintă următoarele aspecte.

- a). Forme de guvernământ și structura de stat;
- b). Forma de guvernământ, structura de stat, regimul politic;
- c). Structura de stat și regimul politic.

197. Normele etice, morale și religioase sunt.

- a). Un ansamblu de concepții și reguli de conduită;
- b). O vastă categorie de reguli sociale;
- c). Normele care indică conduita necesară oamenilor și le arată consecințele și sancțiunile nerespectării ei.

198. Structura logică juridică cuprinde.

- a). Ipoteza, dispoziția;
- b). Ipoteza, dispoziția, sancțiunea;
- c). Dispoziția, sancțiunea.

199. Obiectul reglementării juridice este.

- a). Un criteriu de clasificare a normelor de drept;
- b). Un principiu de drept;
- c). Un sistem de drept.

200. Practica judiciară reprezintă.

- a). O tehnică juridică generală;
- b). Totalitatea hotărârilor judecătorești pronunțate de către instanțele de toate gradele pe baza interpretării juridice;
- c). O metodă de cercetare juridică.

201. Tehnica juridică este.

- a). Procesul de elaborare a normelor juridice cât și procesul de aplicare a lor;
- b). O metodă de cercetare juridică;
- c). Un principiu de drept.

202. Metoda logică sau metoda rațională.

- a). Este una din importantele metode ale cercetării științelor juridice;
- b). Este o metodă auxiliară în cercetarea juridică;
- c). Este metoda care abordează dimensiunea istorică a conceptelor sociale.

203. Forma dreptului este.

- a). O metodă de cercetare juridică;
- b). Un ansamblu de norme juridice;
- c). Modul de structurare și organizare a componentelor de conținut și modul de exteriorizare a dreptului.

204. Factorul uman este.

- a). În același timp subiect de drept și beneficiar al reglementărilor juridice;
- b). O metodă a cercetării juridice;
- c). Un principiu de drept.

205. Funcția de instituționalizare juridică este.

- a). Funcția de realizare a conducerii sociale;
- b). Funcția de apărare și garantare a valorilor sociale;
- c). Funcția care creează cadrul legal de funcționare al sistemului social în întregul său.

206. Monarhia se caracterizează prin.

- a). Deținerea puterii supreme de un organ ales;
- b). Deținerea puterii supreme de către o singură persoană;
- c). Deținerea puterii de către două sau mai multe state membre.

207. Sistemul de drept este.

- a). Un ansamblu de elemente, principii, reguli dependente între ele care formează un tot organizat;
- b). Un ansamblu de trăsături juridice;
- c). Un ansamblu de funcții juridice.

208. Ipoteza normei juridice poate fi.

- a). Ipoteză determinată;
- b). Ipoteză relativ determinată;
- c). Ipoteză determinată, ipoteză relativ determinată.

209. Gradul de precizie sau generalitate după unele aspecte ale ipotezei sau dispoziției este.

- a). O tehnică juridică;
- b). O metodă de cercetare juridică;
- c). Un criteriu de drept.

210. Contractul normativ este.

- a). Un act juridic civil bilateral cu scopul de a produce efecte juridice;
- b). Este un principiu de drept;
- c). Este o tehnică juridică.

211. Actul normativ are următoarele elemente constitutive.

- a). Titlul, preambulul, formula introductivă;
- b). Titlul, preambulul, formula introductivă, dispoziții generale, dispoziții de conținut, dispoziții

finale și tranzitorii;

- c). Dispoziții de conținut, dispoziții finale și tranzitorii.

212. Metoda istorică în cadrul cercetării științelor juridice este.

- a). Este metoda care abordează dimensiunea istorică a conceptelor și categoriilor asigurând evoluția marilor instituții juridice;
- b). Confirmă existența logică și rațională a normelor juridice;
- c). Contribuie la construcția coerentă a dreptului.

213. De câte feluri este forma dreptului.

- a). Forma internă și forma colaterală;
- b). Forma externă și forma complexă;
- c). Forma internă și forma externă.

214. Factorul uman este.

- a). O tehnică juridică;
- b). Un factor de configurare a dreptului;
- c). O metodă de cercetare juridică.

215. Funcția de apărare a valorilor fundamentale ale societății este.

- a). Funcția care apără valorile fundamentale împotriva oricăror fapte antisociale;
- b). Funcția care creează cadrul legal de funcționare al sistemului social;
- c). Funcția de realizare a conducerii sociale.

216. Republica se caracterizează prin faptul că.

- a). Puterea supremă aparține unui organ ales pe o perioadă limitată de timp;
- b). Puterea supremă aparține unei singure persoane;
- c). Puterea aparține unui stat sau mai multor state.

217. Care sunt ramurile clasice de drept care fac diviziunea dreptului.

- a). Dreptul mediului, medicina legală, criminalistica;
- b). Dreptul comunitar, dreptul mediului ambiant;
- c). Dreptul civil, dreptul comercial, dreptul procesului civil etc.

218. Dispoziția poate fi.

- a). Dispoziția determinată;
- b). Dispoziția relativ determinată;
- c). Dispoziția determinată și dispoziția relativ determinată.

219. Caracterul conducerii pe care o prescrie norma juridică este.

- a). Un principiu de drept;
- b). Un criteriu de clasificare a normelor juridice;
- c). O tehnică juridică.

220. În funcție de gradul de precizie normele juridice sunt.

- a). Norme juridice generale, norme juridice speciale;
- b). Norme juridice de excepție, norme juridice generale;
- c). Norme juridice generale, norme juridice speciale, norme juridice de excepție.

221. Metodele de interpretare a normelor juridice sunt.

- a). Interpretarea gramaticală, sistematică, istorică, logică și interpretarea teleologică sau după scop;
- b). Interpretarea sistematică și istorică;
- c). Interpretarea logică și interpretarea gramaticală.

222. Care sunt metodele cercetării științifice-juridice.

- a). Metoda logică, metoda istorică;
- b). Metoda istorică, metoda logică, metoda sociologică, metoda comparativă, metoda cantitativă și metoda prospectivă.
- c). Metoda cantitativă, metoda prospectivă, metoda sociologică.

223. Care sunt factorii de configurare a dreptului.

- a). Cadrul natural, factorul uman;
- b). Cadrul natural, cadrul social-politic sau social-economic, factorul uman;
- c). Cadrul social-politic, factorul uman.

224. Funcția normativă este.

- a). O funcție de analiză;
- b). O funcție de sinteză;
- c). O funcție de conduită.

225. Ce se realizează prin funcțiile statului.

- a). Rolul și scopul statului;
- b). Principiile de drept;
- c). Funcțiile dreptului.

226. Normele etice sunt.

- a). Creația societății omenești în practica vieții milenare;
- b). Normele de comportare față de natură;
- c). Normele în procesele de producție ale oamenilor.

227. Norma juridică este.

- a). O regulă de morală;
- b). O regulă socială de comportare obligatorie, generală și impersonală;
- c). O regulă etică.

228. Care sunt componentele structurii logico-juridice.

- a). Ipoteza, dispoziția;
- b). Ipoteză, sancțiunea;
- c). Ipoteză, dispoziția, sancțiunea.

229. Doctrina este.

- a). Un izvor natural de drept;
- b). Un izvor formal de drept;
- c). Un izvor general de drept.

230. Aplicarea legii în timp are în vedere.

- a). Momentul intrării în vigoare a legii;
- b). Momentul ieșirii din vigoare a legii;
- c). Momentul intrării în vigoare, momentul ieșirii din vigoare.

231. Interpretarea oficială este.

- a). O interpretare obligatorie pentru că este realizată de autoritățile publice ale statului;
- b). Este o interpretare doctrinară;
- c). Este o interpretare neobligatorie.

232. Care este înțelesul etimologic al termenului drept.

- a). Dreptul este conform cu regula;

- b). Dreptul este conform cu realitate;
- c). Dreptul este conform cu cele exprimate.

233. Principiul legalității este.

- a). Un principiu fundamental al dreptului;
- b). Un principiu general de drept;
- c). Un principiu colateral de drept.

234. Funcția de reglementare a conduitei umane este.

- a). O funcție de analiză;
- b). O funcție de sinteză;
- c). O funcție de reglementarea a conduitei umane.

235. Care sunt laturile suveranității.

- a). Suveranitatea internă;
- b). Suveranitatea externă;
- c). Suveranitatea internă, suveranitatea externă.

236. Normele tehnice sunt.

- a). Normele care reglementează relațiile sociale;
- b). Normele care reglementează comportarea oamenilor în procesele productive față de natură, muncă;
- c). Normele de etică.

237. Care sunt trăsăturile normei juridice.

- a). Are caracter general, obligatoriu și impersonal;
- b). Are caracter general și impersonală;
- c). Are caracter obligatoriu.

238. Ce definește dispoziția - elementul structurii logico-juridice.

- a). Definește conduita oamenilor, indicând acțiunile;
- b). Definește condițiile în prezența cărora se aplică regula;
- c). Arată urmările nerespectării dispoziției.

239. Practica judiciară reprezintă.

- a). Totalitatea hotărârilor judecătorești pronunțate de toate instanțele de toate gradele;
- b). Cel mai vechi izvor de drept;
- c). Un izvor material de drept.

240. Aplicarea legii în spațiu se referă la.

- a). Momentul intrării în vigoare a legii;
- b). Momentul ieșirii din vigoare a legii;
- c). Raza de acțiune a legii pe întreg teritoriu țării.

241. Tehnica sistematizării actelor normative cuprinde.

- a). Încorporarea;
- b). Codificarea;
- c). Încorporare, codificarea.

242. Ce este esența dreptului.

- a). Unitatea trăsăturilor și a raporturilor interne necesare ale unei clase de obiecte, evenimente, relații, proprietăți.
- b). Un principiu de drept;
- c). O tehnică de drept.

243. Principiul echității reprezintă.

- a). Un principiu fundamental de drept;
- b). Un principiu general de drept;
- c). Un principiu colateral de drept.

244. Funcția de apărare a valorilor fundamentale este.

- a). O funcție de sinteză;
- b). O funcție de analiză;
- c). O funcție de ocrotire și garantare a valorilor fundamentale.

245. Forma de stat prezintă următoarele aspecte.

- a). Forma de guvernământ, structura de stat, regimul politic;
- b). Structura de stat, regimul politic;
- c). Forma de guvernământ, regimul politic.

246. Normele obișnuite sunt.

- a). Reguli obișnuite care reglementează relații sociale;
- b). Reguli de etică;
- c). Reguli de morală.

247. Care este structura normei juridice.

- a). Structura logico-juridică;
- b). Structura tehnico-juridică;
- c). Structura logico-juridică, structura tehnico-juridică.

248. Sancțiunea partei din structura logico-juridică arată.

- a). Urmările nerespectării dispoziției;
- b). Definiște conduita oamenilor;
- c). Arată condițiile în prezența cărora se aplică regula de drept.

249. Obiceiul sau cutuma este.

- a). Un izvor formal de drept;
- b). Un izvor material de drept;
- c). Un izvor general de drept.

250. Ce se înțelege prin tehnica juridică.

- a). Un principiu de drept;
- b). Un proces de elaborare a normelor juridice și procesul de aplicare a lor;
- c). Un sistem de drept.

251. Preambulul actului normativ reprezintă.

- a). O succintă introducere;
- b). O descriere a condițiilor;
- c). O descriere a consecințelor.

252. Aplicarea dreptului cunoaște următoarele faze:

- a). stabilirea stării de fapt.
- b). Interpretarea normelor juridice.
- c) stabilirea stării de fapt, alegerea normelor de drept, interpretarea normelor juridice, elaborarea actului de aplicare

253. Analogia este.

- a). un izvor de drept.

- b). un principiu de drept
- c). o metoda a interpretării normelor juridice.

254. Interpretarea neoficiala mai este denumita.

- a). interpretare directa.
- b). interpretare indirecta.
- c). interpretare doctrinara.

255. Vinovăția este.

- a). o trăsătura a răspunderii juridice.
- b). un principiu de drept.
- c). o condiție a răspunderii juridice.

256. Formele vinovăției in cadrul răspunderii juridice.

- a). intenție directa si indirecta.
- b). culpa.
- c). intenția si culpa.

257. Principiul libertății și egalității.

- a). privește echilibrul, egalitatea si libertatea.
- b). privește asigurarea bazelor legale.
- c). privește asigurarea libertății.

258. Norma juridica este obligatorie.

- a). este un principiu de drept.
- b). este o trăsătura a normei juridice.
- c). este un concept de drept.

259. Acțiunea in timp a normei juridice cuprinde următoarele elemente.

- a). intrarea in vigoare, acțiunea normei, ieșirea din vigoare.
- b). acțiunea normei juridice.
- c). intrarea în vigoare, ieșirea din vigoare a normei juridice.

260. Precedentul judiciar este.

- a). un izvor material de drept.
- b). un principiu de drept.
- c). un izvor formal de drept.

RĂSPUNSURI

1- a	39- a	77- d	115- a	153- a
2- c	40- c	78- c	116- a	154- b
3- c	41- a	79- b	117- b	155- b
4- b	42- d	80- b	118- b	156- a
5- c	43- c	81- c	119- c	157- b
6- d	44- a	82- a,c,d	120- b	158- c
7- a	45- a	83- b	121- a	159- b
8- d	46- c	84- c	122- c	160- c
9- d	47- a	85- c	123- b	161- b
10- c	48- a	86- b	124- c	162- a
11- c	49- d	87- b	125- a	163- a
12- c	50- a	88- b	126- b	164- a
13- a	51- e	89- b	127- c	165- a
14- c	52- b	90- c	128- a	166- a
15- c	53- b	91- b	129- b	167- b
16- c	54- c	92- d	130- c	168- b
17- b	55- e	93- c	131- a	169- a
18- c	56- a	94- b	132- b	170- b
19- a	57- b	95- d	133- c	171- c
20- b	58- a	96- d	134- c	172- a
21- d	59- d	97- b	135- a	173- a
22- c	60- e	98- b,c,e	136- b	174- b
23- d	61- c	99- c	137- a	175- b
24- e	62- e	100- c	138- a	176- a
25- a	63- e	101- a	139- c	177- a
26- c	64- c	102- c	140- c	178- b
27- a	65- e	103- b	141- a	179- a
28- b	66- e	104- a	142- a	180- b
29- b	67- c	105- a	143- b	181- c
30- a	68- d	106- c	144- c	182- a
31- c	69- a	107- a	145- a	183- c
32- e	70- c	108- c	146- b	184- c
33- e	71- b	109- b	147- a	185- c
34- a	72- c	110- c	148- a	186- c
35- b	73- d	111- b	149- a	187- b
36- b	74- a	112- c	150- c	188- c
37- a	75- b	113- b	151- c	189- b
38- e	76- a	114- c	152- a	190- a

191-	b	229-	b
192-	a	230-	c
193-	c	231-	a
194-	c	232-	a
195-	b	233-	a
196-	b	234-	c
197-	c	235-	c
198-	b	236-	b
199-	a	237-	a
200-	b	238-	a
201-	a	239-	a
202-	a	240-	c
203-	c	241-	c
204-	a	242-	a
205-	c	243-	b
206-	b	244-	c
207-	a	245-	a
208-	c	246-	a
209-	c	247-	c
210-	a	248-	a
211-	b	249-	a
212-	a	250-	b
213-	c	251-	a
214-	b	252-	c
215-	a	253-	c
216-	a	254-	c
217-	c	255-	a
218-	c	256-	c
219-	b	257-	a
220-	c	258-	b
221-	a	259-	a
222-	b		
223-	b		
224-	b		
225-	a		
226-	a		
227-	b		
228-	c		

